

www.e-rara.ch

Gemmarum et lapidum historia

Boodt, Anselmus de

Lugduni Batavorum [Leiden], 1636

ETH-Bibliothek Zürich

Shelf Mark: Rar 1881

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-15217>

Liber secundus.

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

D E

LAPIDIBUS, AC GEMMIS IN SPECIE,

LIBER SECVNDVS.

C A P. I.

De Adamante.

ADAMAS a Græce *ἀδάμας*, Germanice *ein demuth*, *demant*, *diamant*, Gallice *yn diamant*, Italice *uno diamante*, Arabice & Mauritanice *almas*, Indice, ubi invenitur, *Iraa*, & à nonnullis *naifes* vocatur.

Adamas omnium gemmarum est durissimus, absque colore, aquæ pellucidæ instar diaphanus. Nam si aliquid albedinis, flavedinis, aut nigredinis habeat, vitio id illi est, ac multum valori ipsius propterea decedit.

Proprium Adamanti legitimo, id est, quod tincturam ad se rapiat, sibi que ita applicet, & uniat, ut micantes, nitentesque, ac vividos suos radios procul iaciat. Hæc nulla alteri gemmæ, ita applicari ut micet, ac niteat, veri Adamantis instar potest. Propterea Gemmarii hac nota, verum à spurio, aliisque gemmis distinguere solent. Tinctura autem hæc fit mastice mundato, cui exiguum eboris in atrum pollinem exusti adiicitur, ut nigrescat. Mastix deinde caleferi parum, quemadmodum & Adamas debet,

idque ut impositus, ac suprapositus mastici, statim illi unione vera uniat, ac vivos undique radios a se iaciat. Hanc unionem respuunt alia omnes gemmae diaphanae: impositae enim huic tincturae, vel in superficie gemmae, vel tincturae terminatur visus: ita ut superficiei partes nonnullae cognoscantur, ac visus radii ab obiecto, ut in Adamante non reflectantur, aut si reflectantur per nebulam (quam superficies lapilli promit) id fieri videatur. Has notas dignoscendi verum Adamantem ab alia gemma, ut eludant, & tegant falsarii, ex frumenti grano ferro candenti oleum exprimunt, quod vel fuligine picis, vel eboris usti atro pulvere tingunt, ac Pseudoadamanti substernunt. Deinde lapillum, aut gemmam supra ita accommodant, ut spatium aliquod inter Adamantem, & tincturam aere vacuum sit. Ita enim diaphanum partim ex lapide, partim ex aere constans, satisque spatiosum, ne facile visus in tincturae superficie terminetur, ac visus radii ab atro, & non splendenti tinctura sistantur, & haereant, efficit. Hoc modo alia gemma veri Adamantis speciem ita reddit, ut saepe fallantur peritissimi gemmarii. Nonnulli nigri holoserici particulam eodem modo substernunt. Alii speculum ita exacte subiiciunt, ut Pseudoadamas micet, niteat, ac vivat veri instar, neque commode nisi e cisti exemptus, aut lima examinatus, se prodatur, & dignoscatur. Cur vero legitimus Adamas solus tincturam illam recipiat, alia gemmae non, difficile est scire. Existimo mutuum illum, & amicum complexum propter similitudinem aliquam, quam habent in materia, & qualitatibus (hoc est tota utriusque natura) fieri. Natura enim natura gaudet, & similia similibus delectantur, & conservantur. Quaecumque enim similem materiam obtinent facile sese

mutuo

Adamantis fraus.

Cur verus Adamas tincturam recipiat.

mutuo complectuntur, & commiscentur. Ob id aquea aquosis, oleosa oleosis, & mercurialia mercurialibus, & sulphurea sulphuratis (ut chymice loquar) miscentur. Quæ dissimilem habent materiam non coniunguntur; ita aqua cum oleo commisceri non potest, licet humidum sit, quia calidum est, & igneæ naturæ. Gummi cerasorum aquæ misceri, ac in ea dissolvi potest, quod aqueæ sit naturæ. Gummi masticis nequaquam, quia igneæ est naturæ, oleo ob id facile iungitur, à quo etiam dissolvitur, ut omnia alia quæcunque igneæ sunt naturæ, & facile in flammam redigi possunt. Quod itaque mastix, quæ igneæ naturæ est, Adamanti facile iungi possit. Signum est id propter materiæ similitudinem fieri, ac Adamantis materiam igneam, & sulphuream esse, atque ipsius humidum intrinsecum, & primogenium cuius beneficio coagulatus est, plane fuisse oleosum, & igneum, aliarum vero gemmarum aqueum. Hanc meam sententiam b Monardes approbare viderur: dum refert Adamantem in calidissimis tantum regionibus, (ut sub tropico cancri) reperiri; ubi nempe exhalationes calidæ, sicca, igneæ, & sulphureæ sunt, ac in illis locis Crystallos nuspian inveniri: sed tantum in frigidis regionibus, quia frigida, & aquea materia ad sui generationem indigent, qua India caret. Deinde quod calefactus ut Succinum (quod igneum est) festucas trahat. Non mirum itaque si pinguis, oleosa, & ignea masticis substantia illi absque visus termino adiungi, & applicari, aliis vero gemmis non possit. Qui hac à me data ratione contentus non est, meliorem adferat: interim sciat rerum *ῥοία*, & similitudinem ut plurimum ignotam esse, quemad-

Æmulatio Adamantis aliis gemmis.

orientalis, Topasius, Chrysolitus, ac omnes quæ duritiem habent, perspicuæ sunt, & quibus color auferri potest. Colores enim igne auferri debent. Id solent artifices calce viva, vel chalibis limatura perficere. In illam enim gemmam sepeliunt, ac tigillo impositam igne carbonum obruunt, ut lente calefiat lapis, ac aucto calore evanescat illius color. Id dum perfectum arbitrantur paulatim ignem extinguunt, donec ne tepidus quidem calor amplius appareat. Tum è tigillo gemmam capiunt, quæ si perspicua diaphana, & absque omni colore sit, recte negotium peractum est. Si colorem non omnem amiserit, repetunt opus paulatim ut prius, id enim necessarium est. Nam si velociter incallescet gemma, vel calefacta subito frigido aëri committeretur, in rimas fatisceret, vel diffunderetur. Præ cæteris gemmis huic operi imprimis inservit Amethystus orientalis, & Saphirus (nisi quod albicet) ac Topasius orientalis; cæteræ quo duriores eo aptiores. Topasium quia durior Amethysto, aliis præferrem. Vidi 7. Ceratiorum pondere 300. thaleris æstimatum, qui à vero Adamante discerni vix poterat.

a *Adamas teste Georgio Agricola lib. VI. de Natura Fossilium cap. IX. Ita dictus, quod non possit domari nec ferro, nec igne: sumptum nomen ab α privativa particula, & δαμάζω, quod domo, & supero significat. Duritiei causam, tam in Adamante, quam in reliquis lapidibus, nativam siccitatem Philosophi prodiderunt. Serapio lib. Aggreg. cap. 391. scribit Adamantem esse frigidum, & siccum in quarto gradu, aitque has duas naturas raro aggregari in aliquo lapide. Quæ durities efficit, ut is maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas pretium habeat.*

habeat. Huius duritiei quoque rationem egregie tradit Auctor lib. I. huius libri cap. XVI. Illud precipuum Adamanti, quod eius rammenta etiam sunt pretiosa: nam scrupulus unus sex aureis venditur Coronatis, Cardano lib. VII. de subtilitate id asserente. Noster vero author scrupulum scobis, decem thaleris vendi solere asserit cap. 6. huius libri.

- b Auctor hic deceptus est, existimans Nicolai Monardis locum esse, cum sit Garcia ab Horto lib. I. Aromaticum, & simplicium historia cap. 47. ut ibi videre est.

CAP. II.

De Adamantum generibus.

Plinius a sex ponit Adamantum genera. Indicum non in auro, sed quadam Cryfalli cognitione nascentem, laterumque sexangulo laevore turbinatum in mucronem ad nucis avellanæ interdum magnitudinem. Arabicum ei similem, sed minorem, & in auro nascentem, utrumque narrat incidem, & malleum ita ferre, ut ferrum, incudisque diffiliant, ipsis illæsis. Tertium Cenchron milii magnitudine. Quartum Macedonicum in Philippico auro repertum, cucumis semini parem. Quintum Cyprium, vergentem in aëreum colorem, in medicina efficacissimum. Sextum Sideritidem appellat ferrei splendoris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilem, quem ut & Cyprium icibus frangi, alioque Adamante perforari posse, degeneremque esse, ac tantum nominis authoritatem habere asserit. Hæc genera à Plinio tradita hodie ignota sunt, cum tantum unum genus Adamantis habeatur: id videlicet quod tincturam recipit: nisi quis velit ratione loci natalis, colorisue, cum alii al-

120 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
bicent, alii palleſcant, alii nigreſcant, diverſa gene-
ra conſtituere, vel Pſeudoadamantes, ad Adaman-
tum genera referre, qui à loco natali plerumque
nomen habent. Tales ſunt, Bohemici, Arnhemii,
Anglici, Hungarici, Clabbequii, & qui ſunt alii;
nam paſſim inveniuntur. Inter hos, duas differen-
tias notatu digniſſimas, animadverti. Nonnulli
enim hexagoni, nonnulli globoſi naſcuntur, duritie
multum differentes. Qui enim angulis excreſcunt
molliores, & vix Cryſtallo nobiliores ſunt, ut Hun-
garici. Qui vero globoſi, aut rotundi ſilicum inſtar
proveniunt longe duriores ſunt, ac orientalium
ſplendorem, & nitorem non inepte mentiuntur.
Sed tincturam non recipiunt, ut proinde pro veris
haberi nullo modo poſſint, ac nominis authoritate
indigni videantur. Ad hos Cyprii, & Macedonici
referri debent. Veri ſiquidem in illis regionibus
non reperiuntur. Orientales à locis ubi inveniun-
tur, diſtinguuntur. Alii enim de rupe veteri, alii
de rupe nova nominantur, neque duritie, neque
colore, omnes conveniunt, omnes tamen tin-
cturam recipiunt, quod illis proprium eſt, nulli
aliæ gemmæ conveniens. Quo duriores, eo me-
lioſes, magiſque nitent, niſi perſpicuitati aliquid
deſit.

*Pſeudoa-
damantes.*

*Hungari-
ci.*

a *Libro 37. Naturalis hiftorie cap. 4. ex Iacobi Da-
lechampii editione (quam continuo in hiſce notis
ſequor) littera b.*

C A P. III.

Loci natales, magnitudo, & quomodo naſcantur.

IN Biſnager orientalis Indiæ provincia duæ, vel
tres rupes ſunt, quæ Adamantes ferunt, qui inter-
dum

dum superant pondus 37. Ceratorum, sed qui Regi cedunt. In Decan Indiæ provincia alia rupes est, non procul à ditione Imadixa, ac alia in dominio cuiusdam reguli, in qua præstantissimi inveniuntur, sed minores cæteris, qui vulgo de rupe veteri vocantur, & venum portantur in urbem Lispor, regionis Decan, isti Naifes ab indigenis vocantur, & in magno sunt pretio, ac uti nascuntur, ita gestari, arte impoliti, sed natura politi satis, solent. Alia est rupes ad fretum Tanian in Malacca, quæ etiam profert Adamantes, qui de rupe veteri vocantur. Hi exigui quidem; sed laudati, cæterisque ponderosiores sunt. Inveniuntur in Bisnager Adamantes pendentes 140. ceratia, qualem se Monardes vidisse scribit. A fide dignis narrat etiam se audivisse extrare unum qui 250. ceratia ponderet, cumque esse exigui ovi gallinacci magnitudine. Grandes in infima rupis, aut fodinæ parte, minores in superiore nascuntur. Exhausta fodinæ superiori parte, post biennium ibidem novi enati, & perfecti (quod mirum est) deprehenduntur. Crystallo nunquam in nascuntur ut Plinius existimavit. Prodit Rueus Adamantem unum alium gignere, ac Dominam Heverensem è Luxemburgorum illustri genere oriundam, duos habere hæreditarios Adamantes, qui alios crebro producant, ut eos quicumque statis temporibus intuetur ούγγενῆ, id est, congenerem sibi prolem eniti palam iudicet. Id si verum sit, non minimum est naturæ miraculum, ac Adamanti seminarium Adamantinum, & facultatem Adamantificam inesse, accedente aëre, & vapore, seu halitu extrinsecò (omni aëri insito) pro materia apta statui debet.

Magnitudo Adamantum.

Adamas alium gignit.

Adamantis proprietates, qualitates, & facultates.

*Ratio emē-
dandi A-
damantes.*

ADamas ignis iniurias ita perfert, ut etiam si per aliquot dies illi immoretur, nullum non solum noxam contrahat, sed potius nitidior, & præstantior inde eximatur. Quinimo ignis ope, certa que aqua mercuriali ex stibio distillata, ita auferri nativæ maculæ, nubes, & colores, qui illum viliores efficiunt, possunt; ut nitidus, purusque inde prodeat, ac valore priorem statum longe superet. Huiusmodi aquam mihi communicavit nobilis, & humanissimus vir Ioannes Macinius Electoris Colonienfis consiliarius, artis spagiricæ peritissimus, amicusque meus ab ineunte ætate singularis, similem facultate aquam etiam invenit, & habet Invictissimus, & Augustus Rom. Imper. Rudolphus secundus Dominus meus clementiss. Vidi enim Adamantem vix 6. millibus emptum, qui ab ipso emendatus 12. vendi potuit. Sed hoc arcanum non cuivis innotescere debet.

*Malleum
non perfert
Adamas.*

*Adamas
Magnetis
vires non
tollit.*

Malleum, & incudem innoxie Adamantem ferre tradit. a Plinius, verum id experiēti falsum deprehenditur: cum nullus hoc seculo inventus sit, qui mallei ictu in partes non diffiliat, ac in pollinem redigi possit. Fama etiam est hircino calido sanguine, præsertim si hircus iis herbis, quæ calculos dissolvere perhibentur, nutritus fuerit, Adamantem emollescere, ac in scobem ferreo pistillo comminui: verum absque sanguine id omni Adamanti contingit, ut ante scriptum est. Magneti etiam vires adimere Adamantem quo minus ferrum trahere possit, ut hætenus creditum fuit, falsum multorum experientia deprehenditur; nisi varia Magnētis,

tis, & Adamantis genera experientes fefellerint. Nam Adamas, perhibetur vere ut Magnes, septentrionem ostendere, & ferrum ea facultate imbuere. *Adamas plagas ostendit.* Id si verum, abiget adversam Magnetis faciem, ut in cap. de Magnete postmodum explicabo. Sed vereor ne ferro omni ea facultas insit, & falso Adamanti ascribatur. Plumbum etiam, ut hactenus *Plumbum Adamantis aciem non obtundit.* creditum est, Adamantis aciem non obtundit. Id verum à b Monarde de Adamante statuitur, quod si alteri diu affricetur, illi satis firmiter adhæreat, ac si calefiat (ut succinum paleas attrahat, quod si *Paleas trahit.* gnum est, ut antea ostensum est, igneæ, sulphureæque esse naturæ.

Scribunt præterea authores Adamantem capiti mulieris, ipsa inscia suppositum, si fidelis sit marito, efficere ut dormiens in ipsius amplexus ruat, sin adultera, eosdem aversetur. Sed experientia, & ratio ista Adamanti non vere tribui, demonstrant. Nam siue cum marito, siue cum alio Venerem exerceat uxor, eundem actum naturalem, & ad generis humani conversatione necessarium exercet. Hunc, ut natura vitiosum non agnoscit, ita nec Adamas, qui si vitium, vel peccatum commissum fuisse cognoscere, vel ostendere deberet; tantum naturali, & ingenita sua facultate id præstare posset. Sed si natura non potest, nec ille poterit. Ignorat autem natura adulterium, quia matrimonium, & pacta mutua coniugum non à natura, sed à lege, hominumque voluntate, quæ adulterium pro vitio, & peccato constituit, proficiscuntur, quam sensu orbatus Adamas scire non potest. Ante Moysen dum naturæ lex sola vigeret, adulteria nulla erant, & tamen vario concubitu vivere licebat. Si ne tunc quidem homines pii, & prudentes vitium deprehendere potuerunt; quomodo iam Adamas absque sensu

124 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
sensu poterit? Valeant itaque nugæ, & aniles fabu-
læ, quas qui solide refutatas cupit legat caput 25. &
26. de gemmarum facultatibus. libro 1.

*An Ada-
mas sit
venenum.*

Adamantis pulveri etiam ascribitur vis deletera, tam exitiosa, ut nullis remediis extingui, aut emendari possit. Huius scobe, Theophrastum Paracelsum chymicum sublatum, ipsius discipuli, & iurati asserunt: fortassis ut ipsius imposturam tegant. Nam cum ille vitam perennem, vel longævam medicamentis suis promississet, in flore tamen virili extinctus est. Aut itaque mentitus fuit se huiusmodi pharmaca, quæ omnibus morbis mederentur, & vitam producerent, habere, aut si habuit, ratio danda fuit, cur iuvari decantatis medicamentis, instante morte, non potuerit. Commodior sane fingi non potuit ea, quæ ab Adamantis pulvere sumitur, quem aiunt, non quia venenum est, sed quia duritie intestina corrodit, interficere. Verum experientia, & ratio huic opinioni refragatur. Nam Monardes refert mancipia quædam plurimos Adamantes, ut furtum tegerent, devorasse, quos postea integros absque iactura valetudinis, egresserunt, si maiores, qui acutos angulos habent, intestina non lædunt, difficilius pulvis, qui excrementis crassioribus ita involvitur, ut vix intestina attingere possit, lædet. Pulveris exemplum adfert Monardes; mulierem videlicet quampiam marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinasse, absque aliquo detrimento. Sola itaque materia duritie, vel acumine præsertim in pulverem redactus interficere non potest. Si itaque venenum est, vel manifesta, vel occulta qualitate esse debet. Manifesta non, quia neque prima, neque secunda qualitas in illo vehemens aliqua apprehenditur, cum potius tanquam mortuum, & in altera-

alterabile corpus omni manifesta qualitate videatur carere. Sed neque occulta qualitate hominem necare poterit, si enim necare debebit, agere in hominis corpus, agere autem nihil qualitate potest, nisi agendo patiatur. Sic arsenicum ut necet, primum à ventriculo humano dissolui, & alterari, deinde ipsi adhærere, ut in ipsum agat, debet. Id enim omnibus venenis commune est, ut ab humano corpore alterentur, ac ab eo earum vis venefica in actum, ut noceant, redigatur. Quæ alterari non possunt, etiam qualitate nocere non possunt, ut aurum, lapides, nuclei ceraforum, ossa & similia, ista enim ut sumpta sunt, ita integra eiciuntur. Adamas autem quia ita solide compactus est, ut alterari ab igne non possit, ab humano corpore multo minus poterit. Nullas itaque à se qualitates, ut noceat, emittit, præsertim cum illæ absque instrumento, & spiritu aliquo non communicentur, qualis ab Adamante, ut separari ne igne quidem, ita nec humani corporis calore potest. Non habet itaque Adamas veneficam qualitatem, neque in pulverem redactus interficere valet, ut falso à Paracelsi discipulis hæctenus iactatum fuit.

Creditur Adamanté contra venena, pestem, fascinationes, incantamenta, insaniam, metus vanos, terrentia interfomnia, incubos, & succubos, dæmonumque nocumenta, & præstigia, præsentaneum esse amuletum, eaque omnia arcere, ac præsentem veneno madere, ac constantiam, victoriam, animique fortitudinem efficere. Proditur etiam iram comprimere, coniugumque amorem fovere, ob quam causam reconciliationis gemma vocatur. Singulares has, multoque plures, per hanc gemmam divinitus exerceri posse facultates, humano generi commodas, non est dubium. In Dei enim potestate

Ad venena, & multa alia.

Reconciliationis gemma.

state est vel bonos, vel malos spiritus certis corporibus addicere, vel alligare, ut aut nocere, aut prodesse homini possint. Boni si præsto sint, illum qui Deo confidit, ac huiusmodi instrumentis, & mediis iuvare posse, & velle firmiter credit, iuvant. Mali vero Deo non confidentem, Deo permittente, offendunt. Si quid itaque metaphysicum huic gemmæ ascribitur, id non à suo temperamento, essentia, vel natura, sed à supremi motoris lege, & ordine promanare putandum est. Huius præscripto Adamas, quem summus Hebræorum pontifex gestabat, dum morte Hebræi propter peccata puniendi essent, colorem aëreum in atrum mutabat. Dum gladio plecti debebant, sanguineus apparebat, ac cum nihil criminis commissum esset, nitebat, & splendebat supra modum. Has facultates nemo gemmæ, ut naturales ascribet, sed spiritibus tantum, quibus huiusmodi facultates exercere à Deo commissum, vel permissum est. Fortassis etiam gemmarum, propter splendorum pulchritudinem, & dignitatem substantia apta est, ut bonorum spirituum statio, aut receptaculum sit: sicut malorum Medicorum, Theologorumque sententia loca fœtida, horrida, solitaria, & humores melancholici, in quibus dum sedem spiritus mali fixerunt: efficiunt, ut obsessus peregrino, sibi ignoto idiomate utatur, futura prædicet, multaque, alia supra naturam faciat. Ut per hos humores mali, cur per gemmas boni agere, & incredibiles facultates exercere Deo sic statuente, & volente non possunt?

*Adamas
Aaronis.*

*Pulchritudo
gemma
quid possit.*

*Spiritus
per gemmas
metaphorice
operantur.*

Dum itaque supernaturale quid à gemmis efficitur, id non gemmarum viribus, sed spiritibus ascribendum est. Hoc modo adulterium Adamas prodere, & hominem interficere, aliaque plura perficere, quorum prius facta est mentio contra omnem

ratio-

rationem possit. Nonnulli arbitrantur supra in medium allatas, admirandasque facultates ab Adamante demum depromi, dum illi certi characteres, aut figuræ accommodo conspirante cœli aspectu, insculptæ sunt. Exempli causa victoriam efficere, dum ea hora, qua aspectus, qui victoriam significat, Martis, vel Herculis hydram superantis effigies illi insculpitur. Fateor profecto huiusmodi effectus supra naturam hac ratione interdum Deo permittere produci. Verum, ut supra monui, malorum spirituum beneficio id fit, qui in gemmæ corpusculum vana hominis credulitate, ne dicam ethnica impietate pellecti, sese insinuant, illoque abutuntur; ut naturales gemmæ facultates tegant, obruant, ac ignotas homini reddant, & pro iis suas, falsasque substituant, atque hac ratione paulatim hominem ad vana, & superstitiosa ducant, tandemque à vero Dei cultu avocent, ad suum trahant, ac in æternum perdant. Qui insculpi ea, quæ bonos spiritus alliciant, vult, martyria Salvatoris, eiusque vitæ actus, qui virtutes exemplo edoceant, insculpi curet, sæpeque pie contempletur. Haud dubie divina affulgente gratia, bonisque spiritibus auxiliantibus, facultates mirabiles (gemmæ, aut sculpturæ nudæ non ascribendas, sed Deo) percipiet.

Adamantis sculptura.

Cur gemma interdum supranaturalia operentur.

Qua gemmis insculpi debeant.

- a Libro 37. Naturalis historię cap. 4. littera d.
 b Auctor rursus in errore (ut cap. 1. huius libri demonstravi) versatur, cum Garcia ab Horto locus sit.
 c Psellus in libello de lapidum virtutibus, quem primus Philippus Iacobus Maussaccus vulgavit, latine vertit, & emendavit, testatur Adamantem febres semitertianas suspensum, aut alligatum resringere.

Dignitas, & valor Adamantis.

Dignitatem Adamantis auget tum a splendor, quo dum radios hinc inde iacit Iridem intrinseco superficieum reflexu imitatur, & refert, tum materia, quæ fere incorruptibilis est. Præcipue autem divina authoritas, quæ Pontificem hac gemma ornari, dum Sancta Sanctorum ingrederetur, voluit. Ponebatur autem supra pectus summi Sacerdotis, ubi ille talarem vestem, & supra talarem humeralem induisset.

A Regibus olim tantum expetitus fuit, nunc à quouis fere petitur, & gestatur. Nihil tamen propterea illius discessit pretio, cum longe pluris, quam ante aliquot annos veneat, ac Indies licet in copia haberi possit, ipsius pretium crescat. Hoc enim tempore Adamas perpolitus, & absque omni vitio, si granum piperis ponderet, decem florenis, aut quinque ducatis venditur. Interdum maiori, interdum minori pretio, prout multi ad mercatum portantur. Solent ad pondus vendi dum iustam crassitiem habent, & sine macula sunt, ac perfectam à sculptore formam habent. Hoc est dum in superiore superficie tabulam quadratam, altera parte longiorem habent, ac duas laterales tabulas superiori æqualem: deinde tres inferiores etiam superiori æqualem, ac laterales ita pendentes, ut anguli recti hypotenusam constituent.

Plerunque qui minus quatuor ceratiis pendent, sæpe variant pretium; qui plus, id quod à me hic statuetur, semper servant, usque ad 10. ceratia. Inde singuli sequentes præcedentes, ut ceratio superant, ita etiam hoc numero videlicet 1010. Nam II.

Cera-

Ceratiorem Adamas valet 9590, ergo 12. Ceratiorem, valet priori numero addendo 1010, 10600. & sic deinceps, in infinitum valor augeri potest. Nunquam tamen maiorem illo qui pendebat $187\frac{1}{2}$. Ceratia, cuius mentionem facit *b* Monardes, inventum fuisse puto.

Ut autem proportio pretii statuatur, & inveniat. Primo unius Adamantis perfecti, omnibusque modis absoluti, si granum ponderet pretium statuendum est, & sit exempli causa 10. vel thalerorum, vel florenorum, vel coronatorum, prout quis velit. Nam variat pretium, ut dixi, si variaverit, poterit valor numeri manens, etiam mutari. Nam ex 10. thaleris potest quis 10. florenos, ducatos, philippicos, aut coronatos efficere, ut tabula omni pretio inserviat. Si quis vero velit pretium illius Adamantis habere qui 2. grana pendet; quadret numerum, hoc est, in se ducat, nempe bis duo sunt 4. Huc quotientem ducat in pretium unius grani, nempe 10. habebit in quotiente 40. sic est valor 2. granorum, superet itaque 30. unitatibus unius grani valorem, quam differentiam voco. Iam ut trium granorum valor habeatur. Differentia præcedens augenda denario ut sit 40. illaque addenda valori 2. granorum, qui erat 40. & ita constituetur numerus 80. valor trium granorum. Huic differentia quæ est 40. iterum adde 10. & constitues 50. differentiam, & numerum, qui additus 3. granorum valori nempe 8. constituet 130. valorem 4. granorum, id est, unius ceratii. Atque hoc modo augendo postremam differentiam numero denario constitues sequentem, quæ addita postremo valori etiam sequentem indicabit, ut in tabula licet videre. Nam singulæ differentia usque ad quadragesimum granum, vel 10. ceratia, hoc modo, ut in tabula apparet, progrediuntur.

*Regula
pretii in-
veniendi.*

130 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 tur. Inter 10. & 11. ceratium differentia est mille
 tantum, ne nimis excrescat pretium. Deinde non
 per grana proceditur amplius, quia negliguntur.
 Nam si 10. ceratia Adamas pendet, vel 10. & 3. gra-
 na, perinde habetur. Vix enim mercatores huius-
 modi excessum æstimant. Ceratiorum differentia
 etiam progrediuntur per denarium numerum, ut
 granorum: quæ optime tabella ostendit. Verum
 si quis paulo curiosior granorum valorem scire vel-
 let, nempe 10. ceratiorum, & trium granorum. Di-
 vidat differentiam 1000. quæ est inter 10. & 11. ce-
 ratia, in quatuor partes ac tres addat 10. ceratiorum
 valori nempe 750. Hac tamen cautione, ut adhuc
 tres unitates addantur, quia tertium granum est. Si
 2. grana 10. ceratiis addendæ essent duæ partes, nem-
 pe 500. adderentur. Si vero unum granum, tum
 tres unitates ab una parte 250. auferendæ essent, id-
 que ut differentia crescant, ita differentia hæ erunt
 247.500.753. ut itaque 10. ceratiorum, ac trium gra-
 norum valor habeatur adde numero 8590. qui con-
 stituit 10. ceratiorum pretium 753. & habebis 9343.
 Hoc modo cum reliquis agendum. Simili ratione si
 quis pretium 10. granorum cum dimidio scire velit,
 sumat differentiã quæ est inter 10. & 11. grana nempe
 120. Hanc dividat in duas partes, nempe 60. ab una
 abstrahat 4. unitates, ut differentia minor sit, quo-
 tiens ergo sit 56. quem addet valori 10. granorum
 640. & fiet 696. pretium quæsitum, ita cum cete-
 ris agendum.

Tabula sequēs habet columnas quatuor. In prima, & secunda columna ponitur pondus Adamantū: in tertia, pretium, & in quarta, differentia. Prima columna ceratia habet, unum ceratiū pendet 4. grana.

Ceratia	Grana	Pretium	Differentia	Ceratia	Grana	Pretium	Differentia
	$\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$			9	530	110
	1	10			10	640	120
	$\frac{1}{2}$	23	30		11	760	130
	2	40		3	12	890	140
	$\frac{1}{2}$	58	40		13	1030	150
	3	80			14	1180	160
	$\frac{1}{2}$	103	50		15	1340	170
1	4	130	60	4	16	1510	180
	5	190	70		17	1690	190
	6	260	80		18	1880	200
	7	340	90		19	2080	210
2	8	430	100	5	20	2290	220
					21	2510	230
					22	2740	240

Cera-

Ceratia	Grana	Pretium	Diferentia	Ceratia	Pretium	Diferentia	Ceratia	Pretium	Diferentia
	23	2920	250	36	37840	1260	87	114850	1770
	24	3230	260	37	39100	1270	88	116610	1780
6	25	3490	270	38	40370	1280	89	118490	1790
	26	3760	280	39	41650	1290	90	120190	1810
	27	4040	290	40	42940	1300	91	121990	1820
	28	4330	300	41	44240	1310	92	123800	1830
7	29	4630	310	42	45550	1320	93	125620	1840
	30	4940	320	43	46870	1330	94	127450	1850
	31	5260	330	44	48200	1340	95	129290	1860
	32	5590	340	45	49540	1350	96	131140	1870
8	33	5930	350	46	50890	1360	97	133000	1880
	34	6280	360	47	52250	1370	98	134870	1890
	35	6640	370	48	53620	1380	99	136750	
9	36	7010	380	49	55000	1390	100	138640	
	37	7390	390	50	56390	1400	110	158090	
	38	7780	400	51	57790	1410	120	178540	
	39	8180	410	52	59200	1420	130	199990	
	40	8590	—	53	60620	1430	140	222440	
10		9590	1000	54	62050	1440	150	237300	
11		10600	1010	55	63490	1450	160	276340	
12		11620	1020	56	64940	1460	170	305790	
13		12650	1030	57	66400	1470	180	322240	
14		13690	1040	58	67870	1480	190	349690	
15		14740	1050	59	69350	1490	200	378140	
16		15800	1060	60	70840	1500			
17		16870	1070	61	72340	1510			
18		17950	1080	62	73850	1520			
19		19040	1090	63	75370	1530			
20		20140	1100	64	76900	1540			
21		21250	1110	65	78440	1550			
22		22370	1120	66	79990	1560			
23		23500	1130	67	81550	1570			
24		24640	1140	68	83120	1580			
25		25790	1150	69	84700	1590			
26		26910	1160	70	86290	1600			
27		28120	1170	71	87890	1610			
28		29300	1180	72	89590	1620			
29		30490	1190	73	91120	1630			
30		31690	1200	74	92750	1640			
31		32900	1210	75	94390	1650			
32		34120	1220	76	96040	1660			
33		35350	1230	77	97700	1670			
34		36590	1240	78	99370	1680			
35			1250	79	101050	1690			
				80	102740	1700			
				81	104440	1710			
				82	106150	1720			
				83	107870	1730			
				84	109600	1740			
				85	111340	1750			
				86	112090	1760			

Verum si quis absque tabella memoriter pretium aliquot ceratiorum, exempli gratia, decem velit scire; redigat ceratia in grana: deinde, quia quatuor grana ceratium faciunt, multiplicet numerum 10. per 4. erunt 40. grana. Postmodum numeret quotus sit ille numerus à primo grano, & inueniet esse trigesimum nonum, hoc est unitate minorem proposito. Nam primus non computatur, idque necessarium, & perpetuum est. Auferat itaque à proposito numero 40. unitatem, ut maneat 39. Hunc multiplicet per 10. quia singulæ differentiæ augentur per denarium, & quotiens erit 390. Huic addantur 30. quæ est prima differentia, & quotiens erit 420. differentia videlicet, quæ sequitur proxime quæsitum numerum, auferatur ab ea 10. & exurget differentia, quæ præcedit quæsitum numerum, nempe 410. Ut vero à primo differentiarum numero 30. usque ad 410. habeatur omnium summa: secundum regulam progressionis addenda simul 30. & 410. & emergent 440. quæ medientur, sintque 220. ac postea multiplicentur cum 39. tot enim sunt numeri, qui per 10. augentur, & quotiens erit 8580. Huic addatur unius grani pretium, nempe 10. & ita 40. granorum pretium erit 8590. Hæc regula seruit ad decem ceratia, vel ad 40. grana, ulterius non, quia alia in differentiis proportio seruetur, & non amplius per grana, sed per ceratia fit progressus: deinde differentiæ etiam tantum denario numero augentur, ac prima differentia statuitur mille. Si itaque, exempli causa, quæratum pretium 22. ceratiorum, quia duodecimus hic numerus est à decem ceratiis, computatione facta, & singula pretia per decem adiecto millenario augentur, multiplicanda 12. per 10. fiunt 120. huic addenda 1000. fiunt 1120. Hæc est differentia, sequens numerum

merum quæsitum, ab hac aufer 10. fiunt 1110. huic adde 1000. fient 2110. media fient 1055. cum hoc numero multiplica 12. quotiens erit 12660, huic addendum 10. ceratiorum pretium 8590. & emergit 21250. pretium 22. ceratiorum. Regula eadem est quæ superior, nisi quod primus numerus alius sit. Si vero iste modus computandi difficilis videtur, dabo alium usque ad decem ceratia. Redigatur itaque ceratiorum numerus in grana. Exempli causa, quæro pretium quatuor ceratiorum, fiant inde 16. grana, & ducantur illa in se, fient 256. Hunc numerum duc in pretium unius grani, nempe 10. fiunt 2560. Qui numerus secundum Linscotium est valor Adamantis; sed fallitur is vehementer, quia hac ratione nimis augetur valor Adamantis. Hoc enim modo 20. Ceratiorum hoc est 80. granorum valeret 64000. Quamobrem ne ita excrescat pretium, à trium granorum pretio auferenda decem, à 4. granorum 30. & à 5. granorum 60. & sic deinceps, semper augendo differentiam numero denario usque ad 41. granum, circa quod mutatio fit.

Quia itaque à tertio grano progressio fit, addendo priori numero decem. Summa colligenda per regulam progressionis, collectaque à summa putati valoris auferenda. Verum quia 16. granorum valorem quæro, auferam ab eo numero 2. erunt 14. tot enim progressionis tantum sunt numeri, quia à tertii grani valore decem abstrahuntur, qui primus progressionis numerus est. Unum enim granum 10. valet. duo grana 40. Sed tria grana 90. demptis 10. id est. 80. Ut itaque postremum numerum progressionis habeam, multiplico illum per numerum excessus quo fit progressio, videlicet 10, & habebō 140. huic numero addendus primus, nempe 10. ut
regula

Alius modus computandi.

regula progressionis docet, & habeo 150. Huius medium multiplicabo cum 14. vel quod perinde est medietatem 14. nempe 7. cum 150. & quotiens erit 1050. qui numerus est summa omnium qui additione 10. aucti fuerunt ad 14. usque numerum. Hic abstrahitur à putativo pretio 2560. & remanent 1510. verum 16. granorum pretium. Breviter ita tradi potest regula. Exempli causa, si quæras 16. granorum pretium duc in se, habes 256. Hunc quotientem duc in 10. unius grani valorem habebis 2560. iterum abstrahe à 16. duo, habebis 14. hunc duc in differentiam progressionis 10. habebis 140. huic adde primum progressionis numerum nempe 10. & habebis 150. huius medium duc in 14. & habebis 1050. hunc abstrahere à putativo pretio 2580. & habebis 1510. pretium quaesitum.

Regula pretii compendiosa.

Tabella præcedentē regulam ostendens

Grana	pretium putativum	numeri auferendi	verum pretium
1	10	10	10
2	40	10	40
3	90	10	80
4	160	20	130
5	250	30	190
6	360	40	260
7	490	50	340
8	640	60	430
9	810	70	530
10	1000	80	640
11	1210	90	760
12	1440	100	890

Potest hæc tabella ad libitum extendi, augendo numerum progressionis denario; sed frustra, quia in præcedenti tabula pretium verum, quod ab hoc

136 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
non differt expressum est, ut inspicienti perspicuum est.

*Pretium
Adamantis
imperfecti.*

Hactenus pretium perfecti Adamantis, id est, qui omni vitio caret, ac legitimam corporis habet constitutionem traditum, & præscriptum est. Qui vitium habet, his regulis æstimari non debet. Nam si aliquo colore, vel exiguo tinctus sit, mox illi tertia statuti in tabella pretii pars auferri debet. Si nubecula aliqua, fissura, granum, aut pilus adsit, pro quantitate illorum, vitiique magnitudine, vel media pars, vel duæ, tertiæ, vel etiam plus auferendum est. Si non satis crassus fuerit etiam si purus, etiam aliquid ipsius pretio detrahitur. Forma enim legitima ut commodius radiet requiritur. Nec hic certa regula statui ulla potest. Examinatori enim prudenti æstimatio relinquenda est. Hoc tamen notandum quod Adamantes non crassi, & superius latii qui videntur plus ponderis habere, quam revera illis sit, pluris paulo, quam pendent, æstimentur. Sed minoris, quam appareant. Qui magnam tabulam habent, & latera angusta dimidium tantum pondus habent.

a *Quod calor Corrumperet splendorem, colorem, & vires Adamantum, testis est VVolfangus Gabelchoverus in annotationibus cap. xv. Andrea Baccij de Gemmis, & Lapidibus, cuius hæc sunt verba. Notandum hoc loco est, Adamantem à calore corrumpi, & vires suas, & colorem amittere. Ideo qui ipsos preservare volunt, cum vesperi eunt dormitum, sibi anulum extrahunt, & in cyathum aquæ frigide ponunt, vel illum supra Marmor, aut in alio loco frigido collocant.*

b *Auctor non maiorem Adamantem inuentum fuisse putat, quam cuius meminit Nicolaus Monardes,*

at

at non est locus Monardis, sed Garcia ab Horto, ut
 capitibus precedentibus docuimus. Cl. V. Carolus
 Clusius maiorem Adamantem in Belgio conspectum
 haud putat, quam quem Philippus Hispaniarum
 Rex, Ducturus Elizabetham Henrici II. Galliarum
 Regis maiorem natu filiam, emit de Carolo Affetati
 Antverpiæ, Anno 1559. octogies millenis Coronatis:
 pendebat autem ceratos septem, & quadraginta
 cum semisse, hoc est, 190. grana.

CAP. VI

Vsus Adamantis.

NON solum Adamas ornatui inservit, sed in
 scobem malleo redactus ad alias gemmas du-
 riores sculpendas, & cælandas utilis est. Absque *Ad scul-*
 ipsius enim ope, nec ille commode, nec ipsemet ul- *pendum.*
 lo modo cælari, aut sculpi, ut dignitatem, & pul-
 chritudinem adipiscatur, potest. Cum ipse à nullo
 pati possit, ac omnes alias gemmas, imò omnes res
 creatas duritie superet. Solet autem in hunc usum
 oleo misceri, cuius guttula, vel gemmis ipsis, vel
 ferro acuto, quod gemmam, aut Adamantem ex-
 cavare debet, instillatur. Deinde ferrum à rota cir-
 culariter, & celerrime motum gemmæ adhibetur:
 ita multis rotationibus, & continuo affricu pulve-
 ris, tandem excavatur gemma. Verum Adamas
 multos dies resistit antequam effatu dignum quid
 ab ipso ablatum appareat. Paulatim tamen cedere
 sibi ipsi, ut lapis à guttis aquæ stillatitii excavatur,
 cogitur: testante versiculo

Gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

Si quis miretur cur pulvis in Adamantem, cum
 illo durior non sit, agere possit, ac agens fortior pa-

138 DE LAPID, AC GEMM. IN SPECIE
tiente esse debeat; mirari desinet, si particulam,
quæ excavatur eandem, pulverem qui excavat, non
eundem semper esse animadvertat. Nam propte-
rea in pulverem redigitur, ut singula pulveris cor-
puscula suum officium faciant, locumque excavan-
dum terant. Deinde cum pulveris vis evanescit,
iterum recentior, & non hebetatus adhibetur. So-
let enim pulvis in usum admissus duritiem amitte-
re. Quod similiter Smir. lapidi, quo molliores gem-
mæ expoliuntur, & cælantur, contingit. Scrupulus
unius scobis solet decem thaleris vendi.

*Ad arma
penetran-
da.*

*Adaman-
tem fran-
gere.*

*Ad sym-
bola.*

*Quid desi-
gnet Ada-
mas.*

Adamantis cuspsis si telo, aut sagittæ imponatur
omnia arma facillime penetrat. Novi medicum fa-
miliarem, qui iactabat se singulari artificio, cuspidi
acus imponere facile posse Adamantem, ac ungui-
bus quemvis Adamantem, absque alio instrumen-
to, vel materia, quam quæ à corpore humano su-
mitur, posse in squammas Specularis lapidis instar
dividere.

Ufus etiam Adamantis est in symbolis, vel em-
blemat. In his enim illius figura innocentiam,
constantiam, fortitudinem, aliasque virtutes desi-
gnat. Adamantis figura usi sunt Cosmus Medices
Magnus Hetruriæ dux, Borfus dux Modenæ, Re-
gii, & Ferrariæ, primus Marchio Estensis, ac comes
Rovigii. Fridericus Gonzaga dux Mantuæ primus
Marchio Montis Ferrati. Laurentius Medices Ur-
bini dux, Alphonsus Carretus Marchio Savonæ.
Antonius Carraciolus, alique complures ut videre
in tertio tomo symbolorum à me Pragæ edito-
rum, licet.

CAP. VII.

Quo pacto Adamas sculpatur.

ADamas varia figura scinditur, cæteris præstantior habetur quadrata, hoc est dum superficies in quadratam tabulam redigitur. Dum autem in talem formam Adamas aptatur, id observari debet, ut duæ tabulæ laterales unam superiorem faciant, ac laterales hypotenusam anguli recti constituent. Deinde ut una pars superioris tabulæ, longior sit alteri necesse est, ita enim perfectissima illius forma est. Cui si accedat substantiæ puritas, ita ut nullus color in eo appareat, plerunque 50. ducatorum pretio, si ceratium ponderet æstimatur. In pretii tabella unius ceratii valor indicatur numero 130. eo numero floreni, vel thaleri, vel semisolares aurei intelligi possunt, prout nempe pretium intenditur, vel minuitur à mercatoribus. Solent etiam Adamantes in pyramidis formam, ex quadrangulo emergentem, a sculpi, sed huiusmodi figura licet cæteris aliis prævaleat, dignitate tamen, & valore figuræ tabulatæ cedit. Aliæ figuræ plerunque propter lapidis nondum sculpti formam ita eliguntur ut quam minimum ipsius corpori decedat.

a Utuntur autem hodie Adamantum, gemmarumque sculptores, hoc glutine, cui gemmas ut poliantur inserere solent. *℞* Resinæ libram semiss. cera flava, mastichis ana unciam semiss. hisce liquefactis admiscebis imbricis, aut tegule frictæ pulverem per setaceum traiectæ, & lotæ ad sufficientem duritiem, & quantitatem. Experimentum autem consistentiæ capies si aliquid lapidi madefacto instillabis. Attendendum autem est sudo, & sicco cælo, tantum pulveri-

pulverizati Imbricis, seu tegula non addendum, quantum udo, & humido. Huius, sed non tali modo preparati glutinis meminit auctor fol. 82. Hoc unicum, (quoniam Adamantis mentionem fecimus) addendum putavimus, quod Aurifabri ut Adamantem non inficiant, sublatumque tuto palea applicent, soleant uti hoc glutine. Frustum eboris chryfibulo indunt, alioque chryfibulo superimposito, quod tamen eiusdem profunditatis non est, rimam argilla, sale bene subacta oblinunt, ne aer intret, igneque usum in materiam nigram vertunt, cera liquefacta ad sufficientem quantitatem eboris pulverizati admiscunt, eaque materia stilum, ligneumve bacillum inungunt, quo & levia queque tollunt. Huius ferme formam tradit Auctor folio 115. sed tantum utitur pro colore Adamantibus substernendo.

C A P. VIII.

De Carbunculo.

Magna fama est Carbunculi. Is vulgo putatur in tenebris carbonis instar lucere; fortassis quia Pyropus, seu Anthrax appellatus à veteribus fuit. Verum hæcenus nemo unquam vere asserere ausus fuit, se gemmam noctu lucentem vidisse. Garcias ab horto proregis Indiæ medicus refert se allocutum fuisse, qui se vidisse affirmarent. Sed iis fidem non habuit. Ludovicus Vartomannus regem Pegæ tantæ magnitudinis, & splendoris habere scribit, ut qui regem in tenebris conspiciatus fuerit, eum splendere quasi à Sole illustretur existimet, sed nec ille vidit. Si itaque gemmam noctu lucentem natura producat, ea vere Carbunculus fuerit, atque hoc modo ab aliis gemmis distinguetur, omnesque alias dignitate superabit. Multi autem ant
gem-

Carbunculus.

gemmas in tenebris lucentes, à natura gigni non posse; verum falluntur. Nam ut lignis putridis, nicedulis, halecumque squammis, & animalium oculis, natura lucem dare potest; non video cur gemmis idonea suppeditata materia (in tanta rerum creaturarum abundantia) tribuere non possit. An itaque habeatur, aut non, incertum adhuc est. Dostissimorum tamen virorum omnium sententia huiusmodi gemmæ non inveniuntur. Hinc fit quod rubentes, & transparentes gemmæ omnes; ab iis Carbunculi, Anthraces, Pyropi, & Carbones nuncupentur. Quia videlicet carbonis instar lucent, ac ignis instar flammeos hinc inde radios iaciunt.

*Gemmas
posse nocte
lucere.
Incertum
an habeatur.*

Addendum hic etiam puto illud, quod *Ælianus lib. 8. de historia animalium* refert, nempe *Æconiam* ob *crus fractum*, & ab *Heraclea muliere curatam*, *Carbunculum* (veram *Æthiopum Amethistum*), qui nocturnas tenebras instar lampadis illustrat, præter volantem, gravitudinis ergo in sinum illius mulieris decicisse.

CAP. IX.

Carbunculorum genera.

CARBUNCULORUM apud *Plinium* genera varia sunt. Imo sexus discrimen facit. Acriores masculos, languidiores fæmellas arbitratur. Inter cætera genera recenset *Amethistizontas*, quorum extremus igniculus in *Amethisti violam* exit; *Sirtitas* pinnato fulgore radiantes. *Lythizontas*, *Charcedonios*, nigriores aspectu, sed qui igne, vel Sole, & inclinatione acrius, quam cæteri excitantur, ac umbrante tecto purpurei videntur, & sub cælo flammeos contra radios Solis scintillant, atque stellas

Amethistizontas.

intus

intus habent ardentes, si masculi sint. Nam feminae universum fulgorem extra se fundunt. Æthiopicos pingues, lucemque non emittentes, sed convulso igne flagrantes. Alabandicos cæteris nigriores, sed scabros: Troëzenios intervenientibus maculis albis, ac Corinthios colore pallidos. Inter Carbunculorum genera etiam a Plinio recensentur: Anthracitis, Sandastros, b Lychnitis, ac Ionis. Anthracitis præincta candida vena in ignem iactata, velut intermorta extinguitur, contra aquis perfusa exardescit. Sandastros duplex Indicus, vel Arabicus, eius commendatio summa, cum in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute, fere & stellas Hyadas, & numero, & positione imitantes, unde in religione habitus, & in cæremoniis apud Chaldeos. Indici hebetare visus dicuntur. Blandior femellis flamma alliciens magis, quam accendens. Arabici fumidi Chrysolito similes dicuntur, negant aliqui Sandastros poliri propter teneritatem, Lychnitis circa Orthosiã in Caria, sed probatissima in Indis, quam quidam remissioem Carbunculum vocant, habetur. Ionis Lychniti similis duplex; quædam radiat purpura, altera cocco. Calefactæ digitorum attritu paleas ad se trahunt. Nascuntur apud Nasamonias in montibus. Potoria vasa ex hoc lapide, & e Lychnite factitata traduntur. Omnia hæc genera sculpturæ contumaciter resistunt, partemque ceræ in signo tenent. Hæc sunt genera a Plin. ita confuse tradita, ut non internoscantur; non dubium tamen est, quin Rubinos, Granatos, Almandinos, Hyacinthos nostros, aliasque rubentes gemmas omnes hic descripserit, & Carbunculi nomine appellarit. Ne itaque confuse historia illorum tradatur, Carbunculi hoc est rubentis, & diaphanæ gemmæ

mæ genera sunt Rubinì, Granati, Almandini, & Hyacinthi rubri: nam tales inveniuntur. Horum historiam ordine describam.

a Libro 37. Naturalis historie cap. 7. littera x. Anthracitin hanc Hematitidis genus facit Georgius Agricola lib. v. de Natura Fossilium cap. v.

b Lychnitis lapidis meminit Philippus Iacobus Maussac- cus libello de fluuiis Plutarcho adscripto fol. 2. in de- scriptione fluuii Hydaspis, pluribusque in notis suis ad eundem libellum (edidit autem eum Tolosa 1615. in 80.) fol. 213. Idem vero Psellus de lapidum virtu- tibus supra cap. 4. huius libri citatus, testatur Ly- chnitem collo suspensum, oculorum fluxiones sistere, appositum fronti linea lacinia involutum.

C A P. X.

De Rubinis.

Rubinus est gemma diaphana, rutilans, rubens- que exigua portiuncula cærulei coloris, ac li- mam respuens. Rubedo ipsius non est puri minii, vel cinnabaris, sed sanguinis potius, cocci, lacæ In- dicæ, aut kermesini. Quo tamen minus cærulei, modo aliquid in extremo igniculo appareat, eo no- bilior est. Si ex flavedine rubeat gemma, non ad Rubini, sed Granati, vel Hyacinthi species referen- da est, hac enim nota ab iis distinguitur.

C A P. XI.

Genera Rubinorum.

Rubinorum quatuor sunt genera. Verus, & simpliciter appellatus Rubinus; Rubacellus; Ballacius, & Spinellus. Inter hos aliqui albicant, &

vix

144 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE.
vix rubedinem habent, albi Rubini nuncupati, alii
cerasi maturi instar rubent, aliqui mixtos habent
colores, aut media parte rubent, media candicant,
alii media parte Saphiri, media Rubini sunt, Quia
albi sunt duritie à cæteris gemmis distinguuntur.

C A P. XII.

De vero Rubino.

*Carbun-
culus est
magnus
Rubinus.*

Rubinus verus, ut dixi, cocci, & lacca Indica
colorem refert, vitrumque eodem colore ad
mixto lini oleo tinctum, apprime veri Rubini co-
lorem ostendit. Habet coccus, vel lacca Indica non
nihil coloris cinnabaris, Verum parum cærulei in
extremo igniculo subesse videtur. Si enim nimis
multum cærulei appareret, Balassium referret. Hic
verus Rubinus si magnus fuerit, & 20. Ceratiorum
pondus excedat Carbunculi celebrati nomine di-
gnus est, atque is censeri debet, qui tanto in pretio
apud veteres fuit, ac cui inter tenebras lucendi fa-
cultas falso data fuit.

Rubinus ab Indis vocatur *Tokes*, vel *mamca*, à
Persis & Arabibus *Iacut*.

C A P. XIII.

Loci natales magnitudo, & quomodo nascatur

Rubinus.

Nobiliores Rubini in insula Zeilan nascuntur.
Alii & minores in Cozia, Calecut, Cambaia, &
Bisnager. Optimi in flumine Pegu, quos incolae
ore, & lingua explorant. Nam frigidiores, & du-
riores meliores arbitrantur. Illorum colorem igne,
in quo coquunt augere dicuntur. Nasci solent in
quadam lapidea matrice rosæ coloris, quam aliqui
si per-

si perspicua fuerit Balassium Rubinum vocant. Nam si transparent, gemmæque instar non sit, ab omnibus mater, aut matrix Rubinorum appellatur: propterea quod (ut infans in utero materno sanguine nutritur) in hac Rubinus formetur, alatur, ac excrescat. Primum candicat, deinde paulatim maturescens ruborem contrahit. Hinc fit quod albi, & albicantes qui nondum maturi sunt, reperiantur. *a* Nascitur plerunque in eadem fodina ubi Saphiri reperiuntur. Si alimentum varium fuerit, & non omnino Rubino idoneum; mixti coloris inveniuntur, nempe partim albicantes, partim rubentes, aut media parte Rubini, media Saphiri, quos Indi *Nilacandi* quasi Saphiro Rubinos appellât.

*Balassium
mater Ru-
bini.*

Veri Rubini satis magni reperiuntur. Rudolphus Secundus Imperator Augustus, & invictissimus, ac Dominus meus clementissimus, Rubinum habet qui parvi ovi gallinacei magnitudinem æquat, ac ceratia pendet.

*Cæsar
Rubinus.*

Is, à sore sua Galliarum regis vidua, ad ipsum hæreditario iure pervenit. Illo maiorem in Europa inveniri non puto. Si quæ gemma pro vero Carbunculo unquam habita fuit, illa haberi debet. Intellexi olim 60. ducatorum millibus emptam fuisse. Verum si quod rarum, & pulchrum est, magno æstimari debet, ille aut inæstimabilis profus, aut longe pluris æstimandus est. Cleopatraræ Margarita 234375. ducatis æstimata fuit. Ut illa omnes sui generis pulchritudine, & magnitudine superavit, ita & hic Carbunculus. Nec propterea, quod non pluris venit, existimandum iusto pretio fuisse venditum. Quia mercatores tanti pretii gemmas servare non possunt. Nam si otiosas pecunias, aut divitias steriles habere, aut ære alieno gravati, bonis cedere nolint, divendere coguntur.

a Author hæc sequentia habet ex Garcia ab Horto lib. I.
Aromaticum & simplicium historia cap. 49.

C A P. XIV.

Rubini proprietates, qualitates, & facultates.

Ad vene-
na.

TRadunt authores Carbunculum, seu verum
Rubinum gestatum, vel ebibitum venenis ve-
hementer resistere, ac à peste præservare, tristitiam
arcere, libidinem coërcere, malas cogitationes, &
terrentia somnia avertere, animum exhilarare, cor-
pus incolume conservare, & ac si homini infortunia
insint, ea mutatione coloris in obscuriorem signi-
ficare, usque præteritis iterum pristinum colorem
recuperare. Interim tamen somnum minuere, ac
sanguinem nonnihil exagitare, ut gestantes facile
excandescant.

a VVolfangi Gabelchoveri insignem de se ipso his-
tariam notatu dignam, hic annectere placuit. Cuius
verba in comm. cap. 6. Andrea Baccii de gemmis, &
lapidibus, hæc sunt. Notata vero dignum est, Ru-
binum verum orientale, coloris crebra mutatione,
& obscuritate, homini ipsum gestanti, certum ali-
quod infortunium, & calamitatem non diu absu-
turam denunciare, & pro maiori, vel minori in-
fortunio, ad maiorem, vel minorem nigredinem, &
opacitatem declinare. Id quod tum à viris Clarissi-
mis frequenter audiui, tum quoque prob dolor ipse
expertus sui. Cum enim 5. Decembris Anni 1600.
post Christum natum, cum dilectissima coniuge,
Catharina Adelmannia pia memorie, Stutgardia
Calviam proficiscerer, observavi in itinere mani-
festissime, Rubinum pulcherrimum, quem annulo
aureo inclusum ab eadem dono acceptum, in manu
gere-

gerebam, semel atque iterum splendidissimum colorem fere prorsus amisisse, & pro splendore obscuritatem, & luce tenebras acquisivisse: quæ nigredo, & obscuritas non solum per unum, vel alterum diem, sed aliquot perduravit, adeo ut vehementer perterritus, anulum ex digito removerim, & incistam recondiderim. Vnde non raro coniugem admonui instare vel mihi, vel illi insigne periculum, quod ex Rubini mutatione, & varietate collegeram. Neque sane animus meus me sefellit, ut quæ intra paucos dies lethali morbo correpta fuerit, qui ipsam ad mortem usque comitatus est. Post mortem verò pristinus splendor sua sponte denuo redijt.

CAP. XV.

Dignitas, & valor Rubini, seu Carbunculi.

RUBINI dignitas dum 10. ceratiorum pondus excedit maxima est, propter gratissimum quo oculos pascit colorem. Proinde Adamantum pretio omnino æstimari potest, nec autem 10. ceratiis ulterius alia, quam priori tabula, qua Adamantum pretia statuuntur opus est. Scribit a Garfias ab horto 34. ceratiorum Rubinum à regulo in Decan 32. libris auri emptum, aureis Lusitanæis 20000. æstimatum fuisse, quod pretium proxime illi, quod tabella ostendit, accedit. Minorum Rubinorum pretium certum vix statui potest. Hodie tamen gemmarii pretium illius ab Adamante cui associari potest Rubinus, accipiunt. Ut si videatur ex magnitudine habere 4. ceratia, valore Adamantis (modo perfectus sit, & colore absoluto) qui quatuor ceratia pendet æstimeretur. Eodem modo æstimantur, & illi qui in tabulas redigi non possunt, ac meliores crudi, quam præparati, apparent. Reliqui

Rubinorū

*matrona-
lium pre-
simum.*

148 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
qui ad collaria matronarum, vel mundum mulie-
brem exornandum eliguntur, neque exactam for-
mam habent, non tanti æstimandi sunt, quanti qui
tabulam constituunt. Qui vero tenues sunt, sed ta-
men colore, & pulchritudine absque cavitate infe-
riori perfecti, tanto pretio valent, quanto qui iu-
stam crassitiem habent, cum neque ponderis, neque
crassitiei, sed tantum amplitudinis, coloris, & per-
spicuitatis in illis habeatur ratio.

a *Libro 1. Aromatum, & simplicium historia cap. 49,
non 34, sed 24. caratiorum habet: & male Auctor
scribit emptum fuisse 32. libris auri, cum Garcias
ipse affirmet emptum fuisse sex auri manus, qua
quinque Lusitanicas arrobas efficiunt. Cum Lusita-
nica Arroba constet 32. libris teste cl. v. Carolo
clusio.*

C A P. X V I.

Imitatio, & adulterium Rubini.

Adulterari, vel fucari solet Rubinus tribus mo-
dis. Primo dum ipsi, si absque aliqua, vel
pauca rubedine sit, rubra bractea, aut color, aut vi-
trum aliquod rubeo colore tinctum, & splendens
substernitur. Qui modus nonnullis ideo care-
re fraude putatur, quod vera gemma licet colo-
re non proprio adiuta, appareat. Verumtamen
fraus est pretium gemmæ alieno colore augere.
Ob hanc imposturam famæ iacturam fecit gem-
marius quidam, dum Rudolphum Imperatorem
invictissimum, & Dominum meum clementiss. de-
cipere conaretur. Secundo dum alia gemma nobi-
lis candicans, ut Saphirus albus, Crystallus, Topa-
sius, aut Pseudoadamas in illius locum substituitur,
atque propter colorem, bracteam, aliudve corpus
diapha-

diaphanum substratum, ita rubet, & radiat, ut à vero Rubino nihil differat. Tertio dum vitri partes *Duplata.* duæ mastice ita glutinantur, ut mastix colore cocci tincta per utrumque vitri corpus ita pelluceat, ut verus Rubinus videatur. Horum modorum secundus, & tertius usitatissimi sunt. Verum non adeo difficulter deprehenduntur. Primo modo fucati dignoscuntur, quia non exacte scintillant, limam non perferunt, ac colore pulchriores veris videntur. Horum fraudē solent aliqui ad unguem noscere. Nam si colore rubro caruerit, ac gemmæ planities ungui superponatur, visusque per superficiem gemmæ, & unguis dirigatur, candor absque colore apparebit. Verumtamen gemmarii, inferiores gemmæ superficies, variis angulis ita artificiose scalpere norunt, ut multiplici superficie in omnem partem reflexu fraus innotescere perito artifice non semper possit. Propter has fraudes Rubini hoc seculo non tanti quam olim fiunt.

Nonnulli Rubinum ementiuntur auripigmento, quod excoquant in vitro, non exacte obturato lento igne: ac frustula vitri lateribus adhærentia, sed admodum frangibilia statuis cereis adhibent, ut Rubini vices, quos exacte referunt, suppleant. *Auripigmentum coctum in Rubini speciem abit.*

CAP. XVII.

De Rubino Balassio.

HIC Rubinus qui Balassius, aut Pallacius vocatur, inde nomen habere putatur, quod palladium, seu mater Rubini veri ante descripti, in quo nascitur, & tanquam in palatio, vel domicilio residet, sit. Habet iste Rubinus laccæ florentinæ, aut cremesinum colorem, ita ut parum cærulei coloris vero rubro admixtum videatur, rosei coloris

150 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
rubentis instar. Verum color hic dilutus est admo-
dum, visui admodum gratus, ac Rubini veri instar
fatis splendens. Sapius in venis Saphiri hoc genus
reperitur, è cuius tinctura cærulea huius rubedo di-
luitur, & temperatur. Nascitur in iis regionibus in
quibus Carbunculi, & veri Rubini.

C A P. XVIII.

Dignitas, virtus, & usus Balassii.

Rubini veri, putatur Balassius, habere vires, &
facultates, licet languidiores. Peculiariter ta-
men furoris, iræ, atque libidinis impetus frænare,
& coërcere putatur, ob id mulieribus maxime con-
venire. Deinde iecoris omnia vitia emendare cre-
ditur.

C A P. XIX.

Balassii pretium, & valor.

Longè vilior Rubino est Balassius. Nam, teste
Linchotano, 1. ceratium pendens, 10. ducatis
æstimatur, 2. ceratia pendens 20, 3. pendens 30, 4.
pendens 40. & sic ulterius multiplicando nume-
rum ceratorum per 10.

C A P. XX.

Imitatio, & fucus.

Adulterantur ut veri Rubini, ac difficilior in il-
lis fraus deprehenditur.

CAP. XXI.

De Rubino Spinello.

MAgis hoc genus rubet, quam Balaffiorum. Attamen non habet Spinellus splendorem legitimi Rubini, fortassis femina Plinio est. In iisdem locis invenitur, ubi alii Rubini: Locus natalis. minores etiam vires habet, quam Rubinus, ac facile adulteratur.

Spinellorum aliquot sunt genera, aliqui enim Genera. tam perfecti sunt, ut Rubinis comparentur. Aliud genus de rocca veteri est, quorum aliqui colorem Rubafforum habent, aliqui vergunt ad Hyacinthi colorem, neque adhuc statutum est an Spinelli sint. Gemmarii periti pro Spinellis non habent; sed pro Rubacis, aut Rubicellis, vel etiam Hyacinthis, sed etiam præstantes sunt, ut Spinellis comparentur. Volunt enim illos ita laudare, ut pro Spinellis vendere possint. Expoliunt etiam eo modo quo Spinellos, licet colore Hyacinthi, vel Rubicelli sint. Cum Spinellus de rupe veteri præ manibus est, qui Adamanti unius ceratii sociari potest, & in tabulam redactus est, valet dimidium pretii Adamantis, si perfectus sit. Nam si vitium habeat proceditur, ut in regula de Adamantibus docui.

CAP. XXII.

De Rubacis, aut Rubicellis.

Gemma istæ ambigunt inter Spinellos, & Hyacinthos, ut nescias num ad hos, vel illos referre debeas, videtur enim color ex utrisque mixtus. Bohemicis Granatis interdum etiam valde similes sunt, ac igne num Granati sint probantur. Nam

152 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
Granati Bohemici ignem absque coloris, vel minima iactura ferunt, illi nequaquam, quia vel amittunt colorem, vel mutant, ut facile Granatos non esse manifestum fiat. Extremus istorum igniculus plerunque flavescit. Vilioris sunt pretii, quam Spinelli, ac Balassiorum pretio dimidio aestimari possunt si vitio careant.

C A P. XXIII.

De Granatis.

AD Carbunculi genera merito Granati referendi sunt, cum luci, aut Soli expositi carbonis imaginem ostendant, meliusque quam Rubini. Granati enim fere omnes ex flavedine rubent, ignis instar, minique nativi, vel factitii colorem quo ignis depingi solet in se habere videntur, ob id à Gallis *vermeille* vocantur, quo nomine etiam minium significatur. Nam Galli minium *vermeillon* appellant, à quo derivatur *vermeille*.

C A P. XXIV.

Granatorum genera, & loci natales.

GRanati alii orientales, alii occidentales. Orientales ex India, Calecutio, Cananor, Cambaia, & Balaguata, ac ex Æthiopia adferuntur, ibique inveniuntur. Hi trium generum reperiuntur. Nam aliqui nigriores sunt cæteris, sanguinisque atrii colorem referunt, satis tamen rutilant, ac splendent. Bractea supposita alba in Sole carbonis igniti speciem referunt: ut propterea à nonnullis veri Carbunculi putentur. Magni hi inveniuntur. Nam vidi qui ovum gallinaceum magnitudine superarent. Aliud genus est, quod Hyacinthi colorem refert,

Magnitudo.

refert, ac nisi nimia rubedo adesset, Hyacinthus putaretur, iste à gemmariis Soriana appellatur. Si *Soriana.* nimium flavedinis habeat, inter Hyacinthi species referenda est, ac ea erit gemma quam Itali, *Iacinta la bella*, vocant. Sæpe enim ita nutant, aut ambigunt gemmæ, ut nescias ad quam speciem referre debeas. Hinc fit ut sæpe ne à gemmariis quidem dignoscantur. Nam duritie, eiusdem speciei gemmæ non semper æquali sunt: ita ut hac ratione discerni nequeant, ac certissimum sit ambigere. Constat enim plures gemmas interdum à natura non solum misceri, sed coniungi. Tertium Granati genus Martii violæ colorem habet rubedini intermixtum. Hoc cæteris præstantius iudicatur, ac Italicè à gemmariis, *Rubino della rocha*, vocatur. Fortassis Carbunculus Amatistizontas Plinii est. Verum difficile est hic aliquid certi statuere.

Occidentales Granati aliqui sunt dilutioris coloris, ut Hispanici, qui Grani punici colorem referunt, ac satis magni reperiuntur, flammamque coruscantem æmulantur. Aliqui ex flavedine rubent colore admodum saturo, & qui igne ab iis removeri non potest, tales sunt Bohemici. Tanta enim copia rubedinis in iis est, ut nigrescant nisi excaventur, ac bractea argentea illis lupponatur. Huius enim beneficio quodammodo diluitur coloris abundantia, quemadmodum excavatione minuitur. Quotquot in Bohemia inveniuntur omnes vitio ita carent, ut ostentum sit, si unus reperiatur qui vel nebulam, vel fissuram, vel simile quid habeat. Prope Balnea Teplicensia non procul ab Albi, & ab oppido Bili-na reperiuntur. Hi orientalibus nobiliores sunt. Tum quia vitio carent, tum quia igne resistunt,

*Differen-
tia in co-
lore.*

*Puritas
Granati
Bohemici.*

154 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
verisque carbonibus similes sunt. Hos rustici in
agris passim absque matrice arenæ, aut pisorum in-
star inveniunt, venunque Pragam deportant. Dum
reperiuntur ita nigricant extrinsecus, ut nisi contra
lucem quis eos intueatur, rubedinem percipere
vix possit. Aliqui præterea sunt Granati Iserini vo-
cati, qui nempe ad Iserin pratium circa confinia Sy-
lesiorum colliguntur: scabri hi sunt, plerunque
vitiis pleni, ac raro plane perspicui, Rubinis Spi-
nellis viciniore, quam Bohemici. Dum perspicui
non sunt matres Granatorum vocantur.

Silesiaci.

C A P. XXV.

*Qualitates, proprietates, usus, & dignitas
Granatorum.*

GRANATOS manifestam aliam qualitatem, quam
exsiccandi, si in pollinem redigantur, habere
non puto. Alias collo suspensi, & ebibiti tristitiæ
multum resistere, ac cor confirmare, melancho-
liæque adversari putantur. In medicos usus dum
recipiuntur, calcinantur, ac electuariis cordialibus
adhibentur. Præparantur autem optime hoc mo-
do. Primo igniuntur, & in oleo salis aliquoties ex-
tinguuntur donec solvantur. Soluti oleo tartari in
lactis cremorem coagulantur, lavanturque aqua
calida, postmodum usui adhibentur.

*Præpara-
tio Grana-
torum.*

*Dignitas
Bohemici
magnitu-
do.*

Quod ad dignitatem attinet Bohemicos omni-
bus aliis præferrem quod rarissime magni, ac vix
pisis maiores inveniantur: & præterea quod illo-
rum color nullo igne auferri, aut minui possit, quod
nulli gemmæ coloratæ proprium est. Ita ut hac ra-
tione quodammodo immortalis, & Adamanti, au-
roque obriso comparandus sit. Novi qui per mul-
tos menses in igne detinuerant, variisque modis co-
lorem

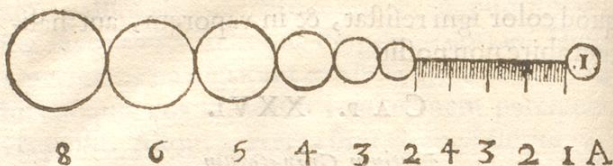
lorem mutare, aut demere tentarant; sed frustra, quod color igni resistat, & in vaporem, aut halitum abire non possit.

C A P. XXVI.

Pretium Granatorum.

Imperator Rudolphus invictiss. & Dominus meus clementiss. magnos Bohemicos in pretio habet, & merito, cum rarissimi sint, & si quis avellanæ magnitudinem æquet, Rubini veri pretium æquare debeat. Exigui innumeri reperiuntur, sed vilissimi sunt ob copiam, ut Margaritæ parvæ. Orientales, & reliqui, quia maximi, ac satis multi inveniuntur, istos neque dignitate, neque pretio superare debent. Bohemici parvi, & minuti ad libram venduntur, ac pro eorum magnitudine augetur pretium. Maiores foraminibus rotundis examinantur. Nam qui primum foramen, formati, & politi tegere ne id transeant, possunt. Hi si quatuor numero sint thalero venduntur. Qui secundum tegunt unum thalerum valent. Qui tertium tres thaleros valent. Qui quartum 9. Qui quintum 27. Qui sextum 81. Qui octavum quod sub se cyphram 8. habet 364. Nam septimum foramen errore pictoris omissum est in figura, sed eius pretium tabula indicabit. Qui cupit foramina sibi describere, hac ratione fiet. Sumatur Granati thalerum vel coronatum valentis diameter, ac secundum longitudinem quater multiplicetur. Exempli causa diameter sit pisi magnitudine, adiciantur adhuc tres diametri, ita ut fiat 4. pisorum longitudo,

Circuli hic descripti foramina sunt.

tum singuli diametri à primo , videlicet secundus, tertius, & quartus , dividantur in sex partes æquales , ita erunt sectiones octodecim. Nam primus diameter nullam habet, quia eos qui minus thalero valent, taxare hic nolui, si tamen quis magnitudinem foraminis eorum, quorum quatuor thalerum valeant habere volet, dividat in sex partes primum diametrum. Nam quinque partes diametri constituent diametrum illorum. Primus circulus qui in se notam 1. habet foraminis quantitatem indicat, ex quinque sectionibus primi diametri in linea conflatum. Non secui tamen in partes primum diametrum, sed tantum reliquos tres. Diametros illos quatuor indicant numeri suppositi prope litteram A 1. 2. 3. 4. Sectiones litteris non notantur. Ex singulis sectionibus tanquam diametris, si quis velit, formentur circuli pro foraminibus. Initium diametri est ipsum A punctum, altera extremitas est punctum sectionis.

Primi diametri circulus, seu foramen quod sub se 2. habet, finiens in prima sectione, Granatum ea magnitudine præditum, uno thalero, seu coronato æstimat. Secundus circulus qui sub se 3. habet, ac à secunda sectione ad litteram A extenditur, 3. thaleris æstimat. Tertius sub se habens cyphram 4, qui à tertia sectione ad A litteram extenditur, 9. thaleris æstimat. Quartus sub se habens cyphram 5. thaleris 27. & ita deinceps augendo pretium

tium proportione tripla usque ad septimam sectionem, quæ à sexta sesquialtera differt, & in reliquis observatur. Ita decimatertia sectio, quæ tres diametros exacte continet, Granatum ea magnitudine præditum, 6165. thaleris æstimat: quæ 4. diametros 45666. thaleris. Id observatum est in sesquialtera proportione elicienda, quod dum impar numerus fuit, cuius dimidium accipiendum erat unitatem abiecerim. Licet autem maiorem decima sectione reperiri Granatum non putem, tamen ad decimam quartam usque sectionem tabulam feci, & sectiones in figura ad decimam nonam sectionem, ubi quartus diameter finitur, produxi: ut intelligat Lector inæstimabilem, aut ingentis pretii esse posse, si ad illam magnitudinem perveniat. Si Margaritæ dum communem mensuram excedunt, inæstimabiles fiunt, propter raritatem, cur Granati isti esse non possint, nescio. Cum hominum opinio, & raritas sola pretium faciat. Ego qui per multos annos in Bohemia habitavi affirmare possum, me nunquam quinta, aut sexta sectione maiorem vidisse, licet magno studio quaesierim.

Tabula

Tabula Sectionum.

Ab A littera ad primam sectionem, crassus Bohemicus Granatus valet ut sequitur,

Ab A littera ad	} primam } secundam } tertiam } quartam } quintam } sextam } septimam } octavam } nonam } decimam } undecimam } duodecimam } decimam tertiam } decimam quartam	} Sectio- } ne valet	1	} Thaleru } Thaleros
			3	
			9	
			27	
			81	
			143	
			364	
			546	
			819	
			1218	
			1827	
			2740	
4115				
5165				

Item Granati dum absque vitio sunt, & colorem gratum habent, ac igne resistentem orientalem pretio aestimantur. Orientales primi generis, & secundi, si exemplares fuerint, id est, figura, colore, ac duritie perfecti, atque 1. ceratium pendent, duobus thaleris aestimari possunt. Si 2. ceratia pendent 4. thaleris, si 3. ceratia 6. si 4. ceratia 8. Duplando ceratiorum numerum usque ad pondus 20. ceratiorum. Inde pondus ad quadragesimum ceratium usque triplicandum, à quo ad 60. quadruplicandum, ac deinde ad 100. quintuplicandum, ut 100. ceratiorum 500. thaleros valeat. Atque postremo ad 200. ceratium sextuplicandum ut 200. ceratiorum, valeat 1200. thaleros. Habenda tamen maxima ratio coloris. Quia enim variant colore, & ita interdum ambigunt, ut prope ad Rubini colorem accedant, possunt periti gemmarii iudicio, vel pluris, vel minoris aestimari. Neque solum ob hanc causam

Color sta-
tuit gem-
mis pretiū.

causam inconstans habent pretium, sed quia paucis noti sunt, & à paucis expetuntur, ac interdum copia illorum ad nundinas defertur. Maiores quia rariores sunt, priori regula semper aestimari commode possunt. Orientales tertii generis qui Rubini della rocha Italice vocantur Spinellorum pretio aestimari possunt: cæteris enim Granatis orientali-
bus præstantiores habentur.

Rubini della rocha.

C A P. XXVII.

De Almandinis.

Almandini ambigunt inter Granatos, & Rubinos, ita ut Rubini nigriore colore tincti videantur. Viliores sunt Rubinis, atque imbecilliores vires habent. Olim Alabandici vocati fuerunt, pretium habent Granati orientalis.

C A P. XXVIII.

De Amandinis.

Hi à Plinio Troezenii vocantur, variisque coloribus interstinguentibus maculis albis rubent. Paucis hæc gemma nota est, & ob id vix in pretio ullo.

a Libro 37. Naturalis historia cap. 7. littera f.

C A P. XXIX.

De Hyacintho.

Hyacinthi quia ex flavedine rubent, ignisque flammam imitantur ad Carbunculi genera referuntur. Verum non omnes, sed id genus tantum, quod cæteris rubicundius est, sanguinisque biliosi colo-

160 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
colorem ostendit. Hoc genus vix pisi magnitudi-
nem excedere ait Plinius. Ego Hyacinthum maio-
rem, qui egregia rubedine splendet, omnino à ve-
teribus inter Carbunculi genera numeratum fuisse
autumo: nostrates vero aliquos inter Chryso-
liti genera à veteribus numeratos fuisse non du-
bito.

C A P. XXX.

Genera Hyacinthorum.

Quatuor Hyacinthorum ratione coloris genera
statuo. Primo genere continentur qui ignis
instar rutilant, ac cocci colorem referunt, minii
nativi, aut sanguinis admodum biliosi instar. Hos
Galli Iacinte la belle vocant, atque proxime Gra-
nati Bohemici colorem referunt, sed dilutiorem
absque ulla nigredine intermixta. Hi cæteris om-
nibus præferuntur, ac ad Carbunculi genera refer-
ri possunt. Secundo genere continentur qui rube-
dine croci flavescunt, planeque vitri è stibio concin-
nati, aut plumbi cum lateribus, ter in laminam fer-
ri fusi, & vitrificati colorem repræsentant. Tertio
genere continentur qui Succini flavi colorem ita ex-
acte ostendunt, ut dignosci à Succino nisi duritie,
aut palea (quam non attrahunt) non possint. Ta-
lem ego habeo. Hi omnium sunt vilissimi, neque
omnino pellucunt, propter atomos, & corpuscula
quæ in se continent, ac diaphanitatem impediunt,
eosque antiquorum Lyncurios potius, quam Suc-
cinum putarem. Vix enim credibile est veteres Suc-
cinum molle, ignisque iniuriis obnoxium, pro la-
pillo, aut gemma habuisse. Quarto genere, qui ni-
hil prorsus rubedinis in se habent, quique albi, pel-
lucidi, Succini colorem referunt, continentur. Hi
omnium

omnium sunt vilissimi. Refert aliud genus Rucus quod fulvum & cæruleum colorem commixtum habeat. Verum id ut à me, ita ab alio nunquam visum fuisse puto. Propterea quod viride sit oportet. Fulvus enim color cæruleo mixtus, perpetuo viridem colorem efficit, ut norunt pictorès, qui Indico, & auripigmento, atque quovis flavo, ac cæruleo colore, viridem efficiunt. Si quis in gemmæ corpore distinctos hos duos colores ponat, plures apparebunt; videlicet viridis, rubellus, & purpureus, ut in iride cælesti, & Opalo gemma, quæ rubro, cæruleo, flavoque colore tincta, viridem, & purpureum propter reflectionem ostendit. a Plinii Hyacinthus hodie inter Amethysti genera ponitur. Quemadmodum Amethystus veterum, nunc Granati nomen obtinet. Ætas, ac gemmariorum imperitia, gemmarum nomina ita confundit, ut vix aliquid certi hac in re statui possit.

Plinii Hyacinthus.

a Libro 37. Naturalis historiae cap 9. littera I.

C A P. XXXI.

Locus natalis, virtus, usus, proprietates, pretium, ac adulteria Hyacinthorum.

AD Iseram fluvium in confinibus Silesiæ, & Bohemiæ, torrentemque Georgii prope Hirspergam inveniuntur ignobiliores. Nobiliores enim ab oriente deferuntur, ac in Cananor, Calecut, & Cambaia reperiuntur. Præcipuus usus est ad pestem arcendam, si pro amuleto collo appensus, aut annulo inclusus gesteretur. Ad hæc somnum conciliare, virtutes cordis tueri, divitias, honores, ac prudentiam augere, animi alacritatem efficere, ac à fulgure portantem defendere creditur. Primum

Viras.

Pretium.

genus maiori in pretio est. Deinde secundum

I.

post-

162 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 postmodum tertium. Inde quartum vilissimum,
 nec ipsa cælatura maius, ita ut lapidis pretium
 cælaturæ non suppleat. Exempli causa, si pro cæla-
 tura solvendi sint 2. thaleri vix 4. valeat. Primum
 genus cælaturæ pretium, octupla proportione ex-
 cedere potest. Secundum quadripla. Tertium du-
 pla, vel si quid certius desideres: primum genus
 Granati orientalis duplum pretium habeat, secun-
 dum idem, & tertium dimidium. Verum ut in vi-
 lioribus gemmis nihil certi statui potest, ita nec hic,
 nam gemmarii in pretio gemmarum inconstantes
 sunt, licet aliquid certum pro norma, ut hic facimus,
 statui possit. Color, puritas, magnitudo, ac forma
 mutant gemmarum prætia. Hic absolutæ gemmæ
 non vitiosæ æstimantur. Adulterium. Hyacinthus
 vix meretur. In illius locum aliquando substituitur
 ex plumbo vitrum, quod à vera gemma pondere, &
 duritie facile distinguitur, mollius enim, & gravius
 vera gemma.

*Vitrum
 plumbi.*

C A P. XXXII.

De Amethysto.

Amethistus Hebraice *Achlamach*, Chaldaice *ene-
 gla* vocatur. Violacei est coloris, qui ex mix-
 tione rubri, & cærulei coloris emanat. Huius dif-
 ferentiæ ratione loci natalis, & coloris distinguun-
 tur. Aliqui enim ut Indici, flavedinem immixtam
 habent, cuius ratione inter Carbunculi genera re-
 feruntur, & Hyacinthis proximi sunt. Aliqui vini
 suppurpurei colorem habent etiam in India reper-
 ti. Alii violaceo quidem colore tincti exacte sunt,
 sed paucò, ita ut plane transparentes sint, qui ut cæ-
 teris molliores, ita etiam viliores sunt, ac in Bohe-
 mia, Saxonia, aliisque regionibus ut præcedentes
 inve-

inveniuntur. Quibus vero in purpura refulget ro-
 fceus nitor Carbunculi instar, præ cæteris commen-
 datur, tum quod duriores, tum quod in Adaman-
 tem ita verti possint, ut fucusa peritissimis gemma-
 riis vix deprehendi possit. Vidi enim Adamantem *Amethisti*
 18. mil. aureorum emptum, aureoque annulo in- *usque nitor.*
 clusum cum Amethysto orientali dealbato eiusdem *et pul-*
 formæ, & magnitudinis, eodemque modo auro in- *chritudo.*
 fertum, ita conferri ut à me nulla differentia animad-
 verti potuerit. Hic ducentis thaleris ab Imperato- *Pretium.*
 ris aurifabro æstimatus fuit, ob aquas ut vocant A-
 damanti vero similes, quas hinc inde micans iacie-
 bat. Vertuntur in Adamantem eo modo ut Saphi-
 ri, quibus præferuntur, quod non ita albicent, ac
 genuinum Adamantis splendorem egregie emen-
 tiantur.

C A P. XXXIII.

Loci natales, ac pretium.

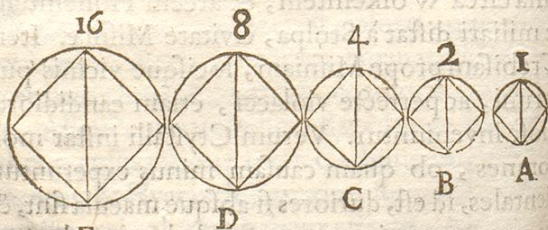
Repèriuntur in India, Arabia, Armenia, Æthio-
 pia, Galatia, Thaso, ac Cypro, aliisque locis
 orientalibus, celebriores. In Germania, Bohemia,
 Misnia circa Wolkenstein, & arcem Hohenstein,
 quæ miliari distat à Stolpa, civitate Misniæ. Item
 ad Trébisam prope Misniam, locisque vicinis pul-
 cherrimi, ac perfecte violacei, etiam candidiores
 copiose inveniuntur. Verum Crystalli instar mol-
 les omnes, ob quam causam minus experuntur.
 Orientales, id est, duriores si absque macula sint, &
 vitio careant omni, optatumque habeant colorem,
 dum unum ceratium pendent, unum thalerum, aut
 coronatum valere possunt. Dum duo pendent, duos
 thaleros, dum tres, quatuor, dum quatuor septem,
 ita ut differentia semper unitate augeantur, ut ta-

164 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 bula indicat, ac differentia præcedenti pre-
 tio addita sequens pretium constituat. Sic 20.
 ceratiorum valebit 201. thaleros. Si quis lo-
 co thaleri ducatum velit perinde fuerit: modo
 proportionem tabulæ servet. Nam Gemmarii fa-
 cile variant istarum gemmarum pretia, quia cõ-
 loris maximam habent rationem, neglecto pon-
 dere.

Tabula.

Cera- tia	Pre- tium	Diffe- rentia	Cera- tia	Pre- tium	Diffe- rentia	Cera- tia	Pre- tium	Diffe- rentia
1	1	1	9	37	9	17	147	17
2	2	2	10	46	10	18	164	18
3	4	3	11	56	11	19	182	19
4	7	4	12	67	12	20	201	20
5	11	5	13	79	13	21	221	21
6	16	6	14	92	14	22	242	22
7	22	7	15	116	15	23	264	23
8	29	8	16	131	16	24	287	24

Bohemici, & Saxonici à magnitudine æsti-
 mantur.

Minima figura præditi thalerum, dupla vero su-
 perficie 2. thaleros; quadrupla quatuor, octupla
 octo, & sedecupla 16. thaleros valent. Magnitu-
 do au-

do autem duplæ superficiæ habetur, si in circulo quadratum æquilaterum fiat, ac ex hypotenusa aliud quadratum, id enim duplum est. Intellego autem quadrata æquilatera, & rectangula. Quadrupla autem superficiæ magnitudo habetur, si primi quadrati latus dupletur, ac inde quadratum constituatur, aut si ex dupli quadrati hypotenusa, aliud quadratum constituatur. Constitutis quadratis circuli inde fieri possunt, & excavari, ut foraminum loco sint, ad explorandam gemmæ magnitudinem, nam quæ foramen transit minor est, quæ non transit maior: proximum autem foramen illi per quod transit, magnitudinem gemmæ indicat. Verum ut prædictæ gemmæ valorem à me præscriptum habeant, fere puræ esse debent, alias longe viliori pretio æstimandæ sunt. Sed raro à vitiiis omnibus liberæ inveniuntur. Quæ nubeculas, fissuras, plumulas habent, vix mediam statuti pretii summam attingunt. Si magnitudo gemmæ trium, quinque 6. 7. aut plurium thalerorum desideretur: ex Geometria quantitas quærenda. Invenitur autem hac ratione: fiat triangulus orthogonius ex lateribus illorum quadratorum, quorum numeri quæsitum numerum constituunt: hypotenusa enim latus erit quadrati æquilateri, & orthogonii cuius quantitas desideratur. Exempli causa, volo invenire trium thalerorum foramen, aut quadratum. Unum latus trianguli orthogonii erit latus quadrati A. Alterum latus trianguli erit quadrati B. Horum hypotenusa quadratum constituet, eiusque circulus foramen trium thalerorum. Si quinque thalerorum velim accipio latus quadrati C. & latus quadrati A, ac constituo triangulum orthogonium, cuius hypotenusa constituet

quadratum quod quinquies continebit primum, & pro 5. thalerorum pretio inferviet. Si 10. thalerorum cupiam ex latere D quadrati, ex latere B quadrati, triangulum erigo, cuius hypotenusa quadratum quæsitum ostendit.

C A P. XXXIV.

Amethisti vires, facultates, & usus.

PUtatur gestatus ebrietatem prohibere, idque vini colore, quo præditus est, indicari, quasi illum pro facultatis characterismo habeat. Ab hac facultate Græce Amethisti nomen accepit. Nonnulli umbilico ad motum vini vaporem ad se trahere, cumque discutere, ac proinde ebrietatem, erupulamque arcere scribunt. Addunt alii malas cogitationes prohibere, foelix ingenium, vigilantiam, ac industriam efficere, imo gestantem principum gratiam sibi facile conciliare.

C A P. XXXV.

Fucus, seu adulterium Amethisti.

ADulteratur colore violaceo mastice mixto, ac inter duo vitra, glutinato, aut vitro, eiusdem coloris inter duas Crystalli particulas, posito. Germanici adulterium non merentur, quod satis magna illorum habeatur copia.

C A P. XXXVI.

De Margaritis, & Unionibus.

Margaritæ, & Uniones, seu Perlae etiam si inter gemmas referri non deberent, quod in terra non nascantur, ut aliæ omnes, sed in animalibus, conchis

conchis videlicet. Quia tamen vulgo in maximo pretio, gemmarumque instar habentur, ac ab omnibus ad ornatum, muliebremque mundum, & luxum imprimis, ut olim, ita & nunc expetuntur: Non male me facturum existimavi si post Adamantem, & Carbunculum ipsarum historiam describerem. Solent enim hæ tres gemmæ principatum habere. Margaritæ itaque omnibus notissima, Perlae etiam vocantur, & dum magnæ sunt, Uniones: Arabibus, & Persis *lulu*, Indis *mori*, Malanaribus *mutu*. Lusitanis *Aliofar*, à portu Persiæ *Iulfar* appellantur. Plerumque tamen minores, & qui ad unciam venduntur hoc nomen habent.

*Præcipua
gemma quæ.
Uniones
qui sint.
Nomina
varia.*

CAP. XXXVII.

*Margaritarum genera. Quomodo nascantur, ubi,
& qua magnitudine.*

Margaritæ ratione loci natalis, & pulchritudinis tantum discernuntur. Proinde Europæi, quia orientales cæteris sunt pulchriores, eas à domesticis distinguunt.

Nascuntur in conchis. Scribit à Plinius certo anni tempore conchas luxuriare, ac maritimum rorem, veluti maritum sitire, cuius desiderio hiant, & cum maxime lunares liquantur aspergines, oscitatione quadam haurire humorem cupitum: sic concipere, gravidasque fieri, ac pro qualitate roris accepti, ac cœli serenitate pulchras fieri. Cœli enim, Solisque maiorem illis esse, quam maris societatem. Turbido cœlo turbidas, ac claro claras fieri, sanosque partus multiplici constare cute. Verum hæc Plinii de earum conceptione, & generatione opinio, veritati mihi consentanea nunquam visa est. Nam ex conchis Margaritas exemi complures, ac

Plinii error.

168 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
deprehendi in animalis corpore nasci ex eo humore, ex quo testa conchæ excrescit. Humor enim ille testæ adhærens, quia ex terreo, viscoso, ac exacte in minima (ab aqueo animalis humore) resolutum constat, siccessit paulatim, & induratur, ac certo tantum tempore, non semper, ab animali pro testæ fabrica eructatur. Hinc fit conchas multiplice consistere cute, dum posterior exiccatur, priusquam nova adiiciatur. Dum humor ille ab animali morbofo eructari, & expelli non potest, ac in corpore hæret, detineturque, si ibidem exiccetur; rudimentum, atque initium fit Margaritæ; quæ adiecto sapius novo humore, eoque exiccato, cute subinde nova augetur, ac in Unionem abit, non secus, quam in fellis vesicula, & urinæ vesica lapides generantur. Quorum materia, quæ per urinam expellitur, dum in corpore vesicæ detinetur, ibidem exiccatur, & in lapidem abit. Hoc modo Bezoar in capris Indicis multis cuticulis generatur. Dignoscuntur facile conchæ, quæ Margaritas proferunt. Cum enim sine tuberculis extrinsecus pulchræ, beneque formatæ sunt, Margaritis carent. Dum tuberosæ, inæquales, ac morbosæ quodammodo sunt, tum Uniones habent. Si Margaritæ concharum partus essent, omne conchilii genus, eodem modo, partus suos efficeret, quod experientia non approbat, multæ enim conchæ sunt eiusdem prorsus formæ, quæ Uniones, aut Perlas non proferunt. Deinde non globosis, & ex orbicularibus cuticulis, sed oblongis pro futuræ conchæ rudimento nascerentur: nisi quis postea dum grandiores Margaritæ factæ sunt findi pro duplici, aut utraque concha asserat. Verum nullæ unquam tales apparuerunt, ac inconueniens est corpus tam durum postea findi. Præterea quæcunque animalium rudimenta primo sunt, mollio-

Cur Concha cutim habeant.

Unionis origo.

Bezoar,

molliora semper, & apta ad fabricam animalis sunt, non dura ut Perla etiam munitissima, quæ ob id ad omnem figuram, & extensionem ineptæ, & inidoneæ sunt. Falsum enim est quod in aquis molles sint, ac extractæ Corallorum instar duræ evadant.

Laudatissima in sinu Persico inveniuntur inter Ormus insulam, & Bassoram, nempe circa Baroyn, Catyssa, Iulsa, Camaron, aliaque sinus Persici loca, ex quibus locis in Ormus insulam deferuntur, quæ cæteris præferuntur. Inter promontorium Comorin, & insulam Zeilan quotannis maxima copia invenitur, sed cum Persicis conferendæ non sunt. Taprobana insula hodie Sumatra appellata, inter Iavam maiorem, & Indiam sita Margaritarum etiam feracissima est, ut & Palane, & Caralco promontorium Indiæ. Sed parvæ sunt, ob quam causam viliores sunt. In insula Borneo, & Aynon grandiores generantur, formæ tamen elegantia à Persicis vincuntur. Occidentales, quia lactescunt, ac argentum splendorem, & superficiem polituram tantam non habent, ut quis exacte speculi instar propriam faciei formam, in ea intueri possit, minus commendatæ sunt. Conchæ quo altius in mari resident, eo minores dicuntur proferre Margaritas. Conchæ læves, & candidæ Indis *Cheripo* vocatæ, è quibus cochlearia, & pocula conficiuntur, præstantissimas Margaritas proferunt. Illæ vero quæ *chanquo*, & matres Perlarum appellantur, nequaquam. Quia tamen intrinsecus pulcherrimæ & lævissimæ sunt, inserviunt mensis, aliisque rebus ornandis; ob quam causam Bengalam advehuntur, ubi armillæ, aliaque inde fiunt opera. Fuit enim istic mos ne virgines corrumpere, nisi huiusmodi armillis brachia ornata haberent. In Europa etiam in multis locis inveniuntur, ut in Scotia, Silesia, & Bohemia, ac nonnullæ

*Locus ubi
inveniantur.*

Cheripo.

Chanquo.

*Vbi inveniantur
Margaritæ.*

*Ostrea
feraces.*

*Bohemica
Margarita.*

*Unionis
nomen.*

*Vbi magna
nascan-
tur.*

*Cleopatra
Unio.*

*Rudolphi
Uniones.*

in Frisia in conchis marinis, ostreisque vulgaribus reperiuntur. Sed minutæ admodum sunt. Apud Vogesum montem Lotharingæ, & in Voilandia Perlae fatis elegantes reperiuntur. Verum quæ in Bohemia prope Horadiovitium, Straconitium, & Rabi arcem colliguntur, mihi cæteris præferri posse videntur. Vidi enim nonnullas, quæ vix ab orientalibus discerni potuerant. Id in illis reprehenditur, quod albiores sint orientalibus, quæ argenteum quendam candorem, ut illæ lacteum præ se ferunt. Collegi in prædictis locis aliquot Margaritas præstantissimas, verum ex quingentis conchis, quas aperui, vix decem absque vitio habere potui. Nam maxima pars vel nigrescit, vel flavescit, ita ut exargilla facta videantur. Deinde cæ conchæ, quæ Margaritas fuscis coloribus præditas proferunt, etiam interiorem testam, eodem colore tinctam habent. Quinetiam & humor, unde diximus testam, quasi lamellis, aut cuticulis invicem superadditis augeri, eodem colore plerunque est: ita ut non dubium sit, quin inde & non ex rore, ut vulgo hætenus creditum fuit, Margaritæ nascantur. Magnæ Margaritæ Uniones vocantur, quod raro sibi æqualem magnitudine habeant. Magnæ circa promontorium Comorin centum frumenti grana pendent generantur. Sed maximæ prope insulam Burneo, verum non tam elegantes, ita ut 160. grana tritici ponderent. Maior proculdubio Cleopatrarum fuit, quam aceto dissolutam devoravit, ut se cænam pretiosiores Antonio habuisse ostentaret. Hæc enim centies sestertium (id est Budæo computatore) ducentis quinquaginta millibus aureorum æstimata fuit. Ego complures vidi in Corona aurea Augusti Cæs. Rudolphi secundi D. mei clementiss. quarum præcipua pyri muscatellini magnitudine, ac omni decoris

decoris specie absolutissima, pendens ceratia triginta, aureorum millibus empta dicebatur. Narrat Budaus in Gallia avellanæ magnitudine tribus aureorum millibus emptam fuisse. Verum mihi exiguum pretium videtur, nisi exigua fuerit avellana.

a Libro 9. Naturalis historiae cap. 35. littera f. Plura de Margaritis tradit Petrus Andreas Matthiolus in Dioscorid. cap. 4. lib. 2. contra Plinium, ut ibi videre est.

C A P. XXXVIII.

De natura, facultatibus, qualitatibus, & proprietatibus Margaritarum.

Putant nonnulli ducem ut apes habere conchas Margaritiferas, ac duce capto facile reliquas, quæ gregatim regem ad pascua sequuntur, retiis capi, ut pote, quæ regem comitari, nec ab eo separari volunt.

Margaritæ senecta flavescunt, verum color dempta cuticula superiori pristinus redit. Demitur autem spiritu vitrioli; verum cautione opus est, ne damnum sentiant: alias pulvere Alabastris, Corallii albi, vitrioli albi, & tartari albi restituitur illis iuventus. Idem fit si columbis devorandæ præbeantur, aut si oriza, & sale dui fricentur, vel si in milio confuso grosso modo, saleque mixto sepeliantur. Maculae abolentur rore Mæi, qui foliis lactucæ insidet, si per diem illi immorentur, aut eo perlinantur. Existimant nonnullis aqua molles esse ut Corallium. Verum ego qui plures ex aquis, & ex ventræ animalis exemi, æque duras, & in aquis, & extra deprehendi. Crescente luna aliqui Margaritas crescere, deficiente obscuras, gibbosas, & tortas evadere scri-

*Senescunt.
Margaritæ.
Gratiam reddere
Margaritis.*

172 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
re scribunt. Verum hæc veritati consentanea non
esse ex superioribus facile colligi potest.

*Cor ro-
borant.*

a Margaritæ cor, spiritusque vitales roborant;
proinde venenis omnibus, pesti, & putredini resi-
stunt, animum exhilarant, cardiacos, & melancho-
licos affectus, ac syncopen tollunt, cordisque sub-
stantiam, ne extabescat, legitime præparatæ, con-
servant. Phthisicis, marasmo, febreque ardente, aut
pestilentiali correptis ob id utilissimæ sunt. Valent
præterea contra sanguinis fluxum, omniaque alia
alvi profluvia, cerebrum, nervosque roborant, &
oculorum lachrymas butyro recenti commix-
tæ, palpebris superioribus inunctis, aut colly-
riis additæ, exiccant. Lac muliebri emendant, au-
gentque.

*Ad febres,
& phthi-
sin.*

*Ad fluxus
oculorum.*

Lac.

*Præpara-
tio.*

Præparantur autem hoc modo sordibus expur-
gatæ aqua rosarum, gariophyllorum, violæ matro-
nalis, aut melissæ lotæ lapide Marmoreo, aut Por-
phirio teruntur, donec lævigentur: idque eo modo
fit, quo pictores colores terunt. Metallis fieri id
non debet, quia illarum corpori metallicum quid
facile adhæret, quod naturæ nostræ inimicum est, &
gravissima symptomata excitare potest, ut quoti-
diana experientia docet.

*Diamar-
gar. calidi
vires.*

Præparatæ ut diximus modo Margaritæ, variis
rebus commisceri possunt. Extant apud pharma-
copeos diuæ ex Margaritis compositiones. Diamar-
garitum calidum, & diamargaritum frigidum. Ca-
lidum virium imbecillitatem firmat iis, quibus ani-
mus deficit; sive à corde, sive à stomacho deli-
quium originem ducat, omnem noxæ causam discuti-
tit. Insuper asthmaticis, tussieribus, ac tabidis au-
xiliatur, longo morbo deiectos, & imbecillitate
languentes recreat, & ad pristinum robur dedu-
cit. Diamargaritum frigidum ad virium omnem

*Diamar-
gar. frigidi
vires.*

imbe-

imbecillitatem, quæ à nimio calore, vel cui nimius calor adiunctus est, confert. Proinde in febribus malignis, & pestilentibus eius usus commodissimus est. Syncopen etiam à spirituū resolutione dependentem aufert. Pulvis earum præcedenti modo præparatus, datur à drag. una ad dragmam unam & semis, atque huic aliquando Bezoar, unicornu, cornu cervi, vel os de corde cervi additur, pro affectus diversitate. Hic pulvis ad omnia venena, & animalium morsus nulli comparandus ad manus semper esse deberet. R. Perl, præp. Scrup. unum, Bezoardici lapidis grana decem, ossis de corde cervi gran. quinque, cornu cervi gran. quinque, Unicornu gran. decem, Bac. uvæ paridis grana decem, fiat pulvis dandus à scrup. semis ad drag. semis. Si quis in succo citrii mali solvat Perlas, eumque propinet, facilius ad principes partes earum vis deducitur. Commodissime autem aqua Perlata confici potest, quæ ad vires rescificandas, & quasi mortuos resuscitandos, admirabilis est, hac ratione. Solvantur Perla in aceto vini fortissimo, aut utilius in succo citri, aut spiritu vitrioli, vel sulphuris, donec in liquorem abeant, adiecto subinde novo succo, ac priori decapulato. Deinde huic solutioni lactescenti, & turbidæ adice sacchari q. s. ad dulcedinem. Si solutionis fuerint uncia quatuor adde aq. rosarum, fragorum, florum borraginis, melissæ ana unciam unam. aq. Cinnamomi uncias duas. Cum propinare volueris agita aquam, ut sedimentum una ebibi possit. Potest propinari ab uncia semis ad unciam unam, nec quicquam præstantius haberi potest: in febribus malignis, & pestilentibus vulgares aquæ Perlata huic comparandæ non sunt. Id tantum observandum est, ut dum solvuntur Perla exacte vitrum obtru-

*Pulvis
ad omnia
venena
descriptio.*

*Aqua Per-
lata.*

*Tabella
Perlata.*

obturetur, ne spiritus earum exhalent. Et præcedentis aquæ sedimento tabellæ hac ratione fieri possunt. R. sedimenti à quo per balneum aqua omnis extracta est unciam semis, adde sacchari uncias quatuor, aquæ rosarum, & cinnamomi q. s. fiant tabellæ. Hæ valent ad vires promptissime restituendas, & marcorem senilem emendandum. Aqua extracta ut præcedens, sed paulo maiori dosi ad præcedentia omnia nihilominus utilissima est. Si tabellæ ex pulvere Perlarum præparatarum concinnatæ fuerint, non tam efficaces sunt, quam prædictæ, quia illarum vis non tam facile, quam si in liquorem solvantur, deduci potest. Præparatur etiam

*Essentia
Perlarum
vires.*

ex Perlis aqua, quam quintam essentiam spagyrici appellant. Quæ præcipue valet contra venena, ac vitalem facultatem cordis roborat, ut non facile à veneno affici possit, sanitatem conservat, obstructions lienis, hepatisque reserat, febres ardentes mitigat, sitim tollit, cor exhilarat, coitum inditat, calculos, & urinam ciet, nervosas partes corroborat, apoplexiam, spasmus, comitalem, & paralyfin arcet. Phthisin, marasimum, ac senilem marcorem emendat, Phrenitidem domat, hæmorrhoidum fluxum sedat, cancri ulcerati exsionem impedit, ac quovis morbo etiam contrario correptum roborando, & ad temperiem redigendo quemvis excessum, pristinae sanitati restituit. Paratur hoc modo

*Essentia
Perlarum
preparatio.*

R. Margaritas optime lotas, & in pulverem lapide marmoreo tritas, his violæ inditis superfunde menstrui acidi volatilis, vegetabilis, vel mineralis tantum ut duo digiti superemineant liquoris, ac violam bene occlusam, ne spiritus exhalent, cineribus calidis impone, donec Perlae omnes solvantur. Menstruum deinde, balnei ope, ad siccitatem aufer: calcinatis affunde aqua. distillatam, ac abstrahere

terna

terna repetitione, ut omnis auferatur acrimonia. Qua ablata superfunde vini spiritum; quem aliquoties cohobando extrilla, ut in liquorem oleo similem abeant. Spiritus balneo auferendus, ita in dante remanet oleum. Essentia vero, si per arenam distillaveris cohobando cum spiritu vini, illi miscetur, & alembicum transcendit. Huius aliquot guttæ, cum aqua appropriata, propinantur, ac si spiritum salis, oleum salis, aut vitrioli affuderis, iterum congelatur essentia. Hæc enim bonæ operationis nota est, ex matre Perlarum eadem fieri, quæ ex Perlis possunt, neque minores habent vires, sed prorsus easdem.

Margarite in tam frequenti usu sunt adversus morbum omnem occulta malignitatis participem, ut vix ullum compositum sit Alexiterium, quod eas non recipiat: quedam etiam ab iis nomen sortitæ sunt, veluti nobilissime duæ confectiones Diamargaritum calidum, & frigidum, cuius facultates auctor hoc capite satis egregie explicat: quarumque laudes abunde recensent auctores, qui Antidotaria conscripsere, qui hoc loco consulendi sunt.

C A P. XXXIX.

Valor, & pretium Margaritarum.

Margaritarum earum, quæ rotundæ, pyriiformes, omnibusque dotibus absolutissime sunt, pretium difficulter admodum statui potest. Partim quia gemmarum vel augment, vel diminuunt pro libitu, & copia illarum pretium; partim quia pulchritudine, & colore etiam si elegantissime videantur, non parum inter se differunt. Budæus pretium Margaritarum certa quadam proportione constituit,

176 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 tuit, verum id ingens admodum est, & nequaquam
 servandum. Exactius puto hac ratione constitui.
 Primum unius ceratii, hoc est, quatuor grana pen-
 dentis Margaritæ pretium, quod solet esse trium
 thalerorum, pro norma statuatur. Si vero maius,
 vel minus sit, applicetur pretium florenorum, vel
 coronatorum, vel quale quis volet numero ternario,
 perinde enim est; hacque ratione error com-
 mitti non poterit, & regula omni monetæ conve-
 nient. Si itaque Margarita pendens ceratium valet
 tria, & quæras quanti valeat, si quatuor ceratia pon-
 deret duc in se 4, fiunt 16. quæ duc in pretium unius
 ceratii, nempe 3. habebis 48. pretium Margaritæ.
 Hæc regula valet pro Margaritis, quæ pendunt mi-
 nus, quam 11. ceratia. Si velis valorem 11. ceratio-
 rum, duc 11. in se habebis 121. quæ duc in 3. pretium
 unius ceratii addendo illi prius unitatem, ut sint 4.
 & habebis 484. pretium 11. ceratiorum. Atque hæc
 regula valet ad quinquagesimum ceratium usque.
 Si quæras itaque plus pendentium pretium, duc in
 se ceratiorum numerum, ac quotientem in tres tha-
 leros, ita emerget pretium certum Margaritarum,
 & perpetuum in omnibus regionibus pro iis Mar-
 garitis, quæ pondere superant 50. ceratia. Nam quæ
 tantum pondus non habent, quia maiori copia ha-
 bentur, sæpe illarum pretium mutatur. Si vero mu-
 tetur (exempli causa unius ceratii Margarita duos
 thaleros valeat) etiam omnium ad quinquagesi-
 mum usque ceratium pendentium mutari debet.
 Verum eadem regula, quam supra tradidi, obser-
 vanda est ad decimum usque ceratium, ac à decimo
 ad quinquagesimum usque. Quadratus enim cera-
 tiorum numerus cum pretio duorum thalerorum
 multiplicandus est, ut quotiens ostendat pretium
 pro iis qui minus, quam undecim ceratia pendunt.

Dum

Dum enim plus pendent, quam 10. ceratia, ceratiorum quadratum multiplicatur cum duobus thaleris, adiecta unitate, hoc est cum ternario numero, ut quotiens ostendat pretium.

Hactenus pretia Unionum statui, nunc Margaritarum, quę ceratium non pendent, ac nobilium virginum, ac matronarum pectora, & colla catenarum *Minorum Perlarum pre. ium.* instar, exornant, pretium statuendum est. Hę si omnibus modis absolutę, id est, pulchro colore, absque tuberculis, & rotundę sint, granumque ponderent, possunt tredecim cruciferis æstimari. Est autem cruciferus $\frac{1}{70}$ thaleri pars. Si duo grana pendent 52. si tria 117. si quatuor, hoc est ceratium, 210. id est tres thaleros. Nam & hic ducitur numerus granorum in se, deinde multiplicatur cum unius grani valore. Si mediū grani pondus, addatur excessus posterioris numeri, id est, maioris à minore sumitur, eiusque dimidium minori adiicitur numero, ut pretium satis iustum habeatur. Exempli causa, si quęratur pretium Margaritę pendētis granum cum dimidio. Quia unius grani pretium est 13. & duorum 52. aufer 13. ab 52. remanent 39. huius accipio dimidiam partem nempe 19. ac addo priori numero 13. fiunt 32. Hoc erit pretium satis iustum, posset quippe aliquid in his accuratius institui, verum necessarium id minime est, cum semigrani ratio vix habeatur, & oculis potius, quam ponderibus pretio à gemmariis examinentur.

Rotundarum Margaritarum, & præcipuarum pretia posui, nunc illę, quę rotundę non sunt, etiam æstimandę veniunt, harum aliquę hemisphæricę, *Hemisphærica Perla.* conuexa superficie satis pulchrę sunt, & vel cum tuberculis, vel sine. Quę absque tuberculis sunt, duplo, triplo, aut quadruplo excedunt aliarum pretium, Solent tamen mercatores eas lusoriis chartis

178 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 filo affigere, ac commiscere inter se ut æquali pre-
 tio diuendi possint, & quod uni deest, altera sup-
 plere possit. Harum usus est ad torques, & aureas
 catenas exornandas. Si tam magnæ sint, ut octo
 ceratiorum pendentis Margaritæ foramen æquent,
 perfectionique nihil desit, 50. thaleris æstimari pos-
 sunt. Sed reliquæ, & imperfectæ, ut tabula sequens
 indicat, æstimantur.

Margaritæ rotunda foramen si æquet hemispherica.

		Granorum			
foramē explens	{ unius grani 2 ceratiorū 3 ——— 4 ——— 5 ——— 6 ——— 7 ——— 8 ——— 9 ——— 10 ———	} valet cru- ciferos	{ 3	{ 11	{ 85
			{ 6	{ 12	{ 95
			{ 10	{ 13	{ 105
			{ 15	{ 14	{ 115
			{ 25	{ 15	{ 125
			{ 35	{ 16	{ 135
			{ 45	{ 17	{ 145
			{ 55	{ 18	{ 155
			{ 65	{ 19	{ 165
			{ 75	{ 20	{ 175
			{ valent cruci- feros		

Præter has Margaritas, aliquæ perforatæ non
 sunt, & minimæ, papaveris seminis instar, aut paulo
 maiores; quæ unciatim ad medicos usus diuendun-
 tur, harum uncia medica hoc anno 1604. thalero
 diuenditur. Sunt & aliæ maiores perforatæ, non
 perfecte rotundæ, quæ ad fimbrias, coronas, vestes
 que muliebres exornandas usui sunt, quarum pre-
 tium pro magnitudine variat. Nam si earum 400.
 numero unciam ponderent, thaleris 30. æstimari
 possunt, quæ quo minus vitii habent, eo pretiosio-
 res sunt. Earum omnium pretium ex numero col-
 ligi debet ut tabula sequens indicat.

Pēden- tes un- ciam u- nā nu- mero	} valent thaleros	{ 100	Pēden- tes un- ciam u- nā nu- mero.	} valent thaleros	{ 16	} 4500	} 7			
		{ 200			{ 1000			{ 14	{ 5000	{ 6
		{ 300			{ 1500			{ 13	{ 5500	{ 5
		{ 400			{ 2000			{ 12	{ 6000	{ 4
		{ 500			{ 2500			{ 11	{ 6500	{ 3½
		{ 600			{ 3000			{ 10	{ 7000	{ 2½
		{ 700			{ 3500			{ 9	{ 7500	{ 2
		{ 800			{ 4000			{ 8	{ 8000	{ 1½
					{ 9000	{ 1				

Margaritæ occidentales, Bohemica, Scotica, multo viliores sunt orientalibus. Si tamen proxima illis pulchritudine videntur, satis magno pretio æstimari possunt, præcipue si omni macula careant, nullaque tubercula habeant, ac tantum argenteus ille orientalium splendor illis desit, locoque illius egregium, gratumque candorem, seu albedinem habeant. Huiusmodi hac tabula æstimari possunt.

Penden- tes cerat.	} valent thaleros	{ 1	Pēdentes ceratia	} valent thaleros	{ 11	} 30¼	
		{ 2			{ 12		{ 36
		{ 3			{ 13		{ 42¼
		{ 4			{ 14		{ 49
		{ 5			{ 15		{ 56¼
		{ 6			{ 16		{ 64
		{ 7			{ 17		{ 72¼
		{ 8			{ 18		{ 81
		{ 9			{ 19		{ 90¼
		{ 10			{ 20		{ 100

Ratio autem tabulæ hæc est: unum ceratium pendens Margarita quarta thaleri parte æstimatur. Deinde aliarum Margaritarum pondus ceratiorum, in se ducitur, ut quotiens ostendat pretium, Quod in thaleros, si quotientis quarta pars accipiatur, re-

180 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ducitur: nam emergunt ex multiplicatione quarta
partes. Sic 20. cerationum Margarita valet. 400.
quartas, id est centum thaleros. Si Margaritę vix
orientalibus distingui ob elegantiam possint, quar-
tę partes pro altera parte thaleri haberi possunt;
ita. 20. cerationum 200. thaleris æstimari poterit,
atque non quarta, sed altera pars, id est, dimidia
quotientis ostendet pretium. Quinimo posset quo-
tiens pro thaleris accipi ut 10. cerationum. 100. vale-
ret. Hic enim gemmarii oculus, & peritia, ut bene
elegantiam examinet, requiritur.

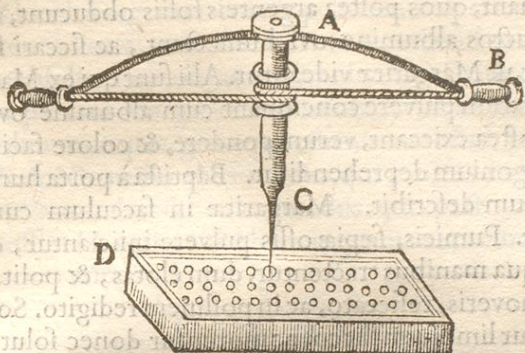
C A P. X L.

Quomodo Margaritę perforentur.

Quia non omnibus notus est modus quo pacto
a Margaritę perforari possint: volui hic eum
in lucem proferre. A manubrium sinistra manu
tenetur. Dextra manu manubrium arcus B. trudi-
tur, & trahitur, ut reciprocus motus pugionis A C.
fiat, extrema pars C. acum habet non plane acu-
tam, ut punctum faciat, sed ut lineolam. Acus in-
fidet Margaritę perforandę, Margaritę si exigue
fuerint, asseri ex molli ligno malleolo affiguntur ci-
stę D. ne vacillent, asser undiquaque concluditur
asserculis ne aqua Margaritis superiusa defluat. Agi-
tata arcu C acus penetrat, & perforat Margaritam,
neque propter aquam exuritur.

a Quoniam auctor iam modum tradit Margarita-
rum perforandarum, non absolum erit modum
exhibere, quo auro, argentove etiam ea, que
non perforata sunt optime figi possint, ut hereant.
Aluminis internam partem igni admovebis, eaque
guttra, que per se purissima, & clara exstillare so-
let,

let, cavam partem inunges, quæque infixeris, solidissime, & ad miraculum inherebunt.

CAP. XLI.

Adulteria Margaritarum.

Vix ob aliam causam tanto in pretio sunt Margaritæ, quam quod non facile adulterari possunt. Aurum adulteratur facillime. Gemmæ ex vitris duplicatis concinnatæ, auroque inclusæ ita fallunt oculos, ut gemmarii periti, nisi eas eximant, à veris non discernant. Sola Margarita neque corrigi, neque alieno fuco elegantior reddi potest. Tradit tamen Linschotanus Indos ut Margaritas pulchras reddant oryzam cum sale contundere, ac ea mixtura fortiter illas fricare, ita fieri pulcherrimas Crystalli instar, ac splendorem non amittere. Non mirum itaque catheras Margaritarum ab heroinis, & fæminis nobilioribus aureis præferri, meliusque divitias ostentare, fastumque facere, quam gemmæ, aut aliud quicquam quod adulterio, fucove

obnoxium est. Tradunt varii authores rationes quomodo Margaritæ falsæ fieri possint. Nam nonnulli ex pulvere concharum, alii ex creta orbiculos formant, quos postea argenteis foliis obducunt, ac obductos albumine ovi humectant, ac sicari sinunt, ut Margaritæ videantur. Alii sunt qui ex Margaritarum pulvere concinnant cum albumine ovi, ac postea exiccant, verum pondere, & colore facile mangonium deprehenditur. Baptista à porta hunc modum describit. Margaritæ in sacculum cum Smir. Punicis, sæpiæ ossis pulvere iniiciantur, & ex aqua manibus tractentur, dum elotas, & politas cognoveris, resiccato, ac in pollinem redigito. Solvantur limonum succo, ac morentur donec solutas noveris, & pingue quoddam olei instar in humoris superficie natate videas, id argenteo cochleari excipe. Postea pulverem in orbem redigito, manibus, vel typis argenteis, ac porci seta perforatas Margaritas oleo inungito, ac è filo pendentes vitro includito, Solique exponito. Dum siccatas videris milii, vel hordei fermento non salito, neque acido involue, ac in furno excoqui finito, aut columbis manducandas præbeto, vel in lacte ficus ebuli, & præstantes habebis. Si aliter placuerit ubi succo, vel forti aqua fuerint dissolutæ Margaritæ, clara lavabis lymphâ, vel distillata, lotisque manibus, ne tractando fordescant, & palleant, sic lacteo fici succo, cochlearum aqua ferventi balneo distillato, aut ovi albore glutinabis, perforabis, & siccabis, argentea lavando semper aqua, & commiscendo. Aquam argenti sic parabis. Forti aqua solutum fatiscat purgatum argentum, lenibus prunis evolet aqua, tertium relinquendo, mox ab igne vas tractum dimitrito, deinde sub dio noctu relinques, donec glaciatur, & argentum in Crystallini lapilli specie reperies, rite abluet

*Aqua Ar-
gentea
quomodo
fiat.*

ablues fontis aqua, ut lucidiores conspiciantur, quos vitreo condes vase, ac putri fimo solvere sinas, quo mergas factitios Uniones, & immorari finito, & lucidos argenteo colore pellucenti reperies. Hactenus Porta, cuius fucandi modi, etiamsi non plane displiceant, non tamen omnino satisfaciunt, quia ex pulvere Margaritarum solutarum nunquam ita solidum corpus, graveque effici, ut ante fuit, potest. Perspectus mihi alius modus qui prorsus naturam imitatur, deinde etiam modus quo pacto augeri possint Margaritæ, sed hæc tanquam arcana in alium locum refero.

C A P. XLII.

De Saphiro.

Saphirus apud omnes fere gentes hoc nomen obtinet. Indis tamen *Nilaa* vocatur, & à loco ubi nascitur *Podia*. Quam gemmam à Plinius Saphirum vocat, Cyanus est, seu lapis Lazuli. Gemma hæc cæruleo colore, pellucida, & diaphana est, ac florum myosotidis, aut scorpioidis colorem refert. In ea nulla rubedo subesse videtur, quæ in Amethysto facile observatur. Saphiri aliquæ albidæ, aliquæ colore cæruleo saturo sunt: hæc mares, illæ femellæ appellantur. Si omni colore careant, albæ Saphiri vocantur, ac Adamantibus admodum similes sunt, eorumque vices ad ornatum supplent. Saphiri aliæ orientales, aliæ occidentales, quæ orientalibus sunt viliores. Inveniuntur in Calecut, Cannanor, regno Bisnagar, Zeilan, & præstantissime in regno Pegu. Occidentales variis in locis reperiuntur. Confinia Bohemiæ, & Silesiæ satis præstantes ferunt, in quibus locis aliud quoddam genus reperitur, mollius, perspicuum quidem, sed lacteo, al-

Vbi invenitur.

184 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
bove colore, cui aliquid cærulei immixtum vide-
tur, has Lucosaphiros vocant. Vitiis Saphirus mul-
tis obnoxia est, dura tamen ut limam respuat, & fa-
tis incommode cælari possit. *b* Color ipsius igne fa-
cile aufertur, ut in Adamantem vertatur, non ve-
rum quidem, sed tamen ita elegantem, ut auro in-
clusa, nisi à perito gemmario dignosci non possit.

Lucosaphirus.

a Libro 37. Naturalis historiae cap. 9. littera f.
b Quem modum docet Alexius Pedemontanus lib. 6.
de secretis ex Basiliensi editione in 8. fol. 246.

C A P. XLIII.

Proprietates, qualitates, & facultates
Saphiri.

Qualitate frigida, & sicca prædita est Saphi-
rus, ut ceteræ fere omnes gemmæ. His fa-
cultatibus in pulverem levem redacta, oculorum
humiditates exsiccare, inflammationem arcere, &
extinguere, collyriis adhibita, aut butyro loto ex-
cepta, palpebrisque oblinitis superioribus, po-
test. Valet etiam pulvis ad omnia alvi profluvia,
ad dysenteriam, fluxum hepaticum, hæmorrhoi-
dum, sanguinisque reiectiones, si intus sumatur
cum aqua plantaginis, tormentillæ, aut alia his af-
fectibus propria. Integra Saphirus fronti adhibi-
ta hæmorrhagiam sistit, ac inflammationibus appli-
cata, eas extinguit. In orbiculum redacta pisi ma-
gnitudine, ac perpolita, oculis imposita, pulveres,
culices, & quicquid in oculum cecidit aufert, in-
flammationem sedat, veteraque oculorum vitia
omnia aufert, & oculos à variolis, & morbillis tu-
tatur. Verum quotidie sæpius imponi debet; si
sæpius quis Saphirum contueatur, oculos ab omni
iniuria

*Ad oculi
vitia.*

iniuria defendet, ac ita tutabitur, ut nihil illis aduersi contingere possit.

Pulvis etiam exhibitus cum lacte, ulcera interna, ac vulnera sanare perhibetur. Ad cordis corroborationem præstantissimus est, proinde corpus vegetum, membraque principalia integra conservat. Pesti etiam, omnique veneno, febribusque malignis omnino aduersatur. Cor lætificat, cardiacos, ac melancholicos affectus quosvis lenit, tollitque. Ob hanc causam adhibetur antidoto de gemmis. Chymici in salem Saphirum redigunt, quem putant longe maiores vires habere. Saphirum enim duplo ponderè sulphuris commixtam, in calcem adurunt, quem deinde aqua stillatitia sæpius abluunt, rursusque exiccant, postea spiritu vini perfundunt, ac macerant, tum rursus extillant, quodque in fundo remanet, iterum calcinant, distillantque toties, donec in vino eliquescat, nivis instar, tandem in coquendo sal provenit quod in loco humido in liquorem, & magisterium solvitur. Alii tincturam Saphiri, & essentiam extrahunt, quam putant ad prædictos affectus, præcipue autem ad venena, & pestem, cordisque roborationem esse præstantissimam. Calcinatur Saphirus bis, ac postea oleo vitrioli solvitur, Deinde spiritu vini essentia extrahitur, ut Chymicis peritis notum est.

Ad cordis affectus.

Sal Saphiri.

Tinctura, & essentia Saphiri.

Saphirus quando sordescat.

Ad venerè amuletū.

Ad venerè natura na.

Saphirus gestata ab homine impuro, & intemperante, rebusq; Venereis dedito, sordescit, ac nitore amittit, ut alię fere omnes gemmæ, quę amissa pulchritudine adulterum, & fornicatorè facile produnt. Dicitur tamen Veneris tentigines gestata prohibere, ac scabiem minuere, carbunculorumq; etiã pestiferorum ortū arcere; imo natos iam anthraces apposita, extinguere, & ne pestiferū halitum ad cor mittant, ipsiusque spiritus inficiant impedire. Tota enim

186 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
natura putatur venenis resistere, & cor mirifice re-
create. idque adeo vehementer ut si vitro parvo
includatur aranea, vitrique ori supraponatur Sa-
phirus, illa brevi intereat, verum id à me hactenus
expertum non est. Inflammationibus, tumoribus,
& inflationibus adhibita, eas, si modo in principio
adhibeatur reprimat. Contusionibus etiam statim
adhibita, ne inflammentur miraculi instar impedit.
Verum contusa pars paulo fortius Saphiro premen-
da est.

*Ad contu-
siones.*

Ad febres.

Si circa cordis arterias pendeat, febrium ardo-
rem non parum mitigat, ac hominem continentem
efficere dicitur, sacerdotibus, & ecclesiasticis per-
sonis qui castitatem voverunt ob id ad gestandum
utilissima censetur. S. Hieronymus in explicatione
capitis 19. Prophetæ Esaiæ, portatum Saphirum
gratiam apud homines, & principes conciliare, ini-
micos placare, incantamenta prohibere, carcere
detentos liberare, ac irâ Dei mitigare, affirmat. Ve-
rum existimare gemmam, ac creaturam in creatoris
sui, summeque maiestatis mentem, & voluntatem
quicquam agere posse nefas existimo; Non flecti-
tur enim lapillis, aut coloribus Deus, sed piorum
precibus, quibus sua liberalitate, & bonitate si ar-
dentes fuerint, se flecti velle promisit. Virtutes et-
iam alię, ac hominum favor divino tantum auxilio,
hominisque industria comparantur.

*Ad cordis
affectus, &
letitiam.*

Fioravantus Italus nobilis empiricus Saphirum
ad letitiam summopere commendat, ac præterea
cordis affectus omnes miraculose sanare asserit. Iu-
bet autem Saphirum in tenuissimum pollinem re-
digi, quem postea aceto forti, & succo limonum
solvit, ac solutionis ad prædictos affectus præbet
cum essentia vini dragmam unam, adiecto scrupu-
lo olei, vel tincturę extractæ ex melle, ac exigua
quanti-

quantitate syrupi violacei. Mihi sequens modus magis probatur. Accipe aceri terebinthinæ uncias quatuor: in iis extingue quatuor, aut plures ducatos vigesies, quo sæpius eo melius, deinde in eo aceto solve Saphiri pulverem, huic solutioni adde spiritus è melissa cum q. essentia vini extracti uncias duas, ac syrupi violacei scrupulum unum, aqueque theriacalis dragmam unam, ac croci scrupulum semis, omnibus commistis, ac per mensem digestis præbe scrupulum unum, non dubito, quin effectum nobilissimi medicamenti, sis admiraturus.

Oleum Saphiri multi ad prædicta commendant. Sed plerunque agros decipiunt chynici impostores. Novi enim quendam qui cum magna Magnatibus fieret hic in Bohemia, multis carissimo pretio pro Saphiri oleo, obtruderet chamomillæ oleum, id enim si certo modo distilletur oleum præbet Saphiro omni colore pulchrius, sed neque hoc sincerum chamomillæ oleū est, sed alterius rei, floribus chamomillæ adiungunt oleum album, seu spiritum terebinthinæ, ac satis magnam portionem salis armoniaci factitii, hanc mixturam vesicæ aeneæ induunt, huicque aquam communem addunt, deinde extillant aquam, & oleum prorsus vulgari, & communi modo. Aqua extillata, oleum in superficie sua Saphiro colore simile continet; id oleum terebinthinæ est oleo chamomelino iunctū (nam herba ipsa, aut flores herbæ aliquid olei præbent) sed color à sale armoniaco est, qui ex ære exugens colorem eum oleo indidit. Ætate si diu seruetur oleum, color is perit, ac postea manifeste odor ipsius terebinthinæ deprehenditur. Quia multi hac ratione decipiuntur, & aliqui chimici tam im-
periti sunt, ut putent colorem à chamemelo profi-
cisci,

Oleum Saphiri.

188 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
 cisci, placuit hic imposturam, & fucum, vel erro-
 rem Chymicorum detegere. Qui non credit salem
 armoniacum cæruleum colorem efficere, vasi aëneo
 imponat adiecta calcis vivæ aqua, ac deprehendet
 se paucis diebus ultramarino similem colorem ha-
 bere. Solent agirtæ aquam Saphiream, ut vocant,
 ad oculorum omnia vitia præstantissimam ex dictis
 simplicibus conficere. Primum calcem vivam ex-
 tinguunt vulgari aqua, quam, ubi resederit calx, de-
 capulando puram colligunt, ac in ea parum salis ar-
 moniaci solvunt. Id ubi solutum exacte fuerit, in
 prædicta calcis aqua; eam in aëneam pelvim conii-
 ciunt, quæ ubi per noctem in pelvi steterit Saphiri
 colorem conquirat, ac in vitro seposita, diaphana
 est, & ad omnia fere oculorum vitia, imo ad ulcera
 quævis mundanda utilissima. Cancrum, ambustio-
 nem, aliaque multa vitia etiam hæc aqua sanare
 perhibetur; oculis aliquot guttæ tantum impo-
 nuntur, quia si multum salis habeat, aut multum ex
 ære, mordicat. Si parum habuerit plus imponi ocu-
 lis potest. Si multum æris habeat, etiam pelles ocu-
 lorum aufert, si nimis acris fuerit, aqua rosarum, vel
 fœniculi dilui potest.

*Aqua Sa-
 phirea ad
 oculorum
 vitia, &
 ulcera.*

a, Rationem, cur qui adulterio se contaminant, tho-
 rumque legitimum, ac genialem commaculant, tum
 qui vago, sordidoque concubitu se polluant, nun-
 quam speciosas, nitidasque gemmas circumferant,
 VVolfangus Gabelchoverus in Comm. cap. 7. An-
 dreæ Baccii de gemmis, hanc tradit: contrahunt
 enim aliquod vitii ex putidis corporibus, quæ virus
 exhalant, illasque venenato halitu inficiunt, ut mu-
 lieres menstruo inquinatæ, speculi nitorē obfuscant.

CAP. XLIV.

Dignitas, & valor Saphiri.

Maximam olim Saphirum habuisse & gratiam apud Deos, & auctoritatem apud Pontifices, Sacerdotes, ac Principes perhibet antiquitas. Cum enim sacra fierent Phœbo, aut ab eo responsa peterentur, creditum fuit, illi magis placere, & ab eo facilius aliquid obtineri posse, si Saphirus tanquam concordia signaculum adhiberetur. Scribit Epiphanius visionem quæ Moisi apparuit in monte & legem datam, in Saphiro fuisse expressam. Hac ætate Saphirus post Adamantem, Rubinum, ac Unionem quartum locum obtinet. Ego tamen Opalum legitimam huic omnino præferri debere existimo, ut in ipsius capite paulo fufius ostendam. Propter pulchritudinem Saphirus à multis expeditur, sereni enim cœli, & lucidissimi habet colorem, ac oculos sua venustate mirum in modum recreat.

Saphiri pretium à colore, puritate, ac magnitudine sumitur. Si nihil vitii habeat, & colore sit pleno, aut saturo qui diaphanitatem non impediat, magnitudo index pretii esse solet. Iustius tamen pretium pondere constituitur, quod hic sequi volo, ac ceratiorum pondere pretia statuere. Unum itaque ceratium absoluta Saphirus pendens, 2. thaleros valet. Ut autem habeas aliorum valorem, duc ceratiorum numerum in se, & quotientem in dimidium pretii Saphiri unum ceratium pendens, & quotiens ostendet quæsitum, ita 10. ceratia pendens valebit 100. thaleros. Viginti pendens 400. Centum vero ceratia pendens 10000. & sic de cæteris. Occidentales viliores sunt.

C A P. XLV.

Adulterium Saphiri.

Solet Saphirus vitro Cæruleo inter duos Bohemicos Adamantes glutinato, egregie adulterari. Alii ex vitro massam cæruleam in igne conflant, eamque expoliri iubent, indurant, & imperitis pro Saphiro venditant. Solet id artificium variis modis perfici. Plerunque in massam vitream ex Crystallo, aut Silicibus paratam, momentum zaphuræ iniicitur, videlicet dragmę duę ad libram unam, ac movetur massa igne candens quam optime, ferreo unco. Deinde exempta particula exploratur, num plus zaphurę, aut massę addendum sit. Si iusta mensura apparuerit, per sex horas effervesce finitur. Postea eximitur, ac Saphirum referens massa, perito sculptori sculpenda, ac expolienda traditur. Si rite massa facta fuerit vix à vera Saphiro distingui Pseudosaphirus poterit. Quę fictitię sunt, plerunque bullulas, seu atomos in corpore habent, qui propter ignem non æqualiter in massam agentem proveniunt.

C A P. XLVI.

De Opalo.

Opalus gemma est omnium pulcherrima, meoque iudicio omnibus aliis præferenda, non solum propter summam ipsius elegantiam, dum omnis generis colores, lucis reflectione, in eadem parte ostentat (Inest enim illi Carbunculi tenuior ignis, Amethysti fulgens purpura, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia) verum etiam, quia ut alię gemmę adulterari
 nullam

*Varii colores
 resin Opalo
 apparētes.*

nulla ratione potest. Si subieceris enim Crystallo varios colores illi in eodem loco herēbunt, neque diversos pro radiorum reflectione edent. Apparet in Opalo, cęruleus, purpureus, viridis, flavus, & ruber, interdum niger, & albus, id est, lacteus. Non videntur hi colores omnes inesse gemmę: quia si frangatur Opalus pereunt, ita ut tantum ex reflectione unius, aut duorum colorum oriri, (ut in iride apparet, & in triangulo Crystallino, in quo ex sola lucis reflectione in angulos varii colores sese efferunt) putandum sit.

Olim Pęderos hæc gemma vocata est, à puero, & amore, quod pueri pulcherrimi, & innocentissimi instar omni amore digna sit. Ab hoc nomine forte deductum est nomen illud Germanicum, quo appellatur *ein VVehse*, id est, pupillus, quod nomen pueris tantum convenit. Peritiores tamen gemmarii in quavis lingua Europęa Opali nomen retinent. Nam illi Opali, qui in verorum Opalorum matre absque colore nascuntur, illo nomine solent tantum appellari. Itali *Girafole*, vel *Scambia*, si dum versantur, in opposita parte lux perpetuo appareat, vocant.

Nascuntur in lapide molli (qui Gummi Benjoini colores non absurde refert,) venis nigris, flavis, vel fuscis distincto, corpus lapidis albescit, flavescit, nigrescit, & interdum iisdem coloribus perspicuum est.

C A P. XLVII.

Genera, & loci natales Opali.

AB uno lapide Opalifero, interdum omnia Opali genera haberi possunt. Genera quatuor sunt. Primum genus est diaphanum absque opaco aliquo

Niger Opalus.

Variis coloribus Opalus.

Oculus Cati. Pseudopalus.

Girafole. Astroites.

Oculus Solis. Oculus Cati.

aliquo corpore intrinseco, ac rubro, viridi, caruleo, purpureo, flavoque colore iridem imitatur, id præstantissimum est. Alterum nigrum est, ac ex nigredine ignem, ac Carbunculi fulgorem emittit, quod omnino vivum anthracem, seu carbonem refert, visu quam iucundissimum, rarissimum, & pretiosissimum, huiusmodi generis Opalum pisi maioris magnitudine vidi apud amicum meum qui & exiguo Opalo istius generis me donavit. Tertium genus varios colores habet, sed ita in flavescenti, vel flavo corpore, ut quieti videantur, & non exacte ut primi generis, reflectione radiorum oculos pascant. Hi fere omnes ex Hungaria adferuntur, satisque elegantes sunt, quia Unionum colorem, aliarumque gemmarum omnium imitantur. Ad hoc genus referri potest qui lacteo colore Opacus est, quique ex matre Opalorum concinnatus ab Italis *occhio del gatto*, id est, *Oculus Cati* dicitur. Is à nonnullis *Pseudopalus* appellatur. Quartum genus *Pseudopali* nomine insignitum diaphanum est oculis piscium simile, parumque carulei lactis instar, aut etiam flavi coloris, in se habet, ac luci oppositum, si vertatur in extremo cardine, lucere propter lucis reflectionem videtur. Id proprie *ein VVehse* à Germanis, & ab Italis *Girafole* vocatur. Nonnullis *Astroites*, vel *Asteria* dicitur, quia intus includit lucem stellæ instar deambulantiem; quanquam alii duriorem *Pseudopalo* gemmam, prorsusque candicantem *Asteriam* esse velint, eamque Solis *Oculum* vocari, & proprie *Girafole* vocari. *Oculus* etiam *Cati* à gemmariis ad *Opali* genera non refertur; sed peculiaris gemma putatur. De qua paulo post agam, licet commode inter *Pseudopali* genera numerari possit: similes enim ex matre Opalorum licet molliores eruntur. *Opali* primi, & secundi generis raro magni

Opalis

inve-

inveniuntur. Nonius senator Romanus primi generis avellanae magnitudine 20000. aureorum aestimatū habuisse dicitur. Tertij & quarti generis satis magni reperiuntur. Vidi enim quendam variis coloribus perspicuum, & lactescentem, nucis iuglandis minoris quantitate, qui 200. thaleris aestimatus fuit.

Nonii Opalus.

Quantitas Opali.

Vbi nascantur Opali.

Omnia Opali genera in India reperiuntur, viliores in Cypro, Aegypto, Arabia, Galatia, Thaso, & Hungaria. In Hungaricis Opaliferis lapidibus interdum, sed raro primum genus invenitur. Secundum genus rarissime. Tertium & quartum frequens est. Verum fodina una tantum esse dicitur, quam nunc ruinis obrutam deserui fama est.

C A P. XLVIIII.

Facultates, proprietates, & virtutes Opali.

Arbitrantur authores omnium aliarum gemmarum vires habere Opalum, quod omnium colores exhibeat. Inest enim illi Carbunculi (ut inquit Plinius) tenuior ignis, Amethysti fulgens purpurea, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia. Cordis itaque spiritus recreat, illud adversus venena, aërisque contagia, melancholiam, tristitiam, syncopen, cardiacam, aliosque pravos affectus tuetur, Peculiare hoc Opalo ascribitur, quod gestatus oculorum aciem, & nitorem conservet. Mollis est adeo hæc gemma, ut dum ex politur stannum, vel plumbum non ferat, sed tantum terra tripolitana ligneo orbi imposita poliri possit. Qui exactius vires huius gemmæ scire cupit: Rubini, Smaragdi, Amethysti, ac Iaspidis facultates exquirat in propriis capitibus, voti que compos fiet. Nam putant gemmarii dictarum gemmarum omnium vires in Opalo concurrere.

Omnium gemmarum vires habet Opali.

CAP. XLIX.

Dignitas, & valor Opali.

Olim apud Romanos in magna existimatione, & pretio fuit Opalus. Constat enim historius Nonium Rom. Senatorem maluisse patria, & senatoria facultate privari, quam petenti Antonio Opalum quem habebat 20000. festeriis aestimatum, tradere. Mirum nunc illius pretium decrevisse, cum Margaritas, & omnes alios lapides elegantia, puritate, nitore, & colore superet, neque adeo copiose reperiatur, praesertim primum genus. Primi, & secundi generis Opalos, qui vitio carent, ac rubro, caeruleo, flavo, viridi, purpureoque colore rutilant, Unionum pretio omnino aestimandas iudico. Propterea Lectorem ad Unionum pretia remitto, & unius ceratii Opalum tribus thaleris aestimo. Secundi generis si lactescentes varios colores habeant Saphirorum pretio aestimandas iudico, alias si proxime ad primi generis Opalos accedant, duplo, vel triplo, prout sunt elegantes, Saphirorum pretia excedere possunt. Nam hic nihil certi statui potest, cum periti gemmarii oculus, gemmae decorem, illiusque vitia perpendere debeat. Quarti generis viles sunt, nullaque regula aestimari possunt, cum raro, etiamsi unguis humani magnitudinem aequent, ducati pretium superent.

CAP. L.

Adulterium Opali.

Adulterari duplici vitro, vel colore, ut aliae Gemmae Opalus non potest. Scribit tamen a à Porta calcem stanni in vitrum CrySTALLINUM excandens

dens iniectum illud obnubilare, & colorare Opali instar. Sed oportet sapius ex igne eximere, & accommodare, donec quis voti compos fiat. Quercetanus à spiritu nitri alembicum vitreum intrinsecus ita tingi variis coloribus asserit, ut Opalus videatur. Qui modum tingendi scire cupit, legat libellum *b* quem edidit de priscorum Philolophorum vera medicina.

a Libro VI. *Magiæ Naturalis* cap. 7.

b Cap. 4. fol. 26. in 8o. *Aureliæ Allobrogum.*

C A P. LI.

De Smaragdo.

INter virentes gemmas nulla præstantior, elegantior, & iucundior Smaragdo, grato enim suo virore oculorum aciem ita demulcet, animumque ita recreat, ut herbarum omnium, viridariorumque amœnitatem longe superet. Pellucida est hæc gemma, & diaphana. In colore ipsius nihil neque cærulei ut in Turcoide, neque flavedinis, ut in veterum Topasio, quem nunc Chrysolitum appellant, animadvertitur.

C A P. LII.

Nomina, & genera Smaragdi.

A Nonnullis Prasinus vocatur, item Neronianus. *Prasinus.*
 Aut Domitianus, teste Epiphanio. Neronem *Neronianus.*
 enim, sive Domitianum aiunt oleum in multa vasa *Domitia-*
 infudisse, & intervallo temporis oleum viridem co- *nus.*
 lorem contraxisse, hocque oleo petram copiosius
 rigatam floridioris coloris evasisse. Alii dicunt Ne-
 ronem quendam antiquum artificem, & gemma-

196 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
rum sculptorem, Smaragdi præcipuum usum invenisse, & gemmam istam ab illo Neronianam dictam, alii vero Domitianam appellari malunt. Hactenus Epiphanius. Persis & Indis vocatur *Pachee*, Arabibus *Zamarrut*, unde Smaragdi nomen deductum est. Serapio & Pandectarius *Tabarget* vocant, sed vitiose.

Genera
Smaragdi
duodecim.

Smaragdi genera à Plinio duodecim recensentur: qui Schiticis summam tribuit authoritatem, quod nulli austeritas, & durities maior, nec minus vitii sit, ac quantum Smaragdi à cæteris gemmis distent tantum Schitici à cæteris Smaragdis. Secundum locum apud ipsum obtinent Bactriani, in commissuris saxorum nati. Tertium Ægyptii, quorum gratia non in colore liquido, nec diluto, verum ex humido pingui. Reliqua genera in arariis metallicis inveniuntur, qui duritie, colore, ac perspicuitate à primo genere distinguuntur. Hi à locis ubi olim reperiebantur nomen habebant. Æthiopici acriter quidem virides sunt, sed non puri, aut concolores. Persici non translucidi, visum nihilominus recreant, in umbris refulgent, longius quam cæteri nitent, ac in Sole hebetantur. Medici plurimum viriditatis habent, qui interdum rerum diversarum imagines complectuntur. Attici in argentariis metallis reperti è longinquo speciosiores, minus pingues sunt, iisque senecta evanescit viriditas, ac Sole læduntur. Charcedonii fragiles, colore incerti, ac virentium in caudis pavonum similes sunt plumis. Recensentur & Laconici, Medicis similes, & Siculi. Item Chalcosmaragdus gemma è Cypro turbida æreis venis, & Tanos in Persia reperta sordida, ac ingrate viridis. Smaragdus quem *Colam* vocant in Arabia, ædificiorum ornamentis occludebatur. Hæc Plinii
Sma-

Smaragdorū genera hoc seculo vix discerni possunt.

Hodie Smaragdi in duo genera tantum distinguuntur. Alii enim sunt Orientales, alii Occidentales. Orientales durissimi, virentique iucunditate amœnissima prata repræsentant, solique præ aliis omnibus oculos ubertim explent, & satiant, eorumque aciem iugi intuitu hebetatum rescipiunt, ut vel ob hanc causam à sculptoribus libenter tractentur.

Orientales.

Hi quia neque Soli, neque umbris, seu lucernis cedunt, sed potius virenti fulgore contranituntur, & irradiant, ut se superari non posse ostentent: deinde etiam quia prorsus translucidi, ac in magno pretio sunt, ad primum genus referri debent. *b* Omnes ex India Orientali ad nos adferuntur, verum in quibus locis reperiantur incertum adhuc, quia fragmenta in loco natali propter illorum pretium nulla à negotiatoribus relinquuntur, Putant multi Iaspidi, vel Præssio innascenti Smaragdos, ut Rubinus Balassio. Vidi lapidibus metallicis angulares ita innascenti, ut politis, ac impositis, arte, non natura, viderentur. Si huius generis Smaragdi maculis, nubeculis, opacitate, aliisque vitis obnoxia fuerint, multum illorum dignitati decedit. Bonitas cognoscitur si in orbe detentus frigidus appareat, ac in Sole viriditatem seruet.

*Incertum
ubi nascatur
Smaragdus.*

Occidentalis in duo genera distingui possunt. In Europæos, & Peruvianos. Peruviani etiam si iucundissimum habeant virorem, tamen quia absque radiis mortui videntur, ac plerunque hinc inde nubeculis viridibus pleni sunt, nec ut Orientales translucunt, & irradiant: deinde quia copiose, satisque magni, neque ita duri ut Orientales reperiuntur,

*Occidentales
duplices.*

198 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
exiguam nunc auctoritatem obtinent. Alii ex vicinis regionibus adferuntur prædictis paulo duriores: verum qui interdum nigricant, ac noctu pulchriores apparent, non plane virides, sed Præssio similiores, è cuius frustis eruuntur. Europæi qui in Cypro, Britannia, aliisque in locis reperiuntur, prædictis omnibus ignobiliores, nisi duritiem, & elegantiam habeant, sunt. Orientales illi præstantissimi, raro nucis avellanæ maioris quantitatem excedere visi sunt. Occidentales tam magni reperiuntur, ut palmæ manus magnitudinem superent. Europæi raro magni reperiuntur.

Magnitudo.

a *Libro 37. Naturalis historia cap. v. littera b.*

b *Hæc verba auctor desumpsit ex Garcia ab Horto lib. 1. cap. 48. Aromaticum, & Simplicium historia, quam opinionem videtur sequi. Verum alia certior, & vera ratio hæc est, quod Smaragdi in Scythia, Bactria, Ægypto, regionibus procul distitis ab India, in qua Garcias degebat, reperiuntur. Qui plura ad Smaragdum pertinentia scire desideret, consulat Raphaëlem Volateranum Comm. Urban. lib. 27. de gemmis. Item Conradum Gesnerum libro de Fossilibus &c. Impress. Tiguri Anno 1565. in 80. fol. 112. verso, & VVolfangum Gabelchoverum in Andrea Baccii de Lapidibus, & Gemmis cap. v. qui ibi plura ad medicinam pertinentia tradit.*

C A P. L I I I.

Vires, facultates, & proprietates Smaragdi.

SMaragdus ut omnes gemmæ frigidæ, & siccæ est temperaturæ, ob id omnem alvi, sanguinisque fluxum, & præcipue dysenteriam ebibitus sistit, teste Avenzoare, nec refert an à mordaci humore, an à vene-

à veneno ortum habuerit. Propinantur ad venena, dysenteriam, alvique fluxum, sex grana in pollinem redacta cum aqua aliqua cordiali, ut tormentillæ, acetosæ, nymphææ, vel boraginis. Quibus haustis extemplo æger, si venenum sumpserat, cordis anxietates, animique defectus patitur: quos si exceperit sudor, & somnus liberatur 10. horarum spatio. Eadem dosi sumptus, venenatis morfibus, animaliumque puncturis, a pesti, febribusque pestilentibus medetur.

Ad venena, fluxus alvi.

Ad morsus animalium.

Inter amuleta præcipue commendatur Smaragdus. Nam si è puerorum collis pendeat, eos ab Epilepticis paroxysmis tutari creditur; digitis etiam gestatus comitalem morbum impedire omnes auctores asserunt, eamque habere facultatem, ut si morbus ita vehemens sit, ut superari à gemma non possit, eam in partes diffringi, itaque vel tollere morbum, vel frangi quasi pugnando à potentiore devicta. Coxæ mulieris alligatus Smaragdus partum accelerare, ventri appositus retinere, ori inditus hæmorrhagiam sistere perhibetur. Ventri adhibitus indubitato dysenterias omnes; teste Antonio Guainerio, miraculi instar aufert, ac hæmorrhoidum fluxum nimium compefcit. E collo pendulus inanes timores, ac demones arcere, fugareque creditur, ac hemitritæam febrem tollere. Memoriam etiam firmare, ac visum reficere, & recreare à multis creditur. Communi etiam hominum opinione castitatis custos, ac adulterii proditor existimatur, quod venereos actus illegittimos non ferat, ac si peragantur in partes diffiliat. Verum id naturæ (quæ actum legitimum ab illegittimo non discernit) adversari omnino videtur. Agricola si pendulus cutim tangat illius, qui actum venereum exercet, disrumpi existimat. Id si in quovis actu, le-

Ad epilepsiam.

Partum accelerat, & retinet. Hæmorrhagiam sistit.

Dysenteriam miraculose sistit.

Damones, & timores fuges.

Castitatē prodit.

200 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
gitimo vel illegitimo contingit, necesse est vel motum, vel halitum seminalem in Smaragdum agere, nisi metaphysica facultas ipsi insideat aliqua, quæ nulla ratione investigari possit. Huiusmodi facultate dæmones arcere, hominum ad secreta inveniendâ habilem reddere, futurorum cognitionem dare, eloquentem efficere, ac opes augere, credere licet Christiano qui Dei in rebus naturalibus metaphysicas vires, potius admirari, quam intelligere interdum debet.

*Tinctura
Smaragdi.*

b Ex Smaragdis tinctura ad superius narratos affectus, & morbos utilissima spagyrico artificio elicitur hoc modo. In ferreo vase pulverisatur, ac per linteum traicitur, huic superfunditur spiritus urinæ, qui aliquid phlegmatis adiunctum habet, ut colorem extrahat; spiritusque iterum distillatione aufertur, ut in fundo remaneat Smaragdi, extractum griseum, è quo tandem spiritu vini color Smaragdi extrahitur. Variis casibus obnoxius est Smaragdus. Facile enim à contactu duriorum gemmarum, ab æstu, igne, chalybe, ære, ab ictibus, & attritu læditur. Id etiam Smaragdo ascribitur, quod speculi instar rerum circumstantium ideas in se recipiat, ac intuentium oculis exhibeat. Neque hoc ignoravit Nero, qui gladiatorum certamina Smaragdo conspexit. Existimo omne diaphanum, si altera ipsius superficies, nigredine, vel materia aliqua exacte lævigata, ut visus radios non recipiat, neque proprius color agnoscat, idem efficere. Id probant puteorum aquæ, ligna, metalla lævigata, aliaque infinita, quæ omnia circumstantes species referunt. Dum enim radios visivos non recipiunt, ad species oppositas illi reflectuntur.

*Debitas
Smaragdi*

a Hoc unicum addendum existimo, nullum præstantius inveniri remedium in pulsu intercepto, viribusque statim rescindiendis Smaragdi pulvere, teste Helidæo Padoano in curationibus, consiliis, & processibus fol. 98. & 229. in quarto, cuius hæc sunt verba. *R. pulveris Smaragdi scrupulum semiss. detur in cochleare vini, & Syrupo de pomis, talis enim pulvis in materiis malignis, & pulsu intercepto, est præstantissimus, & statim vires rescit.* Huc pertinet etiam illud, quod Ioannes Crato de pestilentis febris curatione cap. 4. scribit, nempe, Omnes prope Medici post theriacam, & mythridatium, Smaragdum laudant, datur ad grana 6. cum mythridatio. Deinde Hyacinthus ita describitur, quod non solum intra corpus sumptus, sed etiam foris gestatus pesti resistat, &c. Ferunt etiam in virginum defloratione egregias Smaragdos frangi.

b Theophrastus Paracelsus tractat. 4. de præparationibus. Magisterium ex Smaragdo confectum (teste Henrico Nollio in Physic. Hermetic. lib. VIII. capit. VI. section. 3.) peculiariter succurrit epilepsia, si per destillationem fuerit præparatum, sanguinisque expuitionem arceat.

C A P. LIV.

Dignitas, & valor Smaragdi.

Smaragdi selectissimi semper in magna fuerunt dignitate, existimatione, & pretio, adeo ut olim illis aliquid insculpere vetitum fuerit. Fabulosum etiam quippiam quo maiorem haberent auctoritatem, traditum ab antiquis fuit. Nempe Schiticos, hoc est, præclarissimos in metallis aureis nasci,

N 5 unde

unde non sine magno discrimine, ac negotio possint conquiri: Gryphis alitibus ferocissimis in iis nidificantibus, illosque ab Arimaspis populis monoculis, qui armati eo auri, & Smaragdorum cupidi accedunt, tentantibus. A quinquaginta annis quo Peruviani ad nos allati sunt, Orientales viliores facti sunt. Narrat Aloisius Mundella Brixienfis medicus à Francisco Maria Urbinatium Principe duorum ceratiorum pondere Orientalem Smaragdum 113. aureis emptum fuisse, ingens sane pretium, quodque Adamantis eiusdem ponderis dimidiatum æquat. Orientales perfectissimos, omnibusque modis absolutissimos, iuste æstimari quarta parte Adamantis eiusdem ponderis puto. Si itaque 10. ceratia pendentis Smaragdi pretium ignoretur, in Adamantis tabula pretium 10. ceratiorum quærat, cuius quarta pars ostendit pretium. Statuitur ibi pretium 8590. cuius quadrans est 2147. pretium Smaragdi quæsiti, nec hic alia regula opus est. Linschotanus, qui iter orientalis Indiæ describit, longe maioris æstimat, quam Adamantem. Nam Orientalem Smaragdum, qui associari unius ceratii Adamante potest, 80. ducatis æstimat, cum tamen Adamantem tantum 70. æstimet. Meo tamen iudicio nimis magno æstimat. Quarta pars pretii Adamantis dum illi magnitudine par est, mihi hoc tempore, quo tanta copia Smaragdorum occidentalium habetur, non solum sufficere, sed excedere videtur, præsertim cum gemmarii complures, præferant Peruvianos Orientalibus quia gratiorem viriditatem habent. Iustius itaque duplum pretii Smaragdi occidentalis tantum habeat.

*Pretium
orientalis.*

CAP. LV.

Adulterium Smaragdi.

OMnibus fere modis Smaragdi adulterari possunt. Nobilior modus fit Crystallo, vitro, & Silicibus calcinatis, & fufis, si iis exigua quantitas minii adiiciatur. Ita ego præstantes feci. ^a Alii æustum in tenuissimum pollinem redactum addunt, adiecta croci ferri dimidiato pondere, ac sex horarum spatio coquunt, ac vas per se refrigerari sinunt, gemmamque polituræ committunt. Si exacte quis operatus fuerit, Americanis omnino similes efficiet Smaragdos.

^a *Garcias ab Horto lib. I. Aromatum, & Simplicium historia cap. 48. scribit, fictitios Smaragdos in Balaguante, & Bisnager ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis confici (addendum existimo cum Iacobo Dalechampio, si pars Iaspidis viridis addatur) eximii coloris, & insignis magnitudinis.*

CAP. LVI.

De Prasio, Smaragdite, & Chrysoprasio.

PRasius, Prassius, Italice *Prasma*, Germanice *ein Præsem*. Mater Smaragdi à multis putatur, & non immerito, quod aliquando in eo reperiatur, etiamsi non semper. Nam quæ partes viridiores absque flavedine, & perspicuæ in Prasio reperiuntur, Smaragdi rite appellari possunt, ut illi quorum flavedo aurea est Chrysoprasii. Color istius gemmæ proxime ad porri, vel prassii colorem accedit, unde Prassii nomen obtinuit. Fit prassii color è mixtura flavi, viridisque coloris. Prassius nubeculis perspicuus

204 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
spicius est, vel totum corpus opaco quadam diaphanitate impeditur. Huic interdum rubri, albi, vel atri quippiam insidet, quia adnascitur Iaspidi, Crystallo, aliisque gemmis à quibus varia corpuscula, variosque colores nanciscitur. Differentiæ tres ratione coloris hic statui possunt. Prima continentur, qui ex acte viridis porri colorem æmulantur. Secunda qui multum flavedinis habent, ac filicis arefcentis fere colorem referunt. Hi si aurei sint splendoris Chrysopteri veterum sunt. Tertia quæ exigua viriditate, maiori que flavedine lactescunt. Has tres species omnes apud me reservo. Postremum genus, quod semiperspicuum est, ad nephriticos lapides omnino referri debere existimo, ut suo loco docebo.

Prasii non solum in India Orientali, & Occidentali, verum in Europa inveniuntur, præcipue in Bohemia, vicinisque regionibus.

C A P. L V I I.

Dignitas, & valor Prasii.

Villis est hæc gemma, quia in magna copia, tantaque mole interdum reperitur, ut inde statuaræ fieri possint. Ultra cælaturæ pretium vix unquam, nisi singularis elegantia sit, æstimatur. Tertium genus, quod rarius est, & ad nephritidem curandam singulare, maximo in pretio iis, qui ipsius facultatem norunt, est. Prasius quia vilis, non adulteratur.

CAP. LVIII.

Vires, facultates, & proprietates Prasii.

Vires habet Smaragdi, verum minores, hoc proprium illi ascribitur, quod veneno praesente viriditatem amittat, quam non nisi lotus recuperat. *Ad venena.*

CAP. LIX.

De Chrysopraso.

Non dubium est, quin veteres omnes gemmas aureum splendorem habentes, Chrysolitos appellarint. Hinc Prasii, Topasii, Berilli aureis radiis fulgentes, Chrysoprasi, Chrysopatii, Chrysoberilli vocati fuerunt. Chrysoprasis itaque Prasius est, aureum splendorem porri viriditate immixtum habens. Grata admodum est aspectui gemma, ac iisdem cum Prasio viribus, ipso tamen nobilior, & amcenior aspectu.

CAP. LX.

De Smaragdoprasio.

Ambigit haec gemma inter Prasium, & Smaragdum, unde Germanice nomen obtinuit *Smaraldprase*. Graminis enim habet virorem, neque flavedinis quid in eo deprehenditur, si conferatur cum Prasio; si vero cum Smaragdo conferatur, flavescens quaedam viriditas, magis in ipso, quam in Smaragdo conspicitur. Raro perspicuus est, nonnunquam tamen; ut plurimum opacam habet diaphanitatem. Ego illum pro Pseudosmaragdo habeo fortassis Chlorites a Plinii est. In Bohemia, ac Occidentali India reperiuntur. Duo itaque illius sunt genera
Bohe-

206. DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
Bohemici, & Americani, illi plerunque opaci sunt,
isti vitrioli instar; cuius colorem exacte referunt
semitransparentes. Indi hunc formant columnæ
instar, ut maiorem æquet digitum longitudine, mi-
noremque latitudine. Deinde alteram extremita-
tem reliquo corpori paulo crassiorem faciunt, ut
pertusis labiis inferi, ac pendulus prominere orna-
tus gratia possit. Hac enim ratione Principes se ab
aliis distinguunt, ac viliores huiusmodi ornatu in-
dignos arbitrantur. Quidam affinis meus, mihi
frustulum istius lapidis dono dedit, qui eundem
magni faciebat, ac Nephriticum verum lapidem
esse assererat, cui opinioni non repugno, quod eius
multa sint genera, ac omnia colore plurimum inter
se differentia, ut loco explicabo. Ut Bohemicum
Smaraldoprasum, vel Pseudosmaragdum appellavi,
ita hunc optime Smaragditem appellari posse ex-
istimo.

*Ab Indis
gestatur.*

*Nephritii-
cus lapis.*

*Smarag-
dites.*

a Libro 37. Naturalis historie cap. x. littera a a.

C A P. LXI.

Vis, facultas, dignitas, & valor Smaraldoprasii.

Ad calculum, & nephritidem.
VRinam brachio applicatus ciere, proinde are-
nulas pellere, calculi generationem prohibere,
nephriticos, ac arthriticos dolores compescere, &
è collo suspensus ne oriantur vetare, puerorum
etiam terriculamenta impedire, omnesque Sma-
ragdi vires, sed imbecilliores habere, creditur. Pau-
cis nota est hæc gemma, hinc fit nondum esse in
pretio.

C A P.

CAP. LXII.

De Topasio veterum, ac Chrysopatio, qui hodie
Chrysolitus appellatur.

Topasius veterum, viridis fuit gemma, ac diaphana: si aureo quodam fulgore splendebat Chrysopatius appellatur. Nunc utraque à Gemmariis Chrysoliti nomen obtinet. Topasius, seu Chrysolitus vulgaris Smaragdo est colore dilutior, cui nonnihil flavedinis adiectum videtur. Huic dum viror aureus est Chrysopatii nomen tribuitur, & mater Smaragdi putatur. *a* Plinius multa de Chrysopatiis, Chrysolitis, & Chrysoprasis tradit, sed omnes istas gemmas ita confundit, ut nihil inde certi colligi possit. Chrysopatius non absurde hodie à Gemmariis Chrysolitus appellari potest, quod revera aureus color per viridem in illo fulgeat. Qui si noctu igne admoto vehementer splendeat *b* Chrysolampis Plinii est. A nonnullis hæc gemma cum Chrysoprasio confunditur, quia parum inter se differunt. Topasius, teste *c* Plinio, à Iuba Mauritaniæ rege qui eam in insula Chiti Arabiæ, marisque rubri primum invenit, nomen accepit. Reperitur autoritate Plinii in lapidicinis Alabastri, & prope Thebas Ægypti.

Chryso-
lampis.

a Libro 37. Naturalis historia cap. 8. littera b. c. d. & cap. xi. littera k.

b Chrysolampis est Chrysolithi genus, Chrysoprasion vocant Isidorus, & Marbodus: Chrysoprasion Albertus Magnus: Chrysopsin quidam. Dicitur autem Chrysolampis ἀπὸ χρυσοῦ, ἢ λάμπω, id est, ab auro, & splendo. Ab hac gemma sumptum est adagium ἐν νυκτὶ λαμπεὶς ἐν φάει ἢ αἶρω φέλις, id est,

est, in nocte lucens, luce vero inutilis. De præposterioris qui sapiunt ubi nihil est opus, cum opus est dormiunt. D. Erasmus magis arbitratur competere in eum, qui inter indoctos videatur aliquid esse in literis, inter eruditos nihil sapiat: & posse in verti proverbium ἐν φάει λαμπρὸς, ἐν νυκτὶ δ' ἀνωφέλιος.

Chrysolampis etiam fuit in tabula illa aurea inestimabili inter alias quoque gemmas longe pretiosissimas, quam nobilis illa matrona Hildegardis olim Theodorici Comitis Hollandiæ uxor D. Adelberto tutelari Egmondensium præsidi dono dedit, qui nocturnis temporibus ita totum hinc inde illustravit sacrarium, ut ad preces horarias noctu intempesta lectas vice lychnorum per diu haberetur.

Hallucinari videtur Auctor, aliam enim rationem, & mentem verborum Plinii, statuendam crediderim, cum etymologiam nominis Topazii aliam faciat. Eius verba hæc sunt libro 37. Naturalis historia cap. 8. Iuba Topazon insulam in rubro mari à continente stadiis 300. abesse tradit, nebulosam, & ideo sæpe quæsitam navigantibus, ex ea causa nomen accepisse. Topazin Troglodytarum lingua significationem habere querendi. Ex quibus verbis Plinii manifeste constat nomen non sortitum à Iuba Mauritania rege, sed ab insula ubi fuit inventa. Quod vero Plinius putet Topazin Troglodytarum lingua habere significationem querendi, hoc de suo Plinium addidisse testatur V. Cl. Claudius Salmasius in Plinianis exercitationibus in Caii Iulii solini polyhistora fol. 1084. cum τὸπάζειν in significatione querendi mere Græcum sit, nam coniectura, aliquid colligere, & indagare significat. Nec enim de Troglodytis ipsis accipiendum, qui insulam incolabant, patria sua illis quæsitæ non fuit, nec ignota, sed à navigantibus vel Græcis, vel Ægyptiis nomen imposi-

impositum fuisse: Troglodytarum vero provincie nomen non sumptum (ut quidam existimant à Troglodytia amne Arfinoen præterfluente) sed *τῶν τρωλίτων*, hoc est à specu, quod in specubus, & Cavernis degant. Quod idem nobiscum sentit idem. V. Cl. Claudius Salmasius libro iam citato fol. 1267. Cuius hæc sunt verba. Et sane *τρωλίτας*, & *τρωλοδύτας* eadem ratione appellare fecit, quod cavos, & specus subirent. Ab eadem causa & *τρωλίτης* genus passeris, qui & *τρωλοδύτης* potest recte dici, quod cavis, & rimis turrium, ac murorum sese inlabret, & in his nidum congerat.

CAP. LXIII.

Natura, vires, & facultates Topasii veterum, seu Chrysolithi Gemmariorum, & Chrysopatii.

Topasius limam sentit, ac in tantam molem interdum excrescit, ut statuæ inde fiant. Scribit enim Iuba, Arfinoë Ptolemæi Philadelphi uxori statuam cubitorum quatuor fuisse, ex Topasio in delubro sacratam. Sanguinis eruptiones sistere, vulnerique admotus extemplo fluentem compescere, bilem, iramque, ac phrenitidem mitigare, si pro amuleto gestetur, perhibetur. Nocturnos etiam timores, & puerorum terriculamenta, ac lunaticos paroxifimos arcere creditur. In mensa positus Chrysopasius (quem à Chrysopraso differre non puto) præsentem veneno traditur colorem amittere, eoque semoto iterum recipere. Sed huiusmodi vanas, & præter rationem omnem, de gemmarum viribus opiniones, experientia rerum omnium magistra refutat. Potus Chrysopatius comi-

Ad sanguinis profusiviam, & phrenitidem.

Ad comitia.

a Auctor hic mentem Cardani non recte percepisse videtur. Quum Cardanus lib. VII. de subtilitate Chrysopatium potum non Comitiale morbum (ut Auctor habet) perfecte curare, sed melancholicis auxilio esse testetur, cuius hæc sunt verba. Expertus tamen sum quindecim illius grana, auxilio præsentis melancholicis esse.

C A P. LXIV.

Valor, dignitasque Topasii, seu Chrysolithi vulgaris.

NON magnam habet auctoritatem hæc gemma, neque cælaturæ pretium excedit. Causa est quantitas, & magnitudo, quæ illam vilem efficit. Chrysopatii tamen si egregie aureis radiis splendeant paulo nobiliores sunt.

C A P. LXV.

De veterum Chrysolitho, Chryselectro, & Melichryso, seu vulgari Topasio.

HOC tempore gemmariorum Topasii, gemmæ sunt aurei coloris, & omni dubio procul, inter veterum Chrysolithos numerandi. Fortassis à Plinio Chryselectri, aut Melichrysi appellantur. Nam Chrysolithi nomen tanquam genus omnibus gemmis, quæ aureum habent coloré, applicat. Color illius nullo alio colore intermixtus est, & aquam reubarbaro, vel croco tinctam refert. Duo ipsius sunt genera Orientalis, & Europæus. Orientales illi habentur, qui purissimi auri instar rutilant. Hi omnibus gemmis, Adamante excepto, duriores, aliquando ita tincti sunt, ut nimium croci in illis appareat. Nonnunquam tamen dilutiores, quam conveniat, sunt, imo interdum Adamantum aquas habent

habent absque aliquo colore, quos propterea referunt. Qui medio modo se habent cæteris nobiliores, & præstantiores habentur. Europæi Chrystalli instar molles, cum aureo colore, vel multum, vel parum nigricant. Inter hos nonnulli tam parum flavedinis habent, ut nisi nigredine à Chrystallis distinguerentur, ab iis discerni non possent. Inveniuntur in Bohemia passim. Dum aureo colore, eoque puro splendent, ab Orientalibus, nisi duritie distingui possunt, tam sunt elegantes. Orientales in Æthiopia, & Arabia inveniuntur. Præstantiores in India, & Bactriana. Reperiuntur aliquando permagni Topasii, & qui 12. pondo ponderent. Vidi Bohemicum duarum ulnarum longitudine, & fere semiulnæ latitudine, qui Rudolpho secundo Cæsari invictissimo, & Domino meo clementissimo dono datus fuit.

CAP. LXVI.

Natura, vires, & facultates Topasii vulgaris, seu Chrysolithi veterum.

Naturæ Solaris, cuius speciem aliquo modo refert hæc gemma aureo suo colore, est. Proinde ut aurum, ac Sol vitalis facultatis fomentum est; ita Chrysolithus, timores enim nocturnos, & *Ad melancholiam.* melancholiam minuere, atque depellere, intellectum confortare, molestisque insomniis adversari, dæmones terrere, & fugare, pusillanimitatem, stultitiamque auferre, sapientiam, animique constantiam promovere, ac à fascinationibus ferentem tueri, brachio sinistro alligatus, aut è collo suspensus, auroque inclusus, creditur. Refert Cardanus in libro de admirandis curationibus mira de Chrysolithi viribus his verbis. Cæsarem Palavicinum, alium-

*Ad comi-
tialem.*

*Ad san-
guinis
profluvia.*

aliumque nobilem ex oppido Gallerati, melancholia, & comitali morbo alternatim (quorum unus iam quindecim diebus cum febre, Palavicinus, alter iam sex mensibus, sed sine febre, verum cum clamoribus) laborantes, & frustra à medicis vexatos, somniferis lotionibus capitis, solo potu pulveris Chrysolithi ex vino, in octo dierum spatio, sic liberavi, ut nunquam morbus redierit. Præter dictas facultates, sanguinem vulneribus applicatus sistit, ac libidinis œstrum compescit. Chrysolithus tritus, & potatus asthmatis, & orthopneæ paroxysmos mitigat. Has vires omnes, multi non huic Chrysolitho, sed præcedenti gemmæ, nempe illi gemmæ, quæ nunc Chrysolithus appellatur, & è viridi colore aureus est, attribuunt. Frigidæ, & siccæ naturæ est, ut omnes gemmæ. Hoc peculiare habet, quod sub lingua detentus sitim febrientium extinguat.

C A P. L X V I I.

Topasii vulgaris, seu Chrysolithi veterum dignitas, & valor.

Orientalis Topasii vulgares si purissimi auti instar rutilent, & absq; vitio sint, quia aspectui admodum grati sunt, à nonnullis expetuntur ad ornamenta pileorum, statuarum, ac reliquiarum in ecclesiis. Qui ceratium pendent duobus thaleris æstimandi sunt. Qui 2. ceratia, quatuor thaleris, qui 3. 9. thaleris. Inde ut aliorum pretia sciantur, ceratiorum numerus ducatur in se, & quotiens ostendet pretium quæsitum. Sic 4. ceratiorum valebit 16. thaleros, & 10. ceratiorum 100. thaleros. Hæc regula ad 20. ceratia tantum valere potest. Nam ulterius vilius sunt æstimandi, propter magnitudinem quam aliquando attingunt. Propter summam duri-

duritiem quam habent uruntur ut Saphiri, ac tum veros Adamantes melius æmulantur, quam alia gemma. Vidi vix 10. ceratia pendentem 200. thaleris venditum. Ita enim exacte annulo inclusus Adamantem referebat, ut vix à perito gemmario differentia cognosci potuerit.

Topasii Bohemici Orientalibus similes eadem regula taxari possunt. Si tamen quotientis quartam partem accipiat pro Bohemici valore. Reliqui qui nigricant, & fortassis pro veterum Obsidiana gemma haberi possunt, aut parum aurei coloris habent, his viliores sunt, nec commode æstimari possunt. Si quis regulam viliores velit sumat octavam partem pretii dicti.

C A P. LXVIII.

Adulterium Topasii.

TOpasii aurei coloris ob elegantiam adulterantur omnibus modis, quibus alia gemmæ adulterari solent. Præstantior modus est dum in Cry-

*Præstantis
modus.*

*Alius
modus.*

a Libro 6. Magie Naturalis cap. v.

C A P. LXIX.

De Berillo.

*Aqua-
marina.**Chrysoberillus.
Chryso-
prasus.*

Berillus gemma est quæ aquæ marinæ colorem refert ex viridi cæruleum. Italis à colore *Aqua-marina* vocatur, Hebraice *Iaschpech* vocatur: unde nonnulli putant Iaspidis nomen deductum. Dum Berilli aureos radios habent, aut ex auro scintillant, Chrysoberilli appellantur, quos aliqui ad Chrysoprasos referunt. Transparent Berilli omnes, & dilutum habent colorem, si enim colore saturo sint, pro aliis vulgo gemmis habentur. Eius colorem refert aqua si exigua quantitate Indici, ac decima parte viridis coloris adiecta, tingatur. Est autem Indicum color quo pictores sæpe utuntur. Sculptuntur Berilli pluribus angulis ut illorum repercussu vivaciores fiant, magisque fulgeant.

C A P. LXX.

Genera, & loci natales.

*Chrysoberillus.
Chryso-
prasus.
Hyacinthizantes.
Æroides.
Cerini.
Berillus
veterum
multas gē-
mas cōpre-
hendebat.*

a Plinio autore multa Berillorum sunt genera. Probatissimi viriditatem puri maris imitantur. Proximi his sunt Chrysoberilli paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, vocatur Chrysoprasus. Quarto loco Hyacinthizantes colore Hyacinthi. Quinto Æroides viridiores qui ab ære nomen habent. Post hos Cerini, ceræ, & Oleagini oleo, ac tandem CrySTALLIS nonnulli similes. Sub istis generibus non dubito quin multæ aliæ gemmæ, quæ nunc ad alias referuntur, contineantur. Nam videtur Berilli nomen commune fuisse, ac fere omnes eas gemmas quæ CrySTALLI instar diluto aliquo colore tin-

re tinctæ fuerunt sub se comprehendisse. Nam quos nunc Citrinos, Topasios, Lucosaphiros vocant, ut & Hyacinthi quædam genera, non est dubium quin inter Berillos numerata fuerint. Itali etiam hodie Crystallos qui angulorum, multiplici reflexu aliquos colores in se habere videntur, Berillos vocitant. Reliquarum nationum gemmarii illos tantum qui marinæ aquæ colorem, vel dilutum, vel exacte referunt, Berillos vocare solent. Nascuntur Berilli ad radices Tauri montis in Eufhratis littore, ac in India, dilutioris coloris, & qui Crystallo simili sunt, in variis regionibus, ut in Germania, & Bohemia.

Locus ubi nascatur Berillus.

a Libro 37. Naturalis historia cap. v. littera i.

C A P. LXXI.

Facultates, & vires Berilli.

Gemmarii Berillum gestatum contra hostium pericula, vitia hepatis, suspiria, eructationes valere, ac oris morbos, faciei, gulæ, & paristhmia prohibere, credunt. Illius ex aqua dilutum oculos humidos sanare perhibetur. Ad vulnera oculorum etiam aliqui celebrant, siue illa pupillæ, siue alteri parti inflicta fuerint. a Reducitur Berillus contusus, & tritus in pollinem exactissime, ut impalpabilis sit. Deinde lentis quantitate pulvis quotidie mane supino iacente ægro, in oculum donec fanetur, infunditur, ac præcipitur ut æger immotus aliquandiu supinus permaneat. Si pupilla vulnerata fuerit etsi commode sanari non possit, tamen ita emendatur, ut oculus deformis non fiat. Si læsio extra pupillam fuerit, præclare sanat Berillus, quemadmodum etiam omnes oculorum con-

Ad oculorū vitia.

tusiones quacunque re factæ fuerint. Suaderem ad contusiones, & sugillata ut infusio fieret aqua verbasci: si adiuncta esset inflammatio aqua rosarum, plantaginis, eufrasia, vel simili. Si vulnus esset, aqua bethonica, tormentilla, vel plantaginis. Magi putant contra segnitiam hanc gemmam polle- re, ingenio prodesse, & coniugatos invicem conci- liare.

a *Idem Psellus de lapidum virtutibus (cap. 4. huius li- bri citatus) testatur Berillum curare convulsiones, oculorum dolores, & icterum.*

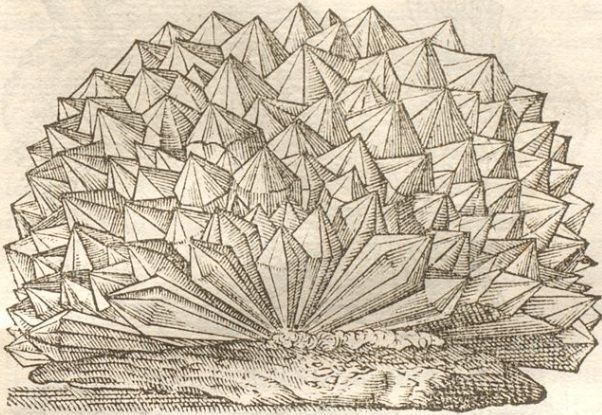
C A P. LXXII.

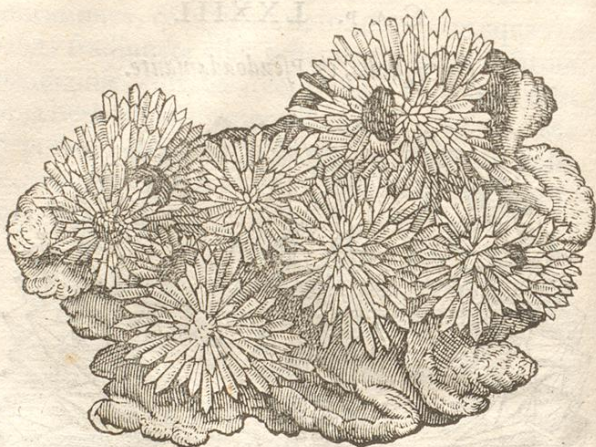
Dignitas, valor, & adulterium Berilli.

Berilli non sunt in maiori autoritate quam To- pasci Oriëntales, olim Chrysolithi appellati; pro- inde eodem pretio æstimari possunt, pro coloris ta- men elegantia augetur, vel minuitur pretium, id- que in omnibus gemmis servandum est. Adultera- tur Berillus iis modis quibus aliæ gemmæ omnes. Nobilior modus est dum æs ustum in tenuissimum pollinem redigitur, ut omnem tactum effugiat, ac Crystallino vitro, aut Crystallo calcinato, vitroque illi adiecto miscetur, ac fornaci committitur, aris una dragma pro vitreae massæ libra sufficit.

CAP. LXXIII.

De Crystallo, & Pseudoadamante.

CRystallus notissima gemma, si nomen gemmæ
 meretur, transparentis est, ac aquam in glaciem
 congelatam, unde nomen habet, omnino refert,
 nomen deducitur à κρύον, id est, gelu, & σέλλω, id
 est,

est, contraho. Mollissima est omnium gemmarum. Dum coloratur non iam pro Crystallo amplius, sed pro alia gemma habetur; quanquam in vere gemma locum substitui non possit. Si enim Berillum referat, Pseuoberillus, si Topasium Pseudotopasius, si Saphirum Pseudosaphirus, si Smaragdum Pseudosmaragdus, & ab illa gemma, cuius similitudinem refert, appellatur. Tales autem in Bohemia, & vicinis locis complures reperiuntur, qui omnes sola duritie à veris gemmis distinguuntur; molles hi enim omnes Crystalli instar sunt, & pro Crystallis haberentur, nisi coloris elegantia gemmarius, ut aliud nomen illis darent, suaderet. Nascuntur Crystalli plerunque hexagoni. Nam qui rotundi, aut globosi, ut Silices, reperiuntur: illi duriores Crystallis sunt, & pro Pseudoadamante habendi sunt. Tales sunt Arnheimii prope Arnhemum Geldriae oppidum, Clabequii prope Bruxellam, Gallici, Bohemici, & Silesiaci. Hi enim aliquando tam duri sunt, tantaque elegantia micant, ut vix ab Orientalibus distinguantur. Tincturam tamen quam verus Adamas admittit, non recipiunt, Deinde igne, & senecta corrumpuntur, quod Adamanti non accidit. Horum mentio in capite de Adamante facta est. Gemma etiam illa quæ Iris appellatur, quod omnes colores iridis, si quis fronti applicatam intueatur, conspicuos faciat, species Crystalli est, quæ partim ob iustam angulorum reflexionem huiusmodi colores, ut vapores iridem, partim quia minus pellucet Crystallo, offert. Hæc si subcitrina, fuerit ab Italis & Gallis *Citrino* vocatur, ac præstantior communi Crystallo habetur.

Putant nonnulli aquam esse materiam Crystalli, ac glaciem diu in frigidissimis montibus servatam tandem in Crystallum converti: verum omni-

Falsa gemma que dicantur. Bohemia gemma fe-re omnes Crystalli sunt. Pseudoadamantes.

Arnheimii. Clabequii. Bohemici,

Iris.

Citrinus.

An aqua sit materia Crystalli.

220 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
no falluntur, ut in tertio Tomo symbolorum Prin-
cipum (ubi symbolum Ludovici Gonzagæ, *ex glacie
Crystallus evasit*, explicatur) notavi. Nunquam
enim aqua in Crystallum mutari potest, absque ta-
men aqua non generatur. Solvi enim terræ tenuis-
sima portio ab aqua debet, aut illi aliunde missa
commisceri, quæ recedente aqua tum primum in
Crystallum concrescit. Si Crystallus ex aqua con-
gelata constaret, igne solveretur, (quæ enim frige-
re concrescunt calore solvuntur) ac aqueæ partes
igne consumerentur, quod non fit experienti. Igne
enim crematus calcem, seu terram, & sal, cuius spi-
ritus beneficio coagulatus fuit, ostendit. Hæc fu-
sus ante, ubi de causis concretionis gemmarum
egi, explicantur.

*Cur Cry-
stallus he-
xagonus
nascatur.*

*Causa he-
xagona fi-
gura.*

Nascuntur plerunque Crystalli forma hexagona
in mucronem desinente, quia terrestris subtilis
materia se separans ab aqua nititur se unire, ac om-
nibus modis singulæ particulæ, centrum corporis
sui ambiunt, & appetunt. Quod cum fit vel circu-
larem, vel hexagonam figuram faciant oportet, nul-
la enim alia à circulo perfectior videtur. Circularis
figura fit dum materiæ partes sunt prorsus unius-
modi; qualis in iis qui proximi sunt Adamantibus,
quos duriores dixi, conspicitur: hexagona, cum par-
tes nonnullæ ipsius mixti, reliquis sunt vel subtilio-
res, vel magis aëreæ, aut alia ratione differunt; hæ
enim à reliquis circa angulos pelluntur, vel ipse non
tam cito, quam aliæ centro se unire cupiunt: hac-
que ratione concrescente materia, hexagona figura
circulo quam proxima, aliisque omnibus angulari-
bus perfectior, efficitur. Si statueretur, omnes par-
ticulas eiusdem naturæ temperamenti, & qualita-
tis esse, sphericam figuram habere deberet omnis
Crystallus, omnibus ad centrum æquali vi tendenti-
bus,

bus, aut absque ratione nobis manifesta, figuram certam illi à natura, & Deo datam esse hexagonam statuere oporteret, ut in multis rebus contingit. Nam neque cur homo, aliudve animal suam formam extrinsecam, neque cur flores, & frondes certam perpetuo habeant unquam ingenium humanum perscrutari potest. Quod admirari hæc natura non vero intelligi velit. Invenitur Crystallus variis in locis etiam in Europa. Circa Pisas reperitur in quodam torrente qui ex monte Magno fluit. In Verruca etiam monte propinquo foditur. Saxi adhæret conglobatus, ut difficulter avelli possit. In Alpium iugis, Germania, Bohemia, Hungaria, Cipro, & Lulitania frequens est, ubi ingentis ponderis interdum invenitur. Sæpe in agris ut prope Tsaltoniam Bohemiæ, & Coutebergam. Multa vitia Crystallo innasci solent, ut sales, festucæ, nebulae, atomi, rubigo, & ferrugini quid simile. Dum plane perspicui sunt Crystalli montani nomen illis tribuitur. Crystallus obscurior, aut nigrior aqua perspicuus, & qui à nonnullis Iris appellatur, eo loci ubi Crystalli reperiuntur, inveniri interdum solet. Qui in agro Pisano inveniuntur, ac raro digiti magnitudinem excedunt Iridis colores angulorum repercussu imitantur. Ob quam causam à gemmariis Adamantum instar scalpuntur, ac Berilli nomine tanquam præstantes gemmæ divenduntur. Est tamen Berillus alia gemma, ut suo capite explicavi.

Ex prædictis itaque facile colligi potest Crystalli nomen accommodari ad omnes gemmas perspicuas, mollesque, quæ colorem nullum manifestum in se habent. Hæ videntur esse in quadruplici differentia. Ut prima contineatur quæ glaciem refert Crystallus montanus dictus. Secunda Iris. Tertia Citrinus. Quarta Pseudodamas. Aliis nobilior

*Locus ubi
invenian-
tur Cry-
stalli.*

*Vitia Cry-
stalli.*

Iris.

Berillus.

*Species, seu
genera
Crystalli.*

222 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
biliores est Pseudoadamas, ut Citrinus Iridi, & Iris
Crystallo.

a Crystallus omnium gemmarum tincturas in se recipere potest, ut vel hinc mater gemmarum quibusdam statuatur, præsertim quia Philosophi, qui lapidem Philosophorum, singulari benedictione adepti sunt (ut Henricus Nollus in physic. Hermetic. lib. VIII. cap. VI. sect. 3. ex Raymundo Lullio de anima transmutatione testatur) gemmas alias ex eo artificiose conficiunt, & tincturas earum Crystallo imprimunt.

b Opinionem hanc habet Plinius lib. 37. Naturalis historia cap. 2. littera c, qui Crystallum gelu concrefcere, nec aliubi reperiri, quam ubi maxime hybernæ nives rigent, glaciemque esse pro certo scribit. Quam Plinii opinionem etiam amplectitur v. Cl. Claudius Salmasius (libro post cap. 62. huius libri citato) fol. 205. Cuius contrarium satis dilucide tradunt Auctor hoc loco, & cap. x. XII. & XIII. lib. I. Petrus Andreas Matthiolus in Dioscord. lib. v. cap. 116. & Georgius Agricola lib. 6. de natura Fossil. cap. 7. ut ibi videre est, quibus etiam nos assentimur.

C A P. L X X I V.

Natura, qualitates, & facultates Crystalli.

Ad febrim. FRIGIDA, & sicca naturæ adeo est Crystallus, ut sub lingua positus sitim febrientium sedet, manibusque detentus acuta febre correptos recreet, & refrigeret, præsertim si satis magnus fuerit, ac sphericæ figuræ, sæpeque in aqua rosarum mergatur, ubi à manu ægri incaluerit. Crystallus in tenuissimum pulverem redactus, ac cum vino propinatus, dysenteriam curat, ac albos uteri fluxus sistit.

Ad dysenteriam.
Ad uteri fluxus.

Cum

Cum melle, vino, aut iusculo exhibitus lactantibus, lactis ubertatem, & copiam à proprietate promouet. Præterea dragma pulveris cum oleo amigdalorum dulcium exhibitus; extemplo curat eos quibus argentum sublimatum oblatum est. Fluxum præterea cholericum vel cæliacum citissime, & à proprietate tanquã Bezoar aliquod compescit, calculum etiam rumpit, & per urinam expellit, Collo appensus CrySTALLUS somnia prohibet, & vertigini medetur.

Ad prædictos omnes affectus Chymici è CrySTALLO salem, vel essentiam eliciunt, quam crudo CrySTALLO præstantiorem, & tutiorem existimant, & ad calculum pellendum utiliorem. CrySTALLI in pollinem redigantur his adde duplum sulphuris, tere optime simul, sine sulphur exuratur, ac reverbera optime sex horarum spatio. Calcinato CrySTALLO affunde aquam urticæ, ut sex digitis emineat, ac in fimo equino digere quatuordecim diebus. Postmodum distilla, & magna CrySTALLORUM pars extillatur. Remanentiæ iterum affunde aquam urticæ, ac repete prius opus, donec omnes CrySTALLI transcendant, nihilque in dante vitro remaneat. Extillato iniice parum salis fusi, ac sine ut stet aliquandiu, hac enim ratione oleum CrySTALLI separatur ab aqua quæ superiorem partem occupat. Aquam effunde, ac aliam aquam distillatam CrySTALLIS affunde, in qua iterum salis portio dissoluitur. Hoc opus repete donec omne sal in ea solutum fuerit, & CrySTALLI oleum dulce fiat. Id serua ad usum, ac dragm. semissem, cum uncia una aq. appropriatæ exhibe ad prædictos affectus. Aliter præparatur ut & sal ipsius, hac ratione. CrySTALLI subtilissime conteruntur, & vel æquali nitri, vel duplo sulphuris pondere commixti in calcem aduruntur. Hæc deinde ex aqua plu-

Ad lactis abundantiam.

Ad sublimatum.

Ad alvi fluxus, calculum.

Ad somnia, & vertiginē.

Oleum, & sal CrySTALLORUM.

Oleum dulce CrySTALLI.

Alius modus.

224 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
pluviali stillatitia lavatur aliquoties, rursusque sicca-
tur. Postea spiritu vini perfunditur, maceraturque
in loco calido aliquot diebus, tum extillatur rursus,
& quod in fundo remanet, iterum calcinatur, lava-
tur, maceratur, distillaturque toties, donec salis in-

Sal Cry-
stalli in
vino solu-
bile.

Sal Cry-
stalli ad
calculus
aliter.

Ad obstru-
ctiones.
Podagræ.
Syncopen.

Sal Cry-
stallorum
aliter.

star fit, ac in vino eliquescat nivis instar, tandem id
sal in loco humido resolvitur, & pro oleo Crystallo-
rum haberi potest. Ad calculus maiori compendio
vis Crystallorum haberi potest. Crystallus in pol-
linem redactus excandescat ignis vi per horam, ac
in aqua raphani, ononidis, aut petroselini, cui quar-
ta pars olei vitrioli, aut sulphuris acidi addita est ex-
tinguatur, idque opus decies repetatur. Postea sac-
charo optime trito affunde paulatim aquam prædi-
ctam, ac diligenter spatula lignea move. Huius sac-
chari offer quotidie mane, & vesperi semicochlear,
aut quantum medieta nucis iuglandis capere po-
test. Valet etiam ad omnes viscerum obstructio-
nes, teste Quercetano: & quia tartarum in homine
resolvit, podagricis convenit, syncopi præterea, ac
capitis morbis, quia cerebrum confortat, apprime
conducit in eum usum datur à granis 10. ad 30.

Sal Crystallorum etiam alia ratione, non tamen à
prædicta dissimili haberi potest. Calcinatur Cry-
stallus, ac in tenuissimum pulverem supra Marmor
conteritur, postea sulphure, & sale nitro calcinatur,
perque diem, ac noctem reverberatur, in vas vi-
treum, longū collum habens, inditur, ac acetum te-
rebinthinatum superfunditur, obturatoque vase,
supra cineres calidos per noctem relinquitur, se-
quentique die quod solutum est, effunditur, custo-
ditur, novumque iterum acetum suprafunditur.
Hocque tamdiu repetitur donec Crystallus solva-
tur. Acetum postea in quo Crystallus solutus est fil-
tratur, ac in balneo humiditas evaporatur, ut in fun-
do

do Crystalli sal resideat, quod tritum, & supra Marmor positum in liquorem solvitur.

CAP. LXXV.

Dignitas, valor, usus, & adulterium Crystalli.

CrySTALLUS non solum ad mundum muliebrem, dum catenæ, nodi, aliaque huiusmodi inde fiunt, sed etiam ad specula, perspicilla, pocula, scyphos, patinas, lavacra, & similia usui est. Adeo ut dum absque vitio est, huiusmodi pocula, vel scyphi à Principibus appetantur, & sat magno in pretio sint. Aureus enim scyphus pedis magnitudine interdum centum thaleris divendi potest, aliquando etiam pluris. Exigui Crystalli ex quibus nodi, aut coronæ fiunt, viles sunt, ac cælaturæ pretium non superant. E Crystallo etiam adiecto vitro, ac arena purissima, saleque alcali nobilissima vitra, Crystallo vero quam similia, fiunt Venetiis. Inservit etiam Crystallus ad gemmas imitandas dum calcinatus plumbi tribus partibus miscetur. Huic solent metallica addi, ut optatus Smaragdi, Topasii, vel alterius gemmæ color prodeat. Crystalli beneficio etiam ignis solet è Solis radiis colligi, dum nempe rotunda planities modicum convexa Soli ita opponitur, ut corpus id, quod ignem suscipere debet, circa convexi centrum ponatur. In mollioribus etiam corporibus & delicatulis, cauterii ferrei vices supplet, quanquam non minus quam ferrum urere, & dolere existimem. Adulteratur vitro Crystallino quod illi simillimum, verum Crystallo mollius, & ponderosius est.

Vitra ex Crystallis.

Ad gemmas imitandas.

Cauteriū ex Crystallo.

Pseudoadamantes dum perite cælati sunt etiam auro includuntur, ac dum exigui sunt, ita veros æmulantur, ut non nisi à peritis dignosci possit. Hinc fit

Pseudoadamas.

P apud

Citrinus.
Iris.

apud Bohemos, Polonos, Hungaros, & Moscos non exiguam habere autoritatē, maioris tamen, quam cælaturæ pretium sit, non venduntur, nisi duri sint, & egregie scintillent. Eadem ratio Citrinorum, & Iridum, qui omnes supra cælaturæ pretium non plus valent, quam velit emptor. Habentur enim in latis magna copia, magnaque frustra pugni instar nondum elaborata, & prorsus perspicua uno, aut duobus thaleris tantum divenduntur. Elaborata, & in scyphos aptata venditoris arbitrio, ac emptoris deliciis commissa, sæpe satis magno distrahuntur.

C A P. LXXVI.

De Asteria, aut Solis gemma, Italica Girasole,

IN capite de Opalo mentionem feci Asteriæ gemmæ; ac ad Opali genera retuli, similes enim ex matre Opalorum ipsemet extraxi. Si tamen Opalo longe durior sit, potest sui generis gemma esse, & ab Opalo distingui. Quo enim durior eo elegantius si Soli obiciatur, & vertatur solem deambulantem in se conspicuum facit, unde nomen habet. Quia etiam lux illa deambulans stellæ similis est, nomen Asteriæ illi à nonnullis tribuitur. Sed meo iudicio rectius id nomen opacæ gemmæ, quæ Stellaris appellatur, ac stellas quasi arte depictas continet, Germanice *Sternstein* aut *sigstein* convenit. Perspicua est hæc gemma, Crystalloque similis, durior tamen: Opalis Crystallizantas admodum similis, ac tantum duritie ab iis differens. A Plinio *Astroites*, & quæ deterior *Ceraunia*, à Michæle Mercato *Astrobolus*, ab aliis *Oculus Felis*, quia radiat modo clarius, modo obscurius, ut felium oculus, vocatur. Differt à gemma, quæ *Beli oculus*, aut *Bello-*

Ceraunia,
Astrobolus,
Oculus
Felis.
Beli Ocul-
lus.

chio

chio Italice dicitur, ac exacte oculum iride, & pupilla imitatur. Opaca enim est, ac Achatis species. Plinius Asteriam, & Astrion, tanquam diversas *Astrios.* gemmas describit, cum gemma una videatur. Agricola Stellarem lapidem opacum Astroitem putat: Asteriam vero quam gemmam Solis vocamus. Plinius lib. 37. Cap. 9. ita scribit. Candidarum dux est Pæderos, &c. Proxima candicantium est Asteria, *Pæderos.* principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit, cum inclinatione velut intus deambulantem ex alio, atque alio reddens, eademque contraria Soli regerens candicantes radios, unde nomen invenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Caramania nata, similiter candida est, quæ vocatur Astrios Crystallo propinquans in India *Locus natalis.* nascens, & in Pallenes littoribus intus à centro, seu stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quod Astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Caramania gigni, nullamque minus obnoxiam vitio. Cerauniam *Ceraunia.* enim vocari quæ sit deterior, pessimam lucernarum lumini similem. Et paulo post. Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur fulgorem siderum rapiens. Ipsa Crystallina splendoris cærulei in Caramania nascens, albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam coruscantem. Fieri & hebetes Ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam, eam quæ post totidem menses elanguescat. Hactenus Plinius ex cuius verbis colligi potest Asteriam, seu Astrion, gemmam esse, eiusque speciem unam Cerauniam. *Agricola opinio.* Putat Agricola Astroitem à Plinio alibi Solis gemmam appellatam fuisse, ac Astrobolon oculis piscium similem à sudine. Solis enim gemma Plinio

228 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgen-
tes spargit radios. Eidem Mitrax dicta Persis acce-
pta est, è rubri maris montibus multicolor, ac con-
tra Solem varie refulgens. Ex præcedentibus Plinii
verbis vix aliquid certi colligi potest. Ego Aste-
riam, seu Solis gemmam eam puto, quæ Crystalli
lactescentis instar rotundam lucem inclusam trans-
fundit, cum inclinatione deambulanti. Astroi-
ten vero eam, quæ è medio corporis stellulas ra-
diantes ostentat, quam inter Opali species retuli,
aut si mavis eam, quæ multicolor contra Solem va-
rie refulget, ut felis oculus. Hanc apud me, ut &
priorem seruo, quam ex Opalorum matre abstraxi;
elegantem sane, ac quæ Soli exposita plurimas, ac
scintillantes stellulas exhibet. Prædictæ tres gem-
mæ omnes, commode pro Opalis haberi possent.
Sed quia duritiæ, & coloribus Opalum non semper
referunt, à gemmariis distinguuntur. De postero-
ri quam Astroiten, Oculum Solis, aut Oculum Ca-
ti vocant, sequenti capite agam.

Mitrax.

C A P. LXXVII.

*Facultates, proprietates, usus, dignitas, & pre-
tium Asteriæ.*

USus istius gemmæ est ad aurea manubria, ge-
stata enim, somnum conciliare, & somnia ter-
rifica abigere creditur. Orientalis tam dura est ut
vix cælari possit, satisque vilis, nec pretiosior duplo
cælaturæ pretio.

C A P.

CAP. LXXVIII.

De Oculo Cati.

OCulum Cati, esse Astroiten Plinii quam multicolorem asserit, existimo, ac eam esse gemmam quæ à nonnullis Solis Oculus, & à Persis Mithrax, quod Solem significat, appellatur. a Cardanus hanc Pseudopalum vocare videtur. Opalo enim similis est variis coloribus, quanquam non ita distincti in hac gemma ut in Opalo appareant, & hæc longe durior sit; tenerimus enim est Opalus. Differt hæc gemma ab alia quadam opaca, quæ oculi depicti imaginem refert ac etiam Oculus Cati vocatur, aut Beli Oculus, Italice *Bellocchio*, quia Achatis, vel Onychis species est. Laudatissimi inveniuntur in Zeilan, interdum ex Pegu advehuntur, qui eo deferri ex regione Bramaa dicuntur.

*Solis Oculus.**Mithrax.**Pseudopalus.*a *Libro VII. de subtilitate.*

CAP. LXXIX.

Dignitas, valor, & facultates.

Magno est in pretio apud Indos, qui sibi persuadent eius, qui hanc gemmam gestat, divitias non posse imminui, sed semper incrementum facere, & augeri. Ait a Garsias ab Horto se expertum, lineum pannum ita compressum ut ipsius gemmæ medietullium, sive oculum tangat, nullo igne uri posse. Id scio verum esse, verum (quod ille non animadvertit) gemmæ viribus, aut facultatibus tribuendum non est, cum omni lapillo idem contingat ad modicum tempus. Ignis enim flamma neque statim lapillum ignitum facere, neque

Ad divitias.

230 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
partes panni complecti propter compressionem ut
exurat, potest. Reicit enim, ac repercutit à se flam-
mam lapillus, ut ignis urat, corpus vere attingere,
& complecti debet. Id quilibet ex tempore filo al-
ligato lapillo, ac flammæ candelæ adhibito experiri
poterit.

Pretium. Apud Indos tanto, ut dixi est in pretio: ut qui in
Lusitania 90. aureis æstimatus fuit, in India 600.
venditus fuerit. Potest itaque pretio Opalorum
æstimari minoris, vel pluris, prout elegans est, va-
riisque coloribus ornatus, nihil enim hic certi sta-
tui potest.

a Libro 1. Aromatum & simplicium Historia cap. 54.

C A P. L X X X.

De Sordio, seu Corneolo.

HÆtenus de perspicuis, & transparentibus
gemmis egi: nunc de semiperspicuis, aut se-
miopacis agendum. Nobilitate autem cæteris præ-
stantior videtur Sordius, prima gemma rationali
Aaronis imposita, quam Iudæi putant Rubinum
fuisse, nunc Sordius, Corneolus, vel Carneolus ap-
pellatur. Italice, Gallice, & Germanice paucis lit-
teris mutatis idem nomen retinens. A carne san-
guinolenta cui similis est colore, nomen Carneoli,
vel corrupte Corneoli habet. Sanguinis biliosi, vel
subcitrini colorem exactius refert. Semiperspi-
cuis est, loturæ carnis similis. Nam in corpore
ipsius quasi rubrica, aut caro pellucere, sed offundi
obscura nubecula videtur. Plinius Sardam apud
antiquos frequenti in usu fuisse asserit, precipue ad
sigilla: nihil enim ceræ in signo tenet. a Serapionis
Sarda alia ab hac videtur; Eam vocat Hager albu-
zedi,

*Ad sigilla.
Sarda Se-
rapionis
succinum
videtur.*

zedi, ac lapidem rubentem languidius, quam Hyacinthus, ac lividius esse dicit, ac adferri ex Oriente rudem, obscurum, perpolitum nitere, oculos tactu roborare, paleasque capillis affricatum trahere, ut Magnes ferrum, idem asserit. Quæ omnia Succino conveniunt, quod Hiacinthi vulgaris colorem exacte refert.

a *Libro de simplicibus cap. 399.*

C A P. LXXXI.

Genera, loci natales, & magnitudo Sardinii.

S Arda primum Sardibus reperta, ut a Plinius asserit, sed laudatissima circa Babilonem hærens in saxi corde. In India trium generum. Rubrum, & quod demium vocant à pinguedine. Tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ prælucent, crassiores sunt Arabicæ. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum quæ aurea bractea sublinuntur. Mares excitatius fulgent, famina pinguioribus sunt, & crassius nitent. Hactenus Plin. Albertus magnus Sardam à Corneolo distinguit nominum copia deceptus; eadem enim gemma est. Nisi velit Corneolo albo Sardæ nomen tribuere, & rubro Sardinii vel Corneoli. b Franciscus Rueus aliud caput de Sardinio, aliud de Corneolo habet: fortassis orientalem Sardinium nostratam Corneolum statuit. Durior enim ille isto, ac alio nomine dignus. Apud me tria genera Sardinii, vel Corneoli seruo. Primum rubrum à me supra descriptum, alterum exigua sanguinis rubedine tinctum, ac semiperspicuum. Tertiumque subflavescens ex rubedine. Laudatissimus Corneolus in Sardinia invenitur. Secundum locum obtinet,

*Sarda,
Sardinus,
& Corneolus.*

Genera.

232 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
net, qui in Epiro, & Ægypto reperitur. Sed Baby-
lonius cæteris præfertur. Indici, & Arabici etiam
non contemnendi, ut nec Europæi. Nam ad Rhe-
num, in Bohemia, Silesia, aliisque regionibus, qua-
les apud me habeo, præstantes inveniuntur. Aliis
lapidibus adnasci solent.

a Libro 37. Naturalis Historiæ cap. VII. littera n.

b Nemepe cap. 6. lib. 2. gemmis de Sordio agit, &
cap. xx. eiusdem libri de Corneolo.

C A P. LXXXII.

*Natura, facultates, qualitates, & proprietates
Corneoli, & Sardii.*

Refert Albertus gestatum Sardium, seu Cor-
neolum animum exhilarare, timorem pellere,
audaciam præstare, fascinationes prohibere, ac cor-
pus contra venenata quævis, quæ ex humorum cor-
ruptione proveniunt, tueri. Imprimis autem san-
guinem undecunque fluentem peculiari propieta-
te, mirabili modo sistit. Ventri etiam alligatus par-
tum conservare creditur. Tumoribus etiam calidis
applicatus medetur, pulvis ad omnem sanguinis
fluxum ex vino rubro austero propinatur. Is etiam
liventes dentes, eorumque sordes affricu emen-
dat. Acuere ingenium, somnia mala prohibere, &
malignitati Onychis obsistere, dicitur. Stultum est
cum Cardano asserere, quod litigantes victores, &
gestantes divites faciat.

*Ad san-
guinis flui-
xus.*

CAP. LXXXIII.

Dignitas, valor, & usus Corneoli.

A Pud Hebræos olim in summa autoritate existit, Quia prima gemma fuit, quam Deus rationali inferi iussit, quod Aaron summus Pontifex supra pectus gestabat. Quamquam Iudæi existiment Rubinum fuisse. Verum illis à quibus gratia omnis divina ablata est hac in re credendum non est, sed 70. interpretibus, & scriptoribus ecclesiasticis, ac Iosepho; qui etsi non Sardium, tamen Sardonichen ex Sardio, & Oniche constantem, non Rubinum interpretatur. Apud Romanos etiam in fatis magna dignitate fuit. Eo enim ad sigilla utebantur, quia ceram non recipit, ob duritiem, cuius beneficio ab aqua non facile hebetatur. Nunc quia præstantiores gemmæ in maiori copia inveniuntur dignitatem suam non parum amisit. Ad sigilla tamen, & fæminarum manubria exornanda inter gemmas sanitatis (ut vulgo vocantur) recipitur. Cæturæ pretium non superat, nisi nucis iuglandis magnitudinem excedat. Tum enim quia ad sanguinis fluxus sistendos expetitur, venditoris arbitrio aestimatur, & aliquando duobus, tribus, aut etiam quatuor thaleris divenditur.

Vitro simili colore prædito, ut aliæ omnes gemmæ adulteratur.

CAP. LXXXIV.

De Sardonyche, ac Cameo.

Sardonyx a ex Sardio, & Onyche à natura simul compositis gemma est. Huic interdum aliæ gemmæ adnascuntur, verum à Sardio, & Onyche

234 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 tanquam præcipuis denominationem habet. Con-
 stat plerunque sanguineo, albo, & nigro colore; qui
 à se invicem circulis, aut zonis ita distinguuntur ut
 arte facti videantur. Quæ carneo colore carent
 Sardonychis nomine non sunt appellanda. Hodie
 à gemmariis & Onyx, & Sardonyx Nicolus vocatur,
 communiter tamen ille qui ex nigris, & albis zonis
 constat, ut in capite de Onyche explicabo. Dum
 crusta unius coloris scalpitur, ac alterius coloris pro
 strato relinquitur, tum gemmarii *Camehuyam*, vel
Cameum vocant, sive Onyx, sive Sardonyx sit.

Nicolus.

Sardonychis nomen compositum ex *Sarda*, quæ Gra-
 cis ζάργυρος, & ὄνυξ, quæ unguem significat, &
 gemmam unguis colore: ergo *Sardonix* ita olim in-
 telligebatur, velut unguis carnibus impositus esset.
 Nam superficiem habebat *Onyche* gemma, vel un-
 guis humani instar candidam: radicem vero, sive
 fundum, instar *Sardæ*, vel *Carnium*, hic enim *Sar-
 dæ* color. ζάργυρος αἰμαίνων Orpheo dicitur: sic *Sar-
 donyx* erat velut unguis carnibus impositus. Hac
 autem fuit gemma signatoria, quam *Polycrates* vo-
 lens proiecit in pelagus, erat enim Tyranno ea gem-
 ma rerum omnium suarum gratissima, quum plu-
 rimum tristareretur. Quinto, sextove quum hæc
 acta sunt die, piscator quidam captum eum piscem
 qui *Polycratis* gemmam casu absorbuisset, *Polycrati*
 dono detulit, in cuius eviscerati alvo gemma ea re-
 perta est. Exstat proverbium βάρυρα ζάργυρον, id
 est, rinctura *Sardonica* de colore præcellenti, præci-
 pue purpureæ, per iocum autem transfertur ad eum
 qui pudefit, aut qui ob plagas sanguine tingitur.
Sardonichis etiam meminit Doctissimus *Philippus*
Macobus Maussaccus in libello de fluviorum, & mon-
 tium nominibus, quem ille sub nomine *Plutarchi*
 Grace,

Græce, & Latine edidit Tolosa (ut post caput 9. huius libri monuimus) in titulo de Euphrate fluvio fol. 68. sub finem capituli.

CAP. LXXXV.

Genera, & loci natales, dignitas, & prærium
Sardonychi.

INfinita eius sunt genera, si coloris diversitas, diversa genera statuere debet. Nam in his ludit natura. Si rubedo ad cocci, vel laccæ colorem vergat, vulgo *Incarinati* vocantur. Colorum varietas dignitatem auget. Interdum enim in iis purpureus, cæruleus, roseus, flavusque apparet circulus, cui Basis quædam (ut Arabibus) nigerrima, Indis cerea, vel cornea substernitur. Præferuntur aliis quibus candidæ, vel purpureæ, aut roseæ zonæ, aut etiam cæruleæ sese ex ordine citra alterius rei intermixtionem ita subsequuntur, ut iridis aliqua forma referatur. Quæcunque zonas non unitas, sed diffuentes habent, & mellei coloris sunt, ac fæces in se habere videntur, tanquam ignobiles non sunt in pretio. Sardonyche primum usus apud Romanos dicitur fuisse Scipio Africanus, ut tradit Demostratus, quæ postea Romanis, & Indis ab iis persuasis fuit celebris. Puto vasa Myrrhina olim ita decantata ex hac gemma fuisse fabricata. Vidi enim partes poculorum olim cælatas. Quæ iridis varios colores, ut de Myrrhinis scribitur, anhelabant. a Porcellana enim vasa (quæ hodie ita vocantur,) excocta igne, ac ex terra subtiliori pingui conflata sunt, ac ex China huc deferuntur, & nequaquam antiquorum Myrrhina vasa ita decantata esse, existimo, Scribitur de Mythrinate Pontis rege, quod ex Onyche 4000. poculorum habuerit. Inde coniicio non ex simplici Onyche,

Incarinati.

*Myrrhina
vasa ex
Sardoni-
che.
Porcella-
na.*

236 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 Onyche, sed ex Sardonyche, & Calcedonio, elegantioribus, Regiisq; mensis dignioribus gemmis, & quæ fortassis à suis nomine non distinguebantur etiam pocula fuisse elaborata. Prima dignitas Indicis, altera Arabicis datur. Invenitur quoque in Germania, Bohemia, Silesia, locisque vicinis: sed raro absque fæcibus sunt; sæpe etiam melleum in se colorem habent, nec zonas, aut circulos à se ita exacte distinctos ut orientales. Sardonychum magna frustra, ut pocula, & scyphi inde elaborari possunt inveniuntur. Hinc fit exiguas ad sigilla, coronas nisi coloribus excellent, vix cælaturæ pretium bis superare. Magna frustra eleganter cælata vigecuplo interdum cælaturæ pretium excedunt. Coloris varietas, & elegantia præcipui valoris sunt indices.

a Quoniam auctor hoc loco de Myrrhinis, & Porcellanis vasis tractat, non abs re futurum censeo, insignem de Myrrhinis vasis (Petri Bellonii observat. lib. 2. cap. 71.) narrationem, huic loco inserere; cuius hæc sunt verba. Ingens Murrhinorum vasorum copia in Cairo à mercatoribus publice Venalis proponitur. Cum autem videremus ea novo Porcellana nomine appellari, eius appellationis Gallicum etymon perquirere libuit, atque animadvertimus, denominationem sumpsisse à Conchylii quodam genere Murex Latinis dicto, quod Galli concham porcellanicam nuncupant: tametsi affinitas vocabuli Murex satis respondeat voci Murrhina: Gallice tamen appellationis etymon duntaxat perquirimus, quoniam Porcellanica vasa ea nuncupamus: nec ignoramus Latinos Myrrhæ vocem à Græco $\sigma\mu\acute{o}\rho\pi\alpha$ deduxisse. Vasa quæ Porcellanæ appellatione apud nos hodie venduntur, nulla nota cum veterum vasis conveniunt. Sed nec summi totius Italiae artifices similia

milia parare norunt, utpote qui commoda materia desituuntur attamen vasa ab ipsis conflata, Porcellanae nomine donant, atque etiam venundant. Late significationis est Porcellanae vocabulum, & multis conchis marinis applicatur. Quoniam porro elegans vas è concha marina paratum aptius denominari non posset secundum veterem appellationem, quam Porcellanicum: expolita illa, & splendentia conchylia Margaritiferis conchylis respondentia arbitratus sum affinitatem aliquam habere cum materia vasorum antiquorum Porcellanicorum. Huc accedit quod Galli spherulas illas precatorias è magnis cochleis confectas, Porcellanicas spherulas appellant. Murrhina vasa ex Iaspide Viridi etiam fieri auctor est Garcias ab Horto lib. 1. Aromat. & simplic. histor. cap. 52. cuius hæc sunt verba. Invenitur Iaspidis genus Viride, ex quo vasa Murrhina fiunt (Porcellanas vocant) adeo virentia, ut ex Smaragdo conflata videantur. Ex hoc forte genere erit id quod Genus ostenditur, quodque ex Smaragdo esse contendunt, rarius videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem concilient. Huiusmodi vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducentis pardaons sive aureis Hispanicis: cuius si ex Smaragdo conflatum fuisset millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

C A P. LXXXVI.

Natura, & facultates Sardonychis, & adulterium.

ONychum nocuos effectus, animi fastum, & venena domare creditur, ac ad ea valere ad quæ Sardius, seu Corneolus, vitro adulteratur, quod in ipsius locum substituitur, sed facile dignoscitur, quod facile ab aëre exedatur, & pulverulentam super-

238 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
superficiem contrahat, neque ita ut Sardonyx ni-
teat.

C A P. LXXXVII.

De Calcedonio, vel Charcedonio.

Charcedonios a Plinius inter Rubini genera
recenset, ac nigrioris aspectus, Carbunculo-
que pallidiores, & obscuriores videri, igne tamen,
vel Sole, & inclinatione acrius quam cæteros exci-
tari, umbrante tecto purpureos videri, sub cœlo
flammeos, contra radios Solis scintillare, ceras li-
quefacere, asserit. Duo etiam facit genera, mascu-
lum, & fœminam. In masculis stellas intus ardere,
fœminas universum fulgorem extra se fundere scri-
bit. Quæ omnia potius Granato Orientali, aut
Amethysto, quam nostris Calcedoniis videntur con-
venire.

b Calcedonius itaque gemma est quasi per nu-
bem, vel nullo, vel levi aliquo colore tinctam, to-
rumque corpus occupantem semiperspicua, scal-
pturæ propter duritiem contumax. Olim sub Ony-
che comprehensa, cuius species est, appellabatur
Onyx candida. Nam candicans veterum Onyx, si-
ve tranfluat, sive non, nunc Caledonii nomen
apud Europæa populos retinet.

a *Libro 37. Naturalis historiae Cap. 7. littera b. e.*

b *De Calcedonij etymologia plura reperies in Conradi
Gesneri lib. de Fossilibus edit. Tiguri (ut post cap. 52.
huius libri monuimus) fol. 79. verso, & in V. Cl.
Claudii Salmasti libro (cap. 62. huius libri) citato
fol. 381. Turcæ pro consringendis straminibus, & pa-
leis, utuntur Chalcedonio lapide, teste Petro Bello-
nio lib. I. observat. Cap. 64. Cuius hæc sunt verba.
Collecta messe, frumentum triturant (de Turcis lo-
quitur)*

quitur) haud flagellis, ut apud nos, sed bobus, quem admodum per universam Græciam: idque facientes, asseres Chalcedonio lapide munitos post se trahunt, ut stramina, & paleas confringant.

CAP. LXXXVIII.

Genera, loci natales, dignitas, & usus Calcedonii.

Plinius, ut dixi, marem à fœmina distinguit, ac imbre divino generari, lunaque plena maxime reperiri, olim putatum fuisse, atque in Nasamoniis montibus nasci, deinde & apud Thebas in Ægypto, verum prædictis obscuriores, magisque fragiles, venosi, & morientis carbonis instar, non absimiles scribit.

Calcedonii hoc tempore in Orientales & Europæos distinguuntur. Qui colore aliquo diluti, duri, ac oculis grati sunt pro Orientalibus habentur. Tales sunt in quibus purpura, vel cæruleum quid albo permixtum, aut grata quædam laccæ rubedo (quales apud me complures, qui pro veterum Charcedoniis haberi possunt, seruo) apparet. Qui terreum, aut obscure candidum habent colorem cæteris ignobiliores sunt, ac in tota Germania passim inveniuntur. Hos etiam in Belgio circa Lovanium in agro Heverensi, & prope Bruxellam reperiri. Qui flavedine, aut rubedine ingrata transparent, etsi pro Orientalibus non habeantur, tamen proxime præcedentes dignitate antecellunt. Tales dicuntur miræ magnitudinis in Lotaringia reperiri, ac ferro percussos, authore Symphoriano Campègio sonoros esse; adversus raucedinem utiles, quod vocem clariorem efficiant, Cæteris omnibus præfertur in quo Cæruleus, albus, & flavus, ruberque color confusus apparet, quique Soli expositus

In Lotaringia.

Præstantes.

iridis

240 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
iridis colores radiorum reflexu ostentat. Nam distinctum colorem rubrum, vel nigrum non habet. Dum ruber adest Sardonyx est, dum niger Onyx. Ex hoc olim pocula illa, & vasa Myrrhina appellata, quæ tanto in pretio apud Romanos fuerunt, elaborata fuisse, quemadmodum ex Sardonyche, & Onyche, ut superiori capite annotavi, non dubito. Olim Sardonyx, & Calcedonius pro Onyche habiti fuerunt. Hinc fit pocula illa 2000. numero Mythridatis ex omni specie Onychis (ut Sardonyche, Calcedonio, aliisque) elaborata, ex Onyche facta fuisse scribant authores. Species enim omnes generis nomine continentur. Hoc tempore etiam pocula, effigies Principum, coronæ pensiles, aliaque infinita ex Calcedonio fiunt. Præcipuus usus est ad sigilla, quia cera illi non adhæret.

*Pocula
Mythridatis.*

a Libro 37. *Naturalis historia Cap. 7. littera f.*

C A P. LXXXIX.

*Facultates, vires, pretium, & adulterium
Calcedonii.*

Commendatur Calcedonius contra omnia atræ bilis symptomata, hoc est, tristitiam, timorem, dæmonumque insultus. Nec desunt authores vani, qui gestanti victoriam (quæ tantum à Deo datur) promittant. Ex India occidentali afferuntur nonnulli modice translucidi, ex albo pallescentes, nonnulli lacteis zonis distincti, quos prædicant appensos valere ad lactis ubertatem. Hodie propter copiam non magni fit. Si tamen maiora frustra egregie sculpantur, nec desit color insignis magno interdum vendi possunt: ac non multo viliori pretio quam Sardonyx. Adulterium Calcedonius vix mere-

meretur. Sic tamen imitaberis. Igni ad colliquefaciendum, Cryſtallum immittes, argenti calcis parum remiſceto, per diem fornaci immorari ſinito, & habebis.

C. A. P. X C.

De Onyche, & Camehuia.

ONyx Græce eſt unguis, unde & nomen gemmæ. Humani enim unguis ſimilitudinem colore, & ſplendore ut plurimum refert. Tranſlucet raro, opaca enim eſt. Conſtat plerumque colore & albo, & nigro, qui à ſe invicem ita diſtinguuntur, ut arte diſtincti videantur. Nigram a Plinius Morion Indicam, vel Pramnion vocat. Corneus etiam color in illis ſæpe viſitur cingentibus candidis venis, aut zonis oculi modo intervenientibus, Germanice *Onykel*, Italice *Nicolo* vocatur, quo nomine etiam Sardonychen appellant: confundunt enim has duas gemmas, fortassis quia olim etiam ſub Onychis, tanquam generis nomine continebatur. *b* Plinius Onychen vocat eam, quæ plurimas, variasque cum lacteis zonis habet venas, omnium in tranſitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum ſuavitate grata. Dioſcoridis Onyx, Alabaſtrum eſt, quia id unguis colorem refert.

Alabaſtrum.

a Libro 37. *Naturalis hiftoriæ* Cap. x. littera pp. Iacobus Dalechampius hanc gemmam putat Morochrum eſſe, quem & Galaxiam, & Leucographida Dioſcorides lib. v. de re medica Cap. 109. vocari ſcribit, mollis, liqueſcens, dealbandis veſtibus utilis, in Ægypto naſcens.

b Libro 37. *Naturalis hiftoriæ* Cap. 6. littera d.

Onychis genera, loci natales, & magnitudo.

*Memphites.
Camea.*

*Differētia
inter Sardonychen,
Calcedonium, &
Onychen.*

*Morion.
Pramnion.
Obsidianus lapis.*

*Onyx in
Hispania.*

Onychum genera vel à loco ubi inveniuntur, vel à coloribus distinguuntur. Onyx Arabica nigra est, candidis zonis, multisque modis colores in ea componuntur. Dum zona alba imagine scalpitur, ac nigra zona loco strati substernitur, à nonnullis Memphites, hodie Camehuia vocatur à Gemmariis, quasi alia gemma esset. Sic albam Onychen hodie Calcedonium vocant, quam præcedenti capite descripsi. Ego hanc differentiam inter Sardonychen, Calcedonium, & Onychen pono. Quod Sardonyx sit dum Onychi Sardius, aut Corneoli rubicundus color distincte, adiunctus est. Calcedonium dum abest rubicundus, & niger color distinctus; nam confusi, & mixti, quasi aqua exigua, portiuncula rubedinis, vel nigredinis tincta esset, adesse possunt. Onyx vero proprie dum adest niger, & abest rubicundus. Varia itaque Onychum sunt genera. Aliæ enim nigrae prorsus, aliæ cum albedine, cum fusco, flavo, lacteo, subcæruleo, corneoque colore miram varietatem ostentant. Omnes zonas, vel lineas habent, quibus colores à sese mutuo distinguuntur. Quæ nigerrimo colore translucet Plinius, ut supra dixi, Morion Indicam, vel Pramnion vocat. Istius generis est forte Obsidianus lapis nigerrimi coloris aliquando, & translucidi crassiore visu, ex quo gemmas multi faciunt. Habetur in Æthiopia, traditurque in Hispania nasci prope Oceanum, Plinio teste. Nunc vix constat quis sit iste lapis. Ego pro Onyche non habeo quæ zonis, aut lineis albo colore tinctis caret. Hispania hoc tempore mittit calculos nigros splendentes zonis

nis candicantibus interfectos, quorum pulvis in pollinem redactus, cum vino propinatur, non sine fructu ad calculum. Ex India Occidentali lapis quidem niger adfertur, quem aliqui etiam inter Onychum genera haberi volunt; hic fulcis cælatur, imoque ventri affigitur cucurbitularum instar, ad ilei *Lapis ad Ileum.* dolores. Sed nec hunc, quia zonis caret, pro Onyche habeo. Reperiuntur omnia genera in India, Arabia, Armenia, Ponto, America, & Europa.

C A P. XCII.

Magnitudo, dignitas, valor, & usus Onychis.

TAntæ interdum magnitudinis est Onyx, ut columnulæ inde fieri possint. Romæ enim in Basilica S. Petri sex columnulæ Onychinæ conspiciuntur. Colonia Agrippinæ in templo trium regum, referente Agricola, Onyx extat latior palmo candidis venis sic distincta, ut duorum iuvenum capita exprimat, ac rursus aliis nigris ut serpentem effingat. Appianus quoque testatur Mythridatem Ponti regem circiter duo millia poculorum ex Onyche in suo thesauro habuisse. Verum non solum ex Onyche, sed Sardonyche, & Calcedonio factitata fuisse certum est, cum Sardonyx, & Calcedonius apud veteres pro Onyche haberentur. Onychina pocula apud Romanos Myrrhina vocabantur, ut præcedentibus capitibus admonui. Quanta autem *Myrrhina vasa quæ sint.* Myrrhina vasa fuerint in dignitate ex varijs authoribus colligere licet. Nunc etiam in pretio sunt, non solum pocula, sed statuæ, effigies ac imagines, quæ ex Onyche elaborantur. Onychen tamen Sardonyx pretio superat. Cæteros omnes valore, & dignitate vincunt, qui subcærulei sunt, ac in imo nigredinem habent; à Judæis imprimis expetitæ. Nam apud

244 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 eos in magna existimatione est Onyx, fortassis quia
 una fuit ex 12. illis gemmis, quæ rationali Aaronis
 insertæ fuerunt. Quanquam hac de re nihil certi
 constitui possit, cum auctores multi aliam gem-
 mam quam Onychen fuisse existiment. Judæi ta-
 men traditione continua Onychen eam quæ sub-
 cærulea est, tanquam unam ex numero 12. gemma-
 rum colunt, ac propterea magni faciunt, tantique
 quanti Sardonium; imo pluris aliquando æstimant.
 Pocula, statuæ, ac imagines ex Onyche, satis caro
 pretio venduntur, alias raro cælaturæ pretium ex-
 cedunt, subcæruleis tamen exceptis qui ut cæteris
 digniores, ita interdum caro pretio divenduntur,
 quod venditor pro emptoris luxu, & appetitu sta-
 tuit. Posteriores isti figuris convexis elaborari so-
 lent, tumque Camei, vel Chamehuiæ vulgo vo-
 cantur.

*Indæorum
 Onyx.*

Camei.

C A P. XCIII.

Natura, facultates, & vires Onychis.

*Onychis
 vires.*

*Ad comi-
 tiales.*

ONyx ceram non recipit, propterea nunc, ut
 olim, ad figilla aptissima est. Mentis passioni-
 bus conducere, sensusque vivificare creditur; quan-
 quam alii collo suspensam Onychen tristitiam, & ti-
 morem, aliaque melancholica symptomata excitare
 scribant, eamque vim, Sardæ, aut Corneoli præsen-
 tia refringi. Comitiales etiam paroxismos creditur
 impedire. In globulum politum redacta, oculoque
 imposta, ut aliæ gemmæ læves omnes, pulverulen-
 ta, & quævis alia, quæ in oculum inciderunt, si hinc
 inde volvatur, una secum educit. Ignem ex illa ex-
 cuti, ut ex cote aiunt, ac affricu ita calefieri, a ut
 vix credi possit.

a De Onyche plura tradunt Georgius Agricola lib. v. i.
de Natura Fossilium Cap. x x. Andreas Casalpinus
de Metallicis lib. 2. Cap. 26.

C A P. XCIV.

Imitatio Onychis, seu adulterium.

ONyx simplicior vix unquam solet ab aliquo imitari. Illa vero quæ corpus album à nigro distinctum habet quam sæpissime: ut nempe calata, postea pro Cameo divendi possit. Fit autem hoc modo conchæ parvæ marinæ, quibus mulieres Italicæ ad fucum utuntur, in pollinem redigantur, ac in succum limonum, aliquoties per filtrum depuratum, ponantur, ita tamen ut succus tribus, aut quatuor digitis supra natet. Sinatur ita per decem dies succus bene coopertus in calore. Postea effunde succum, residuum aqua elue, ac tere in Porphiritide albumine ovi, prius optime conquassato, ac in formas proiicito. Postea non formatam partem externam, optime expolito, ut supra stratum nigrum optime, & dextre collocari possit, & fraus non cuius facile innotescat. Inter terendum alii colores optime triti addi possunt, ita ut Sardonyx hac ratione etiam fingi possit, nec minus aliæ gemmæ, aliive lapilli pretiosi.

*Camei
imitatio.*

C A P. XCV.

De Achate.

Proxima forma, & coloribus Onychi Achates. *Differen-*
Onyx zonis ornata est, Achates nequaquam. *tia ab*
Nam loco zonarum lines, aut maculas variis colo- *Onyche.*
ribus, quæ variarum rerum imagines exhibere videntur, à natura mirabili modo exornatur. Inven-

*Pyrrhi
Achaten.*

niuntur enim quæ nemora, flumina, arbores, animalia, fructus, flores, herbas, nubes, & quicquid excogitari possit non obscure referant. Celebratur ab authoribus Pyrrhi regis Achaten, in qua spectabantur novem Musæ, & Apollo cytharam tenens, non arte, sed sponte ita discurrentibus maculis, & coloribus, ut Musis quoque singulis redderentur insignia, non secus ac si arte elaborata fuisset. Huic similis est Achaten, quam refert a Camillus Leonardus Pisarenus se vidisse. Quæ septem arbores in planitie collocatas pulcherrime referebat. Ego apud me servo Achaten, quæ non maior ungue medii digiti, circulum ita exacte fusco colore notatum habet, ut circino perfectior exarari non posset. In circuli medio Episcopi cum mythra effigies exacta apparet. Deinde si paululum invertatur alterius imago visitur. Quod si iterum vertatur duæ imagines apparent, & mulieris, & viri; alioque modo inversa adhuc alia, ita ut aliquot effigies mirabili naturæ artificio in illa conspiciantur. Sed aliquæ ita leviter coloribus tinctæ sunt, ut perspicacem oculum desiderent.

*Achaten
mira for-
ma.*

*Differètia
à Iaspide.*

Differt Achaten à Iaspide duritie, & lævore. Iaspis enim etsi omnes colores habeat, quos Achaten, tamen mollior est, ac ex crassiori terrestri materia conflata, & Achate magis opaca, quæ ex tenuiori constat: ob quam causam exacte poliri à sculptoribus potest. Iaspis semper pulverulentum quid in se habere videtur, neque alia differentia est inter Iaspidem, & Achaten. Interdum Achaten semirranflucet, quod in ea laudatur.

a Libro 3. Cap. 3. Specul. lapid.

CAP. XCVI.

Genera, loci natales, & magnitudo Achatum.

Quia infinitis coloribus variat Achates, hinc fit multa nomina apud veteres habuisse. Vocatur enim Phassachates, Sardachates, Hæmachates, Cerachates, Leucachates, Dendrachates, Antachates, & Perileucos, Leonina quæ leonis pelli similis est, ac Italis *Brocatella* vocatur. Nomina partim à colore, partim à forma quam referunt, partim ab aliis gemmis, quibus admixta est Achates, dantur. Ab adnata illi Sarda, Sardachates, à colore albo Leucachates, à forma arboris quam refert, Dendrachates vocatur, & Corallachates à Coralli forma.

Brocatella.

Omniùm pulcherrimas Achates nobis India mittit. Primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis dicuntur inventæ. Nunc in Germania sub ditione Landtgravii à Lichtenberg, non procul ab oppido Schindthutten, magna illarum copia invenitur, quæ ita interdum excellunt, ut cum Orientalibus certare possint, & pro iis vendantur. Verum tales non ita passim sese offerunt. In agris reperiuntur. In Bohemia etiam non procul ab Argentina civitate Leucachates, punctulis nigris, vel purpurei coloris inspersis, quæ elegantissima est, reperitur. Achates tanta mole excrescit, ut pocula, & scyphi inde fieri possint. Pisis duæ crustæ ovatæ amplitudine ferme cubitali ad monumentum Gregorianum in campo Sancto dicuntur extare.

C A P. XVCII.

Natura, facultates, & proprietates Achatis.

*Ad cor, &
contagia.
Ad febres.*

OMnem Achaten venenis pestiferis, viperarum, atque scorpionum ictibus adversari tradunt complures. Cor enim recreat, ac adversus omne genus contagii tuetur. Sitim Achates ore contenta, manuque detenta febrientium æstus non obscure compefcit. Narratur aquilam nido suo Achaten imponere, ut pullos contra animalium venenatorum morsus tueatur. *a* Scribunt aliqui rubram Achaten visum acuere, ac ab omni iniuria defendere.

a De Achate multa Orpheus lib. αὐτὸν, laudes eius quater repetens, quasi gemma maxima dignitatis. Idem Psellus de Lapidum virtutibus (post caput 4. huius libri citatus) affirmat Achatem oculorum fluxionibus, & capitis doloribus mederi, & sistere mulierum menstrua, adversarique omni humida hydropisi, tantumque virtutis siccificæ ei inesse, ut & aquam ebibere possit, & vas vacuum relinquere. Quod ultimum falsum existimo.

C A P. XCVIII.

Dignitas, valor, usus, & fictio Achatis.

Olim in magna authoritate fuit Achates, nunc multum dignitatis propter copiam illi discessit, ut solent quæ nobis familiaria sunt in contemptum venire. Nihil enim charum nisi rarum. Pocula adhuc hodie ex Achate fiunt, quæ si ex eleganti, ac semiperspicuo Achate elaborata sint, sat magno æstimantur pretio, nec viliores sunt Sardoniche.

che. Vidi frustum duarum palmarum latitudine, cui Iulii Cæsaris imago, ac uxoris ipsius ita artificiose olim insculpta fuerat, ut octo millibus thalerorum venditum fuerit. Sed antiquitas operis augebat pretium. Utuntur hodie Achate ad coronas precarias, quæ etiam virginum colla, & pectora exornant in Belgio. Ibi enim loco aurearum catenarum in luxu sunt, propter miram, quam habent variis coloribus, elegantiam. Onychis pretio æstimantur, si vero colores obscuri, aut aliis vitiiis maculentur, illis viliores sunt. Artifices hanc vitro imitari solent, cui diversos immiscent colores. Sed facillime deprehenditur fraus, quod Achates limam respuat, ac illius superficiem, propter lævorem sordes non adhæreant.

C A P. XCIX.

De Beli Oculo, seu Oculo Cati, & Leucophthalmo.

Differt hæc gemma multum à Pseudopalo, quæ a Cardano Oculus Cati appellatur, & à b Garsia ab Horto describitur. Quia hæc prorsus opaca est, & Achatis species, peculiare tantum nomen habens, quia figura oculi, quasi arte depicta in ea distinctis coloribus apparet. Corpus enim gemmæ album est, in cuius medio nigrum quid pupillæ instar, ab iride dilutioris coloris obcingitur, ut plane Oculus videatur. In Pseudopalo non ita colores distincti sunt. Sed quia ex parte pellucet, ac intus colores aliqui ut in oculo felis, vel cati scintillant, nomen hoc illi datum est. Solet hic maiori pretio, quam Achates divendi, quia non tanta copia haberi potest. Oculis imprimis putatur salutaris, quia eos ab omni iniuria tueretur, ac à pulveribus, aliisque sordibus liberat, si illis imponatur, & huc illuc vol-

*Pseudopali
differentia
à Beli ocu-
lo.*

Q

vatur.

250 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
vatur. Una enim omne impedimentum educit.
Fuit Beli Oculus olim Assyriorum Deo dicata.

Lycophthalmus.

Huic similis videtur Leucophthalmus (ego lego
Lycophthalmus) gemma de qua & Plinius lib. 37.
cap. 2. rutila alias, oculi speciem candidam, nigram-
que continet, & mox sequenti capite. Lycophthal-
mos quatuor est colorum, ex rutilo, & sanguineo in
medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi,
illis per omnia similis. Triophthalmos d Plinii tres
oculos habet, & proculdubio ad Achatis species re-
ferenda est. Nam interdum oculorum effigie luxu-
riant.

Triophthalmos.

a Libro VII. de subtilitate.

b Libro I. Aromatum, & simplicium historia cap. 54.

c Hic Plinii locus male ab Auctore est citatus, nam ha-
betur lib. 37. Naturalis historia cap. x. littera m m.

d Libro 37. cap. XI. littera b.

C A P. C.

De Iaspide.

IAspis, ut dixi, ab Achate non differt, nisi quod
I mollior sit, & propterea non ita exacte poliri ut
Achates possit. Causa est impurius, & crassior ter-
restris materia unde coaluit. Omne genus coloris
recipit ut Achates. Notissima gemma est, neque
tam perspicua, quam Achates, ut plurimum viri-
dis. Quo Smaragdo vicinior, eo nobilior.

C A P. C I.

*Genera, loci natales, magnitudo, & mixtio cum
aliis gemmis.*

P Ropter colores varios quos habet Iaspis diversa
habet nomina, aut in diversa genera discernitur.

Alo-

A loco ubi reperitur etiam illi nomina data sunt. Deinde à commixtione cum aliis gemmis, à fumi, terebinthinæ, aëris, & rosarum colore, Capnitis. Therebinthiufa, Æriufa, & Rosea vocatur. A loco natali Thermoduntiaca, Phrygia, Thracica, Calcidica, Assyria, (alias Grammatias, vel Polygrammos virens, & Smaragdo quadantenus similis pellucens crassiori tamen materia, purpureum quoddam in se continens, albaque linea interdum signata) Persica, Cappadocica, Indica, Cypria, Americana, & Germanica vocatur. A commixtione cum Achate Jaspachates, cum Onyche illa quæ nivem imitatur, ac Crystallo similis est (quam hodie Calcedonium vocant) Jasponix à Plinio appellatur. Quæ cum Sarda miscetur Sardo Jaspis dici potest. Cum variis enim gemmis coalescit. Habeo unam quæ Amethystum, Sardam, Calcedonium distinctis locis in se habet. Invenitur in multis Germaniæ locis. Coræ in Misnia effoditur sanguineo, & flavo colore, ad strygam è duobus Lygiorum montibus Turcoïdi non absimilis (Borea forte Plinii) & ad Salam nigra rubens, item ad Pagum Cauffungam rubra, sed spuria, multisque aliis in locis extrahitur. In Bohemia rubras, sanguineas, purpureas, albas, variisque coloribus intermixtas, ac pulcherrimas, mirabilique naturæ artificio compositas, collegi quamplurimas. Tanta mole reperitur, ut magnæ statuæ ex ea elaborari possint.

Borea.

CAP. CII.

Natura, facultates, & proprietates Iaspidis.

Iaspidi ratione coloris ab authoribus diversæ facultates tribuuntur. Rubicunda mirifice sanguinis fluxum cohibet, non solum è naribus, & hæ-

Ad sanguinis fluxum.

mor-

morrhoidibus, verum è vulneribus fluentem. Sed ea eligenda, quæ sanguinis instar, per totum corpus absque alio colore rubet. Testari possum me, qui alias lapidibus, & gemmis tantas vires, quantas vulgus solet, non tribuo, cum in Phrisia Orientali apud Illustrissimum Baronem à Kniphausen ad aliquod tempus degerem, credibile vix de Jaspidis viribus observasse. Nam cum ancilla dominæ fluxu menstruorum ita laborasset per aliquot dies, ut nullo modo sisti posset. Jaspidem rubram quam Dominus multis annis, ut aiebat, apud se habuerat, impolitam, & rudem femori alligari iussi. Quo facto, subito mensium fluor substitit, nec rediit. Alius ex ipsius familia cum in pede vulneratus esset, nec sanguinis fluxus cohiberi posset, admoto lapide, extemplo impeditus fuit, licet vulnus non tegeretur. Memini me virginem Pragæ curasse, quæ sex annis hæmorrhagia laborauerat, ita vehementer, ut vix unquam hebdomada præteriret quin aliquoties illi sanguis efflueret. Hæc cū nullis remediis iuvare posset, à me consilium petiit. Qui prætermisissis aliis omnibus, quæ à medicis præscribi solent, utpote quibus ad nauseam iam diu usâ fuerat, Iaspidem, cuius facultas ad huiusmodi symptomata mihi experientia nota erat, illi commodato do, ut collo appensam gerat. Paret illa, sanguinisque fluxus ilico sistitur. Gestat per aliquot hebdomadas, nec redit fluxus. Cum itaque se prorsus curatam opinaretur, deponit gemmam, post paucos dies redit fluxus, iterum appendit Jaspidem, cuius beneficio mox liberatur. Cum vero singularem huiusmodi facultatem, & divinam miraretur (ut mihi retulit) experiendi gratia aliquoties à collo deposuit gemmam, ac semper animadvertit redire fluxum, nec curari, quin iterum appenderet. Observavit tamen

Experientia Iaspidis.

non

non statim seposita Jaspide redire, sed post multas prius elapas hebdomadas, appensa tamen, statim fisti, ita ut nulli alia causa fluxus inhibitio ascribi ab illa potuerit quam Jaspidi. Tandem cum per aliquot menses à corpore gemmam deposuisset, nec unquam hæmorrhagia rediisset; mihi gemmam reddidit, ac affirmavit per semianni spatium se liberam fuisse. Postea cum illam sæpius convenirem, affirmavit non redire amplius fluxum, ac se omnino curatam esse. Tribuunt alii etiam viridi Jaspidi, quæ maculas rubicundas habet hanc facultatem, sed ego quod multoties expertus sum refero. a Viridis collo ita appensa, ut circa ventriculi orificium pendeat, stomachum firmare, nauseam, vomitumque prohibere, ac calculos, urinamque pellere traditur. Jaspis omnis conceptum firmat, partumque femori alligata promovet. Gestata febres, & Hydropes quæ vel à debili concoctione, vel à sanguinis nimio fluxu oriuntur, ne fiant, corroborando ventriculum, & sanguinem sistendo, prohibet. Novus medicus etiam epilepsiam viridem Jaspidem arcere affirmat, idque & nunc à multis asseritur, qui si circa ensiformem cartilagineam per diem, & noctem ab epileptico gestetur, aiunt si sudore corripatur liberari à paroxysmo, sin minus emori, idque multoties fuisse probatum. Vires has omnes augeri putant, si argento includatur, non alteri metallo. Cogitationum etiam tumultum, inconstantiam, quæ ex sanguinis impetu oritur prohibet. Calculi etiam generationem si portetur omnino arcere vulgo creditur. In quem scopum insculpitur illi scorpionis figura ea hora, qua Sol scorpionem ingreditur. Hoc enim tempore dum scalpitur putant à cælo peculiare vires ad calculum prohibendum suscipere, sed figuram quæ

Ad impediendum abortum.

Ad epilepsiam.

Ad cogitationes.

Ad calculum.

neque

neque qualitas, neque substantia est aliquid posse,
& superstitiosum, & stultum est existimare, ut suo
loco in titulo quales vires gemmæ habeant explica-

*Gramma-
tias.*

*Ad vene-
na.*

*Crucifera
Iaspidas.*

vi. Jaspis Grammatias, aut Polygrammos appella-
ta, quæque virens Smaragdo persimilis est, ac pur-
pureum in se quid continere videtur, albaque cin-
gitur linea ad venena quævis, ut & aliæ omnes ad
venena quævis pro amuleto gestatur. Grammatias
si albas duas lineas decussarim, ut crucis figuram
referant, habeat, prædicatur ferentem contra aqua
iniurias, & submersionis periculum tueri. Cruci-
feræ Jaspides quæ in Misnia inveniuntur virides,
quales multos in scrinio rerum exoticarum apud
ducem Saxoniam vidi, eandem ad aquæ pericula di-
cuntur habere facultatem. Casum impedire, &
excipere Jaspidem gestatam, ac sudorem compe-
scere multi credunt. Jaspis dragmæ pondere devorata
menses sistere scribitur.

*Aëtius lib. 2. retrabibl. cap. 18. Iaspidis Viridis memi-
nit. Cuius hæc sunt verba: Iaspis Viridis proprietate
quadam, velut alia multa, collo suspensus stoma-
chum & os ventriculi iuvat, annulis quoque qua-
dam imagine insculptus alligatur, sicut Nechepson
Ægyptiorum Rex prodidit: ego autem experientia
compertum habeo, amuletum ex eo collo alligatum,
ut os ventriculi attingat, nihil segnius agere, ac si
imaginem sculptam habeat, quam tradit Neche-
pson. Author noster (cap. 26. lib. 1.) ut Aëtius opti-
me animadvertit, rationibusque summis probat,
Imagines, & characteres, nullas vires lapidibus in-
fundere.*

CAP. CIIL

Dignitas, usus, valor, & imitatio Iaspidis.

Jaspides propter colorum varietatem, & elegantiam, variasque imagines quas exprimunt, quibus tanquam picturis ludit natura, ut olim non in minori autoritate quam Achates fuere, ita & nunc nisi in tanta copia reperirentur essent. Olim Grammatias quæ apud Indos reperiebatur, ac aliquid purpurei admixtum interiecta alba linea habebat, cæteris præferebatur. Secundum locum habebat quæ roseum quiddam nacta erat. Tertium quæ Smaragdum imitabatur. Quartum quæ sereni cæli colorem referebat. Nunc Orientalis Jaspis, quæ subcæruleo, viridique colore obscura, sanguineis punctis conspersa est, cæteris omnibus præfertur. Hæc si semiperspicua est, vulgo Heliotropii nomen habet, de quo Jaspide sequenti capite agam. Jaspis ad sigilla, hominum effigies, cochlearia, pocula, cultrorum capulos, coronas precarias, variasque res alias formandas, in usu est. Jaspis Achatis pretium non superat, quia illius elegantia cedit. Quæ tamen à natura variis coloribus, figuris, aut imaginibus ornata est, venditoris arbitrio aestimatur. Habeo tales quam plurimas quæ mihi tam gratæ sunt, ut iusto, & ordinario pretio non sint venales. Vidi in scrinio Imperatoris Rudolphi secundi Domini mei clementiss. quædam, nemora, palustria loca, arbores, nubes, & flumina ita naturaliter referentes, ut procul aspicienti non lapis, sed pictura putetur. Hæ ab Imperatoria Maiestate in tanta autoritate sunt, ut ex compluribus, quæ diversos colores habent, invicem rite applicatis, mensæ supremum folium extrui iusserit. Id variis gemmis exornatum,

*Heliotropius.**Vsus.**Pretium.**Mensa Rudolphi II Imperat.*

256 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
natum, variorum locorum, fluminum, arborum,
montium, civitatum, ac nubium figuras picturæ
instar ita exacte refert, ut non satis quis naturæ ar-
tificium, & artificis diligentiam, solertiamque ad-
mirari possit. Jaspides enim ita connectere potuit,
ut connectionis lineæ vel non appareant, vel ad
rem faciant, picturæque munere, dum extremos
arborum, ædificiorum, vel montium ambitus fa-
ciunt, fungantur. Multis annis laboratum fuit ut
opus dictum absolueretur. Id cum pretiosissimum
sit, quia multis aureorum millibus constat, ac ad-
mirandum, quod naturæ artificium, ac artificis so-
lertiam ostendet, inter mundi miracula recenseri,
ac cum templo Dianæ Ephesiæ comparari absque
iniuria potest. Jaspides itaque ut aliæ gemmæ, quæ
figuras sibi à natura inditas habent, inæstimabiles
sunt, ac venditoris arbitrio pretium illarum com-
mittendum est. Jaspis quia copiose invenitur imi-
tationem non meretur. Imitari tamen vidi à milite
Hastato Imperatoris ita artificiose, ut non nisi duri-
tie cognosci potuerit. Credo ex gypso, calce, lapi-
dum pulvere, & sero lactis, addito glutine massam
fuisse. Hanc variis tingebat coloribus, deinde dum
pro mensa folio Jaspidem imitari vellet, inter qua-
tuor ligna quadrangula, ne ad latera efflueret ma-
teria, ponebat massas variis coloribus tinctas, pul-
visque instar diffuentes, atque antequam indire-
scerent, bacillo hinc inde ducto movebat, eoque
modo colores, tanquam per anfractus, ducebantur,
venasque naturales Jaspidis referebant. Pote-
rat idem artifex quas volebat figuras ita formare:
iino lapidem à se factum, & politum excavare, ac
frustum alterius coloris ad libitum inferere, quod
ita coalescebat, quasi ab initio illi commixtum
fuisset. Ex huiusmodi artificiosis lapidibus colum-
na,

*Imitatio
Jaspidis.*

næ, ac statuæ fieri possunt, multo elegantiores Jaspidibus, quas longa ætas duriores reddit. Fortassis antiqui simili usi sunt artificio.

CAP. CIV.

De Heliotropio.

Heliotropius gemma à Sole nomen habet, ἡλιον Solem, τροπῶν versionem significat. Causam nominis explicat a Plinius, quia videlicet in vas aquæ projecta, fulgorem Solis accedentem percussu, sanguineo mutat, maxime Æthiopica. Gemma est viridis sanguineis punctis, vel venis distincta, ac hodie Jaspis Orientalis vocatur, apud nonnullos pristinum nomen retinet, præsertim cum ex parte translucet. Hac enim ratione peritiores gemmarii à Iaspide distinguere volunt.

a Libro 37. Naturalis historiae cap. x. littera m m.

CAP. CV.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascitur Heliotropius.

Vllioribus Jaspidibus, & Prasiis adnascitur, vel innascitur, aliquando mater Prasii, vel Smaragdi, aliarumque viridium gemmarum est. Aliquæ sunt Indicæ, Æthiopicæ, Africanæ, & Cypriæ, a teste Plinio. Germania & præcipue Bohemia illis non caret. Afferuntur etiam ex India Orientali. Tanta magnitudine reperiuntur, ut sarcophagi, quibus mortuorum corpora teguntur, inde excindi possint. Vidi enim in cathedrali Ecclesia D. Donatiani nobilissimæ urbis Brugensis patriæ meæ, post summum altare, huiusmodi Heliotropium. Ea

R

ex

258 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ex Italia advecta fuerat, ac postea, cum, qui se re-
formatæ religionis vocant, templa spoliarent, fur-
to ablata est. Paucis hæc gemma nota erat.

a Loco, capite præcedenti, citato.

C A P. CVI.

Dignitas, valor, & usus Heliotropii.

Lapis iste, aut gemma, si à Jaspide distinguitur,
maiores habet Jaspide auctoritatem, nisi illa
imaginibus à natura formata sit, tum enim, ut dixi,
quovis pretio æstimari potest. Poculum ex hoc la-
pide efformatum 200. thaleris vendi potest. Mi-
nores duplo cælaturæ pretium raro excedunt, hæc
ratione Jaspidibus vulgaribus paulo nobiliores. Ex
hac gemma, ut ex Jaspide varia efformantur.

C A P. CVII.

Natura, facultates, vires, & imitatio Heliotropii.

Plinius ait, ut antea monui, gemmam hanc in
vas aquæ deiectam, fulgorem Solis accedentem,
percussu sanguineo mutare. Alii positam in aqua
radiis Solis opposita, efficere, ut illa ebulliat, ac in
nebulam versa, postea in guttas pluviales resolu-
tur. Nonnulli etiam existimant impedire, quo mi-
nus gestans, à præsentibus conspiciatur, quod ta-
men Plinius, à magorum impudentia fictum, non
approbat. Certum enim est nullam gemmam id
efficere naturali sua facultate posse. Effectus etiam
prædicti de Sole à nostri seculi Heliotropio non fi-
unt, ita ut veterum Heliotropius vel alia fuerit, vel
illi falso huiusmodi facultates adscriptæ fuerint.

Hodiernam Heliotropium, omnes vires Jaspidis
habere,

habere, nemini dubium esse debet. Venenis enim resistit, sanguinem undecunque fluentem sistit, calculi generationem prohibet, ventriculi coctionem auget, & epilepsiam arcet. Fingitur ut Jaspis, sed rarius, quod variis imaginibus, & coloribus non luxuriet ut illa. Dum viridi colore, ac sanguineis guttulis caret, Heliotropii nomen non habet, & ad aliud genus gemmæ referri debet.

CAP. CVIII.

De lapide Nephritico.

UT Heliotropius inter Jaspidis species numeratur, ita etiam lapis Nephriticus. Deinde ut variis coloribus Jaspides habentur, ita etiam lapides Nephritici. Ea differentia inter Jaspidem, & Nephriticum statui potest, quod hic durior sit Jaspide, & nunquam quicquam rubedinis in ipso conspiciatur: deinde quod non exacte poliri possit. Semper enim ipsius superficies pinguis quasi oleo inuncta esset, videtur. Raro hic lapis in se duos colores habet: plerunque uno tantum colore, etiamsi magnus sit, tingitur, ac fere semper is color in ipso spectatur, qui ex albo, & viridi simul mixtis coeuit. Dum in planitiem non crassiolem minimo digito redigitur obscure transparet, vocatur ab Italis *Osiada* à sciatica, quod gestatus illam curare credatur. Belgice *een kalsvree*, & Germanice *ein kalsvuyyn*, Gallice *vne Siadre*, corrupto vocabulo Italico.

C A P. C I X.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascantur.

SI colorum diversitas varia genera constituit, varia erunt Nephritici lapidis genera. Inveniuntur enim ex albedine virentes. Viriditas autem interdum subflava, interdum subcærulea videtur, plerunque ex viridi; albo, flavo, cæruleo, & nigro colore mixtio est; non quod omnes isti simul misceantur, sed aliqui tantum. Hinc fit tam diversifloris inveniri. Habeo apud me multa genera, inter cæteros unum Crystalli instar, sed alba nebula perspicuum quem à viridiori, cui adnatus erat, separari iussi. Solet Jaspidi, aut Prasio interdum adnasci. Sæpius tamen solitarius (ut Cotes in agris) coalescit. Tanta mole invenitur, ut pocula inde fieri possint. Adfertur ex nova Hispania. In nonnullis etiam Hispaniæ locis, & in Bohemia reperitur, sed paucis adhuc notus est. Quia à lapidariis imperitis, vel pro Smaragdo Prasio, vel pro Jaspide habetur.

C A P. C X.

Natura, proprietates, facultates, dignitas, valor, & usus Nephritici lapidis.

ET si Nephriticus lapis inter gemmas locum habere non deberet, quia vitii non adeo grata est, tamen propter mirandam, & stupendam multorum experientia approbatam facultatem, summam habet apud Principes, & Regulos auctoritatem. Vidi frustum apud gemmarium Imperatoris Rudolphi Domini mei clementissimi, mille sexcentis

tis thaleris cõmptum, ex quo poculum fatis am-
 plum formatum fuerat. De hoc lapide hæc, scribit
 Nicolaus Monardes medicus Hispalensis. Nephri-
 ticum lapidem gestant Indi variis formis effigia-
 tum, alios piscium forma, alios avium capitibus,
 alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos
 sphæricularum modo, atque omnes perforatos, quo-
 niam Indi eos appensos gestare etiam olim, adver-
 sus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus
 morbis valde commendatur, solebant. Sed eius
 præcipua laus est ad Nephriticos dolores, & calcu-
 lum expellendum, & arenulas. Nobilis mihi no-
 tus unum habet, cui nullum alium comparandum
 vidi, nam eum brachio gestans, tanta arenularum
 quantitate liberatur, ut metuens ne ei noceat tanta
 eiectio, interdum eum deponat, nullumque am-
 plius calculum eiicit. Sed cum dolor eum premit,
 denuo eum gestat, & statim levatur, aut minuitur
 dolor, multarum arenularum, atque etiam calcu-
 lorum expulsionem. Ea etiam facultate præditus est,
 ut ab eiusmodi dolore præservet gestatus, renum
 calorem mitigando. Ducissa Beiar ter brevi tem-
 poris intervallo Nephriticis doloribus afflicta, ar-
 millam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo
 gestat, ex eo tempore, quod decennium superat,
 eo dolore nunquam vexata est. Alii multi senfe-
 runt idem levamen, eamque ob causam magno in
 pretio sunt huiusmodi lapides, nec uti initio, tam
 facile acquiri possunt; quod soli earum provincia-
 rum Reguli, & Domini eos possideant, nec immeri-
 to, cum tam admirandæ sint illorum facultates. Ha-
 ctenus Monardes. Ego Nobilissimum virum N.
 Dammannum ordinis aurei velleris Heroaldum
 (cuius atavi, nostræ familiæ ante multos annos iun-
 cti fuerunt, & propterea agnatum meum) sæpe

*Ad Ne-
 phritin.*

262 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
referentem audivi, se Nephritico lapide, quem à
fratre in aula Philippi Hispaniarum regis degente
acceperat, plurimos qui nullis medicamentis cu-
rari poterant, subito lapide brachio admoto circa
carpum, ubi interna manus pars initium habet, non
sine medicorum admiratione curasse. Erat lapis ob-
scure viridis, opacus non secus ac si quis viridi co-
lori nigrum immiscuisset. Punctula etiam nigra in
ipso ut in Ophite conspiciantur. Argento illum
includi iusserat, ita enim maiorem facultatem ha-
bere asserbat. Istum omnibus aliis quos habebat
præferebat, Pragam missus ab Hispaniarum rege
ut aurei velleris ornamenta offerret principi Tran-
silvaniae, venalem casu invenit Nephriticum lapi-
dem, vitriolo vulgari colore, & transparentia ita si-
mitem, ut vitriolum videretur. Efformatus is erat
instar columnulae ad longitudinem medii digiti, te-
res, in altera extremitate duabus ansulis munitus, ut
adhærere facilius posset, carni insertus. Nam hunc
esse illum lapidem, quem nobiliores Brasilienses
cum in publicum prodeunt, labiis ab adolescentia
perforatis imponunt, asserbat. Quod profecto
solerti coniectura coniecit. Omnibus enim notis
respondet illi, qui à Gesnero describitur, & quem
Oripendulum appellat. Ab hoc Jaspide frustulum
abscindi iussit, quod mihi dono dedit, ac pro Ne-
phritico habebat, Pseudosmaragdi, aut Prasii genus
potius videtur. *a* An vero Nephriticus lapis uri-
nae movendae facultatem habeat, ut ille asser-
bat, nondum mihi constat.

*Oripendu-
lus.*

Lapides Nephritici in magno pretio sunt, quia
non facile haberi possunt. Vidi non maiores semi-
thalero qui 100. coronatis aestimati fuerunt. Pro il-
lorum viribus augetur pretium. Brachialibus in-
feri solent, ad mulierum ornamenta, morbosque
arcen-

arcendos, ut aliæ gemmæ, quas sanitatis appellant. Imitatio inutilis est, cum non elegantia, sed virium causa appetatur.

a Clarissimus D. Augerius Clutius Medicina Doctor, & Botanicus insignis apud Amsterodamenses, totum libellum de Lapide Nephritico, sive Caliswee, eiusque facultatibus edidit.

CAP. CXI.

De Malachite, vel Molochire.

Molochites ad Jaspidis, vel Prasii species referri potest, opaca est maluæ instar viridis, unde nomen habet. Malua enim Græce *μαλαίχη* vocatur. Venis albis plerunque ornatur, cæruleusque color intermixtus illi gratiam dat, ater, quo sæpe maculatur, illam deturpat. Invenitur in Cypro, in Mis-

Locus ubi invenitur.

CAP. CXII.

Genera.

Genera videntur posse constitui quatuor, ut primo contineantur, quæ plane absque aliis coloribus exacte foliorum maluæ recentium colorem referunt. Secundo quæ albas venas habent, ac maculis nigris inficiuntur. Tertio quibus cæruleus color distincte intermixtus est, ac si ex Lapide lazuli, & Molochite lapis constaret. Quarto quæ ad colorem Turcoidis accedunt: quas cæteris præstantiores existimo. Tanta magnitudine excrescit, ut

Magnitudo.

264 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
exigua pocula, aut cultrorum manubria inde fieri
possint. Palma manus maiorem nunquam vidi.

C A P. CXIII.

Dignitas, valor, & usus Molochitis.

Quia non admodum grata aspectui est Molo-
chites, exiguam habet authoritatem, raroque
annulis, aut auro fastus gratia includitur. Sanita-
tis causa cum aliis lapidibus ignobilioribus ad bra-
chialia admittitur. Prædicatur enim maximas ha-
bere vires, & facultates. Gestantem nempe defen-
dere ne tonitru, vel fulmine lædatur, ne in animi
perturbationem incidat, ne contagium ab alio ac-
cipiat, neve fascinetur, ob quam causam pueris ap-
penditur, qui hac ratione à terriculamentis diur-
nis, vel nocturnis, ac omni fascinatione tuti existi-
mantur. Superstitiosi, & magi qui se solos sapien-
tes opinantur Solis figuram lapidi insculpunt, ut ab
incatationibus, malis spiritibus, ac venenatis anima-
libus securi sint. Ad syncopen, seyos dolores com-
pescendos, hernias, & casus impediendos, pro amu-
leto habetur. Pulvis cum lacte propinatus fertur
cardialgiam, & colicam sanare, forte purgando.
Nam à quodam amico accepi sex granorum pon-
dere antimonii instar purgare, quod tamen nun-
quam experiri ausus fui. Idem pulvis adiecto melle
epotus, fertur menstrua promoveri, vulneribus in-
spersus sanguinem sistere, linteolo humido imposi-
tus, ac parti spasmo affectæ, applicatus, eundem cū-
rare. Nec non vino ardenti commixtus ulcera vi-
rulenta curare perhibetur. Puerorum convulsio-
nes arcet gestata, eosque à nocivis casibus tuetur.
Ventriculo etiam applicata. Cratone teste, eum
corroborat, nec immerito, cum a Galenus Jaspidi
viridi

*Ad toni-
tru.*

*Magorum
superstitio.*

*Ad synco-
pen.*

*Ad cardi-
algiam, &
colicam.*

*Purgandi
vis.*

*Ad spas-
mum.*

Epilepsiã.

*Ad ven-
triculi ro-
bur.*

viridi hanc facultatem tribuat, ac ista gemma olim pro Jaspide habita fuerit, & forte hæc illa sit, quæ ad ventriculi robur conciliandum ab antiquis ita decantata fuit. Ahati pretio, & valore par est.

a *Libro IX. de simplicium Medicamentorum facultatibus.*

CAP. CXIV.

De Turcoide.

INTER opacas gemmas omnium nobilissima est Turcoïda, Turchina, vel Turchesia Germanice *eint turkes*, omnibus nationibus eo nomine notissima, quod à Turcis ad nos feratur. Multi inter Jaspides numeratam olim existimant, eamque esse, quam a Plinius Boream, ac Græci *ιδίωμα αἰετίζουσα*, alii Calaidem appellant, quamque b Mesues Feruzegi corrupto nomine (propter literarum vicinitatem in lingua Arabica) à peruzaa quod Turcoïden Arabica lingua significat, vocat. Colorem hæc gemma, ex viridi albo, & cæruleo compositum, habet, ac omnino exacte si præstans sit Æruginis colorem, quam vulgo viride æris vocant, refert.

Boreas.
Feruzegi.

a *Libro 37. Naturalis historia cap. 8. littera f.*

b *In descriptione Electuarii de Gemmis.*

CAP. CXV.

Genera, loci natales, & magnitudo.

TURCOÏDIS duo genera statuuntur. Orientalis, & Occidentalis. Orientalem vocant cuius color ad cæruleum potius, quam viridem tendit. Occidentalem, quæ magis virescit, aut plus æquo albicat.

Reperiuntur primi generis in Persia, ac India Orientali, secundi in Hispania, Germania, Bohemia, & Silesia ad Strigomum urbem in prato Isere. In Persia lapidibus nigris adnascitur, quasi excrementum, aut illorum transfusio esset, ibique in maxima copia reperitur. Raro nucis iuglandis quantitatem excedere visa est. Tantæ magnitudinis fertur esse in repositorio magni ducis Hetruriæ, ac in ea exsculpta Cæii Julii Cæsaris effigies esse dicitur. Ego maiorem nuce avellana nunquam vidi. Porro Orientales duplices sunt, aliæ colorem servant perpetuo, illæque vocantur de rupe veteri, aliæ paulatim colorem amittunt, ac viridescunt, ac de rupe nova vocantur.

Magnitudo.

C A P. CXVI.

Natura, proprietates, & facultates Turcoidis.

Ad casum. **O**Culos, & spiritus corroborare gestata Turcois creditur. Maxime autem ad casum commendatur, quem ipsa excipere ne gestans lædatur ab omnibus creditur. Quæ sane facultas, & proprietas omnem rationem superat. Ego sancte affirmare possum me unam aureo annulo inclusam perpetuo gestare, cuius facultatem (si gemmæ est) nunquam satis admirari potui. Gestaverat eam ante triginta annos Hispanus quidam non procul à paternis ædibus habitans. Is cum vita functus esset, & ipsius suppellex (ut moris apud nos est) venum exposita esset. Inter cætera etiam Turcois exponebatur. Verum nemo (licet complures eo concurrissent, ut eam propter coloris elegantiam quam vivo domino habuerat, emerent) sibi emptam voluit. a Pristinum enim nitorem, & colorem prorsus amiserat, ut potius Malachites, quam Turcois videretur. Aderat
tum

tum temporis gemmæ habendæ desiderio etiam parens, & frater meus qui antea sæpius elegantiam, & gratiam ipsius viderant, mirabundi eam nunc tam esse deformem. Emit eam nihilominus pater, fatisque vili pretio, quia omnibus contemptui erat, ac præsentem non eam esse, quam Hispanus gestarat, arbitrarentur. Domum reversus pater, qui tam turpem gemmam gestare sibi indecorum putabat, eam mihi dono dat, inquit. Quandoquidem, fili mi, vulgi fama est Turcoidem, ut facultates suas exercere possit, dono dari debere, tibi eam devoveo. Ego acceptam gemmam sculptori trado, ut gentilitia mea insignia illi, quemadmodum fieri solet in Jaspide, Calcedonio, aliisque ignobilioribus gemmis, insculperet. Turpe enim existimabam, huiusmodi gemma ornatus gratia, dum gratiam nullam haberet, uti. Paret sculptor, redditque gemmam, quam gesto pro annulo signatorio. Vix per mensem gestaram, redit illi pristinus color, sed non ita nitens propter sculpturam, ac inæqualem superficiem. Miramur omnes gemmam, atque id præcipue, quod color indies pulchrior fieret. Id quia observabam, nunquam fere eam à manu deposui, ita ut & nunc adhuc eandem gestem. In casu admirandas illius vires (si ab illa procedant) observavi. Nam cum Patavio ubi Doctoratus gradum acceperam, eques redirem in Bohemiam, post Solis occasum conductitius comes, ut viam ostenderet, mihi semitam pedestrem ad latus viæ regiæ monstravit; in quam dum me equo committo, ac per aliquod spatium progredior, in tenebris sistitur equus, nec progredi ulterius vult. Comes vocatus puteum in media semita esse asserit, propterea mihi redeundum esse (angusta enim erat semita). Dum equum vertere conor, vacillat, ac sinistrum pedem extra
semi-

femitam ducit, qua erat via regia. Ilico deprehendo casum, & in ipso casu me ex sella in viam proiicio, quæ femita inferior erat ulnis ad minus decem. Cado in latus, ac equus iuxta me in tergum. Comes quod neque clamarem, neque loquerer me oppressum ab equo existimabat. Sed incolumis eram, nihilque prorsus damni acceperam, rursusque ascenso equo iter perfequor. Mane dum manus lavarem, Turcoiden in duo frustra fractam deprehendi, ac fere quartam totius corporis partem à reliqua separatam. Maiorem itaque gemmæ partem alteri annulo committo, ac iterum per aliquot annos gesto. Cum vero quodam die ex flumine longiori hasta onus aliquod elevare supra vires tentarem, subito ossa pectoris strepitum, & sonitum quasi costa diffringeretur, ediderunt, mihiq; obtusus quidam doloris sensus circa costas obortus est. Dubitabam, num aliquid ruptum esset, tandem deprehendi inferiorem, & ultimam costam parum suo loco esse motam, ac sub penultima finem ipsius pulsum, & detrusum. Quia vero exiguus dolor aderat, nihil applicavi loco affecto, ac eodem die non citra admirationem, Turcoidem meam, iterum in duas partes ruptam animadverti. Verum minor particula vix canabinî seminis magnitudinem excedebat. Quia vero metuebam ne excidens, etiam maior pars liberior facta excideret. Maiorem partem quæ fere integra gentilitia signa adhuc reservat, alteri aureo annulo imponi curo, ac nunc eundem adhuc ita gesto, ut nunquam à digitis deponam. An autem casu infortunium, & gemmæ fractio simul concurrant, incertum, aliis aliter opinantibus. Hoc certum est naturaliter casus noxam gemmam hanc neque impedire, neque in se transferre posse. Occulto itaque agenti, id est, spiritibus bonis, vel malis Deo volen-

volente, vel permittente (ut in capite de gemmarum viribus explicavi) huiusmodi vires tribuendæ sunt. Si accesserit superstitionis, malis, si nulla, bonis. Ego sancte affirmare possum me nunquam (qui non facile tantas vires, ut vulgus facit, gemmis tribuo) credidisse, ut nec nunc credo, tale quid naturaliter Turcoïdî posse contingere. Mutatio coloris naturaliter fieri potest. Nam cum non adeo dura sit gemma facile à vapore, & halitu qui per poros cutis perpetuo transpirant, vel pulchrum, vel absurdum, & deformem colorem accipere potest. Quod vero vita defuncto domino colorem, & decorem amittat, ac ipsius sortem lugere videatur, omnem humanum captum superat, ac metaphysicum quid est, ut de casu dixi. Verum id non omnibus Turchesiis contingit. Sed quid si illa Turcoïdis, quæ facile colorem mutat, & cuius paulo ante mentionem feci, à salis vaporibus, & halitibus qui perpetuo è viventis corpore transpirant afficiatur, ac ab iis pristinus color revocetur. Quemadmodum, experientia teste, emendari colorem Turcoïdis aceto, & sale armoniaco, quo abundat sudor, & halitus per cutis poros transpirans, multis notum est. Certe ego hanc causam naturalem esse, cur color emortuo domino pereat, & novo recuperato, restituatur, autumo. Non quod domini mors causa sit, sed quod domino mortuo à nullo gestetur, neque amplius ab effluviis, & halitibus corporis, color ipsius vividus conservari possit. Animadverti, cum icteritia, vel obstructionibus laborassem, & iam corpus sudoribus transpirabile, ac bene constitutum esset, meam Turcoïdem pulchriorem esse, ita ut mihi valetudinis index sit. Opinantur nonnulli Turcoïdem horologii vicem præstare, ac diei horas, si ex filo, indice, & pollice comprehenso, intra

An Turcoïdis horas signet.

vitri

270 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
vitri concavum palmaris vel minoris latitudinis
pendeat, ostendere. Tot enim pulsus ad latera vitri
verberare, quot horæ diei ab horologio percussæ
fuerant. Mirum profecto à vanis, & in rerum natura
parum versatis hominibus id credi. Suspensus enim
hac ratione lapis, à manu regitur, ac manus ab ho-
minis imaginatione, qui dum tot pulsus, quot veri-
similiter expectat, animo concipit, consentit ma-
nus, ac vix perceptibili motu agit lapidem, donec
numerus pulsuum expletus sit. Horæ non à natu-
ra, sed ab homine institutæ sunt, ac diverso modo
in diversis provinciis computantur. Lapis vero ab
homine tale quid ordinatum fuisse, quomodo abs-
que anima scire potest? Deinde quo pacto se accom-
modare ad diversas provincias, quæ diversis modis
horas computant, absque cognitione poterit? In
aliquibus enim à diei initio, in aliquibus à noctis
initio, & in nonnullis à media nocte fit horarum
computatio. Profecto animam, hominis anima sa-
gaciorem habere deberet, cum ne ille à se institutas
horas, semper scire possit, & propterea horologia
ipse invenerit, & constituerit, quibus tēporis quan-
titatē elapsam metitur. Nonnulli concedunt natu-
ralem, & ut horas diei pulset non habere facultatē,
sed certorum verborum obmurmurationem adhi-
bendam esse, qua adhibita lapis suum officiū faciat.
Id præsentem me aliquoties factitatum fuit. Sed neq;
verbis, aut spiritibus colludentibus, neq; lapidi, sed
manui, ut ante dixi causam motus tribuebã. Exper-
tus enim postea, quoties volebam, lapidē tam recte,
ut nullus prorsus motus in manu mea observari po-
tuerit, verberare cœgi. Valeant itaque vanæ vano-
rum hominum, & magorum imposturæ. Celebra-
tur præterea Turcoïdis gestatio ad oculorum, capi-
tisque dolores leniendos, & impediendos, ac à non-
nullis

*Ad capitis
dolores.*

nullis inimicitias extinguere, ac inter virum, & uxorem amorem reconciliare creditur.

a Narrat Franciscus Rueus lib.2. de Gemmis cap. 18. se vidisse similem Turchinam ob colorem amissum, à quodam vili pretio emptam, quæ Domino mortuo omnem splendorem amiserat, & velut rimam contraxerat: quæ postea ad pristinum splendorem rediit, quasi sensu quodam percipiens novum Dominum invenisse.

CAP. CXVII.

Dignitas, valor, & usus Turcoïdis.

Tantum authoritatem apud viros habet Turcoïsis, ut nemo, nisi elegantem aliquam nactus fuerit, manus bene ornatas, suoque luxui satisfactum putet. A fæminis enim nunquam gestari solet. Admodum magno pretio non venditur; quia magna illarum ex Oriente adfertur copia. Color præcipuus pretii index, considerant tamen gemmarii, num color constanter sit permanens, eo enim casu, carior est, quam ea, quæ colorem mutat, vel potius paulatim amittit. Quæ avellanæ magnitudinem æquat, ac coloris gratiam habet, cœlique sereni instar, nullisque venis nigrioribus obscuratur. 200. thaleris vendi, aut etiam pluris potest. Minores viliores sunt, ac corporis latitudo pretii quantitatem constituit. Pisi maioris quantitate decem thaleris vendi possunt. Cæteris præfertur, quæ *Qua præferenda.* æruginis depuratæ colorem exacte refert, ac cærulei lactescentis virorem oculis gratum ostendit. Alii *Viliores.* qui venas nigras habent, aut plus æquo virides, aut lactescentes sunt, prorsus contemnuntur tanquam viribus carentes. Mauritani Turcoïdem, quam per-

272. DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
peruzegi, vel perozaa vocitant, in medicum usum
recipiunt. *a* Mesues in electuario de gemmis, gem-
mam peruzegi praescribit, quam interpretes Sma-
ragdum putant: sed magno errore, ut Garcias ab
Horto notavit, quia Turchesam intelligi vult eam,
quae Arabice, ut codex Mesues habet, Peruzegi scri-
bitur, mutata nempe F, littera in P, quae affinitatem
magnam habent.

a *Quam Smaragdi interpretationem sequuntur Vale-
rius Cordus, Ioannes VVeckerus, Ioannes Renodanus,
& Cateri Nooterici, sed male ut Auctor ex Garcia
ab Horto lib. 1. Aromatum, & simplicium historia
cap. 48. clare demonstrat, quod idem suboluisse vi-
detur Bellunensis in eadem compositione, & V. Cl.
Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) cita-
to, fol. 1130.*

C A P. CXVIII.

*Imitatio Turcoidis & correctio si color eva-
nerit.*

Turcoidem apprime vitriarii Veneti Venetiis
imitantur. Vidi Gallum qui ita dextre imitari
potuit ex alia materia, ut à vera gemma propter ve-
nulas nigras, quas illi inferebat, cognosci non pos-
set. Pro factitiis illas vendebat, ac satis magno, pro-
pter elegantiam, pretio. Puto chryso collo nativa, ac
aqua lapidescente adiectis paucis aliis illum usum
fuisse. *a* Ut amissum colorem recuperet, nonnulli
solvunt colorem transmarinum aqua chrysulca, ea-
que distillatione abstracta, reliquias superstites ex-
siccant, iisque Turcoidem fricant. Alii aquae chry-
sulcae imponunt, ac abstersum aceto parum com-
mittunt, deinde in aquam frigidissimam mergunt,
tum

*Emenda-
tio.
Turcoidis.*

tum enim coloratior fit. Verum istis artibus paulatim intrinsecus color in cutim trahitur, evanescit, ac gemma ingrator, & vilior redditur. Rectius oleo vitrioli cutis superior exeditur, ut subiectus color elegantiore gemmam faciat.

- a *Turcoidem Nostrates hoc pacto ab immunditie purgant. Accipiunt Smyridem lapidem (plerumque vero apud nos in officinis eorum invenitur, qui Aurifabrorum instrumenta Vendunt, Belgiceque vocant afftreck-steen) eoque superficiem exteriorem fricant. Scabrities autem illa, quæ remanere solet, levior redditur, si terra Tripela, uti vocant, inspersa, bacillo adhibito diu fricueris. Iudicant vero nativum colorem revocari posse, si castum colorem interne effundat, alioquin operam lusus.*

CAP. CXIX.

De lapide Lazuli.

Opacus est hic lapis Saphiri colore, aut florum Cyani, aureis punctulis, aut flammulis exornatus. Hunc a Plinius videtur Saphirum vocare: quia Saphirum nusquam pellucidam facit, & aureis punctis collucere scribit, quæ profecto nostro Saphiro pellucido non conveniunt, sed optime lapidi Lazuli. Nonnulli à Plinio Cyanum vocari existimant, quia Græce eo nomine vocatur, sed Plinii Cyanus nostra Saphirus videtur. Quia eam adulterari maxime tinctura tradit, idque in gloria regis Ægypti ^{Cyanus.} ascriptum fuisse, qui primus eam tinxit. Opacæ vero gemmæ cum tingi non possint, nisi earum superficies conspicua tegatur; (ac ita potius tectæ, quam tinctæ dicantur) perspicuæ vero, ut hodie sit elegantissime supposito illis colore, ita tingantur,

274 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
tur, ut color internus corpus subeat. Verisimile
est Plinium Cyani nomine non lapidem Lazuli, sed
Saphirum nostrum intellexisse.

*Differen-
tia à lapi-
de Arme-
nio.
Nomina.*

Differt ab hoc lapide lapis Armenius. Hic enim
non ita durus est, & facile in pulverem cum friabi-
lis fit reducitur: deinde auri venas, aut puncta non
habet. A Plinio cæruleum vocatur, à Græcis λίθος
ἀρμένιος, à Germanis *Bergblau*, utile pictoribus pro-
pter colorem. Lapis Lazuli à Græcis κυανός λίθος,
à Latinis *cæruleus lapis*, ab Arabibus *Hager* aut *azul*,
unde nomen *Asuri*, aut *Lazuli* deductum est, ap-
pellatur. Ex hoc lapide fit color ille Cyaneus, quem
Ultramarinum vocant, auro pretiosior, ut postea
docebimus, asurum vero ex lapide Armenio. Qui
colore elegans quidem est, sed facile mutabilis, &
tandem virefcens, neque in ævum durans, ut alter
de quo postea fufius.

a *Libro 37. Naturalis historiae Cap. 9. littera e. f.*

C A P. C X X.

*Genera, loci natales, magnitudo, & quo-
modo nascatur.*

GENERA tantum duo sunt, fixus, & non fixus in
Gigne, nisi quis ratione loci ubi inveniuntur plu-
ra constituere velit. Inveniuntur enim in variis re-
gionibus, ut in Africa, Asia, & etiam Germania. Il-
lius mater lapis Armenius, qui in fodinis aureis re-
peritur, interdum est, quia ab ea tantum coctura
differre videtur, quemadmodum omnes lapides ex
molliori materia indurantur. Excrescit in tantam
magnitudinem, ut cultrorum capuli, & cochlearia
inde fieri possint: maiores raro vidi. Plinius Cy-
anum; & lapidem Armenium, seu cæruleum in
Ægy-

Ægypto, Cypro, & Schytia nasci scribit, sed num ille Saphirum nostrum, aut lapidem Lazuli Cyanum vocet, non plane constat. Fixus lapis Lazuli, hoc est, qui igni impositus colorem non mutat, hæc enim legitimi proba est ex Oriente fere adfertur. Non fixus in Germania reperitur, ac vulgo *Lasurstein* vocatur, ac is medius est inter lapidem Armenium, qui friabilis est, & lapidem Lazuli cui duritie par est. Ex fixo ultramarinus color, ex non fixo, ille quem vocant *Asurblau* separatur. Verum multi pictores hos postremos colores non distinguunt, sed confundunt, quia ex utraque materia similes eliciuntur. Revera tamen lapides duritie diversi sunt, & color ex non fixo lapide præparatus, plerunque pulchrior est illo, qui ex lapide Armenio præparatur. Ego domi à me præparatos colores habeo, qui tam elegantes sunt, ut cum ultramarino certare possint. Sed, ut antea notavi, solus ultramarinus, qui ex Orientali lapide fit ab igne non corrumpitur, & ætate non mutatur. Lapidem Armenium in quodam monte Praga miliari distante ante aliquot annos inveni.

CAP. CXXI.

*Natura, proprietates, qualitates, & facultates
lapidis Lazuli, vel Cyanei.*

a Dioscorides hunc lapidem repercutiendi vim habere, exulcerare, parumque corrodere affirmat; Galenus acri facultate tum detrahendi, quam *b* Cathericam vocant, tum digerendi potentiore, quam cinnabaris habet, cum nonnulla astrictione præditum scribit. Post hos alii medici purgandi facultatem in eo experientia deprehenderunt, præcipue contra melancholicos omnes affe-

*Ad morbos
melancho-
licos.*

276 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ctus, quartanam, apoplexiam, morbum comitia-
lem, lienis vitia, aliosque complures, qui à melan-
cholico succo originem trahunt. Quia tamen Ga-
lenus, & Dioscorides, corrodere asserunt, nec pur-
gatoriam in illo facultatem agnoscunt, multi medi-
ci usum ipsius habent suspectum, sed immerito cum
experientiæ à fide dignis authoribus approbatæ
compluribus, credere deberent. Multa profecto
inveniuntur quotidie, quæ à priscis ignota fuerunt.
Deinde thithimallorum omnia genera, chamelæa,
thymelæa, euforbium, aliaque multa, quæ exulce-
rant, quia purgandi habent facultatem legitime
præparata, sine noxa sumi possunt. Habet itaque
purgandi melancholiam, ut lapis Armenius facul-
tatem. De hoc lapide ita scribit Antonius Musa
Brassavolus in libro suo de medicinis purgantibus,
sequentibus verbis. Lapidem Lazuli expertus
sum, & dragmam nunquam excessi, & semper pro-
fuit, neque tamen tormina induxit, qualia puta-
bam, antequam essem expertus, inducere debere,
neque ori venticuli multum obesse percepi. Præ-
bui itaque in pillulas confirmatum in hunc mo-
dum. Rec. lapidis Lazuli præparati drag. unam
camphoræ, anisi, cinnamomi, zinziberis, mastichis
an. grana 6. Misce & cum succo salviæ, vel diaca-
tholiconis fiant pillulæ quinque. Hæ enim exqui-
site eduxerunt, cum aliquibus dragmam unam præ-
buerim, aliis scrupulos duos, ut convenire videba-
tur. Exhibui etiam aliis modis in pulverem reda-
ctum, cum iisdem aromatibus, in iure, quandoque
in aqua boraginis. Sed opus est ut in tenuissimum
pulverem redactus sit, ne ob sui gravitatem, in pa-
teræ fundum descendat. Posui quandoque prædi-
ctos pulveres in unciam unam conservæ boraginis,
& deglutiendos præbui ut eclegmata deglutiuntur.

*Purgat si-
ne noxa.*

*Pillula de
lapide La-
zuli.*

Non-

Nonnunquam cuidam puellæ in ientaculi forma, scrupulum unum præbui, nonnunquam in placenta ex pasta, sed qui masticabant, semper dentibus pulverem habere arbitrabantur. Tamen si probe supra Porphirium lapidem, Porphyrino pistillo contractetur, non perferuntur. In vino etiam odorato bibendum iussi, ut in cretico, aut alio simili. Eisdem modis usus sum lapide Armenio, & mirum in modum atram bilem educere percepi. Hactenus Brassavola. Quia tamen Galeni, Dioscoridis, & Arabum omnium testimonio, vi exurendi præditus est, lotura ipsius nocumenta auferenda sunt. Hæc in antidotariis docetur. Verum quia lapis Armenius vehementius educit atram bilem, quam Cyaneus, & omnia efficacius operatur, legat Lector sequens caput. Quæ enim virtutes lapidi Armenio tribuuntur, etiam tum Cyaneo Orientali, tum Germanico, quæ ex eo videtur in duritiem excrevisse, tribuendæ sunt. Pro amuleto etiam ex collo gestatur à Germanis, ut puerorum terribilia arceat, oculorum aciem roboret, syncopen, & prægnantium abortum impediatur. Verum partu appropinquante ne fœtum retineat, auferendus est.

*Dosis.**Ad puerorum terribilia.*

De lapidis Lazuli viribus, nobilis Empiricus Venetus Leonardus Fioravantus fere sequentia scribit. Vidi, inquit, lapidem Lazuli vomitum excitare, & sanare quartanam. Calcinavi in fornace laterum, deinde aqua vitæ solvi calcinatum, ac solutione dicta multos morbos, & febres malignas curavi. Ulcera etiam pessima in optimum statum, ad miraculum usque, prædicta solutione, redegi. Ex eodem lapide oleum extraxi, quod somnum, & requiem conciliat, atque si eo caput & ventriculus inundatur, visus mirum in modum corroboratur. Podagra gram.

*Facultates mirabiles ad quartanam.**Ad somnum.**Ad podagram.*

278. DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
dagræ etiam dolores & inflammationes subito
lævat.

a Lib. v. de re Medica cap. 66.

b Typographi, non Auctoris vitio, id positum existi-
mo, cum Galenus lib. IX. de simplicium Medica-
mentorum Facultatibus Capit. de Cyaneo, sive
Ceruleo Lapide non Cathericam sed καθαριστικὴν
vocat.

C A P. CXXII.

Dignitas, valor, & usus lapidis Lazuli,
seu Cyanei.

Lapis Lazuli eandem autoritatē habet, quam
Sardonyx, ac eodem pretio, aut paulo maiori
divenditur. Usus præcipue ad sigilla, & ad bra-
chialia: nam inter sanitatis gemmas habetur, ac
multos morbos avertere creditur. Fragmenta hu-
ius lapidis si libram pendeant, 10. thaleris vendi,
ut cæruleus, seu ultramarinus color inde fiat,
solent.

C A P. CXXIII.

Quo pacto ex lapide Lazuli Ultramarinus, seu Cya-
neus color eliciatur, & in illum usum
electio lapidis.

Examina-
tio Lazuli.

Primum ne quis oleum, & operam perdat, lapi-
dem aureis venis multis ornatum, ac splenden-
tem eligat. Is enim optimus, & operi convenien-
tissimus est. Hic hac ratione dignoscitur. Eius ali-
qua portio supra carbones ardentes ponatur, ac
follibus, & flammis ignitis committatur per ho-
ram; si refrigeratus manibus teri possit, & colo-
rem

rem amiserit, ineptus est. Sin durus remaneat, & pristinum colorem seruet, optimus est. Alii ut illius valorem examinent, supra laminam ferream, particulam ponunt, Vulcanoque credunt, ut simul excandescant. Deinde in aceto forti lapidis particulas extinguunt: quas si colorem seruare animad-vertunt, bonum lapidem: si vero illustriorem deprehendunt, optimum iudicant. Sed raro non solum, qui augeantur, sed & qui omnino seruent pristinum colorem, inveniuntur. Quorum color intenditur, illorum uncia viginti thaleris vendi potest. Qui colorem non exacte seruant, mediis gradus colores præbent, statuuntur enim tres coloris gradus. In pulverem redactus lapis Lazuli, hac ratione ipsius integritas, & quo valore sit deprehenditur. Tigillo aurifabrorum aliquid imponitur, ac igni ardenti committitur, ut bene excandescat. Si refrigeratus pulvis pristinum colorem, ac consistentiam retinuerit, nec mutaverit, optimus lapis fuit: sin vero pulvis, non amplius pulvis, sed pasta videatur, vitrum potius fuit, & snaltum quam lapis, si partim pulveris, partim massæ formam referat, lapidis cum vitro mixtionem factam fuisse indicium est.

*Aliud examen.**Pretium.**Valor.*

C A P. CXXIV.

Preparatio lapidis.

Reducatur lapis in frustra, magnitudine avellanæ, quæ ablue aqua tepida, ac tigillo impone, igni committe ut excandescant, ac singulas particulas scorsim exemptas extingue in aceto albo optimo, aut distillato per filtrum: idque opus repete aliquoties, quo sæpius eo melius; aliqui septies repetunt. Frequenti enim extinctione optime calci-

280 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
nantur, & facilius in pulverem rediguntur, alias difficile contunderentur, ac mortario adhærerent. Ille tamen lapis qui in igne colorem non servat, aut parum servat, hac ratione tractandus non est, nisi quis frustraneum, & inutilem laborem cupiat. Calcinata ut dixi lapidis frusta contunde in mortario æreo optime ocluso, deinde per incerniculum etiam oclusum traice, ne melior, & subtilior lapidum pulvis in auras evolet. Pulverem serva diligenter. Interim sequentem aquam præpara ad ablucendum pulverem. ℥. aquæ fontanæ per filtrum distillatæ lib. unam & semis, huic adde tantum mellis, quantum ovum gallinæ capere possit, coque hæc in olla nova tamdiu, donec omnem spumam abstuleris; tum ab igne depone, & serva. Postmodum ℥ gummi sanguinis draconis integri, & optimi scrupul. quatuor, tere supra marmor, cum exigua quantitate aquæ prædictæ, postea vitro impone, ac tantum aquæ prædictæ adice, donec colorem acquirat violaceum, hanc bene tectam serva ad usum: nam ea debet pulveris color dilui. Si enim violacei multum habuerit parum addetur, si parum, plus liquoris. Pulveri itaque reservato affunde paulatim hydromel præparatum, ac tere optime in vasculo aliquo angusto, si enim amplum esset, iacturam faceres, nec tam cito terere posses. Semilibram poteris terere pro unica vice, non plus, ac per horam eam terere debes. Deinde semper, & continuo humectanda est hydromelite, ne lapidi dum teritur adhæreat. Pro semilibra pulveris tres, aut quatuor uncias hydromelitis absumere poteris. Cumque semilibra triveris, aufer eam, ac aliam eodem modo tere in eodem loco, nec alia aqua utere, quam prædicta. Si vero explorare velis num rite triveris, dentibus mastica, si crepitet pulvis arenæ instar.

instar, recte trivisti; nam non ita terere debes, ut plane colorem amittat. Tritus pulvis exiccari debet extra Solem supra lapidem. Si exiccatus facile in pulverem digito redigatur, ita relinqui potest. Sin vero non facile pulverifetur, sed sibi ipsi adhæreat, à lapide auferendus est: nam indicium est pinguedinem & viscositatem mellis illi adhærere, ac propterea purgandus est, ut suo tempore ab emplastro trahi possit.

C A P. CXXV.

Lotio preparati lapidis Lazuli.

HAbeas ad manus patinam barbitonforum, aut simile vas terreum vitreatum, huic impone pulverem Lazuli, ac suprafunde lixivii dulcis sequentis descriptionis tantum, ut quatuor digitis emineat, manuque optime pulverem lavato, ut ima facilius petere possit. Dum resederit, aquam postea in suum vas effunde. Postmodum sine ut pulvis in umbra parum exiccetur, deinde supra Porphyrium lapidem extendatur, donec plane exiccatus fuerit. Tum enim emplastro adiicitur.

C A P. CXXVI.

Lixivii dulcis, & fortis preparatio.

REcipe cinerum sarmentorum vitis per cribrum trajectorum, decem manipulos; impone vasculo quod ad minus contineat triginta aquæ libras. Vas in imo foramen habeat, quod occludatur, huic impone cineres, ac fortiter comprime, ac aquæ calidæ libras viginti paulatim affunde, cum fundum aqua petierit, inferius orificium ita aperi, ut tantum guttatim effluere possit. Dum non amplius fluit,

282 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
obtura orificium, ac lixivium quod effluxit per fil-
trum distillabis, atque in vitro, vel terreo vase con-
serva, id forte vocatur. Supra cineres iterum aqua
calida 20. libras affunde, & omnino priorem mo-
dum serva ut habeas mediocre lixivium. Deinde
repete alia aqua tertio, ut habeas lixivium, quod
dulce vocatur. Hæc lixivia utilia sunt, ut facilius
ab emplastro pulvis Lafuli, si repugnet, extrahi pos-
sit. Miscentur pro arbitrio opere id flagitante. Fit
etiam aliud lixivium ad auferendam emplastri pin-
guedinem, aut unctuositatem, hac ratione. Reci-
pe tartari calcinati quantum velis, bulli in aqua pu-
ra per quadrantis horæ spatium, aut paulo diutius,
ac serva ad usum. Hoc lixivium scabiem, & impe-
tiginem curat, ac pro fuceo etiam utile est mulieri-
bus. Pulverem etiam Lafuli eo abluere potes, au-
get enim ipsius colorem.

C A P. CXXVII.

*Quale vas debeat esse, in quo colliguntur omnes
aqua, quibus lavati fuerunt pulve-
res lapidis.*

VAs cupreum, vel terreum vitreatum in fundo
politur, seu lavigatum esse debet, ac in lateri-
bus tria foramina habeat oportet. Primum circa
medium vasis, alterum paulo inferius, at tertium
duobus digitis à fundo. Omnia debent ab exteriori
parte esse occlusa, ne aqua effluere possit. Lava-
tiones aquæ in hoc vase colliguntur, quæ etiam si
nihil coloris habere videntur, tamen si per decen-
dium steterint, in fundo aliquid apparebit. Id ut
colligas foramina aperi, ita effluet absque motio-
ne, nec coloris miscbitur, collectum lava, ac sibi
simili adiunge.

CAP. CXXVIII.

*De emplastro fortiori, cui miscetur pulvis lapidis La-
suli, ut illustrior portio, à minus illustri, se-
parari possit.*

Primum ad manus sint sequentia, terebinthinæ claræ, & puræ uncia quatuor: resinæ pini uncia sex, picis græcæ uncia sex: mastichis optimæ, & puræ uncia tres, ceræ novæ uncia tres, olei seminis lini purificati, ut paulo post docebitur, uncia una semis. Postea adsit olla nova vitreata bene lota, cui impones ad lentum ignem carbonum terebinthinam, ut dissolvatur, movendo eam spatula lignea, qua Apothecarii uti solent. Cum bene dissoluta fuerit, paulatim iniice pini resinam, in parva frustula secata, ac move. Eodem modo picem impone, & postmodum mastichen pulverisatam, ac ut uniantur optime move spatula diligenter materiam, sed exiguo foco opus est. Postmodum adde oleum lini, ac sine ad ignem donec murmuraverit ebullitio per horæ quadrantem, aut paulo diutius; Ut autem scias emplastrum satis coctum esse, spatulam in emplastro agitaram exime, ac ut ab illa, in aquam frigidam aliquot guttæ decidant, permitte. Nam si illæ super aquam se expandant, non satis est coctum. Aliter sic cognosces. Guttam emplastri digitis, aqua frigida humectatis, comprime, ac trahere in diversas partes, si extendatur, & sponte rumpatur, signum est perfecte coctum esse. Coctum emplastrum, & calidissimum funde in manicâ hippocratis, primo aqua calida humectatam, ac coletur ita ut in vas aqua frigida plenum decidat. Manicam autem lignis comprimes, ut absque mora transcolari totum possit. Cum iam parum refrixerit,

284 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
rit, manibus malaxetur, humectatis oleo lini præ-
parato, donec nihil amplius aquæ habeat. Postea
serua in aqua frigida, quæ quotidie, aut alternis die-
bus effundenda est, recenti rursus affusa: ita enim
seruabitur ad decennium.

C A P. CXXIX.

De emplastro mitiori, ad separandos colores.

Recip. terebinthinæ claræ uncias quatuor, resi-
næ pini puræ uncias sex, picis græcæ 6. uncias,
ceræ unciam unam, olei seminis lini tres quadran-
tes, eoque eodem modo, ut primum coctum est.
Verum notato istud citius excoqui, quia mitius est,
ac citius dimittit à se colorem, quam prius. Id etiam
notato, si velis utroque emplastro uti, ut mitiori
primo colorem, seu lapidis pulverem excipias. Qui
tamen si non fuerit à perfecto lapide, & qui aureis
venis ornatur, extructus, utroque emplastro exci-
pi non debet. Nam tota ars habendi ex lapide ele-
gantiorum colorem consistit in recto usu empla-
strorum.

C A P. CXXX.

Olei lini preparatio, ad præcedentia emplastra.

Recip. olei lini clari, & pulchri, croceoque co-
lore pellucidi quantum vis, ac imponas vitro,
quod habet formam cornu bovini, ac in imo fora-
men: huic infunde aquam fontanam, ac bacillo
agita oleum, & aquam. Deinde sine quiescant si-
mul, donec supranatet oleum, tum per foramen
inferius emitte aquam, idque opus decies repetes,
aut donec aqua tam clara, quam ante mixtionem
fuerat, effluat. Tum enim purgatum erit oleum,
& huic

& huic operi idoneum. Si haberi lini oleum non posset, eius loco amigdalorum amararum accipi potest, idque purgatione nulla opus habet.

CAP. CXXXI.

Quo pacto pulvis Lazuli præparatus adiiciatur emplastro fortiori, aut mitiori.

Recip. lapidis trituro, & præparati prædicto modo libram unam, ac emplastro fortioris, cuius externam partem manibus abluisti, etiam libram. Deinde scinde in minutas partes, ac impone ollæ novæ vitreatæ, ac humectatæ, eamque supra calidos cineres, ut dissolvatur emplastrum, colloca. Verum cave ne bulliat, si tamen id contingat, error, adiecta modica quantitate olei lini corrigi potest. Cum dissolutum fuerit emplastrum accipe spatulam qua emplastrum agitabas, ac inunge oleo lini. Deinde insperge paulatim pulverem Lazuli optime agitando emplastrum, donec ita uniatur, ut nihil extra emplastrum remaneat. Id cum observaveris, materiam bullientem in pelvim, aqua frigida plenam, iniice, eodemq; momento diligenter omne quod ollæ adhæret eximes. Cum deinde emplastrum parum refrixerit, ut manibus tractari possit, & bene coloratum fuerit bonum indicium erit. Inunge itaque manus, oleo, ac malaxando tracta illud sesquihoræ spatio, ut vesicæ omnes auferantur. Quo enim diutius malaxaveris eo facilius color extrahitur. Cum satis tractaveris fac inde panem, aut rotundam formam, patinæque impone, ac aquam frigidam affunde, ac sine ita per quatuordecim dies, aut diutius, quo enim diutius maceratur, eo facilius extrahitur color, & pulchrior erit.

Quo pacto ex emplastro trahendus sit color.

EMplastrum colore præparatum, lava manibus extrinsece, & modeste ea aqua, in qua reservatum fuit. Postea pondera cum oleo, quo uteris, dum id tractas. Deinde patinæ vitreatæ, cuius fundus inunctus est oleo, lini impone, ac superfunde aquam tepidam puram, cuius calor vix percipiatur, ac supernatet duobus digitis. Relinquatur in ea per quartam horæ partem, si æstas fuerit. Sin vero ver fuerit, non tam diu, aquam deinde effunde in vas ante à me descriptum, ac iterum aliam aquam tepidam affunde. Emplastrum enim mollius fit, ac paulatim quod melius est extrahitur. Si enim unica vice extrahere velles, male negotium cederet. Movebis itaque sursum deorsum emplastrum, spatulis postea describendis modeste. Si fortassis emplastrum fundo vasis adhæreret, unge manus, ac leviter invertè tamdiu, donec aqua tingatur, quam priori affunde, ac emplastrum sustenta spatulis, ne fundo vasis adhæreat. Scias tamen, quod parum coloris, multum aquæ, prima lotionè tinget. Cum vero jam aptum erit emplastrum, ut dimittat colorem certæ lineæ cæruleæ ab illo in aquam mittentur, quasi radii Solares essent. Hanc aquam alteri affundes per cribrum, ut partes crassiores emplastri in eo maneant. Postea iterum aquam tepidam paulatim affunde emplastro, ac modeste bacillis iterum move emplastrum ne nimium dilatetur, ac uno impetu eiiciat colorem. Cum vero inuenteris quinquies, aut sexies emplastrum: id redige in massam unitam, tum enim videbis quantum à se dimiserit, & si lapis fuerit præstans, & absolutus, invenies in
prima

prima hac tractatione circa quatuor, aut quinque uncias. Atque hunc colorem seorsim servabis, est enim præcipuus, & cæteris pulchrior. Eodem modo age ut secundum colorem habeas, qui etiam erit unciarum quatuor. Tertium elicies colorem eodem prorsus modo aqua semi tepida. Quartum qui cinerei coloris est eodem modo elicere poteris: sed aqua calidiore opus est, premes autem bacillis emplastrum, ut omnem colorem reddat. Si nolit, poteris lixivium ante descriptum adicere, hos omnes colores seorsim servare debes. Notandum in extractione colorum consumi horas octo, antequam vero resederint decem, aut duodecim horæ elabuntur. Verum si aqua tepida tantum parum coloris extrahi posset, adde aquæ tertiam partem dulcis, quod si nondum id sufficeret, adde lixivium frigidum. Si neque id iuvaret, fac lixivium ex cineribus sarmentorum, idque colatum parum ebulli, ut linguam acore feriat, postea inclarescat, atque eo tanquam ultimo remedio utere, quo postremum colorem extrahere potes, eodem lixivio calido poteris emplastrum lavare, ac postea abiicere, quia inutile est. In extractione colorum lucrum vel damnum omne versatur.

C A P. CXXXIII.

*De forma bacillorum, quibus verti debet
emplastrum.*

DEbent confici ex ligno aliquo quod facile lævigari potest, ut est Aceris, Platani, Buxi, aut simili. Præterea debent esse semi ulnæ longitudine, aut paulo maiores crassitudine pollicis, circa finem latiores, ac nuclei amigdarum instar non exacte rotundi, superior pars rotunda esse potest.

C A P.

C A P. CXXXIV.

*Cuius coloris sit color, cum egreditur emplastrum,
& qualia signa edat.*

Primus color cum egreditur, cæteris paulo cras-
sior apparet, idque propter aureas venas, quæ
in illo sunt, contingit. Secundus subtilior quidem
est, sed non tam pulcher. Tertius adhuc subtilior
est, sed pallescit, & clarior est cæteris.

C A P. CXXXV.

*Quomodo lavandi sint colores, cum ab emplastro
separati fuerint.*

Cum extracti fuerint ab emplastro, & aqua ef-
fusa fuerit, suprafunde lixivium dulce, mani-
busque lava singulas species colorum seorsim, sin-
gulasque etiam aquas seorsim serva, eæque omnes
resideant, priusquam eas in vasa propria effundas.
Colores vero toties lava, donec emplastri pinguedo
auferatur. Postmodum aqua limpida ter, quaterve
iterum lava. Aliter perfecte mundatur color se-
quenti modo: ℞. vitellos ovorum gallinarum, quæ
granis, non herbis pastæ sunt, ac pugione perfora
vitellum, & asperge eo æqualiter colores, deinde
manibus optime impasta, tum demum iterum lava
lixivio molliori, vel dulci, toties donec lixivium
tam purum, quam fuit affusum effundatur. Postea
iterum ter, aut quater aqua limpida ablue, ac sine
aquam bene residere antequam in patinas effun-
das. Hic est præstans modus depurandi: sed non-
nullis in secretis est alius modus. Cum enim, ut di-
xi, perfecte loti sunt colores, illis inspergunt pau-
latim fel tauri, postmodum manibus bene fricant,
ac po-

ac postea iterum aqua limpida abluunt aliquoties, ita excellens redditur.

C A P. CXXXVI.

Quo pacto coletur color iam lotus, & mundatus.

Colatura opus est, ut quicquid impuri ab emplastro adhuc illis adhæret, auferatur. Postremam itaque aquam, quam post mundationem coloribus adhibes, cola per cribrum, deinde per aliud rarius, ac postremo per sindonem sandalinam. Cum vero colaturas adhibes resideant bene aquæ, donec eas videris limpidas, & claras, aut extrahe aquam spongia immissa, ita tamen, ne una colorem imbibat. Extractis omnibus aquis, quiescant in patinis suis colores, ac exsicca in umbra: siccatos committe sacculis pelliceis, quibus ligatis, frica, & comprime manibus sacculos; ita enim subtilior fiet color, ac apertis sacculis pulchior apparebit.

C A P. CXXXVII.

Correctio iam præparati coloris.

SI præparatos colores præstantiores habere velis, iterum emplastro fortiori immisce, in quo sine per triduum, ac prosequere superscriptum modum. Quoties hunc laborem repetieris, toties elegantioreni colorem nancisceris, verum ponderi singulis vicibus aliquid decedet. Hoc tamen beneficii habebis, quod una uncia plus efficies, quam tribus alterius.

C A P. CXXXVIII.

De pretio lapidis, & colorum extractorum, & quantum extrahitur.

Lapidis libra plerunque venditur octo, aut decem thaleris. Qui si optimus fuerit, promerit ad minus decem uncias coloris, alias minus, aut vix tantum, ut lucrum præbeat, si non valeat. Ex optimo lapide primi coloris extrahes quinque uncias cum media: cuius uncia valebit viginti thaleros. Secundi generis valebit quinque, vel sex thaleros. Tertii vero unum, aut sesquithalerum: verum si lapidem habueris præ manibus, cuius in examine minuitur color, tantum elicere non potes, & emplastris præterea tractandus est.

C A P. CXXXIX.

Quo pacto aurum ex lapide Lazuli, postquam tritum fuerit, separandus sit.

Lapidis iam ad Poryphyrium triti libram commisce uncia mercurii purgati, ac misce optime in mortario, deinde exprime per linteum, & mercurius una educet per linteum aurum. Postea expressam materiam tigillo impone, Vulcanoque committe, ita mercurius evolabit in auras, & quod remanebit in tigillo aurum purum erit. Id si relinquatur cum colore eum magis splendentem molliorem & in penicillo ductui, & extensioni faciliorem reddit.

CAP. CXL.

Vsus coloris ad picturas.

PROPTER immensum coloris ultramarini pretium, non solent eo uti pictores, ut aliis coloribus, sed pingunt imagines, quas cæruleas volunt, communi cæruleo ex Armenio præparato, aut ex vitro illius coloris, quod Smaltum vocant. Deinde partes eas, in quibus lux hæret, cerusa: postmodum coloribus istis, ut res postulat, rite adhibitis, iisque optime exsiccatis, ultramarino colore humectato oleo nucum, & spiritu terebinthinæ, totam illam picturam cæruleam, tanquam vernice, aut linimento quodam tenuissimo, oblinunt. Hoc modo per obductum colorem, tanquam per glaciem, aut vitrum subiecti resplendent, pulchritudinem non solum excellentiorem à velamine nacti, sed & perpetuitatem, ut ne ducentis quidem annis, vel minima lucis, vel pulchritudinis portio decedat; nec mirum, quia quem ignis colorem consumere non potuit, multo minus aër aut Sol exedere poterit.

CAP. CXLI.

Quo pacto ultramarinus color alio modo, & brevius à lapide separetur.

RECIPE lib. i. lapidis in tenuissimum pulverem redacti, ac cum aq. clara ad Porphyrium triti, & impone scutellæ vitreatæ, donec pulvis in umbra exiccetur, quem iterum, si in massam coierit, in pulverem redige. Deinde habeas in promptu picis gr. ʒ iij. resinæ pini ʒ iiij. mastichis ʒ iij. thuris ʒ iij. olivarum ʒ ij. Patellam vitreatam supra lentum ignem pone, ac primo imponas oleum, & cum be-

292 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ne calidum erit, adde resinam, postea picem, dein-
de thus, ac postremo mastichen, ac move optime:
postea, alteri scutellæ infunde, & bulli parum. His
peractis habeas ad manum aliud vasculum, in quod
pones siccum lapidis pulverem, cui affundes un-
guentum dictum, paulatim movendo spatula, ut
bona fiat mixtio. Tum relinque per diem mixtu-
ram, & cum auferre vis colorem, funde pastam su-
pra aquam bullientem, ac move & agita optime
materiam, & cum aqua incipit refrigerari eiice, ac
aliam calidam affunde, idque fac donec aqua colo-
rem trahat, atque repete toties, donec omnem co-
lorem extraxeris. Singulas extractiones separare
potes, ut distinctos colores habeas.

Si color spurcitiem contraxisse videatur, ita re-
stitues: tantum aquæ tartari adice colori, ut ab
aqua tegatur. Sine per diem, postea aqua limpida
colorem abluc, & habebis mundatum.

Præparabis lapidem ad dictum opus, hoc modo:
Dum in frustra fregeris, vasculo impone, ac ure. De-
inde lava cum aceto, sic supererit optima pars, quæ
igni resistit.

C A P. CXLII.

De lapide Armenio.

Lapis Armenius lavis est, colore cœlesti, bene
Lunitus, friabilis tamen, quæ nota à lapide Lazuli
distinguitur, aureis etiam venis caret, neque ipsius
color igni resistit. Germanice vocatur *Bergblau*,
Gallice *Verdazur*, quasi dicas cæruleus color viridi
commixtus. Tendit enim cæruleus iste color ad vi-
riditatem gratam. Quinetiam tandem in viridem
colorem, ætate, dum tabulis appictus est, degenerat.
Duritiem non habet, quam lapis Lazuli, atque
areno-

arenosum quippiam continere videtur. Cryfocol-
læ quam Germani *Berggruen* appellant, admodum
similis est, verum plus cærulei habet, sæpe conna-
scuntur. Habeo frustum quod utrumque lapidem
habet. *a* Reperitur in variis Germaniæ locis, ut in
Tyrolensi Comitatu, aliisque argenti fodinis. Etiam
in Hungaria, & Transylvania, nonnulli Molochitis
matrem existimant: quibus non repugno, cum Mo-
lochiten purgandi facultate, & vehementiori, quã
lapis Armenius præditum, iam diu à multis qui il-
lius periculum fecerunt, intellexerim. Ac præter-
ea in eodem frusto, durissima pars Molochiten sæ-
pe omnibus notis referat, ac mollior lapidem Ar-
menium. Melius tamen sentiunt qui non Molochi-
ten, sed Cyaneum lapidem, lapidis Armenii ma-
trem existimant. Magna istorum trium est cogna-
tio, ac sequenter in uno lapide (qualem habeo) &
Molochites, & Cyaneus connatus perspicitur.

*Locus.**Molochi-
tes mater.**Cyaneus
mater.*

a *Garciam* ab Horto Lapidis Armeni solum natale non
agnovisse inde patet, quod libro i. *Aromatum, &*
simplicium historia cap. 55. hæc tradit de Lapide
Armenio. *Mixtus est hic Lapis ex Cæruleo, & di-
luto viridi. Appellatur Arabibus Hager Armini,
id est, Lapis Armenius. Interrogati autem Armeni
an apud eos nasceretur hic Lapis, affirmare non
potuerunt. Sed Turci, & Persæ Medici dixerunt
exigua quantitate apud se vidisse, verum ignorare,
num ex Armenia deferretur, nec ne. Aiunt multos
inveniri in Vltabado urbe Celebris Balaguatæ. Cu-
ius contrarium docet Auctor.*

Facultates lapidis Armenii.

Celebratur hic lapis ad melancholicos humores
 educendos, non solum per vomitum, sed per
 secessum. Proinde ad morbum comitiale, Ephial-
 ten, insaniam, maniam, fatuitatem, lienisque vitia
 extirpanda, & debelanda plurimum facit, idque
 absque manifesta qualitate: nam neque calefacit,
 refrigerat, vel exiccat. Movet autem vomitum in-
 noxie, etiam pueris si non lavetur. Quem si quis
 movere nolit, quinquagies lavet oportet, lotus
 enim non vomitum, sed alvum movet. Huius lapi-
 dis mentionem facit Trallianus lib. I. cap. a de me-
 lancholia, his verbis. Si oblato ægro hiæra, deliriis,
 & melancholia adhuc vexetur: dandus illi est lapis
 Armenius. Scio antiquos dum purgantia medica-
 mina, symptomata melancholicorum non aufere-
 bant, elleboro albo usos fuisse. Verum plures hunc
 lapidem facio: nam experientia didici, egregie pur-
 gare absque periculo, & molestia, quod elleborus
 non faciat. Ad vomitum movendum, non loti la-
 pidis dantur scrupula tria, aut quatuor plus, minus
 pro ratione morbi, & ægri. Ad alvum vero mo-
 vendam loti lapidis quinque, vel sex scrupul. cum
 aqua tepida dandi. Hoc enim modo neque turbat,
 neque ventriculum premit, minori que molestia
 ater humor, cum ægri magno sublevamine expelli-
 tur. Ubi altera vice ægrum eo indigere cognove-
 ris, audacter iterum offer. Nullam enim hoc medi-
 camentum amaram, venenatam, aut malignam ha-
 bet qualitatem. Si vero patiens potionis forma su-
 mtere nolit, in pillulas redigi debet addita hiæra pi-
 cra, vel alio electuario alvi beneficiū promovente:
 hoc

*Ad omnes
 morbos
 melancho-
 licos.*

*Facultates
 ad melan-
 choliam.*

*Pillula de
 lapide Ar-
 meno.*

hoc modo Recipe Hiaræ picræ uncia semissem,
 Epithimi tantundem, agarici scrupula quatuor,
 scammonii unciam unam, Gariophyllorum scrupu-
 lum unum, pistentur omnia simul, ac cum melle
 rosato, aut Cydoniato incorporentur, Dosis est à
 scrupulis duobus, ad scrupul. quatuor. Hæ pillulæ
 omnes humores, sed præcipue atros expurgant
 absque molestia. Ego sequentes reiectis aliis pur- *Alia pillu-*
 gantibus, ad melancholicos humores deturban- *la.*
 dos, præferrem. Recipe lapidis loti quinquagies,
 & donec sapore, & odore careat uncia semissem,
 Hiaræ picræ dragmas duas, macis. Gariophyllorum,
 croci ana scrupulum unum, mellis rosati parum,
 fiat materia pillularum, dosis sit à dragma una ad *Pulvis ex*
 dragmas duas, pro ratione morbi, & ægri. Guaine- *lapide.*
 rius se pulveris forma, ac sequenti dedisse, & nun-
 quam eius usu deceptum fuisse asserit. Recipe lap.
 armen. scrup. duo, croci grana decem, macis scrip.
 unum, aquæ saccharatæ quantum sufficit ad sumen-
 dum pro una dosi. *b* Aëtius lib. 2. cap. 47. facultates
 lapidis Armenii etiam celebrat, ac iubet dari grana
 quinque melancholicis, item pueris pectoris mor-
 bo laborantibus, atque iis, qui morbo comitiali, *Ad epile-*
 aut mania correpti sunt, quibus hæc ratione dari *psiam &*
 vult. Tres manipuli centaurii minoris, coquantur *maniam.*
 cum libris duabus, & semis aquæ marinæ, donec
 libra supersit. Decocto colato adde scrupulum *Dosis.*
 unum lapidis Armenii, & propina. Vomitu lapis
 reiicitur, & sedes faciles subsequuntur absque ali-
 qua noxa per vices. Actuarius etiam usum istius la-
 pidis laudat. Ioannes Crato, aliquibus datum à
 dragma una ad scrupula quatuor absque noxa: sed
 lotum narrat. Quia vero imprimis melancholicos,
 & atros humores eiicit, canceri augmentum dum
 ipsius materiam educit, prohibet. A pueris gestatus
 noctur-

296 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
nocturna terriculamenta arcere, & prægnantes ab
abortu præcauere creditur.

a Cap. xvi.

b Hic Aëty locus male est citatus, nam non habetur
lib. 2. cap. 47. sed libro 2. retrabibl. capite 42.

C A P. CXLIV.

Vsus, valor, & præparatio lapidis Armenii.

*Coloris ex
tractio.*

EXpetitur à Pictoribus hic lapis, qui ut color
ipfius quam diutiffimè maneat, nec ætate mu-
retur, illi non lini oleum, sed petroleum addunt:
hoc enim ipfius colorem confervat: dum pulcher
est color, ac ultramarino fimilis, uncia una femi-
thalero, vel etiam uno thalero divenditur. Eximi-
tur autem è lapide color hoc modo. Teritur lapis,
fed non plane in tenuiffimum pulverem, tritus im-
ponitur aquæ fimplici: quæ mota, finitur exiguo
tempore parum refidere, ut color qui gravior eft,
ima petat. Ubi id animadverfum fuerit, effunditur
aqua cum lapidis excrementis in aliam ollam, &
quod refederit fi multum fuperflui habuerit, ite-
rum lavatur, effufo inurili. Ubi iam quod ima pe-
tiit parum excrementi habere videtur, teritur ite-
rum exacte, ac fcutellæ vitreatæ impofitum affun-
ditur illi aqua limpida, in qua folutum fit gummi
Arabicum. Movetur aqua diligenter digitis ut pul-
vis lapidis non refideat. Tum finitur per mediam
horam, donec refideat ad ima color non totus, fed
melior pars (nam dilutior manet in aqua,) tum
aqua effunditur in aliam fcutellam, quæ ubi refede-
rit, in fundo habebit vilio rem colorem, qui feorfim
fervabitur. Color vero præftantior alia aqua gum-
mata movebitur, ac iterum relinquetur per femi-
horam.

horam, ut præstantior coloris pars in fundo refi-
deat. Aqua effusa ubi refederit alium dabit colo-
rem primo elegantiozem. Id opus quoties repetie-
ris toties diversos colores suppeditabit, ac postero-
res prioribus erunt pulchriores, & graviorez, sed
crassiores.

CAP. CXLV.

De Astroidide, seu stellari lapide.

Astroididis nomen alteri gemmæ quæ ad species
Opali referri potest, ac à nonnullis Cati Ocu-
lus, aut gemma Solis vocatur, tribuitur. Illam su-
perius proprio capite descripsi: meo iudicio hic la-
pis, qui Stellaris dicitur, ac inter gemmas referri
potest, quod annulis inseratur, & ob miram naturæ
elegantiam multis in luxu sit: rectius Asteria, aut
Astroides cum a Georgio Agricola appellari, quam
præcedens potest. Continet enim stellarum for-
mas tam exactas, ut ne pictor accuratiores formare
posset. Opaca est gemma, colore candido, subci-
nerato, fusco, aut griseo, ac si quis lutum nigrius
albedine commisceret, stellæ nigriores sunt, quam
subiectum corpus. Deteriores, & quæ confusas
stellulas, nec apparentes habent ad Garatronii ge-
nera referri debere videntur. Lapis stellaris Ger-
manice vocatur *Sternenstein*, alias *Sigstein*, quod ge-
stanti victoriam adferre putetur. Aliquando in hoc
lapide non stellæ, sed rosæ, aliquando undarum flu-
xus, & interdum in uno lapide omnia simul con-
spiciuntur: ob quam causam à nonnullis *VVasser-
steinlein* vocantur. Liceret hunc lapidem pro Acha-
tis specie habere, Plinio suffragante, *b* qui lib. 37.
cap. 10. ita de Achate inquit: Ponticarum plura
sunt genera, est stellata, nunc sanguineis, nunc atris
guttis,

298 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
guttis, quæ inter sacras habetur. Sed Plinii omnia
obscura sunt.

a Libro VI. *Natura Fossilium Capite XI.*

b *Littera h.*

C A P. CLXVI.

Loci natales, magnitudo, & genera Astroitidis.

Quatuor sunt genera, unum quod exacte for-
matas stellulas refert, alterum quod rosas, ter-
tium quod undarum, aut vermium gyros, & fluxus,
ultimum quod confuse, & obscure maculas potius,
quam prædictas figuras ostendit: crescunt ad hu-
mani capitis magnitudinem hi lapides in comitatu
Tyrolensi, & ad Cymmeriam arcem inveniuntur.
Marsilius Ficinus ex capite draconis in India eximi
existimat, eumq; propterea Dracontium vocat, sed
fallitur cum à se visus, & descriptus lapis non alius,
quam iste fuerit, & ab impostoribus, qui ignotos
lapides ut care divendant, falsis historiis celebrant,
deceptus fuerit.

C A P.

CAP. CXLVII.

Natura, facultates, qualitates, proprietates, usus, & valor lapidis Stellaris.

Lapis hic aceto impositus movetur hinc inde, subit enim per stellulas, aut lineolas lapidi impressas, tanquam poros humor, ac dum inclusum aërem premit, ille exitum quærens, lapidem commovet.

Commendatur pulvis lapidis quatuor granorum pondere cum aqua appropriata, exhibitus, ad pestis contagia impedienda, item ad vermes ex corpore deturbandos. Tam valide enim circumforanei vermibus adversari iactant, ut si gestatus corpus nudum attingat, vermium generationem impediatur, tremorem membrorum arceat, apoplexiam, aliosque subitaneos morbos ne hominem corripiant, impediatur, ac victoriam, unde nomen Germanicum habet, gestanti præbeat. Aiunt etiam pulverem in potu exhibitum hepatis & pulmonis vitia corrigere, ac sanguinem puriorem efficere. Deinde in cubiculo suspensum lapidem impedire, ne eo animalia venenata, & araneæ se conferant. Qui primi generis sunt, ac exiguas bene formatas in albidior corpore stellulas habent cæteris præferuntur, ac annulis inferuntur. Verum non pluris fiunt, quam emptor ipse velit. Nam elegantia potius, quam lapidis habetur ratio. Qui unguis humani magnitudinem æquant, ac elegantes sunt, ad unius, aut duorum thalerorum pretium accedere possunt, alias viles sunt.

Ad pestem.

*Ad puero-
rum vermes.*

a *Hæc Auctor desumpsit ex Cardani lib. VII. de subtilitate, qui scribit hoc in veritate ita esse, seseque sapius*

C A P. CXLVIII.

De Asteria vera, seu Stellari lapide.

Lapis hic litera E & F expressus potius nomen
Asteriæ meretur, quam illi qui præcedenti capi-
te describuntur, ac literis A B exprimuntur. Nam
stellas plures in se habet, ita invicem suprapositas,
& connexas, ut separari possint, quemadmodum
figura littera E notata indicat, quam alteri figuræ

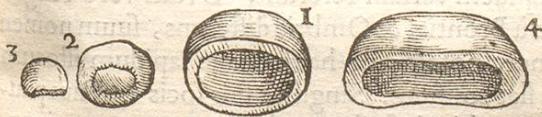
annexam fuisse intelligen-
dum est. Magnitudine ea esse
solet, qua hic exhibetur. A
a Gesnero Sphragis Asters
vocatur, quia singulis parti-
bus utrinque stellæ figura,
ceu sigillo impressa, vel in-
sculpta videtur, ac radii emi-
nent suis angulis, quinimo in singulis radiis cavitas
media est. Margines striis transversis fulcantur.
Substantia est prædura. Reperiuntur in colle edi-
to ad Cimmeriam arcem. Octo, aut plures inter-
dum simul cohærent. Ita concinnæ iuncti, & apta-
ti nascuntur, ut nullus artifex melius iungere po-
tuisset, separari ramen facile à se invicem possunt.

a *Libro de Fossilibus Impress. Figur. (ut post caput 52.
huius libri monuimus) fol. 37.*

CAP. CXLIX.

De lapide Bufonis, seu Garatronio.

Bufonis lapis, quem alii Boracem, Chelonitin, Batrachiten, aut Crapaudinam à Gallico vocabulo *in Crapaut*, quod Bufonem significat, alii Garatronium vocant; Germanis appellatur *Crottenstein*. Vulgi enim fama est à bufone antiquo eructari, licet alii cranium ipsius bufonis esse existiment. Memini me cum puer essem, antiquum bufonem cepisse, ac supra rubrum pannum collocasse, ut lapidem nancisci possem (narratur enim illum non redere lapidem, nisi rubro panno insideat) verum cum per totam noctem observassem, bufo nihil reiecit, ac ab eo tempore pro nugis habui, quod de Bufonio hoc lapide, eiusque origine traditur. Mihi videtur commode ad Stellares lapides obscuriores reduci posse. Habet enim maculas obscuras, & colorem Stellaris lapidis, nisi quod cinereus, &

griseus color ad rubedinem tendat. Oculi modo convexus est, altera parte planus, aut concavus. *Batrachites.*
Hunc aliqui Batrachiten vocant, alii Brontiam, seu *Brontia.*
Ombria.
Ombria.

Genera, loci natales, & magnitudo.

Duo statuuntur ab authoribus huius lapidis genera. Primo genere continentur illi, qui *Brontias.* Brontia, & *Ombrias.* Ombria nomen retinent, qui modo subfusci, subrubri, sublutei, vel subvirides sunt, ac interdum ad ovi magnitudinem accedunt: una tamen parte plani sunt, à qua ad cacumen seu apicem plerunque quinque lineæ æqualibus inter se spatiis divisæ, aut globulis exiguis interstinctæ, procedunt. Hos lapides aliqui à serpentibus conflari, aliqui à fulmine deiici, aliqui ova testudinum indurata in lapidem existimant. Vulgus pro Bufonis lapidibus habet maioribus. Ad hoc genus referri potest lapis qui à Gesnero *Ovum Anguinum* appellatur. Sed omnes isti lapides inter se differunt. Nam alterum genus, quod iam describam, proprie Bufonis lapis, & *Batrachites* dicitur: *Brontias* vero, vel *Ombrias* (etiam inter se non differentes) *Chelonites* appellatur: quia nuper exclusam testitudinem, & in lapidem versam referunt. *Ovum* vero *Anguinum* à *Brontia*, & *Ombria* differens, suum nomen retinere potest; ut hac ratione lapidum istorum non fiat confusio. Singulos suis locis exactius paulo, quam hic describam. Altero genere continentur, minores illi, & qui raro unguis humani magnitudinem excedunt, quosque passim pro Bufonis lapidibus gemmarii obrudunt. Priores in agris, ut & posteriores reperiuntur, quos tamen alii in annosis, ac qui diu in arundinetis inter rubos, sentesque, ac vepres delituerint bufonis capitibus generari pertinaciter affirmant.

Chelonites.

Ovum

Anguinum.

C A P. CLI.

Vires, facultates, proprietates, & natura lapidis Bufonis.

IMprimis prædicatur hic lapis ad tumores, atque Inflationes à venenatis animalibus illatas, quas crebro contactu discutit. Nam si scarabei, glires, vespæ, aranæ, aut forices alicui parti infederint, aut damnum intulerint, admotus parti affectæ lapis, dolor mitescit, tumorque partis subsidet. Præsentente poculo venenato fertur hic lapis non solum colorem suum mutare, sed etiam sudare, ac guttas à se emittere. Proinde ad deprehendenda venena *Ad venena.* utilissimus habetur. Propinatur à nonnullis ad venena magna utilitate. Annulo perforato insertus, ut cutim tangat, præsentente veneno cutim calefacere perhibetur. Hodie à multis ad prædicta expetitur, annulisque, licet ingrati coloris sit, gestatur. Præterea ad renum dolores antiquos tollendos, & calculi generationem prohibendam, celebratur. Nam *Ad calculum.* ad ea, singulare, & certum amuletum esse à gemmariis, lucri avidis, prædicatur. Vilis nihilominus est hic lapis, nec maioris venditur, quam à venditore emptoris desiderium æstimetur.

C A P. CLII.

De Corallis.

HAtenus de omnibus gemmis, vel lapidibus qui annulis, auro, vel argento includuntur, & ad luxum gestantur, me egisse existimo, nunc de cæteris, ac iis, qui pro lapidibus gestantur, ac gemmis, vel lapidibus pretiosis comparantur, agendum est. Inter hos primum dignitate, & autoritate locum

304 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
cum fere obtinent Coralli, qui virginum, & mulier-
cularum brachia exornant. *b* Est autem Corallium
frutex sub aqua marina viridis, baccas habens simi-
les cornis, specie, & magnitudine, frutex Coralli è
mari extractus lapidescere dicitur; ob quam cau-
sam à nonnullis Lithodendron, & Dentritis à Pli-
nio vocatur, aliis Gorgonii nomen habet, Europæi
Latinum nomen retinent.

a Corallium inter gemmas recenset Theophrastus libro
δε λίθων, quem Curallium vocat, rubrum, rotun-
dum, simile radici, ac cum ea comparat Indicam
arundinem in saxum duratam. De Corallio multa
Orpheus libro δε λίθων. Hanc gemmam eleganter
describit Publius Ovidius Naso lib. 4. Metamor-
phoseos, hisce verbis.

Sic & Corallium, quo primum contigit auras
Tépore, durefcit, mollis fuit herba sub undis.

b Auctór hæc habet ex Plinii libro 32. Naturalis histo-
ria cap. 2. littera p. Petrus vero Andreas Matthio-
lus in Discord. lib. v. cap. 97, multa contraria tra-
dit, Corallium non baccas ferre ut Plinius asserit,
sed baccas istas, quæ in coralliorum monilibus Cor-
nis, ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis,
torno, & lima prius esse paratas: mox Smyridis la-
pidis pulvere, & terra quadam, quæ è Tripoli Afri-
cæ adfertur expolitas, & lucidum levorem istorum
diutina fricatione habentes. Plura, qui de Corallo
scire desideret, consulat Petrum Andream Matthio-
lum loco iam citato.

CAP. CLIII.

Genera, magnitudo, loci natales, quomodo, & ubi nascatur.

COrallii variæ sunt ratione colorum differentia: aliud enim rubrum, album, nigrum, viride, subflavum, cinereum, fuscum, aliove mixto colore ornatum est. Cæteris omnibus præfertur rubrum minii natiui colore, quod masculi nomen obtinet. Pallescens enim fæminæ nomen habet. Huic succedit Corallium album, deinde nigrum. Nam quod alio colore est, neque in usum adhibetur, neque pro Corallio vulgo habetur, etiamsi in iisdem locis reperitur, & vere eadem planta sit. Vidi apud antiquarium Imperatoris variis coloribus Corallia, ac cuius furculi lignosi adhuc ex parte in Corallium mutati erant, ita ut manifeste planta ipsa lignosa conspiceretur, & initium in ipsa Corallii. Fit enim Corallium dum succus lapidescens subit corpus ligni, id alterat, & in suam naturam convertit, dum in eo coagulatur. Ex quibus colligitur verisimile non esse sub aquis, ut aliqui referunt, plantam plane ligneam esse, & mollem, statimque è mari extractam congelascere, aut coagulari. Si enim hoc verum esset, nulla planta Corallii ex parte lignosa, & ex parte lapidea haberi posset. Quævis enim extracta subito lapidesceret. Quod tamen falsum est, ut dixi. Paulatim itaque ut in aliis aquis lapidescentibus contingit, succus penetrat, ligni corpus, ac ligni formam & substantiam acrimonia, aliave qualitate mutat, atque in ipsius locum lapideum id, quod in se continet, substituit, quod concrecens in Corallii formam abit. An autem Corallium ex lapideo succo crescat, aut generatum alia-

306 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
rum plantarum instar, demum succo dicto altere-
tur, dubitari posset. Ego plantam ipsam, ut coral-
linam, algam, ceterasque herbas, quæ in mari ipso
nascuntur, crescere non absque succo lapidifico au-
tumo. Non tamen lapidescere, priusquam emoria-
tur. Emori autem ordinario naturæ motu, vel
agente in plantam nimis vehementer succo, qui
eam necat, ac subiens, & penetrans intimas illius
partes facile transmutat. Quod autem succus lapi-
descens ad plantæ formam à natura adhibeatur: ex-
perientia multorum, qui plerunque observarunt è
coctilibus lapidibus nasci Corallium, id compro-
batur. Nam in insula Tabacco Africæ finitima,
quæ ex parte à mari absorpta est, multum Corallii
submersis coctilibus lapidibus, radices habens, in-
venitur. Cur autem Corallium lapidescat, alia
plantæ nequaquam, hoc tum propter singularem
ipsius dispositionem contingit, tum quia succus
lapidescens à natura ipsius substantiæ inest: qui fa-
cile lapideam formam, plantam recipere cogit, ac
in aliis non ita copiose reperitur. Materiæ tamen
semper peculiaris dispositio, & præparatio requiri-
tur ut in eam agens agere possit, quæ sæpe abdita
est. Coloris ipsius ratio non magis dari, quam rosæ
potest. Huius enim investigatio humanum captum
superat, nec ad primas, aut secundas qualitates re-
ferri debet, ut nasutuli nonnulli existimant, qui
omnium rerum causas ex his qualitatibus venan-
tur. Nam non magis à qualitatibus hæc proveni-
unt, quam oculi visio. Deus huiusmodi coloribus
res ornavit, ac eorum seminaria seminibus ita inse-
ruit, ut alii ab insito spiritu architectonico produci
non possint. Excrescit Corallii frutex ad hominis
fere longitudinem. Antequam rubescat, ac quo-
dammodo maturus sit, videtur variis coloribus
ringi.

*Quomodo
Corallium
crescat.*

tingi. Quotquot enim plantas vidi nondum exacte in lapidem conversas, omnes vel fusco, vel viridi aliove colore, quo arborum rami tinguntur, colorati erant. Solique illi, in quibus ligneum vix aliquid apparebat, iam rubescere incipiebant, non secus ac in pomis, & pyris rubeus color postremus, ac maturitatis index est. Dum Corallium eruitur multa illi extrinsecus adhærent, quibus depositis nativus, & genuinus color se prædit. Non solum ratione coloris plurimæ sunt Corallii differentiæ, sed etiam ratione materie. Nam aliud molle, durum, solidum, fistulosum, scabrum, politum, porosum, aliud racemosum. Rubrum, & nigrum cæteris magis est compactum. Exemptum Corallium plerumque scabrum est, hinc fit poliri ab artificibus. Nigrum rarius invenitur, olim a Antipathes dictum, quod nonnulli ebumum putant, sed falluntur, cum ebeus lignum sit, ut ante paucos annos ab Hollandis, insula quædam deserta, inter Iavam minorem, & sancti Laurentii insulam inventa, silvis Ebe- ni arboribus abundans testatur. Invenitur nigrum Corallium in Gallicia Hispaniæ urbe: huic simile quoddam spurium Savalia dictum, ex Mauritania *Savalia.* adfertur, cuius interior pars lignea, exterior cornea, & lapidea est, colore ex nigro, luteo, & viridi. Corallii albi species quædam ab Hispanis Polo *Polo.* vocatur, ac in Catalonia ab iis, qui Corallium rubrum quærunt, invenitur, abiiciturque in littus, quod à prætereuntibus collectum pharmacopolis vili pretio divenditur pro Corallio albo. Caret id cortice, crescitque in fundo maris, non in saxis, ut rubrum Corallium. Corallium album solidum est, & cavitatibus caret, raroque reperitur, proinde tutius rubrum, quam album ad medicum usum adhibetur.

Plinio teste rubrum Corallium in India, & Syene reperitur, nunc in mari Tyrrheno passim invenitur, ac Neapolin adfertur, ubi expolitur.

a *Lapis Antipathes, id est, resistens dictus, nascitur in Monte Teuthranta teste Philippo Iacobo Maussacco in libello de fluviis Plutarcho adscripto (ut cap. 9. huius libri monuimus) in titulo de Caico Mysiae fluvio fol. 71. Vbi sub finem hæc Plutarchi verba sunt: Antipathes Vino attritus, sanat vitiligines, & lepras, ut docet Ctesias Cnidius secundo de montibus. V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 942. Antipathen Gemmam Plinii, que contra effascinationes auxiliari putabatur, & Antipathes Corallii genus ab eodem effectu dictum putat.*

C A P. CLIV.

Natura, proprietates, qualitates, & facultas Corallii.

Corallium omne exiccat, astringit, atque refrigerat, cor præcipue, deinde ventriculum, & iecur roborat, atque confirmat, sanguinemque purificat, ac proinde hilarem hominem efficit. Has vires habet intentiores id, quod quam maxime rubet, nam quod subnigrum est, à multis, hominem tristem, & melancholicum reddere perhibetur. Hoc peculiare observatur in Corallio, quod si à viro sano gestetur, elegantius rubeat, quam si à fæmina portetur. pallidus enim redditur, forte quod neque tanto colore fæmina sit prædita, quanto vir, neque tam puri vapores ab ipsius corpore in Corallium, quam à viri exhalent, à quibus vehementer affici, ac coloris mutationem pati multorum experientia certum

*Corallium
à viro ge-
statum.*

certum est. Constat enim Corallium rubrum pallescere, livescere, variisque maculis fœdari, dum à morti proximo, aut periculose ægrotante gestatur. Imo & futuros morbos coloris mutatione demonstrat. Amissum colorem recuperare dicitur si sinapi semine obruatur, aut pane madefacto lavetur. Alii pulverem ex duobus iuglandibus veteribus adiecta salis nitri ʒj. sem. conficiunt, eo cum panno Corallia fricant ut pristinum colorem amissum recuperent. Alii rursus urinam puerorum antiquam, & quæ residendam deposuit, relicta residenda in vas vitreum effundunt, ac in effusione Corallos mergunt, ac vase occluso sinunt per quadriduum, tum exiccant, ac rubro panno albos redditos fricant, donec egregie rubescant. Alii Corallos ut pristinum colorem recipiant, in sterquilinum dependent per multos dies, ita tamen ne sterqus attingant, hoc enim modo pulchri redduntur.

Celebre Corallium est amuletum contra terroculamenta, fascinationes, incantationes, venena, epilepsiam, dæmonum insultus, fulmina, marinaeque tempestates, ac quævis pericula, ob quam causam olim Iovi, Phæboque sacrum erat. Album appensum ut pectus contingat hæmorrhagiam sistit multorum experientia.

a Corallium cor recreat, & roborat, proinde pesti, omnibusque venenatis, & contagiosis morbis, febribusque malignis adversatur, præcordia adversus pestem, omneque venenum munit, si semidragmæ pondere ipsius pulvis quotidie grassante peste sumatur. Contra vitrioli venenum quod in

ventriculo, & intestinis corrosiones, vomitum, secessum, linguæque crassitiem, & nigredinem, difficilemque respirationem inducit ad duas dragmas ex vino exhibitum, omnia illius prava symptomata,

Corallium colores mutat. Corallium morbos ostendit. Quomodo coloretur.

Amuletū est Corallium.

Album quid possit.

Cor confortat in peste.

Contra vitriolum.

*Ne pueri
epilepsia
laborent.*

*Ad gonorrhæam &
menstrua,
albosque
fluores.*

*Ad sangui-
nis flu-
xus.*

*Ad calcu-
lum.*

*Ad alvi
fluxus &
contagia
confectio.*

Ad ulcera.

*Ad oculo-
rum la-
chrymas.*

*Ad denti-
tionem.*

*Tinctura
Corallo-
rum.*

novanus grana decem Corallii rubri ex materno la-
cte infante primum nato exhibita ante omnem
alium cibum, vel potum efficere ne unquam in vi-
ta epilepsia corripiatur, quod c Camillus Leonar-
dus medicus Pisarenensis, frequenter expertum
fuisse testatur. Præterea menstrua nimis fluentia
cohibet, gonorrhæam virorum, uterique fluorem
reprimit, absque alia corporis noxa, sanguinis rei-
ctionem, ac sputa cruenta, fluxusque dysentericos
sistit, & sanat. Renum, & vesicæ calculos expellit,
lienemque absomit, ad quos omnes affectus præ-
stans est sequens compositio, quæ vomitum, liente-
riam, dysenteriam, diarrhæam, aliosque alvi fluxus,
pestisque contagia impedit, & arcet. Recip. Corall.
rubr. præpar. drag. quatuor. Margar. præpar. drag.
duas, Rad. torment. ligni aloes, boli armeni ana.
scrup. duo, sacchari dissoluti in aq. Rosarum, &
cinnamomi q. s. fiat confectio solida. Huius com-
positionis dantur drag. duæ pro una vice. Com-
mendatur præterea Corallium ad ulcera, quæ carne
explet, item ad cicatrices, quas extenuat, oculorum
etiam lachrymas sistit, visumque recreat, si in te-
nuissimum pulverem tritum, & aqua rosarum ali-
quoties lotum, collyriis adhibeatur. Dentitionem
etiam puerorum promovet, si gingivis id mordere
tentent, tenuiores enim illorum frequenti morstu
redduntur, ut facilius postea, & sine dolore per eas
dentes prodeant. Chymici ex Corallis tincturam,
oleum, & sal extrahunt, cuius mirificas ad prædi-
ctos omnes affectus prædicant facultates. Solvun-
tur succo limonum, berberis, ribes, vel aceto stilla-
titio, solutum effunditur, fæces remanentes calci-
nantur in tigillo, donec albescant. Solutio Corallo-
rum distillatur ex balneo, relictæque feces in dante
calci-

calcinantur, quibus affunditur iterum extillatum
 ter repetita cohobatione, ita ascendit omnis tin-
 ctura. Sal habetur in facibus post primam distilla-
 tionem. Alii sal ita eliciunt, Corallos bene tritos *Sal Co-*
 vasi vitreo appposito alembico imponunt, eosque ut *rallorum.*
 vasis fundus excandescat ad albedinem usque cal-
 cinant. Calcem aceto distillato potenti immittunt,
 ac in loco tepido digerunt ad octiduum, quotidie
 bis agitando materiam, ita tingitur colore rubro:
 postea colaturam diffundunt, repetunt infusionem.
 Deinde tincturas omnes simul collectas vesicæ ini-
 ciunt, phlegmaque omne alembico abstrahunt, li-
 quoremque crassum, qui in fundo remansit, in vi-
 trum paulatim infundunt, serosumque omne in ca-
 lido exhalare sinunt. Quo evaporato nova Coral-
 lorum rudimenta apparent, quæ abluuntur aqua
 calida sæpius, qua abstracta, exiccata materiam,
 supra cineres calidos foveat per hebdomadas ali-
 quot; ita enim in sal albissimum convertitur, quod
 in quolibet liquore promptissime solvitur.

Tincturam rubeam, quam oleum aliqui vocant, *Tinctura*
 hac etiam ratione colliges. Corallos crasso modo *Coralli.*
 contusos, solve in aceto distillato, cum non amplius
 solvuntur, effunde, aliudque affunde toties, donec
 omnes soluti sint. Soluti digerantur decem die-
 bus, ita rubescet acetum, quod evaporetur, ut sicci
 fiant Coralli, quibus affunde aquam puram, ac dul-
 cem redde calcem tertia ablutione, donec nullæ fæ-
 ces amplius appareant, & Coralli albi appareant.
 Calcem supra Marmor in cellario pone, ut in ru-
 bram aquam vertatur, ut autem habeas tincturam
 affunde calci spiritum vini, ut quinque digitis emi-
 neat, ac digere per aliquot dies, sic flavescit spiritus,
 quem effunde, aliumque affunde toties, donec
 non tingatur amplius. Hos collectos spiritus circu-

312 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
lato quatuordecim diebus, ita erit ad separationem
idoneus. Pone itaque postmodum in arena, spiri-
tumque abstrahe, ut Coralli albescant. Supra feces
affunde iterum spiritum eundem, ac cohobando
septem vicibus illum extilla, donec nullæ maneant
feces in dante, sed tantum tinctura, aut oleum abs-
que corpore. Id si rite operatus fueris, colorem
conservæ rosarum habebit. Prædictis tincturis, chy-
mici vires admirandas tribuunt. Ego certe testari
possum, me cum extreme febre pestilenti decum-
berem, animique deliquia singulis momentis habe-
rem, quatuorque dies, & noctes absque omni som-
no habuissem, omnesque astantes de mea salute de-
sperarent, me sex guttulis tincturæ, cum decoctione
violarum, ex cochleari propinatis, extemplo, &
quasi miraculose fuisse liberatum. Quamprimum
enim duo cochlearia tincturæ sumpteram, cordis
spiritus ita recreari, & naturæ gratissimum quip-
piam accessisse, ac omnia præcordia subiisse senti,
ut ilico quasi luce depulsis tenebris, morbi vim, me-
dicaminis efficacia, manifeste abigi perciperem. Su-
dorem enim, & crism, (cuius tamen nulla indicia
præcesserant,) movebat, maculasque quampluri-
mas purpureas ad cutim pellebat. Quibus sudore
continuo deletis, brevi pristinam valetudinem re-
cuperabam. Ea facultas tincturæ tribuitur, quod
corpus in temperiem redigat cœlesti quadam vi, ac
propterea omnes partium interiorum affectus ra-
dicitus avellat, propter analogiam, quam habet
cum spiritibus vitalibus, & calido innato, quod au-
get, & roborat ut facile contrarios morbos supera-
re possit. Morbum comitiale, præsertim si spiritu
vitrioli preparata fuerit, paucis septimanis profus
tollere perhibetur, etiamsi à iuventute quis eo
laborarit. Præcipue commendatur tinctura ad
uteri

*Tinctura
Coralli hi-
storia au-
thoris.*

*Tinctura
facultas.*

*Ad comi-
tiale.*

uteri fluores albos, & rubros, quos ita sistit, ut nulum aliud inde mulier incommodum incurrat, omne etiam alvi, & sanguinis profluvium, ex quacunque parte profluat, compescit. Gonorrhæam etiam virorum diuturnam sanat, longe efficacius, & minori periculo, quam pulvis ex Coralliis præparatus. Sal pestiferis cum vino Rhenano, aut aqua acetosâ, si adsit febris, mirabili successu exhibetur. Diarrhæis, aut dysenteriis pestilentibus non minus eadem dosi medetur.

Ad uteri fluores.
Sanguinis profluvium.
Ad gonorrhæam.
Sal ad pestem.
Ad dysenteriam.

Ad melancholiam, & tympanitidem celebratur sequens Corallorum præparatio. Recip. Corallorum uncias tres, visci quercini, hypericonis ana uncias quatuor, storacis calamitæ, laudani ana unciam unam cum semisse, spiritus urinæ lib. ij. coquantur simul in cucurbita vitrea per diem, & noctem, postea exstilletur humor, ac iterum affundatur, ita Corallii fiunt duri, & rubri, eos in mortario contunde, & tere supra Porphyrium, ac exhibe sex grana cum aqua hypericonis ad prædicta.

Ad tympanitin.

Ad omnes prædictos effectus, liquor Corallorum admirabili virtute præditus, sequenti etiam modo præparatur. Corallos grosso modo contusos solve in aceto terebinthinæ, ac solutos digere per mensem, ita tingetur acetum, quod effunde, aliudque affunde, donec non amplius coloretur. Postea filtra effusa, & sine humidum evaporet omne, residentiam ablue, exicca, ac cum spiritu vini circula, postea distilla, ac postremo supra Marmor solve, ita habebis dulcem liquorem, cuius propina sex, aut octo guttas in conveniente liquore, ad omnia dicta mala.

Liquor Corallorum.

Tinctura Corallorum etiam rubra, spiritu quercino, sequenti modo extrahitur, decrecente luna, tribus primis diebus ante Solis ortum, dum luna

Tinctura cum spiritu quercino.

314 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 vagatur in signo terrestri, aliquot ramos quercinos
 amputa, quos per retortam satis minutim prius
 scissos, distilla lente. Phlegma quod primo prodit
 abiice, aut si omnia simul excipere velis, poteris
 balneo phlegma seiungere à spiritu, & oleo. Coral-
 los in pulverem tenuissimum redige, quos calefac
 ut fere excandescant, deinde in spiritum querci-
 num conice, qui solet in distillatione phlegma se-
 qui: sinas in digestionem per triduum, ita spiritus co-
 lorem extrahet rubrum, quem effunde, iterumque
 calefac Corallos, ac in recentem spiritum querci-
 num eos iniice, donec omnem colorem habeas,
 quo habito aufer spiritum distillatione, & in dante
 habebis tincturam. Essentia etiam Corallorum hoc
 modo præparatur. Recip. Corallorum in pollinem
 redactorum lib. i. vitrioli albi, & salis gemmæ ana
 unc. unam, tere omnia supra marmor, impone vio-
 læ, & affund. aq. levistici lib. i. obtura vas, & colloca
 in arena, vel cinere, ignemque da secundi gradus,
 digere per mensem, & rubefiet aqua, quam effun-
 de, & coagula, aut si velis abstrahe alembico humi-
 ditatem, donec remaneat in dante liquor rubens, si
 rubedo non placuerit, repete opus: huius essentia
 propinatur decem, aut quindecim guttè cum aqua
 appropriata, dolorem oculorum sedat, lachrymas
 sistit, ac maculas in oculis nascentes prohibet, &
 discutit.

*Essentia
 Corallo-
 rum.*

*Ad oculo-
 rum vitia.*

a *Observandum autem est, ut Corallorum, & ceterarum gemmarum ramenta super lapidem porphyritem tamdiu atterantur, usque dum redigantur in pulverem, tenuissimi pollinis instar. Et sane advertant Medici, quibus cura est, ut plus honoris, quam auri lucrentur, ne Corallia, ceteraque gemma in cretis mortariis conterantur. Amittunt enim gem-
 ma,*

ma, plurimaeque etiam semina, contusione in aere, vires suas, & ab eo, quod perpetuo refudat ex aere, ab aere etiam adheret, & in sordes concrefcit, malignitatemque contrahunt: id quod manifeste apparet ex iis, quae diutius in aere remanent, atque post eximuntur. Addo hoc, quod in vasis aereis destillata, cum aliis medicamentis tuto non miscentur. Exstat Nobile exemplum apud Ioannem Cratonem Medici cuiusdam, qui praescripserat cuidam emulsionem Margaritarum, pharmacopaeus eam confecit in mortario aereo, simul ac ager assumpserat, vomuit: degustavit item Medicus, idem ei evenit. Galenus in libris de simplicium Medicamentorum facultatibus Corallii non meminit; sed diversis locis Corallium citat lib. VII. de Compos. Medicam. secund. loc. cap. 4. In iis compositionibus, quae ab Andromacho, ad sanguinis reiectionem scripta sunt.

b Lib. 30. observ. medic. observat 7. in scholio.

c Lib. 2. speculi lapidum littera c.

CAP. CLV.

Dignitas, valor, & usus Corallii.

Corallum in tanta olim autoritate apud Indos fuit, ut Margaritas fere pretio aequaret, nunc propter copiam, multum ipsius dignitati, & valori decessit. Expetitur tamen à mulieribus, & virginibus, non solum pro ornatu, & mundo, verum ad fascinationes impediendas. Vulgi enim fama constans est, gestatum summopere prodesse, ac non solum fascinationes, sed daemónum illusiones, incubos, ac nocturna terculamenta, impedire, ut praecedenti capite ubi a facultates Corallii explicavi, ostendi. Rubrum reliquis praefertur, ac quo rubicundius, eo carius. Solet in orbiculos redigi, & perfo-

*Amule-
tum ad
daemonia
& fasci-
na.*

316 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
perforari, ut filo traiecto pro brachialibus, aut coronis precariis inserviat. Uncia rubicundissimorum orbiculorum pisi magnitudine uno thalero vendi solet. Maiores paulo maiori pretio; minores minori venduntur. Fragmenta ad medicum usum idonea si rubeant, ac quisquileis careant, si libram pendent, thalero venduntur. Corallium racemosum quod à Principibus ad ostentationem servatur tanti fit, quanti ab eorum appetitu æstimatur. Vidi Corallii fruticem multis ramis ornatum qui centum thaleris æstimatus fuit. Potest etiam pluris vendi. Appetentis enim luxus æstimari non potest. Multi sunt qui singularia quædam metallica, ac insolentes naturæ excrescentias immenso æstimant pretio cum tamen inutiles sint.

Pretium
Coralli.

Corallium
racemo-
sum.

a Quoniam author facultatis Corallorum hic etiam meminit, non abs re erit hoc loco inserere descriptionem nobilis compositionis, & frequenti in usu, quam Diacorallium vocant, quæ ex Corallis, & aliis simplicibus constat, cuius usus, creber est in vomitu, lenteria, dysenteria, & aliis alui fluxibus, quæ hæc est. ℞ Corallorum Rubeorum preparatarum drachmas duas, Margaritarum preparatarum, drachmam unam, Boli Armeni drachmam semis, Ligni Aloes scrupulum unum, sacchari albissimi, dissoluti in aqua rosarum, & cinnamomi, quantum sufficit. Fiat confectio solida,

C A P. C L V I.

Imitatio Corallii.

Variis modis conantur artifices imitari Corallium rubrum, nonnulli externam formam, & colorem quærunt, ita ut si procul aspicienti, aut imperito

perito Corallium videatur, contenti sint. Alii ita imitari student, ut à vero discerni vix possit, ac veri Corallii vires, & facultates habeat. Priores pyri sylvestris fruticem, vix pedem altum, & qui ex vetustate arboris crassa radice expullulat, colligunt. Hunc quia ramos Corallorum instar inflexos habet, mundant, ac supervacaneos surculos, & corticem auferunt. Deinde oblinunt calide emplastro durissimo, facto ex cinnabari, colophoniam, ceraque alba. Oblinitus frutex, ac igne carbonum lævigatus exacte Corallium refert, ut non nisi à peritis fraus agnoscat. Posteriores Corallorum fragmenta in pulverem redigunt tenuissimum, ovique albumine, ac sufficienti cinnabaris quantitate adiecta, in formas comprimunt. Exemptum deinde, & duriusculum Corallium iterum ovi albumine, ut splendeat, obducunt. Sunt alii qui loco cinnabaris, quia venenum est, massam cocci, & croci colore tingunt, verum nisi quis colores apte miscere sciat; vix exacte Corallii rubedinem nancisci poterit. Ioan. Bapt. à Porta Corallium in tenuissimum pulverem redigit, deinde in tepido salis alkali lixivio manibus aliquoties nova adiecta aqua lavat. Postea aqua simplici aliquoties abluit. Tandem cum resederint, addit colorem cinnabaris, sanguinis draconis, Hæmatitis, minii, boli armeni, rubricæ, cocci, santali, brasiliæ, erithrodani, aut alium adiecto limonum succo per filtrum purgato, quem bene movet, postea in vitrum violæ transfert, recteque permiscet, ac in fimo condit, donec pulvis solvatur in rubicundissimum liquorem, quem decapulat. Mixturem vero manibus pinguedine illinitis, tractat, ac in formas comprimit, calentique Soli exponit, ac oleo perungit, ut lævigetur, ac dureseat veri Coralli instar, quæ postea expolitur.

Alia imitatio.

A Co-

318 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
A Corallium verum. C Corallium album.
D Corallium album verrucosum. E Pseudo-
corallium album.

F gypsum

F Gypsum Coralloides. G Lythophitum Coralli formæ. B Pseudocorallium nigrum.

C A R.

De Pseudocoralliis nativis.

COrallio albo similis planta invenitur verrucis multis referta, ob quam causam Corallium Verrucarium dici potest. Color intus, & in fracturis cinereus est, circa truncum ex albedine parum, interdum extrinsecus rubescit. Duritiem, & pondus Corallii rubei habet, superficies tota plerunque lineis inæqualibus scatet, ubi frequentes habet verrucas, quæ porosæ sunt, & vesiculas habent, è quibus congrui in mari Hispanico fugunt.

Aliud genus Pseudocorallii albi invenitur, a Gesnero teste, fungosum, tuberosum, leviterque articulatum, pennæ anserinæ crassitie, & fragile, ambiente crusta albida constans, parte interiori fungosa, ac friabili, plena radiis exilibus, & crebris, qui à communi centro incipiunt, & in crustam desinunt. Substantia asperiuscula, & dentificiis apta videtur: sapor ei nullus.

Savalia.

Nigrum Pseudocorallium etiam habetur Savalia dictum, cuius mentionem feci præcedenti capite, cuius cutim extimam si adimas, & expolias, nigro colore pulchre nitet. Adhæret saxi in mari. Interior pars lignum est, quod per omnes ramos extenditur, hoc cornea, & tenaci crusta, ac lapidea dura non friabili obducitur. Color cutis è fusco luteo, & subviridi constat, verum crusta illa crassa nigredine, aliove colore splendens, minores tantum ramos, & extremos obducit, tenuissimum lignum in se filii instar habentes. Crassiores rami cute tantum teguntur, quam si radas, marinus quidam, ac piscosus odor sentitur, ac mox lignum quod subest, se videndum offert, ac si poliatur, nitet. Putat Gesnerus hanc plantam

plantam ab Agricola pro ebena fossili haberi. Ad *Ebenum*
 Pseudocorallii species referri potest planta, quæ in *fossile.*
 littore Baiano invenitur, ac ab incolis Parma vocatur, *Parma.*
 quam multi Corallium imperfectum, atque ab *Adarce.*
 Aristotele Adarcen, vel antoloden vocari putant. *Corallina.*
 Ad Pseudocorallii species etiam corallina ad ver-
 mes necandos celebris, & Gypsum coralloides re-
 ferri posse videntur. *Gypsum*
Coralloi-
des.

a *Libro de Fossilibus Impress. Tiguri (ut post caput 52.*
buius libri monuimus) fol. 138.

C A P. CLVIII.

De Succino.

Succinum ab Arabibus *Ambra*, à Persis *Carabe*, ab
 Ægyptiis *Sacal* appellatur, Galli de l'*Ambre* vo-
 cant, Germani *achstein* vel *bornstein*, Græci ele-
 Ætrum, antiqui Germani *glessum*, vel *glessè* nomina-
 bant. Quidam antiquorum Lyncurium putant, *Lycurius.*
 verum ego, ut in cap. de Hyacintho exposui, Lyn-
 curium Hyacinthi speciem puto, eamque quæ Suc-
 cinum ita exacte refert, ut ab illo visu solo discerni
 non possit. Succinum aliqui Bituminis speciem
 ponunt. Aliqui arboris lachrymam, aliqui succum *Quid sit*
 ex terra manantem, à maris frigiditate, & salugine *Succinum.*
 condensatum. Alii balenarum pinguedinem, vel
 semen. Igni admotum Succinum flammam concipit,
 ac fricatum ut caleſcat, ad se paleas trahit. Odo-
 rem habet suavem. Dum perspicuum est araneas,
 muscas, aliaque insecta, aut arborum particulas in
 se interdum continet, ob quam causam multi olim
 succum fuisse colligunt, qui vel ex arboribus, vel
 terra emanans, ac insecta obvia in se mergens, ita
 ut nunc apparet, coaluerit. Quam sententiam im-
 probare

322 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
probare non possum. Si quis obiiciat in mari huiusmodi insecta non esse, respondeo ante aliquot secula, ubi iam mare est, terram fuisse, ac olei fortassis fontem, ex quo effluens oleum, facile huiusmodi animalcula in se recipere, & demergere potuit. In Belgio marina loca terrestria fieri, ac terrestria maritima sæpe deprehenditur. Nam in fundis nonnullis prope urbem Brugensem patriam meam celeberrimam, dum ad decem, vel viginti ulnas foditur, integræ sylvæ reperiuntur, arborumque folia, & trunci tam exacte adhuc apparent, ut species arborum dignosci, & foliorum etiam series singulis annis delapsa, distingui optime possit. Utuntur huiusmodi lignis, & foliis carbonis vice, nostro idiomate *Deerynck* vocant. Sylvæ hæc subterraneæ inveniuntur in illis locis, quæ ante 500. annos mare fuerunt, ac postea à mari evicta ac à mari aggeribus separata fuerunt. Ante quos annos nulla memoria est, illa loca unquam extra maris alveum, & in continenti fuisse. Quia tamen sylvæ reperiuntur, & arbores, quorum cacumina, & superiores partes Orientè ideo respiciunt, quod à marinis procellis, Occidentalibusq; ventis, Orientem versus, non alio deiici potuerint, necessarium est ante hominum memoriam loca illa aliquando terrestria, ac extra marinos terminos fuisse. Ut hoc illis locis, ita simile etiam iis, ubi Succinum reperitur, potuit contingere; tantaque olei bituminosi quantitas olim effluere, ut frigore, & salugine maris concreverit, ad innumeros annos sui copiam faciat, nunc adhuc effluere verisimile non est, cum in mari huiusmodi animalcula neque conspiciantur, neque vivere possint. In littoribus vero aliarum provinciarum huiusmodi fontes esse, in mare fluere, ac Succinum ibi congelari, deinde tempestate ad littora Borus-

*Vbi olim
in mare nunc
terra.*

*Deerynck.
Sylvæ sub-
terranea.*

Borufforum pelli, etsi fingi possit, tamen veritati consentaneum vix videtur hac ætate, qua Daniæ, Sueciæ, Livoniæ, Finlandiæ, vicinarumque regionum littora omnibus notissima sunt. In quibus huiusmodi fontes, & scaturigines nunquam animadvertæ sunt. Nisi quis in specubus subterraneis, ex putredine huiusmodi animalia generari asserat. Album Succinum vetustius flavo, & pellucido videtur.

CAP. CLIX.

Genera, loci natales, ubi inveniatur, & quæ magnitudine sit.

Succini tria præcipua genera statuerem. *Minerale.* Minerale, animale, & vegetabile. Minerale id quod ex aura bituminosa, vel ex oleo bituminoso, eiusve puriore portione concrevit. Animale quod ex animalium pinguedine induratum *Animale.* est. Et vegetabile quod ex lachrymis arborum *Vegetabile.* resiniferarum coaluit. Istorum Succinorum innumeræ sunt differentiæ. Quia succi bituminosi in terra diversi sunt, & resinæ etiam plurimum inter se consistentia colore, & odore differunt. Quæadmodum etiam animalium, & piscium olea, & pinguedines sunt differentes; ex quibus, dum à maris salugine condensantur, variæ species, vel Succini, vel Succino similes efformari possunt. Verum hodie quia *Quatuor differentiæ Succini.* aliqui omne Succinum ab arboribus fluere, aliqui mineralem succum esse contendunt, tantum quatuor illius differentiæ statuuntur. Unum album, seu candidum vix unquam transparens, rarum, cæterisque prætiosius, balsamo viribus simile odorem suavem, & fragrantem spirans, alterum auri modo flavum, & transparens plerunque, in quo varia animalcula insecta, festucæ, herbarum, arbo-

arborumve surculi, aut semina conspiciuntur. Id aliquando Chrysolithum, Carbunculum, Hyacinthum, vel Topasion, reliquasque gemmarum differentias suo colore exprimit. Tertium variis coloribus ornatum, interdum transparens, interdum opacum. Quartum opacum, variisque coloribus ignobilioribus uno, vel pluribus fœdatum, quod è pingui exhalatione bituminosa, concurrente terrestri, nitrosa que materia, concretum est, ac interdum in agris invenitur, alias omnes hæ Succini species in Sudinorum Oceano, marique Boruffico ab incolis piscantur. Dum enim Favonius, Caurus, aut Trafcias ventus spirat, tum Succinum ad littora expellitur, ac piscatores nudi fervente maris æstu, illud reticulis, perticis affixis ingrediuntur, Succinumque colligunt, pro quo tantum illis salis rependitur. Aiunt nonnulli in Sudinorum Oceano vix triginta à littore stadiis, sereno cœlo, scintillare quiddam instar pellucidi bituminis in fundo maris, ac ad eum locum convolare pisces. Hic Succini scaturiginem, vel congelatam, & induratam massam montis instar arbitrantur, à qua fluctibus, & tempestate maris disfractæ particulæ ad littora pellantur. Sed incerta hæc omnia. Succinum in Balthico mari inter Suevi amnis, & vistulæ ostia invenitur. In continenti Illebiæ alias massa humani capitis magnitudine in fodina inventa fuit. Colligitur quoque in lacu falso, non procul ab eo loco. In Prussia in littore Pucici sinus, non longe à monasterio oliva effoditur. Item in lacu quodam à mari remotissimo, ubi veteris, & nobilis familiæ Truthsiorum à *VVetsbau-sen* pagus est, distante ab oppido *Rastenburg* tribus miliaribus. Item prope Regiomontem Prussiæ interdum ex terra effoditur; sed maior copia ad littora Sudinorū colligitur. Theophrastus in *Æthio*

*Modus col-
ligendi
Succinum.*

*Mons ex
Succino.*

*Vbi inve-
niatur.*

pia, Xenocrates in Numidia, Assubaras iuxta Atlanticum mare, & Nicias in Ægypto nasci tradunt. Verum illorum tempore locus natalis illis fuit ignotus. Primus Cornelius Tacitus ubi reperitur satis pro sua ætate exacte describit, his verbis, Æstii populi ad dextrum Suevici maris littus mare scrutantur, ac soli omnium Succinum, (quod ipsi glessum vocant) inter vada, atque in ipso littore legunt. Nec quæ natura, quæve ratio gignat ut Barbaris quæsitum, compertumve. Diu quinetiam inter cætera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. Ipsis in nullo usu; rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam, atque etiam volucra animalia plerunque interlucent, quæ implicata humore, mox durefciente materia cluduntur. Fœcundiora itaque nemora, lucosque sicut Orientis secretis, ubi thura, balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis, terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radiis expressa, atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa littora exundant. Si naturam Succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur, alitque flammam pinguem, & olentem, mox ut in picem resinam lentescit. Hactenus Tacitus. De ipsius origine multæ fabulæ olim à Poëtis, & Historicis confictæ fuerunt. Sophocles concretas lachrymas Meleagridum avium Meleagrum deflentium scripsit. Alii Phaërontem, cum equos Solis male rexisset, à Iove fulmine peremptum fuisse, ac in fontes Eridani, seu Padi fluvii decidisse, eiusque mortem Nymphas sorores ita flevisse, ut doloris magnitudine in populos fuerint conversæ, quæ singulis annis eodem tempore lachrymas producant, è quibus electrum fiat, tradunt.

*Veterum
de loco ubi
invenia-
tur opinio.*

*Fabula de
Succino.*

326 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 Sunt qui Lyncis animalis lachrymas induratas Succinum esse scribant. Mithridates è cedrino arborum genere nasci dixit. Ægineta Succum albæ populi putavit. Cardanus nunc maris, nunc phocarum spumam esse arbitratur. Ego pinguem terræ Succum, seu oleum bituminosum olim effluxisse, & induruisse, & nunc adhuc effluere, ac à maris sal-fugine coalescere, tenuique portione exclusa indurescere, vel à subterraneo calore, pinguedinem hanc in spiritus resolvi, sublimari, ac intra terræ poros, à nitrosis spiritibus, iterum figi, ac coagulari existimo. Spiritus enim salis chymicorum experientia non solum alios spiritus, sed oleosa quævis facile congelant, & coagulant. Id sinegmata, quæ ex sale, & oleo coaluerunt, & resinæ species, quæ in aqua vitrioli, adiectis aquis astringentibus, multorum experientia indurantur, ostendunt. Succini frusta humani capitis magnitudine interdum inveniuntur. Scribit *b* Plinius Romam Succini glebam XIII. librarum allatam fuisse. Album rarius magnis frustis reperitur, idque aureo vetustius, quia exesum, magisque friabile esse iudicatur, ob hanc causam aureum ab Italis illi præfertur; verum experientia viribus flavo, aureoque præferri debere testatur.

*Opinio
 authoris.*

Magnitudo.

a Inter quos est etiam Petrus Bellonius lib. 2. observat. cap. 72.

b Libro 37, Naturalis historiae cap. 3. littera g. Hector Boëtius tradit apud Schetlandiæ Buthquamiam, electri massam, equo maiorem, appulisse, qua rustici, & parochi Sacerdotes, ignari quidnam esset, thuris loco utebantur. De Succino plura scripserunt Petrus Andreas Matthiolus in lib. 1. Dioscorid. cap. 93. Hieronymus Cardanus lib. v. de subtilitate. Georgius Agricola

Agricola lib. IV. de Natura Fossilium cap. 8. 9. 10. II. 12. 13. 14. & 15. Andreas Aurifaber quondam Illustriss. Princip. Borussiac. Medicus, libellum conscripsit de Succini historia, qui libellus insertus est tomo 4. consiliorum, & epistolarum medicinalium Ioannis Cratonis post epistolas. Aëtius lib. 2. Tetrabibl. cap. 35. Paulus Ægineta lib. V. littera h, & alii, quos hic particulatim recensere nostri non est instituti.

CAP. CLX.

Natura, facultates, proprietates, & qualitates Succini.

Succinum astringens, modice ignea, & calida est naturæ, flavum calidius paulo albo, quod non tantum olei in se habet, esse videtur. A medicis album maiores habere vires, quam flavum censetur. Commendatur autem ad varios affectus. Si forinsecus gestetur pueros contra fascinationes, nocturnaue terriculamenta tueri perhibetur. Cervici alligatum Succini frustum, oculorum lachrymas fluxus, & ophthalmias miraculi instar sanare à Myzaldo scribitur. Commansum album Succinum linguam grata dulcedine, ac nares odore fragrantissimo afficit. Cordi imprimis amicum est, propterea syncopen, animi deliquia, cordis palpitationem, & pestem curat, morbosque contagiosos abigit, & cor contra omnia venena tuetur, Balsami enim instar spiritus cordis recreat, viribus auget, puroque reddit. Cerebro non minus, quam cordi convenit. Illud enim si nimio humore gravetur corrigit, ac proinde vertiginem amovet epilepsiam, apoplexiam, defectum memoriæ, carum, lethargum, cephalicam, paralysem, aliaque vitia, quæ à cerebro oriuntur, non solum curat, sed ne quis

Amuletum.

Ad lachrymas oculorum.

Ad cordis affectus.

Ad cerebri vitia.

*Ad asthma.**Ad calculum.**Ad hydro-*
*pem,**Ascitem,**Gonor-*
*rhaam.**Fluxum*
*sanguinis,**Dentes.**Menses.**Fluorem*
*uteri.**Partum.**Arthriti-*
*dem.**Ad cordis*
*affectus,**Ad cerebri*
*morbos.**Ad epile-*
psiam.

in ea præcipitur, prohibet. Asthmaticos à paroxysmo liberat, urinæ difficultate, calculoque laborantes, statim liberat. Hydropicorum asciticorum aquas miraculi instar brevi, urinæ promotione educit. Gonorrhæam, hæmorrhagiam, ac difficultatem intestinorum compescit, dentium dolores sedat, menses retentos ciet, uteri fluorem sistit. Uteri strangulatum peculiari vi prohibet, & curat. Partum, & uterum retinet, illumque si difficilis fuerit facilem reddit, catarrhis, morboque articulari medetur. Renes, & matricem purgat, ventriculi vitia omnia corrigit, eiusque tunicas ab infarctu vitiosorum humorum liberat, ac ne quid in eo putridi, aut dolor oriatur, prohibet. Ad cordis omnes affectus, pestem, venena, morbosque contagiosos domandos, pulvis sequens mirifice præstat. Recip. Succini albi drag. i. Perl. præp. Coral. præp. ana scrup. sem. ossis de corde cervi, rasuræ eboris, cornu cervini, ana scrup. unum, terræ sigillatæ, Boli armen. fol. auri ana scrupu. sem. fiat pulvis subtilissimus. Dosis est à scrup. uno ad drag. unam cum aqua appropriata, ut melissæ, tormentillæ, aut acetosæ. Ad apoplexiam, epilepsiam, & catarrhos ad pectus decumbentes prohibendos multi præservantur sequenti pulvere, Recip. Succini albi drag. duas, spec. diarrh. dragm. unam, diamarg. frigid. de gemmis ana drag. semis cum aqua bethonica detur drag. una, altera à novilunio die. Ad cerebri vitia omnia sequens pulvis admirandæ facultatis est, epilepsiam enim desperatam curat, non solum in pueris, sed & in adultis. Vermesque omnes interficit, unde sæpe epileptici paroxysmi oriuntur. Recip. Succini albi drag. duas, cranii humani, ungu læ alcis, rad. pæoniæ maris sem. pæoniæ, sem. rutæ, cumini, cinnamomi, ana scrupulos duos, cinabrii montani scrup. unum, fol. auri

auri scrup. sem. Margaritar. præparat. Corall. præparat. an scrup. semis, datur pulvis iste à scrup. uno, ad scrup. duo cum aqua rutæ, præoniæ, ceraforum, aut bethonica, die proximo à novilunio. Si pulveris forma non placuerit, adiciatur sacchari albi q. s. & fiant rotulæ dragmas duas, aut tres pendentés, quarum una vesperi ante lecti introitum sumatur. Ante tamen usum istorum semper purgatio præmittenda. Ad capitis defluxionem, & tussim, ac asthma decoctus pulvis exhibetur cum aqua decoctionis guaiaci, ad dentium dolores decoquitur cum vino, ac uncia duæ decocti singulis diebus propinquantur. Si calor adfuerit, loco vini, aqua melissæ, menthæ, aut cuscutæ adhibetur. In pulverem redactum ex vino propinatur ad album uteri fluorem, ad gonorrhæam ex ovo sorbili dragm. una præbetur utilissime. Ex vino potatum gravidis gestacionem fetus leviozem reddit, calculum pellit miraculi instar, si paliuri semen addatur, menses provocat, ac uteri strangulationem sistit, partusque difficiles faciles reddit datum cum vino dragmæ unius pondere, id enim frequenti experientia comprobatum est: si parum croci addatur, ac cum decocto arthemisæ exhibeatur prædictus pulvis efficacior erit. Ad morbos articulares coquitur cum guaiaco, ad ventriculi robur conservandum, ac tunicis ventriculi humores ad hærentes exturbandos, oculorum ac matricis, renisque vitia emendanda celebrantur mirifice sequentes pillulæ. Recip. Suc. albi, mast. ana dragm. tres, extracti aloes simpl. drag. sex, agarici trochiscati dragm. iij, aristolochiæ rotundæ veræ unc. ij, myrrhæ unc. j, croci unc. semis, cum syrup. de bethonica fiant pillul. 9. ex dragm. una, ac dentur quatuor, vel quinque circa lecti introitum. Succini fumus exceptus utero, cum decidentem, in pristinum

*Ad catar-
rhos.*

*Ad dentiū
dolores.*

*Pro gravi-
dis.*

*Ad calcu-
lum.*

*Ad arti-
culares
morbos.*

*Ad ven-
triculi vi-
tia.*

330 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
locum restituit. Naribus admotus strangulatum
ipsum prohibet, ac cubiculis exceptus, aëris putre-
dinem corrigit, pestisque miasmata consumit, eo-
rumque nocumenta emendat.

*Ad pe-
stem.*

*Oleum
Succini.*

Vires olei.

*Oleum
aliter.*

*Aliter
oleum.*

Paratur ex Succino oleum balsami instar, ad omnia prædicta vitia admirabile, multoque efficacius pulvere, hac ratione. Per descensum, vehementi igne è Succino nigrum oleum fœtidum, asphaltique odorem referens, exustum, fluidum, liquido bitummis colore, consistentia vero oleo lini simile depellitur. Id in retortam coniectum, ac elicatum aurei coloris oleum, odore suavius, ac diaphanum, longeque priori tenuius, petrolei instar, promit. Hoc postea per balneum distillatum, aquei coloris oleum tenuissimum, & ad omnis generis obstructiones referandas aptissimum, adque epilepsiam, apoplexiam, paralyfin, & vertiginem prohibendam, & sanandam, hydropemque, & calculum sanandum peridoneum præbet. Huius vires admirandæ sunt, ut propterea Europæum Balsamum vocetur, ac veri Balsami loco haberi possit. Quicquid virium petroleo tribuitur, huic multo magis tribui debet. Succini oleum alii aliter distillant. Sequens modus cæteris videtur facilior. Succini pulvis humectatur lixivio fortissimo, ne intempestive ascendat, postea cucurbitæ æneæ imponitur, eaque aperto igni committitur, supraponitur illi alembicus, ac rostro, seu naso additur alter canalis vitreus, ut longiorem viam habeat oleum, ita enim melius extillatur. Extillatum inditur alteri concurbitæ, addita aqua, quæ committitur balneo mariæ, aut arenæ, ita modeste extillatur iterum, & rectificatur. Quin etiam tertia vice à nonnullis distillatur, ut purius fit, addito sale, vel oleo salis. Alii prima vice in spiritu vini solvunt, Succinum macerant, & de-
inde

inde oleum extillant. Alii in aceto forti, vel distillato. Alii per se lento igne distillant, ac postea repetitis distillationibus per balneum rectificant. A multis hic modus celebratur. Recipe fragmenta Succini non subtiliter pulverisati lib. 3. adde pulveris silicum calcinatorum, aut arenæ mundæ lib. 4. imponas retortæ lutatæ, eamque furno probe committe luto, addito vitreo recipiente cum aqua. Urge igne lento, & prodibit album oleum, in aquam decidens. Dum flavescere incipit, muta recipientem, idque seorsim collige, donec rubescere incipiat. Id iterum seorsim collige alio recipiente. Atque hoc modo tria habebis olea. Albi olei ex libra habebis uncias duas, flavi unciam cum semisse, rubri uncias duas. Ignis fortior esse non debet eo, qui requiritur, ut cera fundatur. Si maior fuerit ebullit. Ubi olea nactus fueris, poteris illa rectificare, & aquæ instar limpida efficere.

*Aliter
oleum.*

E Succino etiam magisterium hac ratione paratur. Tunditur minutissime, huic affunditur spiritus vini, ut solvatur. Solutum transfunditur, aliudque affunditur, quousque quod solvi potest solvatur, ac per mensem digeritur. Postea aquæ omnes tinctæ igni solvuntur in auras, ita in fundo reses oleum magisterium est Succini, quo cicatrices in facie delentur, ac vertigines fugantur. Valet ad omnia, ad quæ oleum, ac eodem modo in usum adhibendum est. Verum olei gutta unica, plus virium habet, quam sex magisterii. Olei usus hic est, ad acris contagia, pestem ac catarrhos prohibendos, nares oleo inunguntur, aut aliquot guttæ gossipio excipiuntur, quod sæpe naribus, olfaciendi gratia, adhibetur, ac præstantius est, si gutta una olei garyophyllorum addatur. Eiusdem efficaciam tabellæ sunt, ex solo saccharo præparatæ, adiectis guttis paucis olei

*Magisteriū
Succini.*

Olei usus.

*Tabellæ
Succino.*

Vires olei.

olei Succini. Præservant etiam tres guttæ cum sale absinthii, & aqua scabiosæ, acetosæ, aut tormentillæ quotidie sumptæ à peste. Ac curant septem cum aqua card. bened. & sale arthemisia bibitæ, quia sudorem potenter, vel urinam movent, ac virus omne expellunt.

Ad apoplexiam.

Ad apoplexiam, & paralyfin, vertiginem, incubum præservationis causa cum aqua Bethonica, lavendulæ, cerasorum, cinnamomi, tilia, vel salviæ, aliquot guttæ quotidie sumi possunt.

Ad loquelam.

Nam correptis loquelam restituit oleum, si statim 8. illius guttæ, cum prædicta aliqua aqua, offerantur. Imo integre curat si nucha, & membra eo inungantur, ac per aliquot dies eius usus frequentetur, ac pulsus temporum eo inungantur. Potest oleum unguento appropriato misceri, eoque membra paralytica, aut nervi contracti, ut curentur, inungi.

Ad calculum.

Ad vesicæ, vel renum calculum, ac urinæ suppressionem una, aut duæ guttæ cum aqua pimpinellæ, laxifragiæ, Raphani, nasturtii, aut petroselini propinatæ, calculum pellunt, ac obstructions solvunt.

Ad partu.

Idque etiã fit si umbilicus, & perinæum oleo inungantur. Dum difficile partus procedit sex guttæ cum aqua arthemisiæ, & cinamomi facile fatum promovet. Ad quem etiam effectum pinguedine anguium miscetur, eaque umbilicus inungitur.

Ad uteri strangulationem.

Ad uteri strangulationem etiam guttæ, tres, cum aqua menthæ, propinantur, ac nares, & umbilicus inunguntur, hoc enim modo facile restituitur mulier.

Ad menses.

Tres guttæ cum aqua anisi sumptæ, alba menstrua sistunt. Septem vero octidui spatio bis sumptæ cum aqua pulegii retenta menstrua fluere faciunt.

Ad catarrhos.

Ad eundem scopum tabellæ ex saccharo cum aliquot guttis olei faciunt. Si quotidie sumantur guttæ quatuor, etiam caput, frigidis catarrhis, & vertigini obnoxium, curant, & roborant, ac anhelitum

libe-

liberiores faciunt, cordisque robur augent ne syncope afficiatur. Dantur autem singulis septimanis bis cum aqua appropriata, ut dixi. In deliquio animi cervix, nares, & pulsus temporum inunguntur, ad vomitum orificium stomachi. Dum sanguinis sputo quis corripitur tres guttæ bis in septimana cum aqua Tussilaginis offerendæ sunt. Ad icteritiam tres guttæ dantur cum aqua Chelidonie, ad visum obscuritatem cum aqua Eufrasie. Ad colicam cum aqua menthæ, aut cinnamomi. Ad febres cum aqua gentianæ. Ad vermes cum aqua Tanacetii. Ad melancholiam, cum aqua roris marini, mirabile est.

Ad deliquia.
Ad sanguinis spurta.
Ad icteritiam.
Ad colicam.
Ad febres.

Ad melancholiam.

CAP. CLXI.

Dignitas valor, & usus Succini.

Plinii a testimonio taxatio Succini propter dignitatem, & auctoritatem, qua colebatur à Romanis, tanta fuit, ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum, vigentiumque pretia superaret. Domitius Nèro in cæteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Popæ in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine Succina appellando. Hodie coronas, & vascula, seu pocula ex Succino parantur; illæ brachiis ornandis, & ad preces numerandas, hæc ad medicamenta singularia custodienda, mensasque ornandas, in usu sunt. Vascula, quæ humani pugni magnitudine sunt, ac rite elaborata 10. vel 16. Thaleris aestimantur, nisi cælaturæ artificium singulare, materiæ aestimationem multoties superet. Si figuras in se aliquarum rerum contineat Succinum, à possidentis affectu aestimatur: fragmenta Succini aliter aestimantur. Albi enim fragmenta 6. thaleris venduntur. Mixta ex albo,

334 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
albo, & flavo Succino, duobus thaleris. Nigra ve-
ro & impura medio thalero, imo etiam quadrante,
si multum impuri contineant. Mixta fragmenta ad
olei extractionem imprimis valent. Album enim
Succinum tantum olei non præbet, quia aridius,
partibus videlicet oleosis vetustate exhalatis, ma-
risque frigiditate expressis. Valet etiam Succinum
ad vernicem faciendum, quo pictores, ac typogra-
phi utuntur.

- a *Libro 37. Naturalis historiæ cap. 3. littera h.*
b *Precatoriæ Spherulæ è succino, teste Petro Bellonio
lib. 2. observat. cap. 72. non minore sunt apud Ara-
bes, Syros, Ægyptios, & Indos pretio, quam apud
Christianos: nam Turcæ perinde his spherulis utun-
tur, ut nostri homines, & suas preces pro eorum
consuetudine ad eas demurmurant. Sed & ad alios
varios usus applicant, veluti ad ornatum ephippio-
rum, frænorum, clitellarum, equorum, mulorum,
camelorum.*

C A P. CLXII.

Imitatio, & adulterium Succini.

Plinii tempore tingebatur ad libitum Succinum, hædorum, & anchusæ radice, ac etiam conchylio, id est, violæ ferotino colore. Hac ætate ars tingendi Succinum periit. Si tamen verum sit, quod vulgo scribitur, in ceram ferventem immissum, molle fieri, facile quosvis colores recipere poterit. Imitatio Succini a multis proponitur. Cardanus ovi candido, & tragacanthi lachryma immixtis formicis, culicis, muscis, paleis, Succinique pulvere, ut bene oleat, & festucas trahat, Succinum imitari conatur, ac melius, aptiusque candido
ovi,

ovi, vitellum iudicat, quod coctum humiditatem, putredinis authorem amittat, ac in lapidem dure-
 ficat. Myzaldus, Crystalli pollinem, albuminis ovi
 conquassati, aqua croco addito, miscet, vitro im-
 ponit, ac aquæ ferventi committit, dum duram
 consistentiam adipiscatur, quam efformat. Verum
 si corpus diaphanum cupiat, ante coctionem ma-
 teriam percolat; sed modus iste mihi non placet.
 Baptista à Porta mastichen liquidam per colum-
 traicit, ut expurgetur, parumque radicis curcumæ
 adiicit, ac Succini speciem imitatur. Sed utilius, &
 verius imitatur is nativum Succinum, qui id dissol-
 vere, ac dissolutum iterum coagulare, vel in mas-
 sam cogere novit. Quomodo autem id fieri de-
 beat, verus physicus, ac qui prædicta intelligit, fa-
 cillime assequi poterit. Ignaris, ac Musarum osori-
 bus hæc aperire nefas existimo. Sufficiat itaque
 naturæ scrutatori, viam ita facile hoc capite de-
 monstrari, ut falli non possit. Qui exactam Succini
 historiam vult, Andree Libavii viri Doctiss. tra-
 ctatum legat.

C A P. CLXIII.

De Gagate.

GAgates nigrum Succinum exustum, & indura-
 tum videtur, splendet politum, sed Succino
 gravius olet odore sulphureo. Paleas etiam, Suc-
 cini instar attritu calefactus trahit, ut resinæ, & bi-
 tuminosa dura fere omnia. Nomen habet à loco
 natali, à Plinio teste, loci, & amnis Gagis Lyciæ Ga-
 len. 9. simpl. ita describit. Est & alius lapis colore
 nigro, qui ubi igni admotus fuerit, perfimilem bi-
 tumini odorem exhibet, quem Dioscorides, non-
 nullique alii in Lycia inveniri prodiderunt, ad flu-
 vium

336 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 vium nomine Gagaten, unde & ipsi lapidi nomen-
 claturam dicunt inditam. Piffasphalto non est dif-
 fimilis, sed multo durior, nigriorque. A carbone
 fossili differt, quia Gagates solidior, densiorque est,
 ob exhalationem, quæ sensim affavit, & excoxit hu-
 midum oleosum. Materia Gagatis similis videtur
 fecibus, quæ extillato Succini oleo remanent in re-
 torta. Hæ enim si diutius omni oleo extillato af-
 sentur, splendent picis instar, ac tandem refrigera-
 tæ iusto modo, in Gagaten permutari posse viden-
 tur. Nicander Gagaten in Theriacis suis Engangin,
 & Gangitin vocat, à Gangæ Lyciæ civitate, aut Ga-
 gate fluvio. Agricola Obsidianum lapidem Gaga-
 ten putat, quod nigerrimi sit coloris. Sed Plinius
 inter vitra retulisse videtur. Samothracia gemma à
 loco eiusdem nominis appellata, videtur politus ef-
 se Gagates. Gallis vocatur Gagates aget, Germanis
 Schyvartzler agstein.

*Obsidia-
 nus lapis.
 Samo-
 thracia.*

a Libro 36. Naturalis historiæ cap. 19. littera f.

C A P. CLXIV.

Genera, & loci natales.

DUplex invenitur rufus, & niger. Reperiturque
 non solum ad Gagaten fluvium, sed in Britan-
 nia, Sicilia, Agro Leodiensi, Sedunensi, in Gallia,
 & iuxta Aquisgranum. Aliquando etiam scissilis in-
 venit, aliquando bene unitus, alter etiam altero
 durior est. Niger, lævis, & compactus est, igni ap-
 positus facile flammam concipiens, thurisque odo-
 rem referens. Nonnulli hunc à Thracio lapide di-
 stinguunt, alii non, iterum alii à Succino nigro di-
 stinguunt, alii Succinum nigrum putant. Natura
 ut in Succini differentiis, colore, & consistentia,
 ludit.

*Thracius
 lapis.*

ludit. Ita in Gagatis, aut Bituminis induratis speciebus, ut propter mixtionum diversitatem, nihil certi statuere possis, Inter neotericos Andreas Libavius differentias omnes istorum lapidum satis accurate persequitur, quem Lector consulere poterit.

C A P. CLXV.

Natura, facultates, & vires Gagatis.

A Tritu calefactus Succini instar paleas trahit, fictilia ex eo inscripta, Plinio teste, non delentur. Oleo facilius extinguitur, quam aqua. Oleum enim commiscetur ei, ac ignitum corpus suffocat, aqua cum pinguedini misceri non possit, ignito cedit corpori, nisi omnino id totum regat, & obruat. Verum id non facile fieri potest. Quia lapis levis est, & suprema aquæ, ut oleum omne perit. Calidæ est facultatis. Suffitu serpentes fugat, dæmoniacos prodit, ac dæmonibus adversari creditur. Epileptici, aut morbo comitiali laborantes, si suffitum ipsius olfecerint, extemplo morbo corripiuntur. Ob id num liberati sint, necne hac nota facile percipitur. Contra nocturna terriculamenta, ephial- Num epi-
lepticus sit
curatus. ten, dæmonumque vexationes, ac præstigia gestatus plurimum conducit: suffitus menstrua provocat. Partum pulvis potatus plurimum iuvat, & ac- Ad partū. celerat. Suffitus naribus exceptus, utero suffocantes restituit. Diureticæ est facultatis, ob id confert Diureti-
cus Gaga-
tes. hydropicis pellendo humorem per urinam, suaque qualitate, ac corroborandi vi, quia hepatis, & ventriculi vitia corrigit, humores superfluos consumendo, ac in halitum digerendo. Virginitatem Virginita-
tis explo-
ratio. prodit, non solum suffitu, sed potatu. Nam si pulverem bibat virgo, non urinabit, si corrupta sit, urinam

338 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
urinam retinere non poterit, multorum testimo-
nio. Ex vino decoctus pulvis dentibus medetur. Ex
Gagate lapide oleum distillatur, petroleo viribus
pene simile, calidius tamen. Prodest ad epilep-
ticos, dæmoniacos, paralyfin, convulsionem, teta-
num. Eius usus præcipue ad frigidam podagram,
omnesque frigidas fluxiones commendatur, inun-
cta parte. Item ad conceptum, & imprimis ad ute-
ri præfocationem, quam brevi compefcit. Accen-
sus, ac vino extinctus, syncope correptos restituit.
Pulvis drag. unius pondere ex vino haustus septem
diebus, colicam integre sanat.

*Olei Ga-
gatis vires.*

*Ad suffo-
cationem
uteri.*

*Ad coli-
cam.*

a Libro 36. Naturalis historiae cap. 19. littera f. Sed
Plinius male Dioscoridis mentem est affecutus, ex-
istimans Gagatem aqua accendi, oleo vero restin-
gui, cum tamen Dioscorides lib. v. de re Medica
cap. 104. contrarium dicat, id non Gagatæ Lapidis
sed Lapidis Thraciæ proprium esse, cuius hac sunt ver-
ba. Lapis Thracias dicitur nascitur in flumine quo-
dam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei Gagatæ
traditur aqua accendi, oleo restingui, quod in bi-
tumine accidit. Plinii hallucinatio est, quod Ga-
gatæ lapidi tribuat, quod cap. v. lib. 33. littera e.
Thracio lapidi proprium esse docuit, cuius hæc sunt
verba. Calx aqua accenditur, & Thracius la-
pis, idemque oleo restinguitur. Quod una nobis-
cum sentit V. Cl. Claudius Salmasius lib. (cap. 62
huius libri) citato fol. 253. De vi admiranda Ga-
gatis consule Aërii lib. 2. tetrabibl. cap. 24. qui plura
ibi tradit, ut & Galenus lib. 1 x. de simplicium Me-
dicamentorum facultatibus. Andreas Casalpinus
lib. 2. de Metallicis cap. 43.

CAP. CLXVI.

Vfus, dignitas, pretium, & adulterium Gagatis.

PRÆter medicum usum, quem ostendi, etiam Succini instar est in luxu, non solum ut colla fæminarum albidiora efficere videatur, contrario colore nigerrimo, sed ut earum pectora exornet. In varias enim figuras formatur, filoque traiectus catenæ aureæ vices supplet. Ad preces etiam numerandas in globulos formatur, filoque traicitur. Pretium illi non materia, sed forma dat. Vilis enim hic lapis est, etsi magnis viribus, ut supra dixi, præditus sit. Adulterium hic lapis non meretur. Si quis tamen velit imitari, è petroleo oleum distillet, ac feces aqua salsa, aut simili coquat, facile voti compos fiet, ubi iustum frigiditatis gradum attingerit.

CAP. CLXVII.

De Lythantrace, seu Carbone lapideo.

ETiamsi Lythantrax, seu Carbo fossilis, Germanice *steincol* ignobilis sit, lapis tamen, quia Gagatis rudioris species videtur, nolui ipsius descriptionem prætermittere. Nullius fere ipsius in medicina usus est, fabris ærariis, & ferrariis carbonis loco inservit. Qui nobiliora opera præ manibus habent, isto non utuntur, quod pinguedine sua ferrum fragile faciat, & inficiat. Hoc Carbonis genere utuntur Leodienses ad cibos coquendos, & frigoris iniurias hyeme depellendas. Aërem ita inficit, ut si quis non assuetus huic assideat igni, capit dolores sentiat gravissimos, & nisi recentem ingrediatur aërem, suffocari, aut in apoplexiam incidere

Nocumeta.

340 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
dere facile possit. Mixto oleo tritus hic Carbo
emolliri potest, eoque unguento agricolæ vites ob-
linunt, ne earum oculi ab insectis erodantur. Varia
fossilium Carbonum genera reperiuntur. Nam
prope Dresdam Misniæ effoditur Carbo Bitumino-
sus mollis, & fissilis. Bohemia etiam aliud genus
fert nigrum, ac in terra absumptum, quod poliri
non potest. Aliud genus durum, fissile non procul
à Dresda reperitur, item aliud cum Pyrite alumino-
so. Invenitur Carbonum fossilium maxima copia
in agro, & civitate Leodiensi, cuius basis tot antris
excavata est, ut metus sit, ne aliquando absorbea-
tur. Altera enim pars civitatis, huiusmodi caver-
nas, pro fundamento habet. Et sub ipso flumine
amplissimo, fossorum avaritia flumini occasionem
dedit, ut interdum multa fossorum millia extin-
tinguat, & submergat. Demittuntur catenis ferreis
inhærentes in abyssum, à superiori orificio duobus
passuum millibus distans, miseri fossores ob rem vi-
lissimam. Huius species putatur esse lapis Thra-
cius, quem tamen alii Gagatis speciem faciunt. Le-
ge de his Doctissimi Viri Andreae Libavii senten-
tiam, in tractatu suo de Succino, & Gagate.

*Ad vinea-
rum ver-
mes.*

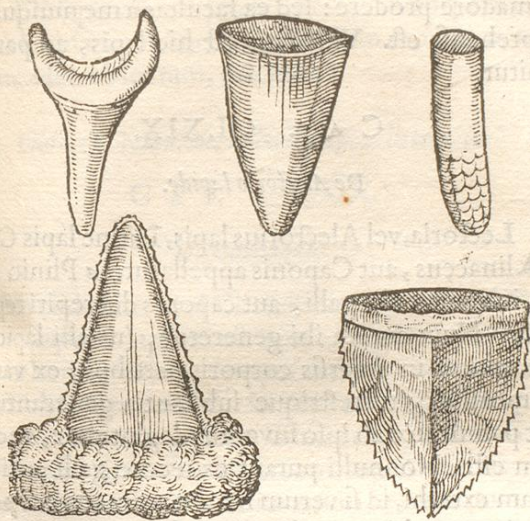
*Thracius
lapis.*

C A P. CLXVIII.

*De Glossopetra, eiusque loco natali, natura,
& facultatibus.*

Glossopetra, quia linguæ figuram habet, à mul-
tis non solum Lingua serpentis appellatur, sed
esse putatur. Lingua tamen serpentis nunquam
fuit, sed lapis sui generis.

In are-

Glossope-
tra figure.

In arenis prope Daventriam, vicinæque loca, ac prope Lunenburgum in aluminosis fodinis sæpe invenitur, linguamque serpentis satis eleganter refert, ut non mirum sit, vulgo pro ea haberi. Rectius tamen pici linguam refert. Crassior pars lapidea est, quia lapidibus sæpe innascitur, vel adnascitur. Mucronata vero pars cornea videtur, atroque colore splendet ut sturni unguis. Aliqui cum Cerauniis hunc lapidem confundunt, & ful-

Ceraunia.

Ad vene-
na, & fa-
das. scina.

342 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
elas. Aiunt præfenti veneno, veneficium sudore,
& madore prodere: sed ea facultas à me nunquam
deprehenfa est. Vilis fatis est hic lapis, ac parvo
emittur.

C A P. CLXIX.

De Alectorio lapide.

Alectoria, vel Alectorius lapis, Latine lapis Gal-
linaceus, aut Caponis appellatur. a Plinio te-
ste, in ventriculo galli, aut caponis decrepiti repe-
ritur. Num autem ibi generetur, (ut alii lapides
complures in diversis corporis partibus, ex variis
humoribus, terrestrique substantia generantur,)
aut pabuli vice ab ipso inventus deglutiatur, incer-
tum est. Nonnulli putant ex iecore galli antiqui
etiam extrahi, id si verum sit, ex animalis corpore
originem trahit, non aliunde, colore variat, inter-
dum enim Calcedonio, & Crystallo obscuro similis
est, interdum fuscum, vel cinereum colorem habet.
Interdum sanguineis venis distinguitur, Germani
Capaunenstein vocant. Raro, Plinio teste, faba ma-
gnitudinem excedit. Idemque author refert Milo-
nem Crotoniaten, qui Prisci Tarquinii tempore vi-
xit, in certaminibus invictum lapidis beneficio
fuisse. Gestatus enim, aut ore detentus victoriam
efficere, Venerem excitare, mulieribus virorum
gratiam conciliare, gratiam, constantiam, ac elo-
quentiam gestatori tribuere, creditur. Certo etiam
neotericorum experimento ore inclusus, sitim, ac
cordis æstum sedat. Quod mirum videri non de-
bet, si verum est quod scribitur, caponem dum la-
pidem in corpore gestat, nunquam bibere. Aiunt
præterea eum, qui hunc lapidem gestat, contra
quævis pericula tutum esse. Alectorius quia raro
reperi-

Varietas.

Vires.

*Ad peri-
cula.*

reperitur, tanti quanti velit emptor æstimari potest. Ille lapis cæteris præfertur, qui in corpore suo, velut stagnantem iniecti cibi micam modicam, nec usque adeo obscuram, ostentat.

a Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera c.

CAP. CLXX.

De Chelidonio.

Chelidonium, vel Chelidonia German. *Schvvalmenstein*, lapillus est opacus aspectu ingratus, figura hemisphærica, semper intrinsecus cavus est, quamobrem tenuis est. In convexa superficie, plerumque colorem pullum dilutiorem, quam Gallitané vocant, in cava purpureum, nigris iniectis maculis, habent. In ventre iuvenum hyrundinum reperitur. Authore a Plinio, matres exclusis pullis hunc lapidem devorandum dant. Cum autem pulli lapillos hos habent, ita insident nido, ut rostra coniungant. Dum eximuntur, viribus carent, secundum nonnullorum opinionem, nisi matre absente, & antequam primogenius pullus terram contingat, eximantur. Bifariam discriminantur, aut enim ruffi, aut nigri sunt. Qui nigricant, sæpe purpurei aliquid admixtum habent. Probatissimi substantia purissima sunt, aureisque guttis ornantur. Splendent omnes, ac raro semine lini, cui similes sunt, maiores inveniuntur. Dum in uno pullo duo inveniuntur, alter rufescit, alter rubescit. Dum unus tantum reperitur, is duorum vires habet. Ante aliquot dies à Gallo Chelidonii lapidis nomine, tres lapillos rotundos, & tenues pisi magnitudine emi, qui cum supradescriptis parum conveniebant, ac potius Bufonii lapides minores videbantur. In con-

344 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
vexa superficie pallidum, & subflavum habebant
colorem, aiebat se eos ex hyrundinibus excepisse.
Hyrundinum pullos aliquot aperui, sed nunquam
lapides hos invenire potui.

a Libro 37. Naturalis historie cap. x. littera z.

C A P. CLXXI.

Vires, & facultates Chelidonii.

TRallianus, Marsilius, Ficinus, Dioscorides, Ge-
orgius Agricola, aliique complures, maximum
Ad comi- remedium ad comitiale morbum hunc lapidem
tialem. afferunt, albiorem nempe capiti, aut auribus im-
positum extemplo collapsum excitare, nigriorem
idem efficere si cuti alligetur. Manu detentos, aut
Ad capitis capiti lino alligatos, veterrimos, & antiquos capitis
doloris. dolores demulcere (modo tamen terræ tactu fa-
cultatem non amiserint) perhibetur, linteo etiam,
vel croceo panno inclusos, colloque appensos,
Ad quar- quartanas delere, dextro brachio alligatos hepaticos
tanas. perfecte sanare, traditur. Rufi coloris lapis lin-
Ad ma- teolo exceptus, ac sub sinistra axilla gestatus ma-
niam. niam, epilepsiam, & insanos curare, gestantemque
omnibus gratum, acceptumque facere, ac facun-
diam augere scribitur. Nigri coloris lapis similiter
à multis putatur gratiam principum conciliare, &
efficere, ut incepta negotia quævis quis pro animi
sententia absolvere possit. Aureo globulo inclu-
sus lapis Chelidonium, colloque appensus, omnem
Ad oculo- oculorum dolorem, perpetuo avertere, perhibe-
rum dolci- tur: in quem usum etiam tritus collyrii adhibetur,
res. aut ex aqua decoquitur, oculisque instillatur, quos
recreare mirum in modum creditur. Id compro-
batum experientia, quod oculis impositus lapillus,
quæ-

quæcunque in oculum inciderint, facile absque dolore secum educat. Verum id omnes lapides læves, & qui angulis carent, si oculis imponantur, & hinc inde volvantur præstant.

CAP. CLXXII.

De Dracontia, seu Draconitide.

DE Draconitide ita scribit a Plinius lib. 37. cap. 10. Draconites, sive Dracontia è cerebro fit draconum, sed viventibus abscisso nunquam gemmescit, invidia animalis mori se sentientis. Igitur morientibus amputant. Sotacus qui visam eam gemmam sibi apud Regē scripserit, bigis vehi quærentes tradit, & viso dracone spargere somniorfica medicamenta, atque ita præcidere, esse autem candore perlucido, nec postea poliri, aut artem admittere. Hactenus Plinius, qui aniles fabulas potius, quam veram historiam referre videtur. Albertus Magnus, vanitate plenissimus, maximum draconem hunc lapidem habere putat. Marsilius Ficinus se hunc lapidem Florentiæ ex India allatum vidisse asserit, lupini magnitudine, stellis quam plurimis naturaliter insignitum, qui aceto impositus in relictum, & obliquum ferebatur, donec aceti vapor exhalaret. Sed deceptus fuit Ficinus Stellarem lapidem Dracontiam esse putans, qui fortasse suo tempore adhuc ignotus fuit. Etsi autem dracones lapides habere possint, mihi tamen nondum visus est. Draconites fertur omnia venena, præsertim serpentum fugare.

Error Ficini.

Stellaris lapis.

a *Littera ff. Philostratus scribit in India dracones esse, alios palustres, alios montanos, grandiores, acriores, crystatos, in horum capite reperiri gemmam specie,*

aspectu floridam, & iucundam, potentia mirabilem. Solinus vero scribit quod Dracontias Lapis non sit, nisi detrahatur viventibus: nam si obeat prius serpens, cum anima simul durities solita evanescit. Quem locum Solini V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 388. egregie explicat. Alium modum, quam Sotacus, quo acquiri hic lapis possit, edocet Philostratus lib. 3. Cuius hæc sunt verba. Pallium Coccineum, litteris aureis superintextum, ante cubiculum extendunt: scripta autem incantatoria verba somnum dicuntur inducere. His draconum oculi, quam durissimi, superantur. Ipsi quoque plura verba ex arcana sapientia superincantantes, eo draconem perducunt, ut litteris pallo intextis superdormitet. Dormientis instantes Indi Cervicem securi feriunt, scissoque capite, lapillos intus exstantes, auferunt. Andreas vero Cesalpinus lib. 2. de Metallicis cap. 41. testatur hunc lapidem apud se esse, eiusque descriptionem tradit, ut ibi videre est, sed fides sit penes Auctorem.

C A P. CLXXIII.

De Anguium lapide, apud Bohemos celebrato, quem vocant Duchanek.

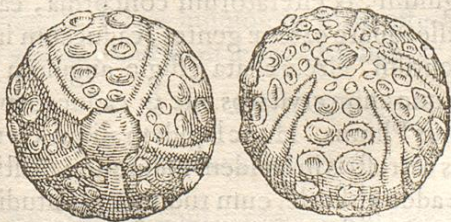
Anguium lapis apud Bohemos celebratur, forma est rotunda, crassitudine minimi digiti pueri sexennalis, in medio foramen habens tam amplū, ut prædictus digitus immitti possit, quod altera parte latius est. Lapis colore est croceo obscuro, oculos exacte formatos in externa superficie, variis coloribus ornatos, vivi oculi instar habens, is tamen color qui iridem referre debet, cæruleus plerunque est. Bohemi conflari à multis anguibus concurrentibus putant, ac singulos oculū formare. Propterea
ab iis

ab iis *Duchanek* vocatur, quasi dicas spiritalem, aut ex spiritu, vel flatu confectum lapidem. Existimant gestantem ab omni veneno, aère pestilenti, fascinationibus, ac incantationibus immunem reddere. Verum falluntur vehementer, cum lapis iste ab illis in tanta autoritate habitus, non lapis, sed vitrum sit hac forma conflatum, ac mulierum verticillus, qui fufis dum fila trahunt adhibetur, ut pondere facilius vertantur, ac motus diutius perseveret. Memini me ante triginta sex annos, cum puer in Belgio viverem, innumeros huiusmodi verticillos apud mulieres vidisse. Caveant itaque ab impostoribus, qui falsa pro veris obtrudunt in posterum Bohemi, nec sibi tam facile imponi sinant.

CAP. CLXXIV.

De lapide Ovum Anguinum appellato.

OVUM Anguinum, superius, inter Bufonii lapidis genera, recensui, quod à multis ita vocetur. Nonnulli à serpentibus conflare existimant, forte quia à basi, quæ plana, & lævis est quina veluti caudæ serpentum, aut lacertorum versus superiorem partem elatæ, ac paulatim attenuatæ apparent.

Colorem hi lapides habent è fusco albicantem, intus sunt candidi, foris mire duri, ambiuntur enim
crusta

348 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
crusta filicea, sub qua molliores sunt, formā habent
hemisphæricam, vel lenticularē. Videntur isti lapi-
des cum Brontiis, vel Ombriis cognationem habe-
re, Plinius Ovum Anguinum, quod ab hoc lapide
differre non videtur, adiectis nugis quamplurimis
a lib. 29. cap. 3. his verbis describit. Est ovorum
genus in magna Galliarum fama, emissum Græcis.
Angues innumeri ætate convoluti, salivis faucium,
corporumque spumis artificio complexu glomeran-
tur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt
in sublime iactari, sagoque oportere intercipi, ne
tellurem attingat. Profugere raptorem equo: ser-
pentes enim insequi, donec arceantur amnis alicui-
us interventu. Experimentum eius esse, si contra
aquas fluitet, vel auro vinctum. Atque ut est Mago-
rum solertia, occultantis fraudibus sagax, certa lu-
na capiendum censent, tanquam congruere ope-
rationem eam serpentium, humani sit arbitrii. Vi-
di equidem id Ovum mali orbiculati modici ma-
gnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis bra-
chiorum polypi crebris, insigne Druidis. Ad victo-
rias litium, & Regum aditus mire laudatur: tantæ
vanitatis, ut habentem id in lite in sinu equitem Ro-
manum è Vocontiis, à Divo Claudio Principe, inte-
reptum, non ob aliud sciam. Hic tamen comple-
xus anguium, & efferatorum concordia, causa vi-
detur esse, quare exteræ gentes, caduceum in pacis
argumentum, circumdata effigie anguium, fece-
runt: neque enim crystatos esse in caduceo mos est.
Haftenus Plinius. Hunc lapidem aliqui Ovum re-
studinis terrestris in lapidem induratum existimant.
Neque adeo absurde, cum rudimenta testudinis, in
convexa superficie, satis apte referat. Verum ne-
scio cur lapis sui generis esse non possit, cum varie
ludat in mixtis natura. Vulgo hic lapis gestatus, pu-
tatur

Brontia.
Ombria.

ratur gestantem securum reddere, ne ab aëre pestilenti, aut à veneno inficiatur, aiuntque præsentem <sup>Ad vene-
na.</sup> veneno id sudore proderet. Sed duriores omnes lapides, & gemmæ politæ, dum aëri committuntur, facile madent, si aër calidior sit, quam ipsarum superficies. Corpus enim frigidius aërem proximum in humorem soluit: non secus ac gladii, qui in hypocausta translati, facile humidi aëris particulas ad se trahunt, & in aquam solvunt. Vulgus rerum causas ignorans, effectuum causas sæpe alias opinatur quam sint.

a *Naturalis historia littera c.*

C A P. CLXXV.

De lapide Carpionum.

Circa initium spinæ dorsalis triangularis lapillus, aut osseum quid potius, in ciprinis reperitur, quod vulgo lapidis nomen habet. Huius auxilio caput spinæ annectitur, colore est subflavo. Apud Belgas mos est ut narium hæmorrhagias, lapide naso appposito, sistant. Calculosis pulvis potui ^{Ad orexin.} datus, prodesse dicitur. Ebullitionem etiam flavæ bilis ore detentus, prohibere perhibetur. Solet id malum post crapulam, imbecilli ventriculo, contingere. Belgæ huiusmodi malo affectum *verzeuet* vocant: Germani se *den sohdt* habere aiunt.

C A P. CLXXVI.

De Oculis Cancris.

Cancrorum Oculi in cancris, qui exuvias deponere volunt, forma hemisphærica, circa oculos reperiuntur. Albi sunt, satilque duri. Imprimis
ad

350 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ad sanguinis coagulati dissolutionem, & expulsio-
nem celebrantur. Tenuium enim partium, ac diu-

*Ad vulne-
ra.
Ad calculum.*

*Essentia
Oculorum
Cancri.*

reticæ sunt facultatis, ob quam causam vulneratis
portionibus magna utilitate adhibentur. Calculos
etiam rumpunt, ac per urinam expellunt, triti in
pulverem redacti, & cum vino diuretico propinati.
A Chymicis in essentiam, aut liquorem solvuntur:
ita enim efficacius multorum experientia id præ-
stant. Ratio in essentiam redigendi hæc est. Triti
Oculi solvantur in aceto aliquoties distillato, & ace-
tum indies effundatur, aliudque reponatur, quoad
tenuissima substantia sit exhausta, quæ aceto com-
municatur. Dum usque ad feces veneris, cessa. Col-
lecto aceto iniice parum caphuræ, ut defecetur. Po-
stea distilla per alembicum, & quinta essentia una
exit. Si non tota exierit, repete distillationem refu-
so aceto, capiti mortuo trito, cum quo sine in dige-
stione parumper. Si exiit tota acetum lentissimo
balneo segrega: reliquiis affunde vini spiritum, di-
gere, & abstrahe aliquoties, tandem edulcora eam
aqua stillatitia, & habebis essentiam, quam in quo-
vis liquore solves. Potes eam etiam retorta exigere
forma olei. Aliter hoc modo:

Aliter.

Oculos Cancri minutissime triti, lævigatique im-
pone vitreo vasi, & distilla. Reliquias calcina ad al-
bedinem, ut fundus vitri excandescat. Exime, &
immite in acetum distillatum potens. Digere per
octiduum indies bis movendo, postea effunde, re-
pone aliud, iterum digere, idque fac donec subti-
lissimam partem extraxeris. Acetum per vices ab-
stractum per partes in alembico distilla lento igne,
usque ad liquorem crassum (alii exigunt per alem-
bicum etiam essentiam, seu cum aceto, seu per se
forma olei.) Hunc effunde in terreum vas vitrea-
tum, aut concham, & modicè divapora ad siccita-
tem,

tem, quemadmodum coagulantur sales. Siccum pulverem ablue saepe cum aqua calida, ut aceti acrimonia decedat. Exiccatum denuo per aliquot septimanas in cineribus calidis detine, vel reverbera, & vertitur in pulverem albissimum, qui defluit ut alkali, hunc si solvas cum quinta essentia, circula, ut propior sit quintæ naturæ. Potest etiam sublimari in florem, & flos circulari. Dantur huius essentia grana tria, aut si in liquorem redacta sit, tot guttae, aut paulo plures ad calculum. Alius modus, non vulgaris, mihi summopere commendatus, hic est. Oculis Cancræ in tenuissimum pulverem redactis, ac viola inditis, suprafunde acetum terebinthinæ, obtura vitrum, ac per noctem supra calidos cineres digere. Sequenti die solutum effunde, aliudque affunde, idque toties, donec solutos videas. Acetum collectum filtra, in balneo evapora remanebit in fundo sal Oculorum Cancræ. Id contere, Marmoris insperge, ac in cellario relinque, donec in liquorem solvatur, cuius guttae 8. vel 10. dari possunt cum aqua Raphani ad calculum, ad venena, & ad symptomatica, quæ vulneratis superveniunt impedienda, & sananda. Fit & aliud arcanum ex Oculis Cancrorum pro ulcerosis, & vulneratis mirabile, renovans, purgans, & mundificans omne id, quod contra naturam est, quod per vulnus miro modo expellit, ac foras trudit. Fit hac ratione. Resolvuntur Oculi Cancræ cum vini essentia, & spiritu spatii mensis in Balneo Mariæ. Postea in libero igne sedecim vicibus distillantur, semper fecibus exstillatum reaffundendo. Postremo in Bal. Mariæ vini essentia sexies ab oleo extrahitur, cohobando, tum habetur arcanum, cuius scrupulus cum Theriacæ drag. una, & aquæ fumarie unciis aliquot mane, & vesperi oblatus, prædicta omnia, & maiora præstat.

*Aliter.**Ad vulne-
ra arca-
num.*

De Umbilico Marino.

Umbilicus Marinus, umbilici humani similitudinem, & magnitudinem habet, unde nomen obtinuit à nonnullis Umbilicus Veneris, & Germanice *ein Meerbonen*, ac si dicas faba marina, vocatur. Videtur diligenter intuenti conchæ esse rudimentum, aut concha compressa, spiras enim habet in gyrum actas colore rubello, & albo hinc indistinctitur, inferior pars plana est, ac nigrior paulo superiori, ac si rubedini umbræ color admixtus esset, aliquando purpurascit, vel albicat.

Reperitur in limacis orificio, dum se hyeme occludit, ac ostioli, vel operculi loco est, ut in vulgaribus limacibus crusta quædam alba. Exterior pars ea est, quæ extuberat. Limax vulgaris huic minor est, ac Umbilicum Marinum ferentibus similis, nisi quod concha Umbilici Marini crassa, & durissima sit, ac exteriorem partem habeat quasi creta obductam, interioremque Margaritarum instar splendentem, ut quis Margaritiferam coniciat. Cretenses hunc lapidem non Umbilicum, sed Oculum Marinum vocant, ac oculis gestatum prodesse autumant.

Oculus
Marinus.

mant. A Venere nomen habet, quod puellis gratiam conciliare, illas amabiles pulchras, virisque optatas reddere, illarumque morbos abigere creditur. Infuper gestatus amuleti loco præcavere ab erysipelate traditur. Narrat a Baccius sanguinem undequaque fluentem mirifice sistere, & præsentaneum afferre auxilium, si ex parte eius plana, & averfa, cum saliva hominis fronti applicetur. Id quod semel atque iterum Patavii se observasse tradit in vetula, quæ per scalas in caput decidit, & plurimum sanguinis per os, & nares, præsertim vero ex vulnere capiti inflicto, profudit, qui cum variis adhibitis remediis sisti non posset, adhibito lapide, mox fuisse cohibitum, non sine admiratione. Ob id ait idem author, à Gallis secreti loco mulieribus, nimio mensium fluore laborantibus, in pulverem tenuissimum redactum, cum aqua appropriata, vel conserva aliqua utilissime exhiberi. Illos quoque qui sanguinem per intervalla reiiciunt, & expuunt, manifestum ab eo percipere auxilium, si pulverem eius cum pari portione cornu cervi usti, vel Corallorum rubeorum præparatorum in ovo forbili sumpserint.

*Veneris oculus.**Ad amorem.**Ad erysipelen.**Ad sanguinis fluxum.**Ad nimium menstruorum fluxum.**Ad sanguinis spuram.*

a Libro de gemmarum, & lapidum pretiosorum natura cap. 40.

CAP. CLXXVIII.

De lapide Caymanum.

Hunc lapidem Nicolaus Monardes describit, Hac ex civitate nominis Dei, & Carthagine alii continentis oris adferri, calculis fluviatilibus similes asserit, ac inveniri in ventriculo lacertorum, aut crocodilorum prægrandi specie, quos Caymanes

Z

vocat.

354 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
vocat. Hosque lapides colligi ab Indis, & Hispanis ad quartanam tollendam, binos siquidem, temporibus alligari, ac sic paroxysmum tolli, caloremque febrilem mitigari.

Ad quartanam.

C A P. CLXXIX.

De lapide Palumbellarum.

Ad calculum mirabile.

Romæ aviculæ nonnullæ reperiuntur, quas Romani vulgari lingua Palumbellæ vocant, & lombardi Saffaroli, alii Soloni. Hæ lapillos quosdam ferunt in ventriculo exiguos, aliisque similes, qui calculos renum mirabili, & occulta proprietate comminuunt, forasque pellunt, paucis diebus tam feliciter, ut nullum aliud medicamentum illis comparari queat. Habentur hæ aviculæ Romæ in magna copia, neque unquam his lapillis destituuntur, nisi captivæ detineantur. Nam libertate private, paucis diebus lapis in eorum ventriculo generatur, à quo brevi suffocantur. Dum libertate fruuntur lapillos istos quærunt, & devorant, eorumque beneficio vitam prorogant, & sanitatem tuentur. Porro lapilli isti pistandi, & terendi sunt, quia durissimi. Deinde semidragma cum flor. sambuci, & cinnamomi ana scrupulo uno danda per octiduum cum brodio. Ita enim æger à malo cito liberatur.

C A P. CLXXX.

De lapide Porcino.

Ad venena opt.

In regione Pan, prope Malaccam, reperitur lapis in felle porci, maiorumque est virium, quam Bezoar. Colorem habet rubeum, dilutum, ac saporem amarum, tactuque refert saponem gallicum. Ad venena valet, ad quæ profliganda maceratur in poculo

poculo aquæ fatis diu, postea eximitur, ac aqua quæ redditur amara propinatur, expellit siquidem omne venenum, ut sæpius probatum est. Indi vocant mastica de soho, id est lapis Porcinus.

C A P. CLXXXI.

De lapide Cenar.

Hic lapis iuventutem conservare traditur, ac impedire ne rugæ in corpore oriantur, ex eo fiunt pocula in China.

C A P. CLXXXII.

De lapide Malacensi.

Lapidem Malacensem describit a Garfias ab Horto hoc modo, lapis Bezoar alium lapidem mihi in memoriam revocavit, quem unice venenis resistentem in Malacca inveniri tradunt: saltem in Pan regni Malacensis provincia. *b* Invenitur autem istic in felle Hystricis: sed tanta est in æstimatione apud Indos indigenas ob raritatem, ut è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei, qui pro rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequens lapis Bezoar invenitur, hunc tamen longe præferunt incolæ. Unum duntaxat vidisse memini, cuius color dilucidioris videbatur purpuræ, gustu amarus, tangenti lævis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo. Hactenus eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cum cordialis esset in mora,) hunc lapidem aliquamdiu mace-

356 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ravit: eam deinde aquam ægris propinavit, qui il-
lam gustu amarum invenerunt. Attramen eorum
stomachus corroboratus est, & venenum nihil ob-
fuit. Multum certe huic viro debent omnes medi-
ci Indici, quod huius lapidis facultates nobis ape-
ruerit. Nam necessaria admodum sunt hac in re-
gione medicamenta quæ venenis resistunt, Alexi-
pharmaca Græci vocant. Hactenus Garcias ab Hor-
to. Aliqui putant hunc lapidem Porcinum esse.

- a Libro I. Aromatum, & simplicium historia cap. 46.
b Interferere hoc loco placet ea, quæ Amplissimus, Cla-
rissimus, Doctissimusque vir Gulielmus Bontius Rep.
Leydensis Prætor dignissimus mihi communicavit,
ex autographis fratris, is Iacobus Bontius erat, Nove
Batavia Medicus Ordinarius, multiiuga scientia, &
eruditione præditus, postea autem Fisci Generalis
præfectus, & ibidem defunctus: exemplar autem
litterarum tale est. Lapis iste Malacensis, cuius au-
thor (nempe Garcias ab Horto) hic transitorie me-
minit, in memoriam mihi revocat lapidem quen-
dam genitum in felle porcorum, aut etiam ventri-
culis Hystricum, oblongis pinnis præditarum, quem
Lusitani propterea Piedra de puerco vocant, mol-
lis, ac pinguis est, ac si saponem Hispanicum tra-
ctes, ego duos domi habeo, unum parvulum ex Hy-
strice, alterum ex apro excisum, infunditur hic le-
pis in vino adversus choleram, quam Mordaxibus
Insulani vocant, ac hic tantopere timetur, quam pe-
stis in Hollandia, ut pote, quæ hominem aliquando
soleat occidere paucissimis horis. Pregnantibus ta-
men hic lapis non bene datur, nam abortum pro-
vocare adeo certum est, ut femine Malaica mihi re-
tulerint, ut si quando menstrua earum purgatio non
bene procedat, se tantum hunc lapidē manu gestare
ac iuvamentum inde sentire.

CAP. CLXXXIII.

De lapide Bulgolda.

NON minore facultate præditus est lapis Bulgolda, quam Malacensis, & Bezoar. Nam mirifice omnibus venenis resistit. Est vero is magnitudine avellanæ, rarus admodum, ut qui è capite animalis, quod Indi Bulgoldalf appellant, eximitur, Ferdinand. Lopez lib. I. Historiæ Indicæ.

CAP. CLXXXIV.

De lapide Sanguinali.

Lapis Sanguinalis ex nova Hispania delatus, Jaspidis genus est, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis. Ex hoc lapide Indi quasdam cordium formas magnas, ac parvas conficiunt. Valet ad fluxum sanguinis, narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnere, ac oris, lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit, sic eo Indi, & nostri utuntur. Persuasum habent Indi, imo firmissime credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idque verum esse experientia probatum est. Vtilis etiam est suspensus, aut alligatus eidem parti, unde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuo gestando, nec non & menstruum fluxum sisti. Nicolaus Monardes.

C A P. CLXXXV.

De lapide Manuali.

Lapis Manualis dicitur in India esse qui rimas manuum, & pedum à falsa pituita provenientes curet. Nicol. Monard.

C A P. CLXXXVI.

De lapide Hysterico.

Adfertur lapis è nova Hispania, quem uteri morbis adprime utilem esse ferunt. Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres, & rotundus. Mirum porro est, quod de hoc lapide prædicant. Nam mihi affirmavit nobilis quædam, & magnæ authoritatis Matrona, quæ eo usâ est, & in umbilico gestavit adeo firmiter inhaerentem, quasi istic agglutinatus fuisset, ex quo præsens, & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt, quæ simili modo isto lapide sunt usæ. Cum uteri suffocationem imminentem præsentiant, adhibito lapide subito levantur, & si eum perpetuo gestent, nunquam simili morbo corripuntur. Exempla huiusmodi faciunt ut his rebus fidem adhibeam. Nicol. Monard.

C A P. CLXXXVII.

De lapide Manati.

Consalvus Ferdinandus Oviedus cap. 7. & 10. libr. 13. primæ partis Historiæ Gent. & Natur. Indiæ Occidentalis, In capite piscis Manati binos lapides inveniri refert, parvæ pilæ lusoriæ magnitudine, interdum etiam grandiores, pro piscium corporis

poris magnitudine, non tamen orbiculares illos, sed eius ossis pene forma, quod in balista tensum nervum retinet. Horum ossium crematorum, tenuiterque tritorum, & per interniculum transmisforum pollinem, ab iis qui nephritide laborant, mane continuis aliquot diebus, ex generoso vino albo utiliter bibi, ex eorum, qui periculum fecerant, & commodum senserant, sermone accepisse refert: Dolores enim tolli, calculum comminui, & cum lotio arenulas eiici. Hic lapis cum tuberonum lapide confunditur, ita ut idem videatur, Carolo Clusio auctore.

C A P. CLXXXVIII.

De lapide Perca piscis.

IN perca pisce paruo, quem coruam vocant, duo lapides inveniuntur, albi, oblongi, plani, altera parte quasi dentati. Hi cum vino tenui exhibiti calculos minuunt, & pellunt. Dum ureteribus inhaeret calculus loco dolenti suppositi illum trahere, donec in vesicam incidat, credunt Germani, & Bohemi, qui in hunc finem saepe iisdem utuntur.

C A P. CLXXXIX.

De lapide Limacis.

Limaces qui cochlea carent, ac in sylvis, ac locis subterraneis fusci coloris, inveniri solent, in capite lapillum habent qui gestatus quartanam solvere dicitur.

De lapide Tuberonum.

Lapis Tuberonum in capite piscis Tuberon reperitur, albus est, magnus & ponderosus, ut interdum duas libras pendeat, nullius saporis, neque tam durus ut radi non possit. In capite Tuberonis plerunque tres, vel quatuor inveniuntur. Huius lapidis pulvis utilissimus fertur ad nephritidem, & urinæ difficultatem, renumque, & vesicæ calculos deturbandos. Pisces Tuberonis in mari Indico ferreis hamis capiuntur maximi, validissimi, pugnantissimi, & truci aspectu, cum lupis marinis assidue præliantes. A Theveto lib. sing. cap. 71. a Manati vocantur utriusque similes, duos tantum pedes rotundos, quibus natant, ad humeros habentes, & in singulis quatuor ungues elephantinis similes: ab umbilico ad caudam usque gracilescunt, tetrissimo aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento vero crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine, decem crassitie est; corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Fœminæ pariunt vaccarum modo, duoque ubera habent, quibus catulos suos lactant. Eorum caro quadrupedis potius, quam piscis videtur, etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusque servari potest. Eorum pinguedo optima, nec facile rancescit. Dubitare videtur Clusius an hic piscis a Theveto descriptus, ac in capite lapides ad calculum habens sit Tuberon. Penes Lectorem sit iudicium.

Ad nephritin.

a Idem Thevetus loco citato, quid admirabile de Manato

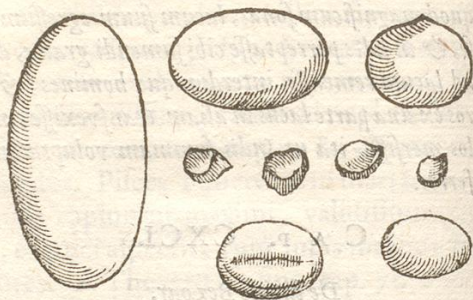
nato pisce refert, quod quoniam notatu dignum, hic addere placuit. Testatur enim Regulum Caramatexi parvum cepisse Manatum piscem, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynato educavit, adeoque domitum evasisse, & ferociam deposuisse, ut de manu cibum caperet, & in clamato nomine Mato, quod magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in edes perreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse, interdumque homines, & pueros ex una parte lacus in aliam transvexisse, nec illos mersisse, ita ut Indis summam voluptatem adferret.

C A P. CXCI.

De lapide Bezoar.

Bezoar lapis à a vocabulo Pazar Perfico, vel Pazan, quod hircum notat, nomen habet, vel à Beluzaar Hebraico, & Chaldaico vocabulo, quod dominum veneni significat, Bel enim dominum Chaldaeis significat, & zaar venenum quod iste lapis ita domat, & superat, ut propterea ab hoc lapide præstantissima quævis ad venena medicamenta Bezoardica per antonomasian vocentur. Lapides isti forma sunt varia, oblonga, orbiculari, modo compressa aliquantulum, vel inæquali, modo renis, aut castanei forma, eaque semper obtusa non in cuspidem desinente. Color eis nunc niger, nunc subcineritius, interdum flavescens, & subviridis, sed plerunque pullus, spadiceus, rarus, aut ex viridi nigricans. Constat lapis ex tunicis, sive crustulis modo crassioribus, modo levioribus, aliis alias complectentibus, ut in cæpis videre contingit, politis interdum, & splendentibus, semper magis iis quæ subeunt, nonnunquam aliquantulum scabris, ex-

362 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 tima præsertim parte, & reliquas complectente, ut
 in vesicæ, & renum calculis videre licet, sæpe lami-
 næ, seu crustæ fractæ apparent, ut in meditullio her-
 ba, aut festucæ fragmentum, quæ lapidis generatio-
 ni basin præbet, appareat, & conspectui se præbeat.

Habuit Imp. invictiss. Rudolphus II. Dominus
 meus clementissimus, ovi anserini magnitudine,
 aut paulo maiorem lapidem Bezoar, è quo pocu-
 lum dum confici iussisset, in ipsius meditullio her-
 bæ eximie redolentes (circa quas crustæ, & lamina
 superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt.
 Aiunt interdum meditullium concavum esse, velin
 eo pulverem reperiri, eumque legitimi lapidis no-
 tam esse asserunt. Lævis est hic lapis, & blandus, ut
 Alabastris modo abradi possit, & in aqua hærens,
 aut etiam ad linguam facile liquefeat.

a Idem Iacobus Bontius (cap. 182. huius libri) citatus
 aliud etymon huius vocis Bezoar adfert, cuius hæc
 sunt verba. Sed quoniam nullus, quod sciam, ante
 me verum etymon huius lapidis edidit, nec quomo-
 do, aut ex quo generetur, paucis auscultate rem.
 Persæ igitur hunc lapidem vocant Pa-zahar, com-
 posito vocabulo ex Pa, & zahar, quorum prius si-
 gnificat

gnificat contra, ac secundum, venenum nominatur, ac si Græco vocabulo antidotum dixeris. Hinc perspicitur, quam fallax sit ista etymologia, quæ à Pazzar, vel à Bazahar lapidem hunc dictum volunt, cum nullus unquam hunc lapidem venalem in foro viderit. Nascitur hoc porro modo lapis Bezoar in Persia, ut ab Armenis, & Persis Mercatoribus fide dignis certo accipi. Est locus in Persia Stabonon dictus, trium dierum itinere supra Laram civitatem, celebre in Persia emporium, in cuius campis nascitur herba quedam Croco, ac hermodactylis admodum similis, in cuius campis caprorum copia pascitur, in quorum ventriculis ex esu huius herbula, hi lapides in ventriculis caprarum concresecunt, qui apud Reges Persiæ in tanto pretio sunt supra reliquos, qui in aliis locis gignuntur, ut Magnus Xaa-Bas Imperatorum Persarum ultimo mortuus Anno M.DC.XXVIII. inibi vigiles locaverit, ut omnes istos lapides Bazahar, qui certum pondus excederent, sibi vindicarent. Itaque quod causa materialis huius lapidis sit causa supradicta, non solum Armeni, ac Persæ mercatores mihi retulere; sed idem ferme affirmat P. Texeira Lusitanus in tractatu suo eleganti, quem Hispanica sua lingua conscripsit de rebus gestis Regum Persiæ, qui inquit Insulam quandam esse inter Ceylan, ac terram Continentem Chormandel, quæ à Lusitanis Isla de Vacas vocata (quod insulam vaccarum sonat) nostris naucleris etiam optime nota, in qua etiam nascitur copia predictorum lapidum, quam ob causam etiam ibi multæ capræ pascuntur, atque idem author ait, quod Anno M. D. LXXXV. Cum hanc Insulam maxima, ac horribilis inundatio invasisset, ac etiam totam Continentem terram Chormandel, ita ut hæc Insula tota submersa fuerit, quæque servari inde capræ poterant,

alio

alio translata defterunt gignere istos lapides, quod predicta herba ibi non cresceret: sed elapsis paucis annis, cum Insula salsugine maris liberata, rursus hanc herbam produceret, Capræ eiusmodi iterum eo translata, lapides hos, ut antea produxere. Hæc mihi vobis communicare visum est, quoniam idem & mercatores nostri, ac Angli certo confirmant.

C A P. C X C I I.

Genera lapidis Bezoar, ubi inveniuntur, & quomodo generentur.

GENERA huius lapidis duo statuuntur. Alterum **O**riente, quod ex Ægypto, Persia, India, China, Cathaio, aut vicinis regionibus adfertur. Alterum Occidentale quod ex America, & Peruvia adfertur. Uterque lapis omnium authorum testimonio, in animalis corpore gignitur: verum diversa authores statuunt animalia. Nam Arabes medici, in capricervo reperiri hunc lapidem ante quingentos annos Rhafis testimonio scripserunt. Neoterici nonnulli in Persarum Pazan, id est, hirco, unde nomen Bazar accepit, generari asserunt. Alii in sylvestri capra inveniiri produnt. Alii, sed ridicule, cervi lachrymam induratam putarunt, Christophorus à Costa qui Indica simplicia descripsit, lapidem Bezoar in ventriculo animalis hirco similis, arietis prægrandis magnitudine, colore rufo, uti cervi propemodum, agilis, & acutissimi auditus, à Persis Pafan appellati, quodque variis Indiæ provinciis, uti in promontorio Comorin, & nonnullis Malaccæ locis, tum etiam in Persia, & Corasone, insulisque quæ à vacca cognomen adeptæ sunt, invenitur, generari scribit. Carolus Clusius animal, ex cuius ventriculo Bezoar lapis eximitur, cervi fere magnitudine,

tudine, & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma capreis fere simili, quam ob causam capra montana vocatur, tamen Clusii iudicio cervi capra potius dici debeat, esse notavit, ac insuper scribit hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo brevi, & colore ut plurimum cinereo, & rufo, reperiri. Ex quibus omnibus authoribus colligi potest animal hoc quod lapidem Bezoar Orientalem fert, caprae sylvestris cornuta quendam esse speciem, qua non procul a figura cervi discedat; ut propterea non incommodè a nonnullis cervi capra appelletur. Cornua habere dicitur duo ex fusco colore nigra, & fere recta, laevaque non absque gyris, & nodis caprearum, quam Germani *Gemsen* vocant, cornibus satis similia. Quod vero Occidentalem lapidem profert aliud prorsus (etiamsi fortassis non dissimile priori habeat formam) animal esse constat, propterea quod cornua nulla, ut cervi capra, habeat. De hoc nobilis quidam ad Nicolaum Monardem (ut ipse in suo libello de simp. Medicam. testatur) his verbis scribit. Formam animalis ex quo lapis Bezoar extrahitur in tuo libro describis. Ea diligentius perpensa, animalium genus quoddam in istis montibus frequens invenimus, valde simile iis hircis (nisi quod cornubus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur, (quarum magna est copia in montibus, ubi ista animalia degunt) ita fugacia, ut solo tormentorum aeneorum ictu, assequi possimus. Ex collatione istorum authorum videtur forma animalis eadem, nisi quod Orientale cornua, Occidentale non habeat. Ante aliquot annos incertum fuit, in qua parte corporis unde, & quomodo generentur hi lapides.

Verum

*In qua
parte ani-
malis na-
scatur Be-
zoar.*

Verum nunc attestantibus iis, qui multoties hæc animalia secuerunt, ac ex iis lapides exemerunt, gignuntur in receptaculo quodam, seu marsupio fasciæ modo confecto, & villosa carne constante, duorum palmorum longitudine, & trium fere unciarum latitudine ipsi ventriculo parte interiore adherente. In hoc marsupio depastæ herbæ recipiuntur, donec ruminatæ in ventriculum traiciantur, ac in eodem generati lapides, eo ordine, & modo dispositi deprehenduntur, quo nodi, qui anteriorem tunicæ partem occludere debent, ita tamen ut semper alius alio maior sit. Materia unde lapis generatur, herbarum est succus viscosus, & terrestris, aut si mavis dicere terrestris herbarum succus in humorem resolutus: quæ si aromaticæ, & salubres fuerint lapidis augment vires, si insipidæ ut gramen, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optime notum est. Nam animalium in planis locis degentium lapides floccifaciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis vero degentium ad venena, aliosque morbos difficillimos sanandos in maximo habent pretio. In montibus enim herbis odoriferis, ac quæ ad varios morbos utiles sunt, vitant. Generatur autem lapis in marsupio prædicti animalis succo herbaceo, ac terrestri à tenuioribus partibus secreto. Cui dum portio succi terrestris ipsius animalis accedit, paulatim humido expresso concrefcit in lapidem terrestrior pars. Quæ, si similis succus non statim sit præ manibus, lavore obducitur, lapilli formam induit, & quandam in extrema sui parte spolituram recipit. Huic accedens postea circumquaque (absolutis naturæ coctionibus) nova materia, nova crusta inducitur, crassa, vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate; quæ iterum exiccata, & indurata, alia crusta obtegatur; idque

*Electio Be-
zoar.*

idque toties à natura fit, donec ad iustam quantitatem venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea, non amplius à natura suppeditatur. Nam aliquando excrescit hic lapis ad ovi anserini quantitatem; qui primo exiguam habuit quantitatem dum crescit, ut dixi, crustis accedentibus uti cæparum radices, Uniones & testes concharum Margaritiferarum, paulatim augetur in dicto marsupio, a donec intereat animal.

a *Eiusdem Iacobi Bontii (cap. 182. huius libri) citati verba, hic allegare lubet, quæ hæc sunt. Lapidès hi miseris hircis, ac capris tam molesti sunt, quam hominibus lapides vesicæ, ac renum. Capræ istæ non ab similes valde sunt capris Europæis, nisi quod habeant erecta, ac longiora cornua, ac quedam ex iis versicolore sunt pelle ut tygrides, pulchro aspectu, quales duas hic in arce Batavia nostra quotidie videmus: itaque hæc capræ, prout magnum lapidem, aut parvum gerunt, unumque, aut plures, eo molestius, vel citius incedunt, quod astutissimis Armenis, ac Persis per bene notum est. Porro vidi & lapides Pa-zahar natos in ventriculis simiorum, qui teretes sunt, ac longitudinem digiti aliquando excedunt, qui hic præstantissimi omnium censentur.*

C A P. CXCIII.

De natura, facultatibus, & virtutibus lapidis Bezoar.

MAnifesta facultas in hoc lapide nulla, præter Mexiccandi, ac sudorem movendi deprehenditur. Occultæ profecto quamplurimæ. Nam nullum hoc tempore ad venena, aliosque difficiles morbos, prædicatur præstantius medicamentum, lapide

*Ad vene-
na quarvis.*

lapide Bezoar, sive extrinsecus, sive intrinsecus adhibeatur. Ad omnium animalium venenatorum ictus, & morsus valet, si vulnere imponatur. Nec minus vulneribus toxico, aut veneno à sagitta, aliove instrumento infectis, pulvis inspersus medetur. Foris si alligetur sinistri lateris brachio, ut nudam cutem attingat, perhibetur venenis resistere, & cor tueri, ne à veneno, aëreve pestilente, aut contagioso lædatur. Apertis etiam carbunculis pestilentibus, si inspergatur, venenum omne exugere creditur. Intrinsecus si pulvis à granis quatuor ad decem cum liquore aliquo convenienti propinetur, cordis omnibus affectibus mire auxiliatur. Ad syncopen in ipso paroxysmo, aut paulo ante ex aqua rosacea si adsit febris, si absit ex aqua cardui benedicti, melissæ, scorzonæræ, aut florū garyophyllorum datur pondere granorum quatuor. Ad cordis pal-

*Ad cordis
palpitationem.*

pitationem, cum aqua melissæ quotidie mane ieiuno stomacho duo grana oblata, multum prodesse possunt. Ad melancholicos humores domandos sive universum corpus, sive eius duntaxat partem, nempe caput occupent, miros effectus præbet. Nam Arabum lepram, seu Græcorum elephantiasin, malam scabiem, pruriginem, impetiginem, erysipelata, & reliqua cutis vitia, tanquam præsens remedium, sanat. Quartanam etiam febrem, etsi non sanet, tamen eius aufert symptomata. Nam animi mœrores, anxietates, cordisque affectus quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit, & aufert. Ad epilepsiam, morbumque sacrum, sive adultos, sive infantes oppugnet, non parum iuvat. Infantibus lactantibus datur cum lacte, adultioribus, & viris cum aqua lili convallii, Pæoniæ, aut Tiliæ. Pueris pondere granorum duorum, viris triplum, aut quadruplum, aut etiam plus, pro morbi, & corporis consti-

*Ad melan-
choliã.*

*Ad quar-
tanã.*

*Ad epile-
psiam.*

consti-

constitutione, offertur. Ad vermes etiam, & tineas felici successu hic lapis solus propinatur cum aqua graminis, aut cardui benedicti. Laudat Monardes hunc pulverem, quo se mira præstitisse, ac tam pueros, quam adultos innumeros à lumbricis liberasse narrat. Recipe herb. lumbricorum (quam tanacetum puto) dragm. duas, sem. fantonici drag. unam. Cornu cervi usti, sem. portul. & carlinæ sing. ana drag. semif. lapidis Bezoar Peruani dragm. semif. fiat pulvis, cuius dosis pro ratione corporis augeatur, & exhibeatur. Verum non solum ad prædictos morbos, sed etiam ad venenatos, & contagiosos, lapis Bezoar summopere celebratur. Nam pestem, febriumque pestilentium virus etiam earum, quæ exanthemata, petechias, herpes, & papulas malignas producunt, cito, ac miraculi instar compescit, ac extinguit, ad quos effectus Indi quotidie cum aqua rosarum pulverem duorum granorum pondere propinant. Mihi exigua dosis videtur ubi febres iam in statu, aut prope statum sunt. Soleo tum sex, aut octo grana magna utilitate cum aquæ acetosæ uncia una quotidie, donec vel sudore, vel urinæ profluvio melius habeat æger, propinare, eumque ab omni potu alio per horam arce-re, ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer, qui vel ante, vel post eius sumptionem aliquid ægro offerunt, etiamsi id æquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis qui effectum optatum impediatur, & prohibeat, quem utraque res seorsim usurpata produxisset. Qui id non capit, spiritus vitrioli, & spiritus tartari antipathiam perpendat. Uterque enim istorum acidissimus, & acutissimus est. Si misceas utriusque acrimonia perit, & liquor

Ad vermes.
Pulvis.

Ad morbos, venenatos, contagiosos, pestilentes.

Rerum antipathia.

370 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
redditur infpidus. Suadeo itaque ut nobile istud
medicamentum perpetuo solum, si eius certum
commodum desideretur exhibeatur.

*Ad vene-
na.*

Ad venena quævis, quæ alicui offerri possunt, ni-
hil lapide Bezoar præstantius haberi potest. Nam
non solū corpus præservat à veneno, sed infectum,
aut oppressum liberat. Ad præsertionem suffi-
ciunt duo grana mane cum uncia vini, aut aqua cor-
diali, ut melissæ, vel cardui benedicti propinata. Ad
curam vero, si quis venenum hauserit, octo, vel de-
cem grana cum vino exhibenda sunt. Qui ab aqua
potu, in qua virulenta animalia versantur, ilico in-
tumuerunt, sumpto bis, aut ter isto lapide, quem-
admodum & illi, qui venenum hauserunt, sanan-
tur. Adversus napelli, & arsenici virus quod trucu-
lenter in corpus humanum sævit, vix aliquid præ-
stantius reperiri potest. Ut exempla, à Mathiolo
in commentariis ad Dioscoridem, aliisque viris do-

*Ad omnes
morbos
diuturnos.*

ctis publicata, testantur. Breviter lapis Bezoar ad
omnes diuturnos, & importunos morbos etiam
qui à flatu originem ducunt, Panacæ instar est, si
prævia purgatione, per aliquot dies mane exhibea-
tur. Indi ad iuventutem servandam, omnia mem-
bra corroboranda, corpusque à morbis præservan-
dum, bis in anno, præmissa purgatione, per quin-
que dies continuos decem grana huius lapidis cum
aq. Rosarum propinant, magna utilitate. Quin-
etiam medicamentis purgantibus vehementioribus
aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum
qualitas corpori obsit. Hac enim ratione absque
dolore & noxa operatur medicamentum. Quæ cer-
te cautio uti non nisi prodesse potest, ita medicis
observata digna est.

*Adversus
medica-
menta
maligna.*

CAP. CXCIV.

*De dignitate, electione, pretio & adulterio
lapidis Bezoar.*

PROPTER admirandas, quibus pollet adversus venena lapis Bezoar, facultates, magni fit à Principibus, ac in summa non solum est autoritate, sed pretio. Solet enim hoc anno 1600. (nam olim in India ipsa, longe pluris vendebatur,) ad pondus in inferiori Germania drag. unam pendens Orientalis, duabus ducatis vendi, in Germania superiori quatuor. Occidentalis vero dimidiato pretio. Dum magni sunt, quia rari, & à Principibus ad ostentationem desiderantur, intenditur ad libitum venditoris, pretium. Eligendi sunt, qui ex capricervis pascua in montanis habentibus, extracti sunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt eximuntur, viribus prorsus carent, quod herbis salutiferis non pascantur ut illi, qui victum in montanis quæriant, & aromaticarum herbarum copia saturantur. Proinde Malacenses vilipenduntur: capricervos enim in pascuis ad lanienam alunt. Perfici vero in pretio sunt, quod in montanis degant. Præter hæc lapidis substantia, color, & forma diligenter examinanda est. Nam ii laudantur maxime, qui è nigro, seu ravo colore virides videntur, & quorum pulvis subviridis est. (a Mathiolus tamen flavescentes laudat.) Deinde qui ablata crusta superiori inferiorem splendentem habent, ac in meditullio concavi sunt, aut arenam lapidi substantia similem, sed ad venena efficaciorum continent, quique præterea ad linguam, aut in aqua liquescunt, nihilque areosum habent. Qui has notas habent sinceri, & Orientales iudicantur. Nam Occidentales subcinereum

372 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 habent colorem, neque ita ut præfati splendent,
 crustas etiam habent crassiores, & gypseas. Sinceros
 Indi flatu dicuntur probare ac lapidem manu
 compressum, continere, per quem si flare possint,
 eum adulterinum iudicant. Alii eum factitium iu-
 dicant in cuius meditullio vel palea, vel herba repe-
 ritur. *b* Verum id signum à multis, tanquam (cum
 potius probi lapidis indicium sit) reiicitur. Semen,
 aut granum in meditullio, supra quod Indi lapidem
 formant, adulterium arguit. Crustarum vero splen-
 dor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis
 signo habetur. Si calce viva aqua admista ungetur
 lapis, ac illa paulo post flavescat, legitimum lapi-
 dem multi iudicant, alii chartam creta fricant, de-
 inde supra cretam lapidem fricant, si fricationis li-
 nea viridis appareat, legitimum lapidem arbitran-
 tur. Nullum tamen certius probitatis indicium,
 quam si venenum homini, aut cani detur, & oblato
 pulvere evadat. Quis enim montanum à palustri,
 aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari pos-
 se exacte dicuntur) distinguere melius quam effe-
 ctu, qui à tota lapidis essentia manat, potest. Quis-
 quis enim præcipuas notas habet, & venenis omni-
 bus adversatur, is profecto legitimus, & sincerus
 censeri debet. Quibus autem modis imitari quis
 hunc lapidem possit, hic docere nolo ne fraudis oc-
 casio impostoribus *c* detur.

*Proba lapi-
dis legiti-
mi.*

a In Dioscorid. de re medica lib. y. cap. 73.

b Quod idem scribit Iacobus Bontius (cap. 182. huius
 libri citatus) cuius hæc sunt verba. Author (nempe
 Garcias ab Horto) ait lapides Bezoar paleam, vel
 quid tale intus habere, quod nunquam fallit, nisi in
 adulterinis, & si superficiali tunica abrasa, non suc-
 cedat alter orbis caparum modo, donec ad paleam
 istam

istam deventum sit, fictitius est lapis proculdubio: sed sequenti modo eius adulterium melius percipitur, si lapidem frices pauca calce, & si in loco fricato puniceus color appareat, constat verum esse, ac genuinum. 2. si ponderatum accurate lapidem coniicias in pelvim aqua repletam, & post duas, aut tres horas eundem eximas, ac rursus ponderes, ac nihil de priori pondere aut perdiderit, aut eo gravior factus fuerit, verus est lapis Bezoar: verum si calcefricatus rimam ducat, aut si aqua exemptus de pondere amiserit, vel eo auctus fuerit, falsum, ac adulterinum audacter dicito.

c De lapide Bezoar plura scribunt Andreas Baccius de gemmis & lapidibus, & VVolfangus Gabelchoverus in annotationibus suis in eundem cap. 34. Etiam inter Neotericos de lapide Bezoar totum libellum edidit V. Cl. Casparus Bauhinus in 8.

C A P. CXCIV.

De lapide fellis.

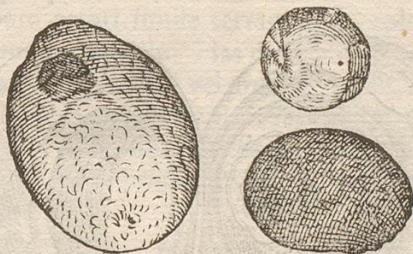
IN cisti fellis animalium lapis invenitur ochræ colore, seu obscure flavo, qui ex crassiore, & terrestri bilis portione, prorsus eodem modo, quo lapis Bezoar, crustis se invicem complectentibus, coalescit. Valet ad venena, præsertim ille, qui ex boum cisti exemptus est, ut mihi amicus, qui se multoties id expertum dicebat, sancte affirmavit. Existimarem ad alvum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit huic scopo à natura destinata sit. Ad venena eum, qui ex cervis, capris, aut aliis animalibus, quæ in montibus salutiferis herbis pascuntur, eruitur, aliis præferrem. Lapis in cisti fellis boum, Alcheron *Alcheron lapis.* à nonnullis vocatur, qui contusus, ac naribus inditus visum acuit, ac fluxus, ne in oculos fluant,

374 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
prohibet. Lentis magnitudine cum succo betæ naribus inditus, epilepticos paroxyfmos prohibere in posterum traditur.

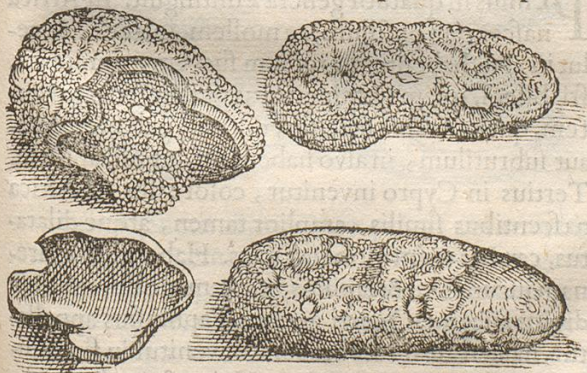
a Arabes hunc lapidem Haraczi nominant, eumque valde commendant in morbo regio teste Petro Bellonio lib.3. obs. cap. 46, cuius hæc sunt verba. Lanii Turcici aliarum nationum lanios in concinnandis carnibus agilitate longe superant. Et ubicunque sunt, iugulato bove, extisque exemptis, fel observare solent, an lapidem contineant, quoniam plerumque innascitur lapis, quem Arabes Haraczi nominant, cuiusque facultates ab Avicenna sigillatim sunt descriptæ. Iudæi longe pluris æstimant huiusmodi lapides, quam Turcæ, qui Iudæis cum sint saniores, illo magnopere non indigent. Iudæi magna ex parte malo colore sunt præditi, & regio morbo laborant, naturaque taciturni sunt, & melancholici, non modo in Turcico dominio, sed & in Germania, Italia, Gallia, & Bohemia. Qui apud Turcas vivunt, nullum præsentius remedium, adversus eum morbum norunt Haraczi lapide, quod annotatum voluimus, ut quem hæc legere contingeret, lanios suæ regionis admoneat de perquirendo eo lapide in bubulo felle. Non invenitur quidem in omni felle: sed in decimo quoque forsitan invenientur bini, aut tres eiusmodi lapides.

C A P.

CAP. CXCVI.

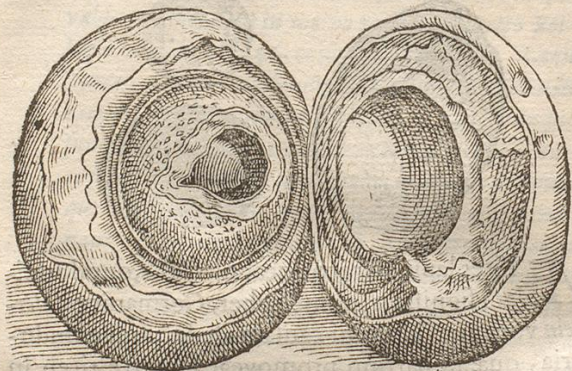
De *Ætite*.

Æ Tites lapis à Græco vocabulo *αετης*, quod aquilam significat, nomē habet, Germanice *Adlerstein* vocatur. Nomini causam dedit aquilæ industria, quæ ut partum promoveat fertur *Ætiten* in nidum ferre, alias absque eo parere non posse.

Colore est albo, cinereo, pullo, vel fusco. In se continet alium lapidem *Callimum* dictum, interdum argillam, vel terram, sed alii cum, qui argillam, vel terram fert, pro *Ætite* haberi nolunt.

Genera, & ubi nascatur Ætites.

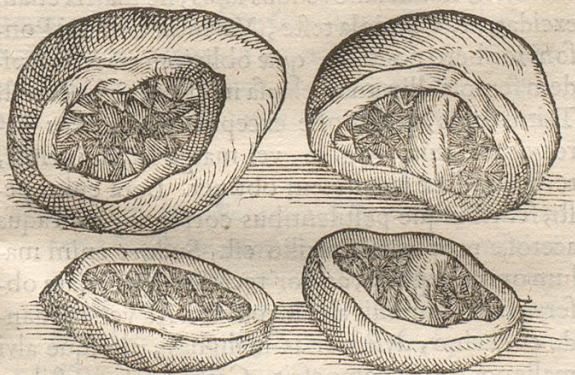

Plinius in quatuor genera *a* distinguit. In Africa nascentem pusillum, ac mollem, intra se, & velut in alvo habentem argillam suavem, candidam, friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in alvo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro invenitur, colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus, cæteris enim globosa facies. Habet in alvo arenam iucundam, & lapillos, ipse tam mollis, ut etiam digitis fricetur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem, invenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in alvo lapis, qui vocatur Callimus. Ego tantum tria genera deprehendi. Primum genus exterius scabrum non læve est, colore vario, plerunque tamen pullo nigricante. Hoc lapidem Callimum dictum, dumque pulsatur, sonantem in se continet. Secundum cinerei

Taphiusius lapis.

Tria genera Ætitis.

rei coloris est, ac in se argillam, vel margam continet, quæ alba, flava, rubra, cæruleave interdum est. Cortex eius exterior scabra ex arena crassiore, filicumque particulis facta, vel constructa videtur. Tertium priori simile terram in se, coloribus variantem, concludit. Has duas postremas species Germani *Klapperstein*, vel *Erdstein* vocant, ac ab aliis Geodis nomine appellantur. Secundum genus, quia agitatum, & commotum argillæ sonum prodit, ad *Ætites* genera aptius cum Plinio, quam ad Geodis refertur.

Primi generis *Ætites* raro pruni, vel armeniæ mali magnitudinem superat. Posteriora duo genera pugni sæpe magnitudinem æquant. Primum genus Orientale est, quanquam etiam in Apulia reperitur: reliqua duo etiam in Germania inveniuntur prope Hildeshemium in Misnia, prope Dresdam, ac non procul Chemnicio, deinde in Bohemia duobus à Pilsna miliaribus. Hi plerunque in torrentibus, decedente aqua, reperiuntur. Habet enim Silesia ad pagum *Smotsteifen* territorii Leobergenfis, item ad Goldbergam in Lygiis hos lapides.

a Libro 36. Naturalis historiae cap. 21. littera a, & sic
deinceps.

C A P. CXCVIII.

Natura, usus, & facultas Aetitis.

Ad partū
retinen-
dum, vel
pellendū.

Aetites partum promovet, & fœtum retinet. Ut fœtum retineat brachio, ut vero partum promoveat, femori alligatur. Trahere enim ad se partum experientia, & testimonio multorum medicorum clarum, notumque est. Proinde si partus exciderit, statim amovendus lapis, ne matrix etiam excidat, ut, Valeriola teste, Valentiaē coniugi Ponsoni Ionberti contigit, quæ oblivioni tradens lapidem femori alligatum, elapsa matrice, extincta est.

Ad epile-
psiam.

Ad pestē.

Tritus lapis, ceratoque exceptus epilepticos paroxysmos lenit. Argilla, vel marga lapidi inclusa, terræ sigillatæ facultatem obtinet. Lota enim pesti, febribusque pestilentibus correptis, cum aqua acetosæ propinata, auxilio est. Sudore enim malum omne expellit, ac cor recreat: quinetiam observavi in nonnullis alvum movere. Ad venena danda cum vino, dysenterias malignas, aliosque alvi malignos fluxus compescit. Carbunculos pestilentes pota cum vino, oligophoro, ac spiritu vitrioli discutit, ac cor ab omni labe tuetur. Serpentes etiam arcere creditur, obque hanc causam etiam ab aquila expeti, ut nempe pullos tueatur. Gestatus amorem, & divitias augere, præterea invictum, omnibusque gratum gestantem efficere, ac comitiales paroxysmos prohibere, traditur. Ad furem deprehendendum, a Dioscoride teste, olim panis Aetitis pulvere commixtus suspecto porrectus fuit.

Ad vene-
na.

Ad Car-
bunculos.

Furis pro-
ditor.

Qui si criminis conscius erat, eum deglutire non poterat, Bellonio teste, b libro 20. Observatio-

num,

num, capite decimo tertio, adhuc hodie in eum usum lapide hoc Græci utuntur, sed variis adhibitis superstitionibus. Dum enim deprehendere furem volunt, omnes suspectos advocant, atque massam pinsunt sine fermento, variaque verba admurmurant, deinde ex massa panes ovi magnitudine faciunt, singulisque qui convenerunt ternos devorandos nullo potu addito præbent. Tum fur tertium devorare non potest, ac parum abest, si conetur, quin stranguletur. Monachi Græci id pro secreto habent. Sed huiusmodi quid si contingat tantum furi, spiritu maligno cooperante fieri non dubito; proinde ab homine Christiano scrutinia similia reiicienda, tanquam superstitiosa, sunt. Creditur etiam si patinis venenum continentibus supponatur Ætites, ferculum in quo est, devorari non posse.

a *Libro v. de re medica cap. 118. Præter has facultates tam à Dioscoride, quam ab Auctore citatas, articulari morbo laborantes, ac resolutos mirifice iuvare hoc lapide, testis est Aërius lib. 2. tetrabibl. cap. 32, qui id habuit ex Demosthenis libro de lapidibus de Ætite.*

b *Hic locus in Petri Bellonii observat. lib. 20. cap. 13. non exstat, sed lib. 2. cap. 23. Nam tantum tres libros observationum conscripsit.*

C A P. CXCIX.

Dignitas, valor & pretium Ætitis.

Orientalis quem primi generis statui, ac in aquilæ nido invenitur, à generosis, & nobilio-ribus fœminis magni fit, ob singularem, ad partum promovendum facultatem, ita ut aliquando decem,
etiam

380 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
etiam viginti thaleris, si grandiusculus, & armenia-
ci mali magnitudinem habeat, vendatur. Germa-
nici viliores sunt, plerunque tamen si pulli, & fer-
ruginei coloris sint, ac non adeo scabri, singuli tha-
lero uno aut duobus veneunt, etiam pluris si magni
fuerint.

C A P. C C.

De Callimo lapillo, qui Ætite includitur.

CAllimus in Ætite reperitur, variatque colore,
& duritie, aliquando etiam ex parte transpa-
rens est Crystalli instar. Ad albim invenitur Ætites
prægnans candido silice durissimo, in cuius superfi-
cie cellulæ sunt, quales habent apum favi. Calli-
mus easdem à nonnullis putatur habere vires, quas
Ætites.

C A P. C C I.

De Geode.

Geodes lapis est rotundus terram, aut arenam
continens, hunc ad tertiam speciem Ætitis re-
degi. Dum terram continet, vel arenam non so-
nantem, Geodes proprie, nec inepte, vocari potest.

Quicumque non terram, sed arenam etiam in-
dura-

duratam, sonantemque in se habet, Ætitis nomen non meretur, sed Geodis. Reperitur in Misnia, & prope Pilsnam Bohemiæ, colore est rubiginis, ac pugni sæpe magnitudine, nullius, quod sciam, usus: nisi quis dum exacte rotundi sunt, iis maioribus bombardis explodendis uti velit. Reperitur aliud Geodis genus prope Aretium, candidum, figura oblonga, utrinque acuminata, specie stercoris canini: videtur ex argilla parum condensata constare. Si frangatur, ex crustis eiusdem substantiæ aggregatæ, ac friabilis coaluisse, instar lapidis Bezoar deprehenditur. Fortassis Bezoar est Ægypti fossile vel Ætites fœmina a Plinii, & species Osteocollæ, vel Ossifragi lapidis.

a Libro 36. Naturalis historiæ cap. 21. littera a.

C A P. CCII.

De Enhydros.

A Geode non differt Enhydros, nisi contento, ut enim superior arenam, vel terram, ita hic aquam continet, absolutæ, a Plinio teste, est rotunditatis, in candore lævis, sed ad motum fluctuat intus in eo veluti in ovis liquor.

a Libro 37. Naturalis historiæ cap. 21. littera b.

C A P. CCIII.

De Enorchi.

Rotundus est hic lapis ut Geodes, cuius species ut Enhydros statui potest. Ovi columbini plerunque est magnitudine, Germanice *hodenstein* vocatur, quia lapis in illo inclusus a testium

vide-

382 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
videtur habere formam, à qua Græcum nomen illi
datum est.

Interior lapis ita adhæret exteriori concavo, ut
vitellum ovi cocti absque spatio intermedio albu-
mini. Inveni hunc lapidem prope Pragam Bohe-
miæ, exterior eius pars terræ cinereæ habet colo-
rem. Interior nec fulget, nec nitet, variisque, &
obscuris coloribus sordescit.

a Huius meminit Plinius libro 37. *Naturalis historiæ*
cap. x. littera ff.

C A P. C C I V.

De Amiantho lapide.

AMianthus lapis, aliis Asbestinus, alumini schi-
sto tam similis est, ut eo adulteretur. Ignis in-
iuriam auri instar perfert, atque non solum uri non
potest, sed purior redditur, unde Asbestini nomen
illi datum est. Olim in fila aptabatur, mappæque ex
eo tanquam ex lino fiebant. Linum ex Amiantho
à a Plinio vivum appellatur. Mappæ Amianthinæ
fordibus conspurcatur, puriores igne exustæ quam si
aqua laventur fiunt, ac magis splendent. Regum in-
de olim tunicæ funebres fiebant, ut cremata cada-
vera à reliquo cinere separarentur. Nascitur, Dio-
scoride teste, in Cypro, sed fuscus. Item in desertis
India,

Mappa
Asbestina.

Locus.

Indiae, ubi non cadunt imbres, ac in Asiae provincia quadam. Reperitur etiam in Italia, sed adeo breve, ac fragile, ut neri non possit. Hinc fit ut pro alumine scissili, vel plumæ vendatur, & pro elychniis perpetuis tantum inserviat. Attritione solvitur facile in tenuia filamenta, instar plumæ canescentia.

Ligni modo fibrosus est, mollisque, & candidus, vel subviridis. Id quod dum teritur lapis efflorescit in plumas, flos petrae vocatur. Cuti applicatus flos urit urticae instar ob asperitatem aculeorum tenuium qui carnis poros penetrant, & continuum solvunt. Id sciunt passim gnatonnes qui florem impalpabilem inspergunt internis camisiarum partibus, ut focii iis induti incredibili pruritu, ac dolore afficiantur. Olim Amianthus pretia Margaritarum aequabat, Plinio teste. A b Paulo Veneto vocatur hic lapis Salamandra, quod Salamandrae instar *Salamandra* in igne vivat, aut eius iniurias absque noxa perferat. *dra.* Sed meo iudicio ridiculum est credere aliquod animal in rerum natura esse, quod humore, spiritu, & aqua vix aliquo connexu iunctis constans, possit in igne

igne degere, ut partes illæ non separentur, exurantur, & ita animal intereat. Fila huius lapidis lineis non sunt diffimilia. Sole siccata teruntur in mortario æneo, postea lavantur, ac à terra purgantur, nenturque, ac deinde texuntur. Modus texendi hac Ætate perit. c. Baptista à Porta in libro magiæ naturalis videtur scivisse modum, eumque palam facere, sed verba tam sunt obscura, ut à nemine, quam qui modum scit, intelligi, (si ab ipso modus explicatur) possint. Ita enim inquit: peccatur, & netur ab omni muliercula modo non ignorato, ut Venetiis vidimus. Cypria mulier, & Valentina mihi videndi copiam fecit in arcis hospitio, vel medici mali, secretum optimum perpulchrum, perutile, licet à recentioribus ignoratum. Jam gratis dedimus, et si magno pretio comparari possit. Hactenus à Porta. Iactat se gratis dedisse, secretum hic nullum apparet; videtur enim tantum locum monstrasse, ubi modus haberi possit. Hoccine est magnum secretum dare? nullum profecto si extincta sit mulier, vel alio decesserit. Si arcis hospitio, vel medico malo, aliquid aliud intelligi velit tam obscurus est, ut ne centum Oedipi aperiendo secreto sufficiant. Dubitavi sæpe num succus mali medici hac in re necessarius sit. Sed obscuritas ænigmatis me in experiendo negligentem fecit.

Modus texendi.

Miraculosum Amianthi lapidis linimentum.

Ex Amiantho linimentum ad tineam puerorum, & ad ulcera tibiarum miraculosum fit sequenti modo. Accipiuntur Amianthi unc. quatuor, plumbi uncia 12, tutiæ uncia duæ, ac calcinantur, deinde pulverisata in vitro macerantur cum aceto, ac quotidie per mensem materia agitatur semel; post mensem ebullienda est unius horæ quadrante, ac quiete finire, donec inclarescat: deinde illius aceti clari quantitas, cum pari quantitate olei rosacei, misce-

miscetur, donec bona fiat unio linimenti forma, eo inungitur caput pueri totum ut cito sanetur: ad scabiem, & ulcera tiliarum vesperi partes ununtur, donec sanentur. Si lapis hic cum aqua vitæ, & saccharo solvatur, ac exigua portio mane quotidie mulieri albo menstruo laboranti detur, mox sanatur.

Ad ulcera.

*Ad alba
menstrua.*

- a A Plinio linum vivum appellatur lib. 19. Naturalis historia cap. 2. littera t. Per linum vivum Amianthum lapidem debere intelligi Auctor est Petrus Andreas Matthiolus in Dioscorid. lib. v. cap. 113. verum V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 178. scribit male & imperite facere eos, qui Plinium eo nomine reprehendunt, quum Plinius de lino revera loquatur, quod ἄσβεστον vivum, & Asbestinon dicebatur, & in India proveniebat. Multo imperitius agere, inter quos est Mercurialis, qui Plinium sic defendit, ut non neget quidem linum ab eo lapidem Carystium appellatum fuisse, sed Græcorum id auctorum exemplo fecisse contendat, quandoquidem & Pausanias ante ipsum Carpasium linum nominavit, & Strabo Carystium: de Strabone falsum est, ut supra ostendimus. Pausanias quidem vocat καρυστίον λίον, sed improprie, siquidem intelligit de Cyprio lapide: profecto videtur confudisse linum Asbeston cum Cyprio lapide, ea re inductus quod simili potestate contra ignes utraque esset prædita. Cæterum quod à Plinio describitur Indicum linum, toto genere, ac cælo diversum à Carystio, sive Cyprio lapide. Præterea nisi Plinius per linum vivum quid aliud intelligeret, quam Amianthum lapidem, non diversis locis (ne in tautologiam incidere) de iis tractasset. Nam Amianthi lapidis meminit Plinius lib. 36. cap. 19. littera d. Huius etiam Amianthi lapidis mentionem faciunt Georgius Agri-

cola lib. v. de Natura Fossilium cap. 9. Andreas Casalpini lib. 2. de metallicis cap. 49. Antonius Musa Brassavolus Ferrariensis tradit, impostores, lapidem Amianthum simplicibus mulierculis ostendere, vendereque saepenumero pro ligno Crucis Servatoris nostri. Id quod facile credunt cum igne non comburatur, quodque ligni modo plurimis constet lineis intercurstantibus. Amianthus lapis etiam fuit in aurea illa lucerna quam Athenis Callimachus fecit, oleo non nisi post annum dissipato. licet semper arderet.

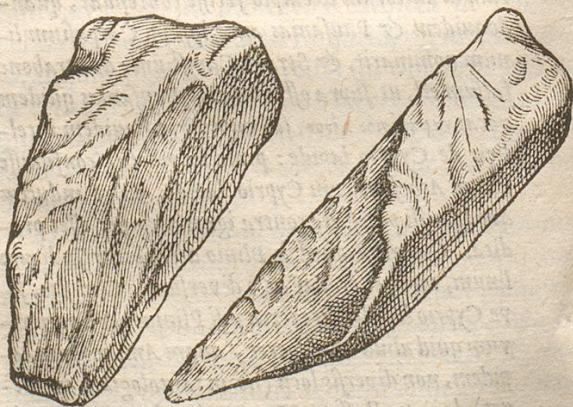
b In Itinerario suo.

c Libro 4. cap. 25.

C A P. CCV.

De Hematite.

HÆmatites à sanguine nomen habet, a vel quod aqua commixtus sanguineum colorem referat, vel quod sanguinem sistat. Germanice *Bluetstein*

vocatur. Color illi sanguine est obscurior, non fuscus, ac si quis ferri scobem minio nativo, id est, cinna-

cinnabari commisceret. Quanquam interdum niger, interdum flavus, interdum ferri colorem habeat. Strias antimonii instar habet. Dum uritur minii colorem imitatur.

*Pulcher
color ex
Hematite.*

- a Theophrastus lib. $\omega\delta$ λίθων *Hematiten* dici vult, non quod tritus sanguineum succum reddat, non quod sanguinem sistat, sed quod similis sit αἷματι ξηρῷ & πηλοῦ, arido sanguini, & concreto.

C A P. CXCI.

Genera, & loci natales.

Plinius de Hæmatitis generibus ita scribit libro. 36. cap. 20. Sotacus è vetustissimis authoribus quinque genera Hæmatitum tradit, præter Magnetem. Principatum dat ex iis Æthiopico, oculorum medicamentis utilissimo, & iis quæ panchresta appellant, item ambustis. Alterum Androdamantha dicit vocari, colore nigro, pondere, ac duritie insignem, & inde nomen traxisse, præcipueque in Aphrica. repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide Basanite. Reddere enim succum sanguineum, & esse ad iecinoris vitia præcipui remedii. Tertium genus Arabici facit simili duritie, vix reddentis succum ad cotem aquariam aliquando croco similem. Quarti generis Elatiten vocari, quamdiu crudus sit, coctum vero Miltiten, utilem ambustis, ad omnia viliorem rubrica. Quinti generis Schiston, hæmorrhoidas reprimentem.

Hodie unum tantum genus supra descriptum pro Hæmatite habetur, idque videtur quartum esse Elatite dictum, Rubricæ enim quamproximum est. Ad secundum genus Plinii videtur ille lapis referri

388 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
posse, cui minium nativum adnascitur. Nigricat enim, ponderosus est, & argentum, æs, ferrum, ac aurum in se trahit, propter argentum vivum, quod in se continet, eam naturam habet, ut metalla appetat, iisque uniatur. Si quis coloribus Hæmatitum genera distinguere velit, varia habebit, cum aliqui flavescant, rubescant, nigricent, & ferri colorem habeant. Lapis qui hodie pro Hæmatite habetur, in variis Germaniæ locis reperitur. Sæpe inter rubricas, & ferri fodinas, quales prope Ioachimicam vallem Bohemiæ, item circa Bressam sunt, invenitur. Aliquando ex Ostracite nascitur, ut prope Hildeshemium contingit. Copiose etiam invenitur in Ilva ubi ferri metalla sunt. Sed meliores fert compostella Hispaniæ, qui constant figura angulosa, quemadmodum Pyrites, qui ferri nigricantis splendorem habet. Excoquitur in ferrum hic lapis, ac in cavernulis rubricam continet. Interdum, sed obscure ferrum trahere animadvertitur. Fit etiam Hæmatites ex Magnete usto.

Locus.

C A P. CCVII.

Natura, facultates, qualitates, dignitas, & valor.

Aliis omnibus præfert a Dioscorides friabilem, & saturato colore, nigroque qui per se durus, & æqualis est, nulla sorde admista, aut septo intermedio, habetque cinnabari similem colorem, sed saturatiorem. Ustus, vinoque aspersus minii colorem nanciscitur. Frigidæ, siccæ, glutinantis, attenuantis, & astringentis est facultatis; quamobrem oculis cruore suffusus, & lachrymantibus mire convenit cum lacte muliebri instillatus, ac mulierum profluvia, dysenterias, hæmorrhagias, hepaticos, aliosque sanguinis fluxus compescit. Ex vino ad serpen-

Minii color ex Hæmatite.

Ad sanguinis fluxus.

serpentum ictus propinatur. Ad pulmonis ulcera *Ad sputa sanguinea.* sanguinisque eiectiones à c Tralliano celebratur. qui pollinem tenuissimum cum vino sæpius à scrup. uno ad scrup. quatuor non sine magna utilitate exhibet. Vilis est admodum hic lapis.

a Libro v. de re medica cap. 101.

b Raphaël Volateranus in Comm. Vrbanis lib. 27. de lapidibus tradit eundem lapidem tritum cum melle, ophthalmiis, morbisque oculorum omnibus impostum mederi: ex aqua vero epotum, ad omnia venena prophylacticum esse: preterea digito gestatum victoriam contra lites omnes, gratiamque conciliare.

c Libro VII. cap. 1. circa finem miris laudibus Hematiten lapidem extollit, vide etiam ad hanc rem insignem, notatuque dignum, de hoc lapide, locum Aëtii lib. 2. tetrabibl. cap. 13.

C A P. CCVIII.

Adulterium Hematitis.

ADulterari solet gleba rotunda, & densa lapidis Schisti (qualis est quæ eius radix vocatur) torrefacta in fictili inter cineres. donec ad cotem colorem Hematitis reddat. Sed fraus deprehenditur, primum quidem interfectionibus, Schistus in laminas rectas frangitur. Hæmatites autem non eo modo; deinde colore, Schistus enim floridum reddit, Hæmatites autem saturatiorem cinnabari similem.

De Hæmatite spurio triplici.

Nascitur in Silesia non procul ab arce Lehnen-
 ci ad Boberum flumen lapis similis Hæmatiti,
 ab incolis *Bluetstain*, *Braunstain*, aut *Braunfarbe* voca-
 tus. Is durus non est, eoque figuli tingunt fictilia
 Hirsbergi. Ustus crocum martis colore, & effectu
 refert, nam ad sanguinis eruptiones compescendas
 utilissimus est. Alterum genus reperitur in ferri
 metallis, globosum, colore partim rubricæ, partim
 ferri nigricantis, friabilis ob inæqualitatem, durus
 tamen. Hoc à Dioscoride describi videtur. Nam
 cæteri solidiores adulterari nequeunt, neque colo-
 re sanguineo, sed ferri perpoliti spectantur. In hoc
 genere quidem colore saturiore reperiuntur, cro-
 ceum pulvisculum fundentes, quales Plinio in Æ-
 thiopia nascuntur. Tertium genus ferrugineum, &
 grave est rubrica obductum, & supra rubricam cre-
 ta pallida. Deinde rectum crusta simili Ætiti, te-
 nuiore tamen, & fragiliore, quæ septi modo perua-
 dit ad intima. Lapis hic ad cotem croceum, & san-
 guineum succum profert. Reperitur Aretii ubi fons
 est acidulæ congener Ostraciti. Vim habet astrin-
 gentem, & aliquantulum excafactoriam, & exte-
 nuantem, ut Dioscorides tradit, ideo exterit ocu-
 lorum cicatrices, & scabritias cum melle, facit
 etiam ad lippitudines, oculos contusos, ac cruore
 suffusos, cum lacte muliebri. Bibitur ad difficulta-
 tem urinæ, fluxusque muliebres, ac iis prodest, qui
 sanguinem reiecerunt.

*Ad san-
 guinis flu-
 xus.*

De Smiri lapide.

SMiris Germanice *Smergel*, Italice *Smeriglio*, Gallice *Emeri*, ad Hæmatitis tertiam Plinii speciem *Нæмати-
tis.* referri posse videtur. Nam eam durissimam statuit, ac vix ad cotem aquariam succum reddere, eumque aliquando croco similem asserit. Lapis est ferrugineo, ad nigredinem tendente, colore, adeo durus, ut gemmarii eo ad gemmas scalpendas, & arma expolienda utantur. Contunditur enim in pulverem tenuem papaverini seminis instar, aut paulo minorem, deinde addito oleo, vel aqua operi adhibetur. Tantam habet duritiem, ut eo vitra non secus, ac si Adamas verus esset, scindantur. Ad loricas annulatas emundandas, & à rubigine liberandas vase rotundo cum lorice imponitur, quod frequenti rotatione commotum, ac hinc inde iactata lorica, Smirisque pulvere per annulos sæpius decidente, partesque illius affricante, ita lorica abstergetur ut nova videatur, Enses etiam hoc lapide, aliaque arma expoliuntur. *a* Ad gingivas humentes, & dentifricia Smiris pulvis etiam adhibetur. Abstergentem enim habet facultatem.

*Ad loricas
mundan-
das.*

a Smiridis facultates demonstrant Dioscorides, & Petrus Andreas Matthiolus lib. v. cap. 123. de simplicium medicamentorum facultatibus. Oribasius lib. xv. Collect. Medic. de lapidibus. Aëtius lib. 2. tetrabibl. cap. 26. V. Cl. Claudius Salmastius, Smiris per simplex 1. non Smyris, scribendum tradit, libro (cap. 62. huius libri) citato, fol. 1101. Cuius hæc sunt verba: Smiris etiam veteribus notus lapis, quo gemmas atterebant, ac poliebant. Dioscoridi ζυγίς

392 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
dicitur, sed legendum ζμίρις ex Hesychio ζμίρις
λίθου ἔστιν, ἢ τὰς λίθους οἱ δακτυλιοῦχοι σμίχουσι.
quo gemmas atterunt, gemmarum scalptores. He-
sychius: ζμίρις, ἀμμον εἶδος, ἢ σμίχονται σκληροὶ
τῆς λίθου. Smiris quoque hodie id nomen habet, &
eundem usum exhibet &c.

C A P. CCXI.

De Schisto.

SCistus, seu scissilis lapis, friabilis, & scissilis est,
unde nomen habet, componitur, & cohæret in-
star salis ammoniaci. Glebas habet duras, & ro-
undas quæ Schisti radices vocantur, quibus ustis
olim Hamatites adulterabatur. Fraus deprehen-
debatur quod in rectas laminas frangebantur, quod
Hamatiti non contingebat. Crocei est hic lapis
coloris si optimus fuerit; alias nigricat, laminas ha-
bens tenues invicem hærentes ut lapis Specularis,
splendentes, & perspicuas, per quas si Sol inspiciat-
ur videtur croceus. a Plinius ex sotaco Schistum
Anthracitin vocati, nascique in Aphrica nigrum,
attritumque aquariis cotibus reddere ab ea parte,
quæ fuerit à radice nigrum, ab altera croci colo-
rem, utilemque esse oculorum medicamentis asse-
rit. Reperitur in Bohemia, Romæ in Vaticano, ac
in Montacuto prope Anglarium; cuius montis ca-
cumen ex hoc lapide constat. Videtur Talci qua-
dam species; sed hac ratione à Talco differt, quod
in rectas laminas scindatur. Talci vero laminæ fle-
xiles sunt, ac vario modo complicatæ.

a. Libro 36. Naturalis historiae cap. xx. littera c.

CAP. CCXII.

De Ostracite.

Ostracites à testa, a quæ Græce ὄστρακον dicitur, nomen habet; testæ enim similis est, crustosus, & scissilis. Testa superiori ablata, alius continetur lapis in plures scissilis, intercedente semper crusta non lamina, ita ut plures lapides Ætides uno lapide contineri videantur. Ab hoc differt Ostracites Germanorum vulgo *Topfstain*, seu olla fossilis. Nam argilla potius videtur, quam lapis. Has ollas Æthnici olim cineribus mortuorum impositis teluri committebant. Molles sunt in terra, exemptæ in aëre lapidescunt. Ostracite à nobis ante descripto utuntur mulieres pumicis loco ad pilos auferendos. Potus in vino dragm. pondere menses fluentes sistit. Ad nomas, & mammarum inflammationes imponitur utiliter. A purgatione sumptus conceptionem prohibet. Tertia species ad gemmas à Plinio refertur, quam etiam Ostraciam appellat. His verbis lib. 37. cap. 10. Ostracias, sive Ostracitis est testacea durior, altera Achata similis, nisi quod Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut aliæ gemmæ fragmentis eius scalpantur. Ostraciti ostrea nomen, & similitudinem dedere. Hæmatitis etiam species quædam Ostraciti similis est. Reperiuntur hæ species omnes in variis Ger-

*Ollas
lapides.*

*Ad men-
sium fluo-
rem.
Ad impe-
diendam
conceptio-
nem.*

Locus.

a Juniores Græci (teste Georgio Agricola lib. v. de Natura Fossilium cap. 19.) ὀστρακον nominarunt, ut ab Ostracorum testis distinguerent. Plura de hac re

C A P. CCXIII.

De lapide Samio.

SOlet hic lapis in terra Samia, quæ linguæ adhæret, & alba est, reperiri: eo utuntur aurifabri ad nitorem auro comparandum. *a* Facultatem habet astringendi, & refrigerandi, candidior, & durior cæteris præfertur, partus accelerat, & conceptus custodit ut *Ætites*. Interdum hic lapis nigricat, tum à nonnullis exhebenus, aut ebur fossile vocatur.

a Samii lapidis facultates, & multa plura, tractant Petrus Andreas Matthiolus in Dioscorid. cap. 130. lib. v. de re medica & Andreas Casalpini lib. i. De Metallicis cap. xi. ad quæ loca lectorem relegamus.

C A P. CCXIV.

De Talco.

*Stella ter-
ra.*

*Argyrodā-
mas.*

TAlcum Germanice *Talck*, à nonnullis *Stella* terræ appellatur, quod stellarum instar, argenteoque nitore splendeat. Putant nonnulli veterum fuisse *Argyrodamantem*, quia ignis iniuriis resistit, lapidis *Speculari* simile est *Talcum*: item *Schisto*, à quo distat non solum colore, sed & quia non in rectas laminas scinditur, flexiles enim sunt, & vario modo complicatæ. Ex tenuissimis laminis argenti æmulis constat, igni resistit, in eoque perenne est. Nam neque funditur, neque comburitur, neque colorem amittit: propterea *elychnia* ex eo complicata

cata fiunt, ut ex Amiantho lapide. Talcum plerun-
 que candidum, & argentosum habet colorem. Ex
 eo chymici eliciunt oleum ad æs dealbandum, ac fi-
 guli fictilibus eius opera argenteum dant nitorem.
 Talco utuntur etiam mulieres ad faciem eximie de-
 albandam, in liquorem prius solvendo. Contun- *Talci li-*
 ditur in pollinem tenuissimum pistillo ferreo, po- *quor.*
 stea forti ollæ committitur, operculo addito, ferreis
 deinde filis ligatur, figulari creta illinitur, in Sole
 triduo siccat, ac tandem furno virriariorum, ubi
 maximæ flammæ sunt, imponitur. Post triduum
 aut quatrimum eximitur, vas frangitur, & si in cal-
 cem redactum sit, servatur, sin minus, repetitur la-
 bor, donec perfecte calx dealbuerit. Postea super
 Marmor Porphyriticum accommodatur, humi-
 diffimoque loco relinquitur, donec in liquorem
 solvatur, ad prædicta utilem, a Ioanne à Porta te-
 ste. Alii ad prædictum usum Talci pollinem cum *Alius li-*
 cochleis ollæ immittunt, ut Talcum devorent, ubi *quor ad*
 devorarint cum testis tulas vitro imponunt, ac ab *fucum.*
 iis aquam extillant pro mulierum magonio, ut
 dixi.

Avicenna authore, Talci lapis periculosus est si
 devoretur, propterea ut solvatur eget magna indu-
 stria. Frigidum est Talcum in primo, siccum in se-
 cundo gradu, astringit, retinet sanguinem, prohi-
 bet abscessus mamillarum & testiculorum, & quæ
 post aures fiunt. Infunditur dysentericis, ad spu-
 tum sanguinis, fluxum menstruorum & hæmor-
 rhoidarum, datur cum aqua plantaginis. Talci ge-
 nera variis coloribus distingui possunt. Reperitur
 genus quoddam crustosum & fragile in colle petreæ
 sanctæ, quod ignis non absumit ac aliqui Galaicon *Galaicon.*
 Plinii putant.

a *Libro x. Magiæ Naturalis cap. 19.*b *Libro 37. Naturalis historiæ capite x. littera k k.*

C A P. CCXV.

De Selenitide, ac lapide Speculari.

Selenites à Luna nomen obtinet, quod decre-
 scente, vel accrescente Luna augeatur, vel mi-
 nuatur, à Romanis olim Lunaris gemma vocaba-
 tur. Nam Selenites inter gemmas ponebatur. a *Pli-
 nius* ex candido translucere melleo fulgore, imagi-
 nem Lunæ continere, eamque reddere in dies sin-
 gulos crescentis, minuentisque numero, nascique
 in Arabia scribit. Alii lacteo colore esse, noctuque
 non solum lucere, sed loca proxima illustrare affir-
 mant. A *b Galeno* hæc gemma Aphroselinites,
 quasi Lunæ spumam dicas, vocatur. c *Dioscorides*
 Selenitem vocari scribit, quia noctu invenitur ple-
 nus Luna crescente. *Albertus* tradit nasci in quo-
 dam genere testaceorum in India, Perside & Ara-
 bia. Ego neque Seleniten, neque alium lapidem
 noctu lucentem unquam vidi, nec neotericorum
 aliquem deprehendi, qui vere ostendere potuerit,
 quænam fuerit veteribus Selenites gemma. Non-
 nulli existimant Margaritas esse, quod d *Garfiæ* ab
 Horto medici proregis Indiæ testimonio plene re-
 periantur crescente Luna, ac post plenilunium si
 capiantur, cum tempore minuantur & decrescant,
 ut è contra si ante capiantur, in eodem statu per-
 maneant. Deinde quod candidæ, & læves sint, ac
 in iis corniculatæ Lunæ imago (postulante id pro-
 pter corporis umbram, & subiecti corporis refle-
 ctionem sphaerica figura) appareat, cui accedit,
 quod ad comitiales propinetur, & à mulieribus ad
 periculâ evitanda gestentur; ut olim Selenites. Ve-
 rum

*Margarita
 an sint la-
 pides Se-
 lenitides.*

rum quia à nullo veterum, neque à Plinio Margaritas hoc nomine appellatas deprehendo, aliam gemmam Selenitis nomine notatam fuisse non dubito. Recentiores lapidem Specularem, quem Germani *vsus lieben Frayven eys* appellant, Selenitem statuunt. Quod facile Lunæ imaginem in se recipiat, variisque modis visui offerat. Lapis hic CrySTALLI instar pellucidus est, ac in bracteas tenuissimas scinditur, omni papyro vulgari tenuiores, nec propterea diaphanitatem amittit. Aliqui alumen Scaiola vocant, cum tamen alumen non sit, neque eius saporem habeat. In igne in pulverem candidissimum facile vertitur, quo mulieres ad faciem dealbandam, & rugas depellendas utuntur. Ad quæ commodior est hic lapis, si in liquorem solvatur, ut in capite de Talco explicavi. Tener est hic lapis, flexilis, ac in gypsum facile excoquitur. Laternis, & fenestris conficiendis inservit vitri instar. Maxima eius quantitas in Moscovia invenitur, item in Hispania, Cypro, Cappadocia, Sicilia, Africa, in agro Boninienfi, in Thuringia, Saxonia, Marchia, in Misnia ad Salam, aliisque locis Germaniæ. Reperiuntur Speculares lapides variis coloribus, mellei, nigri, & fusci, sæpeque Saxo Marmoreo implicantur, aliquando laterculis distinguuntur, aliquando sexangula figura excrescunt, ut CrySTALLI videantur. Ex omni lapide Speculari si uratur, Gypsum fieri potest. Plinius de lapide Speculari sequentia scribit. Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura scinditur in quassibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota, sed intra centum millia passuum, circa Segobricam urbem: iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, nuper inventum Africa: postferendos omnes tamen Hispaniæ, & Cappadociæ mollifimis

*Speculare
lapidem
recentiores
statuunt
Selenitem.*

*Alumen
Scaiola.*

Locus.

*Colorum
diversitas.*

398 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
simis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris.
Sunt & in Bononiensi Italiae parte, maculosi com-
plexu silicis alligati, quorum tamen appareat natu-
ra similis eis, qui Hispania puteis effodiuntur pro-
funda altitudine. Nec non & saxo inclusus, sub ter-
ra invenitur, extrahiturque aut exciditur. Sed ma-
iori parte fossili natura, absolutus segmenti modo,
nunquam adhuc quinque pedum longitudine am-
plior. Humorem hunc terræ quidam autumant
CrySTALLI modo glaciari, & in lapidem concrefcere
manifeste apparet: quod cum feræ decidere in pu-
teo tales, & medullæ ex ossibus earum, in eandem
lapidis naturam, post unam hyemem, figurantur.
Invenitur & niger aliquando. Sed candido natura
mira, cum sit mollitia nota, perpetiendi solis, rigo-
risque, nec senescit si modo iniuria absit, cum hoc
etiam in cements multorum generum accidat. In-
venere & alium usum in ramentis quoque circum
maximum ludis Circensibus sternendi, ut sit in
commendatione candor. Hactenus Plinius lib. 36.
Natur. Hist.

a Libro 37. *Naturalis historia cap. x. littera a a a.*

b Libro 9. *de simplicium Medicamentorum Faculta-
tibus.*

c Libro 1. *Aromatum, & simplicium historia cap. 57.*

C A P. CCXVI.

De Gypso lapide.

GYPSUM a proprie dicitur calx ex lapidibus qui-
busdam ustis, sed exigua, & brevi uestione. La-
pides autè illi unde Gypsum fit Alabastro non sunt
dissimiles à Gallis Gypsum du plastre ou du gyps voca-
tur, à Germanis spat, vel gyps, ab Italis gesso, ab Hi-
spanis

spanis yesso. Reperiuntur huiusmodi Gypsi lapides variis coloribus, qui tamen usti albi redduntur. Vulgares illi lapides qui Alabastrum nomen habent, & unde vascula fiunt, facillime in Gypsum ustione vertuntur. Huiusmodi in Mysnia, comitatu Burgundia, ac in agro Volaterano inveniuntur, splendent, & lævorem suscipiunt, tantumque deest durities, ut inter nobilia Marmora sint. Gypsum adstringit, emplasticum est, & obstruit. Ad sanguinis eruptiones impositum convenit, citissime enim postquam madefactum est lapidescit, ideoque etiam porum strangulat. Quod ustionem non est expertum ex oxycrato impositum repercutit. Maximi usus est ad statuas ingentes, & levissimas faciendas. Nam ex lana, vel stupa linea, aut cannabina, vel fœno semiformatæ statuæ Gypso humido, & molli obducuntur, ut tenuem crustam nanciscantur, deinde formantur. Formatæ ingenti mola, muroque exigua portiuncula annexæ, spectatorem in admirationem trahunt. Cum polline lapidum duriorum, plumbi pulvere, & lacte in veros lapides transit, ac si colores adiciantur Marmor pondere, nitore, & colore imitatur quam proxime. Pictoribus etiam Gypsum inservit, eo enim colores commiscent, ac ex massa penicilla duriora conficiunt, quibus absque alio humido quævis pingunt; hoc vocant siccis coloribus pingere.

*Gypsum
strangu-
lat.
Ad sta-
tuas.*

*Coloribus
siccis pin-
gere quid
sit.*

a Gypsi descriptionem, & plura ad Gypsum pertinentia, tradidi in comm. à me editis, in praxin Auream Ioannis Stockeri excus. typis Ioannis Maire typographi celeberrimi Lugd-Bat. Anno 1634. in 12. fol. 123. ad quæ lectorem relegamus.

De Pumice.

Pumex Virgilio lapis bibulus, item spongia ut & Vitruvio, quod spongiæ instar fistulosus sit, dicitur. Lapis est erosus, spongiosusque, exiguis cavernulis seu foraminibus plenus Græce *κωνίαι* quod veluti à vermiculis, qui *κιδες* dicuntur, sit exesus, *κλωόνιον* à Theophrasto vocari putant, quod è marina spuma coactus sit, Germanice *Bynstein*, *pins Kratstein*, quia in Balneis eo ad cutim fricandam utuntur, dicitur. Gallice *pierre ponce*, Italice *pumice*, Hispanice *piedra espongia*. Pumicis nomine etiam appellantur erosa saxa, in ædificiis quæ musæa vocant dependentia ad imaginem specus arte reddendam, talia inveniuntur prope *Rotvvilam* ad Neccarum.

CAP. CCXVIII.

Pumicis genera, loci natales, & facultates eiusque usus.

Differunt inter se Pumices colore, sunt enim aut nigri ut siculi, aut cinerei, aut candidi, alii molles sunt, manibusque teri in arenam possunt, alii duri, omnes rari sunt, & leves, ac ob fistulas, aëremque iis contentum aquæ innatant quamvis magni. Inveniuntur in Melo, Sciro, Æoliis insulis, in Nisyæ insula, Sicilia, in Campania ad montem Modernum, & Vesuvium, in Ænaria, & ad confluentiam Germaniæ, item in littoribus maris undis detrusis, & in tractu maris Tyrreni. Veteres è spuma maris coalescere in insula Cyclade, & Nisiro testantur. Sæpe ab exustione, aut coctione lapidum fit, ut circa Æthnam, & in collibus Mysiæ. Probantur cando-

Locus.

Electio.

candore, minimoque pondere, & ut quam maxime spongiosi, aridique sint, ac teri faciles, nec arenosi in fricando, quique ex capillis canescentibus coagmentati videntur, ut alumen scissile. Hi ad corpora fæminarum læviganda soli utiles sunt. Usus etiam Pumicum est ad lævigandas telas pro pictoribus, *Pro picto. ribus.* item ad corpora fæminarum, vel virorum fricanda in balneis, vis eorum in medicina est, b Plinio teste, extenuare, siccare trina ustione, ita ut torreantur carbone puro, ac toties vino restinguantur albo. Lavantur deinde ut Cadmia, & siccati conduntur quam minime vliginoso loco, usus farinæ eius oculorum medicamentis adhibetur, quia ulcera purgat leviter, expletque cicatrices, & emendat. Quidam tertia ustione refrigeratos potius, quam restinctos terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitum, verendorumque ulceribus utilissima, fiunt ex his dentifricia. Theophrastus author est potatoes in certamine bibendi præsumere farinam eius, sed nisi immenso potu impleantur periclitari, tantamque refrigerandi naturam esse ut musta fervere desinant Pumice addito.

a *Pumicem, ambustum esse lapidem in montium concavitatibus, omnes fere fatentur naturæ operum exploratores, ob id enim sæpius eructat mons Æthna in Sicilia, & in Campania Vesuvius, qui hoc tempore, ingentibus flammis exarsit cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quam plurimi referti sunt montes, eoque præsertim, quod pissalphaltum dicunt.*

b *Libro 37. Naturalis historie cap. 21. littera d.*

De Poro, Topho, aliisque lapidibus Pumici cognatis.

PORUS, vel Tophus Græce $\tau\omicron\phi\omicron\varsigma$ dicitur, Germanice *Topffstein*, vel *tugstein*. Asper est, facileque in arenam resolvitur, scaber natura, fortassis lapis Sabulosus Thomæ Erasti est, qui prope Heidelbergam invenitur, & ad Podagram ab ipso prædicatur. Porum Plinius lib. 36. cap. 17. Cherniten vocat, sed Sarcophagi species est. Ad Pumicis & Tophi speciem proxime accedit salis spuma, quæ dum patinæ aqua falsa plenæ ebulliunt illa effluxa coire in Tophum solet. Tales tophi in salinis Burgundiæ, & ad Oeni vallem colliguntur. Fistulosi, ac spongiosi Halæ in valle Oeni *Saltzzepstein* vocantur, albissimi sunt. Burgundici duriores, graviore, solidioresque lapidis fere instar, colore minus albo, & interdum subrubente, ab incolis Salegre appellantur. Hi Tophi aviculis, quæ in caveis aluntur, exhibentur: quia eius usu recreantur cum alio sale pereant. Quod sane mirum, nullo manifesto discrimine inter hoc sal, & reliquum apparente. Ad Tophi, vel Pumicis genera referri potest Acopis Plinii nitro similis, pumicosa, aureis guttis stellata, quæ fortassis lapis ille est qui in Ilva, & alibi ubi alumen fossile, & chalchantum effoditur, reperitur. Sed hunc lapidem quidam Assium putant, qui etiam Pumici similis est. In Tmolo monte gignitur lapis Pumici similis rarus inventu, qui quater in die colorem mutat, Plutarcho teste, ubi Pactoli fluvii mentionem facit. A Pumice non multum distant, spuma maris Halofachne, Alcionium petreum, a Adarces, & Paretonium, sed quia ad terræ genera paulo indurata commodius referuntur,

Lapis Sabulosus.

Chernitis.

Salegre.

Acopis.

Halofachne.

Alcionium.

Adarces.

Paretonium.

tur, illorum descriptionem in alium locum re-
ferro.

a Adarces descriptionem tradit Plinius lib. 16. Natura-
lis historiae cap. 36. littera e e. Eamque lib. 32. cap. x.
littera t. Calamochnum vocat. De Adarce consule
V. Cl. Claudium Salmasium libro (cap. 62. huius li-
bri) citato fol. 301. Sunt quidam qui existimant
Adarcem Plinii esse Pallam Marinam, sed male: si-
quidem Palla Marina in mari tantum nascitur, non
in paludibus aquae dulcis, & ibi non arundinibus,
neque herbis inherens visitur, sed in sicco reperitur
littore, undis simul cum alga proiecta, pile omnino
similis, quae in lactantium hedorum ventriculis ex
exuctis una cum lacte pilis, plerumque reperitur:
adde quod Palla Marina gustata nec acris, nec cau-
stica (ut Plinius inquit) est. Huius etiam Pallae Ma-
rinae meminit Galenus lib. 1. de Composit. Medic. se-
cund. loc. quam σφαίρειν θαλασσίαν vocat, quem lo-
cum Interpres Cornarius vir alioquin Doctissimus
perperam spongiam interpretatur. Qui vero Plenio-
rem Pallae Marinae cupiat habere descriptionem con-
sulat Conradum Gesnerum lib. de Aquatilibus cap.
de Palla Marina.

C A P. CCXX.

De Sarcophago, & Assio, seu Assio lapide.

Sarcophagi vulgo hi lapides vocantur quibus
mortuorum sepulchra teguntur. Verum hoc
loco veterum Sarcophagum describo, seu Assium
lapidem qui in Assio Troiadae carnem exedens repe-
ritur, de quo sequentia Plinius lib. 36. cap. XVII. In
Assio Troiadae Sarcophagus fissili vena scinditur.

a Corpora defunctorum condita in eo absumi con-
stat

404 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
stat intra quadragesimum diem exceptis dentibus.
Eius generis & in Lycia saxa sunt, & in Oriente quæ
viventibus quoque adalligata erodunt corpora. Mi-
tior est autē servandis corporibus, nec absumendis
Chernites ebori simillimus, in quo Darium condi-
tum ferunt: Parioque similis candore, & duritie,
minus tamen ponderosus, qui Porus vocatur. Af-
sius gustu falsus, podagras lenit, pedibus in vase ex
eo cavato inditis. Præterea omnium crurum vitia
in iis lapidicinis sanantur, cum in metallis omnibus
crura vitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur in
farinam mollis ac quædam perinde efficax. (pro ap-
pellatur, legerem præparatus.) Est autem similis
Pumici rufo. Admixtus aeri Cyprio mammaram vi-
tia emendat; pici autem resinæve strumas, & pa-
nos discutit. Prodest & phthificis linctu, cum melle
vetera ulcera ad cicatricem perducit, excrescentias
erodit, & ad bestiarum morsus utilis. Repugnans
curationi suppurata siccatur, fit & cataplasma ex eo
podagris, misto fabæ lomento. Hactenus Plinius.
b Galenus Assium lapidem ait esse non durum, sed
laxum, friabilem consistentia, & colore quasi To-
phi. Innutriri ei quiddam farinæ tenuissimæ adsi-
mile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere vi-
situr, quod petrae Asiæ florem vocant. Esse vero sub-
tilium partium, ut sine morsu carnes nimis molles,
& fluidas eliquet. Petram vero in qua nascitur si-
milem, sed infirmiore vim habere: falsedinem
quandam in gustu florem participare. *c* Dioscori-
des Assium inquit seligendum colore Pumicis
levem, fungosum, friabilem, habentem venas lu-
teas ad imum actas. Eius flos falsugo subflava est,
summo lapidi insidens, tenuis nunc alba, nunc
instar pumicis ad luteum vergens, linguam ali-
quantulum mordens. Authorum præcedentium
testi-

Chernites.
Porus la-
pis.
Ad poda-
gram.

Ad mam-
mas &
strumas
panosque.
Phthisis.

Electio.

testimonio Assius lapis detergentem, exiccantem, leviter exedentem, & discutientem habet facultatem, proculdubio propter nitri, & salis, aluminisque mixturam qua constat.

Hodie vix dignoscitur Assius lapis. Mathiolus circa Tridentum in Vitrioli minis prope montem Liveginem reperiri existimat: propterea quod notæ convenient. Reperitur enim ibidem lapis levis Punicis instar spongiosus, frangibilis, venisque luteis. Alii Germanorum Tophum, aut illi admodum similem, eum qui reperitur in Ilva, & ubi alumen fossile, & calchanti vena foditur, colore candido instar sacchari, venis, vel maculis luteis, gustu subastringente, & linguam modice mordente, iterum eum qui ibidem sine maculis luteis, Pūmici similis, fungosus, cum superficie sali simili, sed lapidosa, & insipida invenitur, esse existimant. Vel etiam eum, qui durior est, venis se interfecantibus in profundum, quique exterius in tenuem farinam candidam solvitur, modice mordentem, qui eius flos est. Non emanat autem flos luteus, nisi ex habente maculas luteas, cuius sapor etiam est efficacior. Hi profecto lapides omnes, qui alumen nitrum, & sal in se continent, ac leves, & spongiosi non inepte pro Assio lapide haberi possunt, præsertim quod propter prædicta mineralia iis contenta, easdem facultates, quæ Assio ab authoribus tribuuntur, habeant.

Vbi reperitur.

a. Hoc lapide, quod carnes absumat, utebatur antiquitas, ad defunctorum sepulchra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent, ob idque Græci appellavere sarcophagum. Quod manifeste declarat Dioscorides, cum inquit, ἡ σαρκοφάγοι γίνονται, id est, loculi defunctorum carnes absumen-

tes ex eo fiunt; omnes interpretes male *σποῖς* pulverem interpretati sunt, excepto Plinio loco ab Auctorem tradito, qui mentem Dioscoridis probe affecutus videtur. Quod idem nobiscum sentit V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 1204. littera c, cuius hæc sunt verba. Græci *σποῖς* vocant arcas mortuales. Eæ ex sarcophago lapide etiam fiebant, quas appellat *σποῖς σαρκοφάγους* Dioscorides. Sic tamen vulgo hæc vertunt: Fit ex eodem etiam farinae modo pulvis minuendis carnibus utilis. Quæ nihili sunt, modumque quo hæc legenda, ac distinguenda sint, ibidem tradit, multaque de Affio.

b Libro IX. de simplicium medicamentorum facultatibus.

c Libro V. de re medica cap. 99.

C A P. CCXXI.

De Phrygio lapide.

Phrygius lapis, a Plinio teste, gentis nomen habet, estque gleba pumicosa, uritur ante vino perfusus, flaturque follibus, donec rufescat, ac rursus dulci vino extinguitur, & hoc trinis vicibus, tingendis vestibibus tantum utilis. b Dioscorides in Cappadocia inveniri tradit, eumque qui pallefcit, pondusque mediocre absque solida compage, ac lineis albis cadmiæ instar distinctus est, cæteris præfert. Vim habere ait astringendi, expurgandi, & crustas inducendi, lavarique ut cadmia, usumque eius esse sive crudus sive combustus sit. c Galenus oculis utilem facit, item ad ulcera & scabritias. Hodiè ignotus est hic lapis, quia tamen tingendis vestibibus utilis fuit olim, aliqui chalchanti glebam, quæ ad tingendum utilis est Phrygium esse lapidem opinan-

opinantur, huiusmodi glebæ pallent, candicant, virescunt, aut cinereæ sunt, pallefcentem habeo quæ astringit & mordicat ut chalchantum, ac propterea iisdem viribus prædita est.

a Libro 36. Naturalis historie cap. 19. littera k.

b Libro v. de re medica cap. 89. Huius etiam meminere Galenus lib. 9. de simplic. medic. facultat. Paulus Aegineta lib. VIII. littera λ. Aëtius lib. 2. Terrabil. cap. 21. Inter Neotericos Andreas Cæsalpinus lib. 2. de Metallis cap. 52.

c Galenus lib. 9. de simpl. medicam. facultat.

C A P. CCXXII.

De Agerato.

Phrigo lapidi non dissimilis videtur Ageratus, quo a Galenus coriarios usos fuisse testatur, eumque digerentis, & astringentis facultatis esse asserit, quamvis gustu evidentem astrictionem, aut acrimoniam habere non videatur. Ad columellæ inflammationes utilissimus est, ut hinc colligi possit, non tam ærem esse, quam Phrygium lapidem. Prædicatur etiam hic lapis ad nitorem calceis conciliandum.

a Libro IX. de simplicium medicamentorum facultatibus.

C A P. CCXXIII.

Lapis Spongiæ.

Spongiæ, lapides in se continent candidos, friabiles, qui in succum lacteum solvuntur, facultate extenuandi absque insigni caliditate, ad calculos

Ad calculum.

408 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
renum, & vesicæ frangendos utiles, quique ob il-
lam facultatem Cysteolythi vocantur, propinantur
autem ex vino.

*Cysteoly-
thus.*

C A P. CCXXIV.

De lapide Rhenali.

AD Ostracitis, aut Geodis species lapis hic refer-
ri posse videtur: regitur enim crusta ferrea satis
dura, sub qua latitat lapis rotundus Rhenis figura.
Invenitur prope Pragam, colore est terreo subru-
bro, cortex terreo tantum: nullas hæctenus ipsius
facultates expertus sum.

C A P. CCXXV.

De Hysterapetra.

Agricola *a* narrat in Diocesi Trevirensi cum
fundamenta arcis Erebreitstemensis erueren-
tur, inventos fuisse lapides nigricantes, & duros,
qui muliebri pudendum exprimerent, hos *b* Car-
danus ob similitudinem Hysterapetras vocat, re-
ctius Hysterolythi dicerentur. Addit Agricola
etiam Mariæburgi inveniri. Nullius sunt usus
quod sciam.

*Hysteroly-
thus.*

a Libro v. de Natura Fossilium cap. 14.

b Libro VII. de subtilitate.

C A P. CCXXVI.

De lapide Iudaico.

Iudaicus lapis olivæ specie subrotundus, tener,
& friabilis est, striis secundum longitudinem
discur-

discurrentibus, & æquidistantibus, ac si arte factæ essent.

Colore est albo, aut subcinereo. Ab Aëtio lapis Syriacus, ab aliis Phenicites, Pyrene, vel Eurrheus, à a Plinio Tecolythos vocatur, quasi lapidem frangens aut liquefaciens. Tritus enim aut aqua calida exhibitus difficultati urinæ medetur, ac calculos vesicæ & renum rumpit. Aliqui sexum distinguunt, & minores fœminas, ad vesicæ lapidem fundendum utiles, maiores masculos, inter quos aliqui sunt longiores minimi digiti quantitate ad renum lapidem expellendum commodi, arbitrantur. c Reperitur in Judæa, & Silesia.

Phenicites.
Pyrene,
Eurrheus,
Tecolythos.
Ad calculum.

a Libro 2. Terrabibl. cap. 19.

b Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera c c c.

c Plura qui de lapide Iudaico scire desideret Consulat.

Dioscorid. & Petrum Andream Matthiolum lib. v.

cap. v. Item Andreae Casalpini lib. 2. de Metallicis

cap. 45. Aërius lib. 2. terrabibl. cap. 19. Iudaici lapidis meminit. Cuius hæc sunt verba: est & alius

facultate insignis à Syria Palestine delatus, forma

conspicuis, lineis tanquam tornatilibus intersectus,

Iudaicus, vel Tecolythus appellatus, ad calculum

renum efficax tritus, & è calida potus: nec segnior

410 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
est ad vesicæ calculos. Tradit Nechepson Tecolythum
cum aqua subactum ad glutinis consistentiam, ut
abrasis pilis sumini, ac pubi applicatum vesicæ cal-
culos frangere, ut merito canatur:

Salve Arabum mare, Tecolythum mortali-
bus agris

Largitum ad morbos nobile præsidium.

Ex oleo etiam myrthino illitum podragricis confert.

C A P. CCXXVII.

De Trochite, & Entrochio.

Cum Judaico lapide cognationem habet Tro-
chites, Germanice *Spangestein*, aut *rederstein*,
quia rotæ, aut tympani refert figuram, appellatus.
Pars eius rotunda lævis est, utraque vero plana ha-
bet modiolum, à quo, ut in rotis fieri solet, radii
eminentes ad extimam orbis partem ita procedunt,
ut inter illos striæ fiant. Fractus lapis Judaici instar
nitet, & lævis est. Frangitur autem, ut ille in obli-
quum, longum, & latum. Ex Trochitis nondum se-
paratis constat Entrochos, ita ut plurimorum Tro-
chitorum sit coniunctio. Coniunguntur autem in-
vicem suprapositi tam eleganter, ut arte videatur
coniunctio facta. Nam radii unius alterius striis
inferuntur, quemadmodum in commissuris cranii
humani videre licet. Interdum viginti hoc modo
committuntur. Dum aequaliter teres est Entrochos
radios eminentes habet, & cingulum, dum ina-
qualiter, mediaque pars tumet, & extrema strictio-
ra sunt, similes habet radios, vel nullos, & tum cin-
gulo plerumque caret. Differt colore Trochites
unus ab alio. Nam reperiuntur albi, cinerei, ac lu-
tei. Differunt etiam magnitudine. Maximus latus
est digitum transversum, crassus tertiam eius par-
tem,

tem, aut amplius. Reperitur in Saxonia ad Hildeshemium ultra montem Mauricii in commissuris Marmoris, in cinereo candidi, & in terra glutinosa, item in Italia, & prope arcem Spangenberg in monte eiusdem nominis, à quo credibile est lapidi nomen datum esse.

C A P. CCXXXVIII.

De Marochtho lapide.

Mollis est hic lapis, alias Leucophragis, Galaxias, aut Graphida, quia usum calami scriptorii præstat, appellatur. a Georgio Agricola teste nascitur in Saxonia, & prope Hildeshemium ubi *Milchstein* vocatur. Dioscorides in Ægypto reperiri asserit, itaque ad lineas vestes dealbandas, quia tener est, facileque in liquorem solvitur utilem esse scribit. Ac præterea poros corporis reserare, ac imprimis conferre sanguinem expuentibus, caliacis, iisque quibus vesica dolet, si ex aqua propinetur. Ad fluxus matricis cum lana pessi forma imponitur. Commiscetur etiam collyriis ad cavitates oculi explendas, lachrymasque sistendas, cerato admixtus cicatricem promovet, exiccantem enim, sed vix adstringentem habet sine morfu facultatem. Reperiuntur in Saxonia Morochthi duri, & in fossa arenaria Hildeshemiana qui nigri sunt, & lacteum succum emittunt. Hi Germanice *ein Schvartzermilchstein* vocantur. Variat enim colore hic lapis, nam aliqui

*Ad san-**guinis spu-**ta.*
Ad fluxus
*matricis.**Vbi repe-*
riantur.

412 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
aliqui subvirides, nigri, & mellei sunt coloris. Si
differentia statuenda sit inter Morochthum, Ga-
lactiten, & Melititen. Morochthus lacteum suc-
cum edit absque mellis dulcedine, deinde neque al-
bus, neque cinereus est. Galactites vel albus, vel ci-
nereus, lacteum succum absque mellis sapore emit-
tit. Melitites vario colore lacteum succum, sed mel-
leo sapore promit. Reperiuntur etiam Morochthi
in Apennino, Lunensi regione, & Æthruia, ubi
pictores, & mathematici ad lineas ducendas eo
utuntur. Nitet dum durior est saponis, aut gem-
mæ instar, lineasque notat siccus non madefactus.

*Differen-
tia à Ga-
lactite &
Melite.*

a *Libro v. de Natura Fossilium cap. v i.*

b *Libro v. de re medica cap. 109. Plura Petrus Andreas
Matthiolus in idem caput, Aëtius lib. 2. Tetrabibl.
cap. 16, & Andreas Cesalpinus lib. 2. de Metallis
cap. 60. tradunt.*

C A P. CCXXIX.

De Galactite.

Galactites lapis à Morochtho parum differt, ob
quam causam itidem Leucas, Leucogea, Leu-
cophragis, & Synephites vocatur. Germanice *Milch-
stein*, lacteum enim succum, licet cinereus sit, emit-
tit, & dulcis est. a Dioscoride teste, laudatur ad ocu-
lorum fluxiones, & ulcera. Custoditur aqua tritus
in plumbea pixide ob vim glutinis, quæ in eo conti-
nètur. Temperatas habet primas qualitates ob dul-
cedinem, b Galeno auctore. Nam lactis succum, &
saporem omnino refert. Nutricum lac auget, in-
fantiumque alligatus collo salivam facere dicitur, ac
in ore liquefcere, memoriæ tamen plurimum no-
cere. Invenitur in Saxonia, Apennino monte, Lu-
nensi

*Ad oculo-
rum vitia.*

*Ad lactis
uberrati.*

nenfi regione, ac Æthruria, & prope Hildesheimium.

Ad Galaciten videtur lapis ille posse referri, quem ita describit Gesnerus. Est & quod lac Lunare à nostris appellatur, quod in altissimorum quorundam montium Helueticorum speluncis reperitur, ut Stocchornii in ditioe Bernensium, & Fracti, sive Palatini Lucernensium, De quo repetam hic ea vere verba quæ in Fractimontis descriptione nostra, ante annos sedecim posui, mutatis nonnullis, & additis: in spelunca quadam per summum montem fornici adhærens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis alba, levissima: quam Fungum petreum dixeris, vel agaricum saxatile: tam similis huius est facies. Incolæ Germanice *Monmilch* appellant, id est, lac Lunæ, à substantia alba, & spumosa, ex qua concretus videtur hic lapis, si lapidis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Inspidum est, siccat sine morfu. Nulla in ea asperitas: & totum cum saliva mandentis liquescit, præsertim quod melius fuerit. Nam & crassius, asperiusque reperitur, immaturius nimirum & crudius: quod odore etiam caret. Concoctum autem, & perfectum ut asperitatem amittit, ita albius colore, & pondere levius, & suaviter odoratum redditur. Videtur autem naturam Holosteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere, & lapidi quem ego ab odore Cydoniten nomino. Superstitiose quidam adversus quemcunque morbum ægroti cuiusvis, propter quem expresso ipsius nomine è spelunca petatur, salutarem esse putant. Lucernæ in pharmacopolio venire solet, pollinem eius Chyrurgi ulceribus desiccandis inspergunt. Sunt qui nutricibus ad augendam lactis copiam, pollinis huius

Lac Luna.

Holosteis.

Cydonites.

Ad lactis ubertate.

huius dragmam exhibeant, è iure, ni fallor: potest autem commodius ex lacte amigdalorum, cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit, colato propinari, cum pauco saccharo, & aqua fœniculi. Aiunt autem mammillas evidenter hoc auxilio turgere, & repleri lacte. Præterea à docto quodam viro, nuper proditum inuenio lac Lunæ in profluvio sanguinis utiliter dari tanquam somniferum, idque sibi experimento constare. Quod ad nomen priscum, ego aut ipsum Morochthum veterum esse aliquando putavi, aut easdem certe illi facultates esse. Sed amicus quidam rerum fossilium omnium cognitione clarus *d* margæ friabilis genus esse vult. Hactenus Gesnerus. Meo iudicio, quia agarici colorem habet, ut narrat Gesnerus, easque omnes facultates quæ Galactiti tribuuntur, potius Galactites veterum dum lapideam habet duritiem videtur. Nam si mollior sit recte ad margæ species referrem. Non puto enim Morochthum, Galactiten, & Melititen lapidem, aliud esse quam margam induratum, ac lapidis speciem præ se ferentem. Verum aliis hac de re, si sit aliud iudicium, non repugno.

Narcoticum.

Marga.

a Libro v. de re medica cap. 107.

b Libro ix. de simplicium medicam. facultat.

c Conradus Gesnerus libro de Fossilibus & c. (ut cap. 52. huius libri monuimus) fol. 49. verso.

d Georgius Agricola lib. 2. de Natura Fossilium cap. 9. de marga hæc scribit. Marga nihil aliud est, quam terra pinguis, & spissa. Parui vero refert, utrum fuerit dura, an mediocris, an mollis. Quin ea sive exiccata vertitur in arenam, vel Tophum, vel lapidem duriolem: sive humore madefacta mutatur in quendam quasi succum, idem optinet nomen. Paulo post tradit margæ verbo significari medullam, quam

quam interdum ita fluidam & albam esse scribit, instar medullæ ossium animantis &c. Qui plura ad margam pertinentia scire desideret, consulat eundem Agricola[m] capite iam citato.

CAP. CCXXX.

De Thyite.

Thyites, a Dioscoride teste, in Æthiopia gignitur, colore subviridi, similitudine Japidis, ac dilutum succum lacteum reddit, qui vehementer mordet, ob quam rem tenebras pupillis obversantes expurgat. *b* Galenus inquit quia acrem habet facultatem tantum adhiberi ad purgandum, & abstergendum quæ pupillam offuscant absque phlegmone. Ex quibus sunt cicatrices recentes, quas attenuare potest, sed & oculorum ungues, pterygia utique si non admodum duri fuerint. Hermolaus Thyiten à *τῆς* quod mortarium significat deduci putat; & ab Hypocrate Acone, quia cotes ex eo fiebant dictum aliqui opinantur. Dubitant etiam aliqui num hic sit lapis quem Itali *verdello* vocant, & quo aurum affrictu examinant. Inveniuntur in fluminibus quibusdam lapides virides succum lacteum remittentes, quos quis verum Dioscoridis Thyiten vocare possit.

a Libro v. de re medica cap. cxi. & plura Petrus Andreas Matthiolus in eundem de eadem materia tractat.

b Libro ix. de simplic. medicam. facultat.

C A P. CCXXXI.

De Melitite.

Melitites à Galactite tantum colore, & dulcedine differt; habet enim mellis dulcedinem, unde etiam nomen, virtutes, & facultates etiam easdem quas Galactites, habet. Abstergere paulo magis, ac paulo calidior a Galeno Galactite videtur. Tufus, ceræque mixtus eruptionibus pituitæ, maculisque corporis medetur, vulvarumque dolores velleri impositus compescit. Varium habet colorem, proprium illi ut melleum habeat saporrem. Germanicæ *Honigstein* appellari potest.

a *Libro IX. de simplic. medicam. facultat.*

C A P. CCXXXII.

De Steatite.

Prioribus tribus similis est Steatites, cuius mollior substantia, quia sevo similis inde nomen habet. Duriusculus hic lapis fusci in rubro coloris, ligno tamen si affricetur in eo albas relinquit lineas. Ad hoc lapidis genus referri potest terra Saponis Germanice *Fulberde*, vel *seifeerde* si durior sit, & lapidi similis.

C A P. CCXXXIII.

De Ossifrago lapide.

Lapis Ossifragus albo, vel cinereo colore ossis figuram refert. Concauus enim est ac medullam habet friabilem linguæ adhaerentem, ac facile in liquorem solubilem. Osteites, Ammosteus,

Osteo-

Osteocolla, Osteolythus, Holoosteus ac Stelechites appellatur Germani *Beinbruch*, *Bruchstein*, *Beinrvol*, *Wvalstein*, *Sandstein*, vel *Steinbein* vocant.

C A P. CCXXXIV.

Differentia Ossifragi, loci natales, & facultates admirandæ.

TRes huius lapidis observatæ sunt differentia.

Prima littera B notata continetur is qui ossiusto similis, parvisque foraminibus in superficie plenus est, ac intus ossium spungiosam compagem habere videtur, non secus ac si os in lapidem versum esset, quod fortassis verum est. Hic attritus, vel ustus loti veteris, aut ossis usti instar olet, nec eas facultates habere creditur quas sequens species.

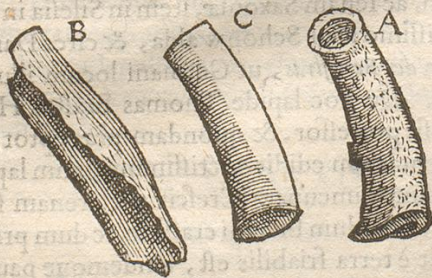
Secunda differentia notata littera A is continetur, qui truncorum forma cum rudimentis ramorum, videtur arboris truncus in lapidem ossi similem, & concavum commutatus, hic proprie Stelechitis nomen meretur à forma. Nascitur in Palatinatu locis arenosis non procul à Spira. Item prope Heidelbergam, ac Ienam Saxonix, item in Silesia in fonte limpidissimo pagi Schonwalda, & circa Darmstadtium in *der Bergstras*, ut Germani locum illum appellant. De hoc lapide Thomas Erastus Heidelbergensis professor, & quondam præceptor meus commentarium edidit doctissimum, eum lapidem Sabulosum nuncupat. Crescit per arenam forma

Locus ubi nascatur.

Lapis Sabulosus.

Coralli, interdum brachii crassitie, ac dum primum erumpit è terra friabilis est, tandemque paulatim magis indurescit. Huic lapidi similem mihi dono dedit Generosus, & nobilis Vir Christophorus Udalricus à Burchsdorp. Sac. Cæsa. Maiestatis Rudolphi II. Imp. & Domini mei clementissimi dapi-

418 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 fer, quem in patria sua Marchionatu Brandebur-
 genfi plantæ instar excrescere mirabili modo aie-
 bat, ac à consolidandis ossibus *bainbruch* vocari. Pri-
 mum aiebat initio veris pullulare è terra quasi exi-
 guam brassicam capitatam, foliis cinereis, & subni-
 gris, deinde expansis quasi foliolis ad terram (nam
 vix caput hoc è terra prorumpit) reperiri in medi-
 tullio medullam, seu pulverem quendam facile in
 liquorem solubilem. Tum effodi plantam, eiusque
 ramos reperiri osseos pulvere isto ad ossa paucis die-
 bus glutinanda fœcundos. Inveniuntur etiam odo-
 rati Ossifragi in ditione Comitum à Solms non pro-
 cul à Iena in monte Arenoso, femoris quando-
 que figura, & magnitudine. Tertia porro diffe-
 rentia notata litera C substantia à prioribus dif-
 fert, nam neque arenosus lapis, neque terreus, aut
 friabilis est, sed tenax, ossique similis, & solidus
 odorem, ac saporem Cornu Monocerotis vulgo
 dicti, gustu subastringente referens. Hanc speciem
 Ossifragi quis Enostrum vocare optime posset, sed
 alium eo nomine describam.

Ossifragi lapidis facultates.

Secundi generis, & tertii imprimis ad ossa glutinanda celebrantur, quæ multorum testimonio cito ferruminant. Cum enim natura 40. dies requirat antequam callum osseum ex alimento gignere possit. Lapis iste in liquorem solutus, & potentia proxima os, facultati alteratrici laborem nullum parit, ac assimilatrici materiam idoneam citissime suppeditat. *a* Matthiolo enim teste trium & quatuor dierum spatio multorum ossa huius lapidis potu rite conglutinata fuerunt. Hoc tamen necessa- *Ad ossa fracta.*
rio requiritur ut ossa fracta diligentissime primum componantur & ligentur assulis, aut alia ratione, ne loco moveantur. Deinde ut æger se quietum & diætam seruet, ac locus affectus unguento Geranii ungatur. Fit autem unguentum hac ratione. Radices Geranci cæruleum florem gerentis in pulverem rediguntur; deinde cum axungia suis lactantis in mortario fit unguentum. Id supra linteum cera odorata imbutum extenditur, ac fracto loco adalligatur. Interea medullæ lapidis sesquidragma ex rubro vino meraco manet, & vesperi propinatur per quadriduum. De huius lapidis admiranda facultate scribit Josephus *b* Quercetanus doctissimus nostri temporis medicus sequentia. Memini me Reystadii non procul à Rheno didicisse loci eius incolas uti lapide quodam, qui in illa vicinia nascitur, & ab effectis *Beinbruch* appellatur, unam enim illius dragmam in vino rubro exhibent, in quo prius vinca pervinca madefacta fuerit per noctem, idque mane per dies quatuor, aut quinque, atque hac ratione dolores eximunt, graviaque symptomata, fractura-
Josephus Quercitanus.

420 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
 rasque intra quatuor, aut quinque dies sanant, magna cum omnium admiratione; cuius rei ocularis ipse sum testis, eiusque rei Mathiolus in commentariis suis mentionem facit. Eodemque lapide uti præterea solent in formam cataplasmatum redacto, cum Geranio contuso, & oleo olivarum, vel rosato, tam felici successu, ut sine ullo dolore, ac inflammatione partis ossa coagmententur. Quod incredibile videri posset, nisi præter me innumerabiles alii oculati, & idonei testes extarent. Quamobrem coniecturam facio, genus illud medicamenti ad sclopetaria vulnera fracturis ossium complicata esse accommodatissimum. Magna enim iam operis pars effecta est, cum ossa confracta tam facile, & tam brevi tempore sanantur sine ullo symptomate quodam; præsertim cum id non prohibeat nos vulnus tanquam contusum, & quemadmodum decet tractare. Quinetiam viam nobis compendiarium ad brevem curationem patefacit, & ad sauciatum sublevandum accommodatissimum. Hactenus Quercetanus. Utuntur etiam hodie Ossifragi pulvere ad dentes dealbandos plures. Proculdubio ille qui odoratus est, & margam in se continet ad venena utilissimus est, si propinetur ad sudores moyendos, nec minus ad pestem, febresque malignas. Suavissimus enim ille odor qui Cydonii mali & lactis, saccharique halitum præ se fert cordi, & spiritibus nostris amicus est, & cum illis & oia quadam conspirans, illos roborat, firmat, ac à contagio, non minus, quam putatum vulgo Monocerotis cornu, tuetur. Ad hunc scopum in pastillos prius ablutus pulvis, ut arenosa subsideant, redigi potest, ac terræ sigillatæ instar servari.

Ad venena.

In Comment. lib. v. Dioscorid. cap. 109.

b Ossifragi

b Ossifragi lapidis etiam mentionem facit Guilhelmus Fabricius Hildanus observat. Chirurg. centuria 3. observat. 90. in qua circa finem hæc scribit. Ego, & si ipsum in fracturis ossium præstantissimum esse, in controversiam vocare, minime contendam, attamen intra tam paucos dies, ut scribunt Mathiolus, & Quercetanus, ossa fracta, sanare posse, non facile mihi persuadere possum.

C A P. CCXXXVI.

De Encofti.

ENcoftis à tertio genere Ossifragorum tantum odore differre videtur, Germanice ab a Agricola Knochenstein vocatur. Hic neque suavem odorem neque tetrum habet, sed qualem arena, invenitur nigri, candidi, mixtique coloris.

a In Libello, annexo libro de Fossilibus, cui titulus, de rerum metallicarum interpretatione.

C A P. CCXXXVII.

De aliis lapidibus qui ad Ossifragi genera referuntur, & primum de Stalactite, seu Stillatitio lapide.

EX aquis lapidificam vim habentibus, aut si mavis in se resolutos lapides continentibus, aut potius materiam terrestrem subtilissimam ex cuius coalitu lapides fiunt, concrefcit stillatitius lapis Germanice *VValstein*, seu *Tropffstein* appellatus. Cum enim aqua per terræ canales effluit, & ex alto decidit, extremitati canalıs pyramidis forma paulatim coalescit, & augetur terrestris aquæ portio, ac induratur prorsus eodem modo, eademque forma,

422 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
qua à canalibus defluens aqua in glaciem ex ore can-
nalis dependens, hyemè à frigore mutatur. Et ut
glacies inæqualis est propter fluentis aquæ motum,
sic & hic bullas, seu eminentias habere videtur. Ex
fluente aqua, in canalibus crustaceam formam adi-
piscitur, sicut in balnearum vasis, & Thermarum
canalibus fit, in quibus aqua calida coquitur, aut
servatur. Ad parietes antri si decidat aqua, aliã for-
mam lapidibus præbet, & variam. Omnes albi, gra-
ves, duri, intus splendentes, Talci instar inveniun-
tur in variis Germaniæ locis, in Moravia prope Bri-
nam in ditione Abbatis Ostriwicensis. Ad sanctum
Iuanum in Bohemia, ad thermas Carolinas, & in
antro *Baumansholtz*, laudatur à chyrurgis ad ossa fra-
cta ferruminanda, unde Osteocollæ nomen obti-
nuit, ac inter species Ossifragi referri potest, quia
ossa glutinat. Si pulvis bibatur, drag. unius ponde-
re sudores potenter movet.

*Ad ossa
fracta.*

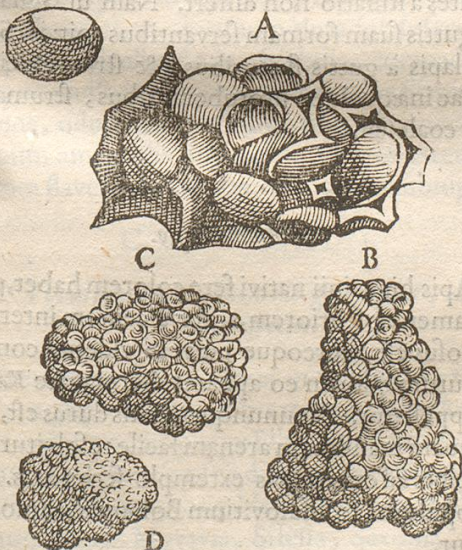
C A P. CCXXXVIII.

De Stalagmite.

STalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ
substantiæ conversis, totus coagmentatur in ter-
ra arenosa, qui pro terræ, & aquæ fluentis qualita-
te, modo fuscus, candidus, aut griseus fabarum, pi-
sorum, vel coriandri refert magnitudinem. Repe-
riuntur in una massa plurimi quasi favis inclusi. Co-
piose isti in Thermis Carolinis. Nam aqua ibi-
dem tantam in se lapidescendi facultatem habet,
ut lignum per noctem impositum lapidea crusta
tegatur, quæ calcis naturam colore & substantia
præ se fert.

De Hammite, seu Ammonite.

Ammites, vel Ammonites ex arenis ita componitur, ut ovis piscium similis videatur, nucis iuglandis est magnitudine, aliquando maior, Germanice *Rogenstein* vocatur, invenitur prope Alfeldam, & Hildeshemium. Huius generis reperiuntur qui ex lapillis pisi, aut orobi magnitudine constant, quos Ammites maiores, aut Pisolythos recte vocare possis. Item qui ex arenulis milii, aut seminis papaveris magnitudine coaluerunt, illos Cenchritis, istos Meconitis nomine non male appellaveris.

*pisolythos.**Cenchritis.**Meconitis.**Figura**Ammitis.*

424 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
hunc vere quis posset Bezoar minerale appellare, squammis enim, seu cuticulis constat ut Bezoar, deinde subiacens cutis splendet, color etiam similis, aut paulo plus rufescit.

Orobi magnitudine litera B notatur.

Cenchrites litera C.

Meconites litera D.

*Differen-
tia Stala-
gmities ab
Ammitte.*

Reperiuntur in Iura monte, & prope Bernam Helvetiæ, facile isti lapides in arenulas, ex quibus constant, resolvuntur. Quæ tamen duræ, insipidæ, & inodoræ sunt. Distat à Stalagmite Ammites, quod Stalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conversis totus coagmentetur. Ammites tantum ex arenis. Stillatitius lapis à nonnullis Ammites vocatur, sed aptius, ut supra, præcedentes à se invicem distinguuntur. Substantia Stalagmites à stillatio non differt. Nam ut Stalagmites à guttis suam formam servantibus coit: ita Stillatitius lapis à guttis fluentibus, & strias efficientibus, ac inæqualiter protuberantibus, strumarum instar coalescit.

C A P. CCXL.

De Ammochryso.

Lapis hic minii nativi fere colorem habet, paulo tamen obscuriorem, ac flavescens interdum. Arenosus est, aureoque pulvere videtur conspersus, aurum quod in eo apparet Germanice *Katzen-gold* appellatur. Nonnunquam satis durus est, nonnunquam manibus in arenam facile resolvitur. Usui est scribis ad exiccandas extemplo scripturas. Prope oppidum Horasdiovitium Bohemiæ copiose reperitur.

C A P.

CAP. CCXLI.

*De Cornu Fossili, quod vulgo Monocerotis Cornu
appellant, & an verum Monoceros
inveniatur.*

ETiam si vix ad lapides referri posse Cornu Fossile videatur, tamen quia ab Osteocollis non longe recedit, ac lapidescit, operæpretium existimavi, huius historiam non præterire, præsertim quod magni pretii, authoritatis, & dignitatis sit, dum multi Principes id pro vero Cornu Monocerotis emant. Cornu Fossile lapis Ceratites dici potest, *Ceratites.* colore, & lævore Cornu refert, forma etiam interdum: nam sæpius tam crassum, ac magnum reperitur ut à nullo unquam animali produci potuerit. Substantia lapidea semper, & vel dura, vel mollis illi est. Exterius ut plurimum dura intrinsecus plerunque mollis alba, levis, friabilis, compacta absque poris, adstringens, exiccans, linguæ firmiter adhærens, odoreque gratissimo non secus, ac si quis lac cum amygdalis miscuisset. Cortex exterior interdum flavescit, cinereus, albus, vel subniger est.

CAP. CCXLII.

*Vbi inveniuntur, quomodo generentur, ac
eorum species.*

INveniuntur hæc cornua in variis locis Germaniæ nempe in specu subterraneo, quem *Baumansholtz* vulgo vocant, prope Elbingerodam sylvæ Hercyniæ, sive Cheruscæ sub ditione comitum Stolbergensium. Item prope Heidelbergam, Hildesheimium, item in Moravia, Silesia, Saxonia, multisque aliis locis. Materiam proximam generationis

426 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
horum cornuum & margam, vel margæ specië esse
existimo, quæ dum lapidescente, & subterranea
aqua fluente irrigatur, vel solvitur, lactis instar
fluit per terræ cavitates: in quibus si à terra adstan-
te aquæ serosior pars absorbetur, aut imbibitur, vel
præterfluit, tum crassior pars cavitates implendo
sistitur, & absumpto humore omni coalescit, lapi-
disque formam & cornuum præ se fert, aut margæ
tantum, si aqua exiguam vim lapidificandi habue-
rit. Hæc causa est quod interdum huiusmodi fru-
sta crassa, interdum exigua, & tenuia conspiciantur.
Verum si lacteus hic humor non in cavitatem,
sed in lignum aliquod iam vetustate arefactum inci-
dat, illiusque corpus iam leve, & porosum subeat,
tandemque vel exhalata aquæ tenuioris portione
crassior remaneat, tandem coagulata lignum trans-
mutat eiusque partes sibi assimilât, ita tamen ut
species ligni nosci, & interdum odor deprehendi
possit. Quod ligno contingit, id etiam cornubus
ceruinis, dentique elephantis, aliisque quadrupe-
dum partibus si in huiusmodi loca decidant contin-
gere potest. Hinc fit cornua ista fossilia inter se mul-
tum interdum differre, & pauca eandem faciem
ostendere, imo aliqua dentes, tibias, maxillas, alia-
ve corporis partes referre. Habeo ego domi plu-
res quam viginti differentias, cum tamen omnes
mihi pro Cornu Monocerotis datæ fuerint, una
manifeste exteriori cortice fraxini lignum ostendit.
Alia differentia prope Brinam Moraviæ urbem in-
venta ita exacte figuram trunci iuglandis intrinse-
cus, & extrinsecus refert, ut nemo nisi cæcus ani-
madvertere non possit, truncum illius arboris fuisse,
ac in terra transmutationem accepisse. Odor
etiam exacte nucis arboris odorem reddit. Dona-
tum mihi fuit etiam frustum illius trunci Monoce-
rotis

*Lignum
quomodo
in lapidem
mutetur.*

rotis titulo. Eodem in loco trunci, & caudicis maioris portio pro capite animalis distracta fuit. Sili- ces adiacentes truncis suis cavitatibus eandem ma- teriam, sed longe molliorem, magisque friabilem, neque nucis odore præditam continebant, ita ut nemo de generatione horum cornuum dubitare debeat.

a. *Quid marga sit vide post caput 229. huius libri.*

C A P. CCXLIII.

Facultates Cornuum Fossilium, que vulgo pro Monocerotis Cornu distrahuntur.

Cornua ista Fossilium non omnia habent eandem facultatem, aut æque validam, ut enim forma, origine, & substantia inter se differunt, ita etiam qualitatibus, & facultate. Quæcunque lapidum instar dura sunt, inodora, neque medullam habent vix alia, quam exsiccante pollent vi. Quæ vero facile in pulverem rediguntur, linguæ adhærent, molliaque sunt, maximas habent vires. Imprimis enim exsiccant, adstringunt, ulcera ad cicatrices perdu- cunt absque morfu, alvi profluvia, gonorrhææ, al- borumque menstruorum effluvium, sanguinem è naribus, hæmorrhoidibus, vulneribus aut è thorace erumpentem sistunt. Oculorum etiam lachrymas effluere non sinunt, si cum lacte in pollinem tenuis- simum redactæ oculis instillentur. Quod si præte- rea his medullis odor gratus accedat, cordi impri- mis grata sunt, idque roborant, & confirmant, boli armeni, aut terræ lemnix instar, ut non facile ab affecto aëre, aut à veneno assumpto opprimi possit. Quinetiam si substantia medullæ ante transmuta- tionem fuerit à cervo; elephante, fraxino, nuce, ar- bore,

*Exsiccant,
astrin-
gunt.
Fluxus
sistunt.*

*Oculorum
lachrymis.*

*Ad cordis
robur.*

*Ad vene-
na.*

428 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
bore, aut ab alia re, quæ venenis adversatur, maxi-
mam ad expellenda, & superanda venena habebit
energiam, eoque maiorem si odor ipsius arboris,
vel prioris substantiæ adhuc deprehendi possit.
Tum enim certum est qualitates adhuc in transmu-
tato corpore aliquas remansisse, ac vires quæ in
subtiliori materia hærent, nondum periisse: sed ac-
cedente nova, & subterranea materia auctas esse.

*Ad pestem,
& febres
pestilentes.*

Ad venena itaque omnia, febresque pestilentes, &
pestem ipsam abigendam huiusmodi Cornu præ-
stantissima est antidotus, si cum aqua aliqua appro-
priata, aut vino oligophoro absente vehemente fe-
bri, ægro propinetur dragma una, aut scrupula
quatuor, isque sumpto pharmaco sese ad sudandum
componat. Sudoribus enim venenum omne etiam-
si ad venas, habitumque corporis deductum sit faci-
le expelletur, & cor, ne eius noxam suscipiat, mu-
nietur. Quod certe plurimis exemplis expertus ipse
sum, & ab aliis quibus particulam Fossilis Cornu
(quod prius fraxini lignum fuisse notavi) dono de-
di, expertum audiui.

Puer quidam deglutita plumbea pila, quæ mul-
tos ante annos sub araneorum telis latuerat, exem-
plo ventre ita intumuerat, ut crepaturæ periculum
adstantibus videretur adesse. Hic ebibito scrupulo
medullæ omnibus admirantibus statim conualuit.
Alia mulier intoxicata, ventreque utri modo infla-
to ut morti proxima videretur, subito hausto pul-
vere præter omnium expectationem conualuit. Fa-
cit ad epilepsiam, syncopen, cardiacam passionem,
cordis tremorem, aliosque cordis affectus, si cum
aqua appropriata scrupuli pondere ægro offeratur.
Sudores egregie movet, ob id febribus malignis, &
pestilentibus conducit, ac venenum omne foras ad
cutim pellit.

*Ad cordis
affectus. &
epilepsiam.*

CAP. CCXLIV.

*De vero Cornu Menocerotis, & an id re-
periatur.*

AMultis annis in tanta dignitate, & existimatio-
ne apud Gemmarios, & Principes Monocero-
tis Cornu, tanquam nihil præstantius ad cogno-
scenda, præcavenda, & superanda omnia veneni
genera sit, habetur: ut auri pretium longe superet.
Quia vero à multis dubitatur num animal id, cuius
Cornu tam admirandas facultates habere debet in
rerum natura sit, nec ne, aliis id affirmantibus, &
describentibus, aliis negantibus, operæpretium
puto, quandoquidem plura animalia sunt, quæ
unum cornu in fronte gerunt, & proinde generali-
ter illis Monocerotis nomen convenit, illa omnia
obiter, illorumque cornuum formam describere,
ac deinde examinare quodnam illud sit, quod tantæ
facultatis cornu gestet. Nam negare tale animal
quale à Plinio, Æliano & Vartomanno pro Mono-
cerote describitur, in rerum natura esse, mihi pro-
fus ineptum videtur. Etsi enim hoc tempore com-
plures orbis partes navigantium industria detectæ
sint, quis tamen omnes Asiæ, Chynæ, Cathaiæ, Tar-
tariæ, Africae, Americae angulos perlustravit, & in-
vestigavit num tale animal præ manibus sit. Affir-
mantibus itaque sese, & animal vidisse, ac cornu fa-
cultates experientia didicisse, tamdiu credi potest,
donec exploratis omnibus mundi angulis constet,
ab illis descriptum animal nullibi reperiri. Verum,
ut dixi, plura sunt, quæ unum cornu gerunt, ac for-
tassis uni ex illis etiamsi aliud nomen habeat, (ut
tempore rerum nomina sæpe mutantur) contingit
ut verum, & decantatum illud cornu gestet, alteri
vero

vero etsi nomen Monocerotis fervet, & cornu habeat, tamen viribus illis careat. Plinius libro VIII. cap. XXI. scribit in India boves solidis unguibus, & unicornes reperiri, Deinde paulo post. Asperriam feram Monoceroten esse, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro, media fronte cubitorum duum eminente. a Garsias ab Horto proregis Indiae medicus Rhinoceroten qui unum cornu gestat in fronte breve, nigrum brachii ad conum trassitie, colore pellis asinini, & fibrosum, ab Indis pro Monocerote haberi scribit eiusque cornu ab iis ad venena usurpari, verum ipse peculiare hoc animal quod proprie ab authoribus Monoceros appellatur, Rhinoceroten esse nequaquam arbitratur, verumque Monoceroten ab authoribus, à quibus describitur non visum existimat, quæque de eo audierit, hoc modo enarrat. Referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei & aliud promontorium de currentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput, & iubam equi haberet (minime tamen equum esse) cornu præditum, duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in sinistram obverteret, modo illud attolleret, modo dimitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusque cornu adversus venena laudari. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu pulvere ex aqua convaluisse: alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse. Hactenus Garsias. Aliud præterea animal est quod

*Boves
unicornes.
Monoceros.*

Rhinoceros.

De Monoceros.

unum tantum cornu gestat in fronte quod Plinius Asinum Indicum vocat libro XI. cap. xxxvii. nat. Histor. & capite XLVI. ait unicornem Asinus tantum Indicus: unicornem & bisulcum Oryx. Talos asinus Indicus unus solidipedum habet. De asino Indico, & Orige unicornibus mentionem fecit etiam Aristot. lib. 2. de Histor. animal. cap. VIII. & III. de part. animal. cap. 2. ac asserit Asinum Indicum cornu gerere in fronte, pedesque solidos, & talos habere. Orygem etiam in fronte unicornem, sed scissis esse pedibus. Quinque itaque animalia reperiuntur diversa, quæ unum cornu gerunt. Bos Indicus, Rhinoceros, Monoceros, Asinus Indicus, & Oryx. Quod autem Monocerotis nomen peculiari animali ab antiquis datum fuerit, à bove Indico, Rhinocerate, & Oryge differente Æliani testimonio clare docetur, is enim lib. 2. de animalibus, ait se audisse (nam ocularis testis non est.) Monocerotem, quem

vocant cartaronum magnitudine ad confirmatam ætatis equum accedere, iubaque, & pilis fulvum esse, pedum, & totius corporis bonitate excellere, atque similiter ut elephas pedum digitis indivisis esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu uno, eodemque nigro non levi quidem, sed versuras quasdam naturales habente, atque in acutissimum mucronem desinente ornatum existere, omniumque maxime animalium absouam vocem, & contemptam mittere, & ad alias quidam bestias ad se accedentes mansuescere, cum gregalibus vero suis pugnare, neque modo cum maribus naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam faminas certare, pugnamque usque ad mortem ingravescere. Nam & maximo robore præditus, & expugnabili cornu armatus est, desertissimas regiones persequitur, simul, & errat. Notandum hic

Ælia-

Asinus Indicus unicornis.

Oryx unicornis.

Quinque animalia uno cornu.

Monoceros habet nigrum cornu.

432 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
Ælianum nullas facultates Cornu Monocerotis
describere. De Asino porro Indico Ælianus lib. 5.
sequentia scribit. Sylvestres Asinos equis ma-
gnitudine non inferiores, apud Indos nasci ac-
cepi, eosque reliquo corpore albos, capite ve-
ro purpureo, oculisque nigris esse, cornuque
in fronte gerere, cuius superius puniceum, in-
ferius autem album, medium vero nigrum sit. At-
que non omnes quidem Indos, sed potentio-
res cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic
Cornua certis spatiis auro ornarunt, ex ipsis bi-
bere solere. Ex hoc Cornu bibentem ab insana-
bilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum con-
vulsionibus corripi, neque sacro morbo, ne-
que venenis ullis ferunt. Quinetiam si quid prius
pestilens biberit, tum id vomere tum ad sanita-
tem redire. Ex quibus duobus Æliani locis faci-
le colligi potest Asini Indici Cornu id esse, quod
ab omnibus expetitur ad venena, & nequaquam
Monocerotis Cornu quod uno tantum, eoque ni-
gro colore præditum est, & versuras habet, ac
passim à Principibus pro vero Monocerotis Cornu
ostenditur, omni facultate adversus venena ca-
rens. Causa cur facultates quas Cornu Asini In-
dici habet, attributæ fuerint Monocerotis Co-
rnui, nomen Monocerotis, quod ut ante dixi, A-
sino Indico tribui potest, fortassis fuit. Unicornu
enim est animal Asinus Indicus, non minus quam
proprie dictum Monoceros. An autem hoc ani-
mal quod à Garsia ab Horto describitur Monoce-
rotis nomine, & prope caput bonæ spei reperit-
ur idem sit cum Asino Indico ex signis, & no-
tis non satis deprehendi potest. Vartomannus se
duos vidisse Monocerotas testatur, traditque uni-
cum Cornu, equi magnitudinem habere, crura, pe-
dcs.

*Vires ad
omnes
morbos, &
venena.*

des, & caput cervi, pili colorem balium, equi iu-
bam rariorem, coxas villosas, & mansuetum esse
animal. Hæc descriptio cum Æliani descriptione
fatis convenit ita ut idem animal describi videatur.

Quod ad Orygem attinet, nunc incertum est quod-
nam animal fuerit. Certum tamen est capræ sylve-
stris speciem fuisse, quæ unicum cornu gestat.
Nunc aliqui mosci capreolum, vel gasellam, aut
pygargum esse autumant, quibus tamen animalibus
aliqui unum tantum cornu, aliqui duo tri-
buunt.

De Oryge.

Reperiuntur apud Principes, & Magnates variæ
particulæ Cornuum, nomine Cornuum Monocer-
rotis. Sed hæctenus (etiãsi plures quam viginti
differentias collegerim) nunquam particulam Asini
Indici Cornui similem deprehendi. Quotquot ha-
beo omnes nigrescunt, pallefcunt vel albicant, ita
ut ebur, cervinum cornu, aut *b* Rosmari dentem re-
ferant, aut si è terra erutæ fuerint, ibi ætate exefas,
mollioresque redditas quis iudicare possit. Habuit
mater fratriæ meæ particulam à cornu satis magno,
quod multis millibus venditum fuerat, abscissam,
qua mira præstitisse matrem affirmabat. Erat illa
particula eboris instar albissima, intrinsecus conca-
va, ut cornua esse solent. Exterior pars crassitie pel-
lis porcinae fere pellucida, ac ad flavedinem tendens
conspiciebatur, exacte lardum porcinum cum sua
pelle in cornu transmutatum dixisses. Ab interiori
enim, & albissima parte ad amussim lineola distin-
guebatur id quod cutim porcinae referebat. Du-
rissimum fuerat hoc cornu, vixque lima superari po-
terat, odorem etiam qualem cornua omnia dum li-
ma fricantur edere solent, emittebat. Sed neque
hoc Cornu Monocerotis, aut Asini Indici fuit. Nec
refert cum natura etiam aliorum animalium cornu,

*Rosmari
dens pro
Monocero-
te.*

434 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
viribus, & facultatibus dicare possit. Cornu pro-
fecto Cervinum multorum experientia non exiguas
adversus venena habet vires, ita ut recte deficiente
Asini Indici Cornu in illius locum substitui possit.
Dum Venetiis essem ante annos viginti quinque
duo Cornua mihi ostensa fuerunt à quodam sim-
plicista rerum exoticarum studiosissimo, unum
quatuor pedum ad minus longitudine, ovi gallina-
cei maioris circa basin crassitie, quod paulatim de-
sinebat in mucronem obtusum, color externus
erat eburneus, internus albissimus; à basi ad mu-
cronem fere strias habebat, dicebat ille cornu esse
Hyppopotami animalis, ac verum Unicornu, facult-
tatibusque Unicornui attributis præditum. Hyppo-
potamum sæpe depictum vidi, & antiqui Roma-
norum Imperatores illius effigiem tum in nummis
tum symbolis exhibuerunt; verum absque cornu,
cuius autem animalis hoc cornu fuerit hætenus sci-
re non potui. Visum tamen mihi fuit Rosinari den-
tem esse. Alterum cornu sex pedes longum fuit,
ad basin ovi columbini maioris, aut ovi gallinacei
minoris crassitie, paulatim in acutum mucronem
desinens, intus ad pedum duorum longitudinem à
basi concavum. Color externus fere niger fuit, ut
ligni guaiaci nucleus interior etiam niger esse solet.
Tanto lavore præditum erat, ac à basi versuras
paulatim ad mucronem tam eleganter æqualique
distantia procedentes habebat, ut arte elaboratum
fuisse videretur. Id non Monocerotis Cornu, sed
Gazellæ esse, (quam aliqui mosci capreolum vo-
cant & Unicornem faciunt, sed errore, ut Gesnerus
notavit) dicebat. Nam Gazella aliis aliud animal
est, & à musci capreolo diversum, fortassis Pygar-
gus, quem aliqui etiam Unicornem faciunt, capræ-
que sylvestris speciem. Verum gemmarius, aut sim-
plicista

plicita ille qui hoc cornu habebat, Gazellam duo huiusmodi cornua proferre, sed curua afferebat, curvaturam vero tolli aqua calida, mollescere in illa cornu, ac postea manu in rectitudinem cogi. Id profecto Cornu vero Monocerotis animalis cornui omnibus notis respondebat, atque pro eius cornu habui, licet ille aliter senserit. Nam huiusmodi viris parum exercitatis à mercatoribus quibus credunt, facile imponitur: fortassis, quia ad venena expellenda, & arcenda vires non habuit, pro Monocerotis Cornu habere noluit, cum tamen, ut dixi, Monocerotis Cornu viribus illis careat. Simile plane Cornu vidi apud Philibertum. De Bois mercatorem Pragensem, qui id à legato Ducis Moscoviæ Pragæ degente pignoris loco ad se pro mille ducatis receperat. Sed cum nullæ ipsius ad venena vires deprehensæ fuissent: iudicatum fuit à gemmariis Monocerotis Cornu non esse, licet omnibus notis attestantibus fuerit.

Qui itaque cum effectu verum Unicornu cupit, is sibi vel Asini Indici Cornu, vel Rhynocerotis, vel *Electio.* illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiam Fossile, quod prius ebur, cornu cervinum, lignum iuglandis, aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adhærentem, albam odoratam in vino bullientem continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quævis habebit medicamentum.

a Libro 1. Aromatum, & simplicium historia cap. 14.

b Rosinari dentem pro Unicornu venditum fuisse testatur Petrus Bellonius observationum suarum lib. 1. cap. 14. Cuius hæc sunt verba. Quisnam obsecro è veteribus tum Græcis, tum Latinis fidem facit, rei musub

incognita portiunculam, quam tamen plerumque scimus esse dentis illius, quem Galli Rohart, septentrionalis maris accola (ut & Olaus Magnus) Morfs appellant, trecentis ducatis aestimari debere? Etenim data nobis sunt fragmenta inspicienda, an agnosceremus, que pro Unicornu trecentis ducatis empta fuerant, quum tamen orbiculi essent è dente piscis Rohart, & plura ad Unicornu pertinentia, ibi tractat.

CAP. CCXLV.

De lapide Crucifero.

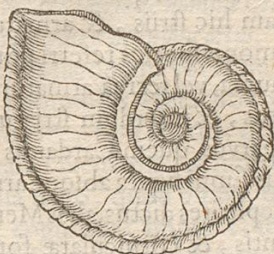
AD Cornuum Fossiliū genera non inepte referri potest lapis Crucifer bubuli cornu magnitudine, & facie, qui dum transversim scinditur in planos orbiculos crucem nigro colore refert. Reliqua superficiei pars cineritium habet colorem, cui interdum ruber intermixtus videtur. Extrinsecus ex cinereo nigrescit, maculisque interdum nigris distinguitur, ac tactu inæqualibus. Tam mollis est, ut cultro facile ab eo pulvis albus abradi possit. Invenitur viginti miliaribus à fano Divi Iacobi in Compostella Hispaniæ. Fertur gestatus ut carnem tangat, sistere sanguinem undecunque fluentem, præterea lactis ubertatem efficere, ac dæmonia arcere, febres etiam omnes curare collo appensus dicitur,

CAP. CCXLVI.

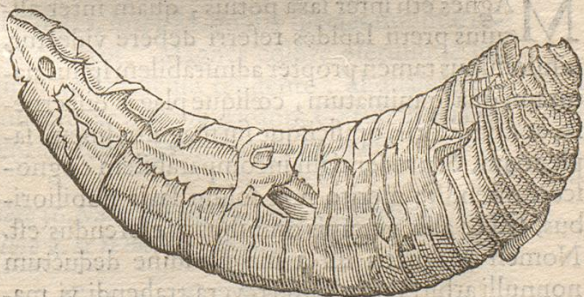
De Cornu Ammonis.

Ammonis Cornū speciem Cornu arietini in se revoluti refert, ac aurei coloris armatura, obductum

ductum esse videtur. Plinius lib. 31. cap. 10. inter gemmas refert, ac sequentia scribit.

Hammonis Cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas aureo colore arietini Cornu effigiem reddens. Promittitur prædivina somnia representare. Solet ferreo armari hoc Cornu colore, qui aluminis succo accedente, in æreum, vel aureum facile mutatur; quemadmodum ferro ipso facile contingit.

Ad Hoplitis species reduci potest, quia armatura *Hoplitis.* ra constat. Interdum tamen armatura caret, ac cinerei est coloris, & nodosus quasi iuncturis coherat; Germanice vocatur *ein Scherhorn*. Reperitur *Locus.* prope Hildeshemium, ac in aliis Germaniæ locis. Sæpe octo digitos latum est, ac aliquando ponderè

438 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
tres libras superat. Nonnunquam ita exiguum est,
ut nucis magnitudinem non excedat. Ab hoc dif-
fert anguis putrefactus, qui in saxum commutatus,
reperitur, nam hic striis, & armatura caret. Ad
Cornu Hammonis species referri potest lapis novæ
lunæ figura, aurea, vel ferrea armatura vestitus me-
diocriter durus, & interdum striatus, modo ma-
gnus, modo parvus, quem Cardanus Seleniten vo-
cat. Item alius simili figura absque armatura à cine-
reo colore Tephrites dictus, alias Menois ab eadem
Lunæ crescentis, & corniculatæ forma quam re-
præsentat.

lenites.

*phrites.
enois.*

*a Hic locus Plinii non habetur lib. 31. cap. x. sed lib. 37.
Naturalis historiae cap. x. littera m m.*

C A P. CCXLVII.

De Magnete.

MAgnes etsi inter saxa potius, quam inter ali-
cuius pretii lapides referri debere videatur,
nihilominus tamen propter admirabilem ipsius na-
turam, qua se animatum, cœlique plagas discernere,
ac conditoris, opificisque sui magnitudinem, sa-
pientiam, & prudentiam incomparabilem cogno-
scere ostendit: merito non solum saxis nobiliori-
bus, sed & aliis gemmis omnibus præferendus est.
Nomen Magnetis illi à magnitudine deductum
nonnulli arbitrantur, quod revera trahendi vi ma-
gnus sit, ac non nisi cœlum ipsum, quod omnium
rerum maximum est, cognoscat, & respiciat. Alii à
Magnete armentario cum *a* Plinio nomen illi da-
tum existimant. Is enim cum armenta in Ida pasce-
ret, ac baculos humi posuisset illorum cuspides fer-
reos lapidi fixius adherere primum observasse, aliis-
que

*ominis
tio.*

que significasse dicitur. Lucretius à Magnesia regione, ubi reperitur, nomen deducit.

Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii

Magnetum quoniam patris in finibus ortus.

Plato ab Empedocle Magnetem vocatum in Ione scribit, eumque à nonnullis Heraclion vocari. Theophrasto authore Heraclion dicitur, quod circa civitatem Heracleam inveniatur. A multis Herculeus appellatur, quia ferro, quod omnia domat, & cui omnia cedere coguntur, imperet, id ad se trahat, ac ad nutum obsequi faciat. A ferro etiam Sideritis dicitur, nam ferrum Græce *σίδηρον* vocatur.

Magnes proprie dicitur lapis qui ferrum, vel alium Magnetem ad se trahit, vel à se reiicit, ac plagas mundi ostendit, Qui ferrum reiicit Theamedes à veteribus dictus fuit. Verum hic omni Magneti insidet, ac altera ipsius pars est, tractoriæ parti opposita. Qui carnem, aurum, vel argentum ad se trahunt lapides, inter Magnetis species minime referendos arbitror. Magnes colore plerunque est ferrugineo ad cæruleum tendente: aliquando exterius subrufo, ac intus nigricante. Cæruleus etiam, b Dioscoride teste, cæteris præstantior est.

a Libro 36. *Naturalis historiae cap. XVI. littera a.*

b Libro V. *de re medica cap. 105.*

C A P. CCXLVIII.

Genera, & loci natales Magnetis.

PLinius sequentibus verbis Magnetis genera ita describit. Quinque genera Sotacus demonstrat. Æthiopicum, Magnesiacum è Magnesia Macedonia. Tertium in Echio Beotia. Quartum circa

440 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 Alexandriam, & Troadem. Quintum in Magnesia
 Asiæ. Differentia prima mas sit, an fœmina, proxima
 in colore. Nam qui in Macedonia, & Magnesia
 reperiuntur, rufi, nigrique sunt. Beotius vero rufi
 coloris plus habet, quam nigri. Is qui in Troade
 invenitur niger est, & fœminei sexus, ideoque sine
 viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asiæ candidus,
 neque attrahens ferrum, similisque Pumicij,
 compertum tanto meliores, quanto sunt magis cœ-
 rulei. Æthiopico laus summa datur, pondusque ar-
 gento rependitur. Invenitur hic in Æthiopiæ Smi-
 ri, ita vocatur regio arenosa. Ibi & Hæmatites Ma-
 gnes sanguinei coloris. Sanguinemque reddens si
 teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non eadem,
 quæ Magneti, Hæmatite natura, Æthiopici
 argumentum est quod Magnetem alium ad se trahit.
 Ex his Plinii verbis constat Magnetem Hæmatitem
 qui ferrum non attrahit, nunc inter Magnetis genera
 non referri, ut nec quintum genus hodie pro Mag-
 nete habetur: nisi forte ille lapis sit, quem Itali *Ca-*
lamita bianca vocant, quique linguæ ad motus illi
 adhæret. Commodius meo iudicio ab effectu tria
 Magnetum genera statuuntur. Ut primo genere
 contineantur qui ferrum trahunt. Secundo qui plagas
 mundi tantum ostendunt, nec ferrum trahunt.
 Tertio vero qui alium Magnetem ad se alliciunt.
 Quicumque ferrum trahunt illi omnes plagas mundi
 monstrant. Id enim proprium omni, & soli Magneti
 videtur. Qui vero plagas tantum mundi ostendunt
 vi trahendi carere possunt. Tales habui ex monte
 S. Georgii, qui tribus Praga distat miliaribus,
 in planitie agri Leutmericensis solitarie constitutus.
 Tertium genus quod Magnetem trahit nondum vidi,
 id si olim fuerit, ut Plinius testatur, verisimile est,
 & nunc esse. Scio Magnetis par'em borea-

Optimi
 nota.

Tria Ma-
 gnetis ge-
 nera.

Alexan

Ec 4

borea-

borealem, borealem alterius respuere, ut alterius australem ad se trahit. Verum id omni Magneti plagas mundi ostendenti proprium est, & necessario, ut uniti, plagæ, plagis respondeant, ac natus plagarum situs conservetur, boreales boream, australes austrum respiciant. Si Magnes multum ferri in se contineat facile ab alio Magnete trahi potest. Verum non lapidis, sed ferri ratione attrahitur.

Quod ad Theameden, quem vetustas ferrum abigere tradidit, attinet, nec ille diversum genus statuit, cum & illius facultas omni Magneti, qui ferrum allicit, plagasque mundi demonstrat insit. Affricum enim ferrum Magneti, si ad æquilibrium ponatur, ab adversa Magnetis parte, ferri contacta pars, aut ab eadem Magnetis parte, quæ ferrum tetigit, ferri adversa pars abigitur. Vocatur Theamedes, Germanice *ein blefer*.

Theamedes ferrum reicit.

Reperitur Magnes circa ferri fodinas in Germania prope vallem Ioachimicum, Swartzburgum, Schneburgum in Misnia, item ad fontes albis, & rivulum *den Hirsprunnen*, ac prope Cupfferbergam Silesiæ. In Italia in montibus Viterbii, & in Ilua, qui exterius subruffus est, intus in fracturis nigricans, & parum tendens ad cæruleum obscurum, atque admodum efficax in attractione, quique dum percutitur, inhorrescit, lanugine quadam oborta, quæ transmigrat ad ferrum si admoveatur. Nascitur Magnes plerunque in ferri fodinis, aut in vicinis locis, interdum Magnetes visuntur in quibus plus ferri, quam lapidis sit. In Germania ex Magnete optimum ferrum elicitur, ac is qui circa ferri fodinas eruitur, eiusque colorem habet, plerunque vegetior esse cæteris solet.

Locus naturalis.

De natura, facultatibus, & viribus Magnetis.

Magnes id admirabile, & quod nunquam humana consequi potest ratio, habet, quod ferrum, aut eius meliorem partem chalybem appetat, illique uniri cupiat: quemadmodum ferrum ipsius complexum exoptat. Nam si Magnes magnis viribus sit, ac ferrum liberum, id ad Magnetem prope- rat. E contra si Magnes exiguus sit, ac liber, fer- rum vero grave, aut alicui rei affixum, Magnes ad ferrum ut illi coniungatur se movet. Ita ut non tam Magnes ferrum, quam ferrum Magnetem trahere videatur. Si Magnes ad se trahendi ferrum faculta- tem tantum haberet, nunquam, se ultro ad ferrum moveret, & conferret. Videtur itaque & ferrum trahendi Magnetem vim habere. Verum verifimi- lius est Magnetem ferrum trahere; quam ferrum Magnetem, quia sepultus in scobe ferri Magnes vi- res suas conservat, & auget. Ferrum vero rubiginem contrahit, & perit. Quod fieri non potest, nisi puriorem, & subtiliorem ferri substantiam ad se tra- xerit. Deinde actionem, ac vim trahendi commu- nicat ferro, quam si non haberet alteri dare non posset. Quod itaque Magnes ad ferrum se moveat, hoc fit, quia ipsius concupiscit amplexum, quo pa- tiri aliter non potest. Resistit enim cupienti ferri pondus, quod à leviori moveri non potest. Id si unius uncia sit, non potest trahi nisi à Magnete cu- ius corpus gravius sit uncia, & cuius facultas etiam unciam trahere possit, utrumque enim necessa- rium, si liber sit Magnes. Nam si ab aliquo deti- neatur, aut alicui rei affixus sit, non est necesse ut gravior sit ferro. Sufficit enim vires ipsius tractrices
fortio-

riores esse, quam ferri pondus. Potest enim hoc
 modo unam unciam pendens Magnes libram ferri
 trahere; imo plus. Audivi enim ab amico meo se
 disse exiguum Magnetem tres libras traxisse, ac
 ta firmiter retinuisse ut non nisi vi avelli à Magne-
 e potuerit, Vix ille pendeat duas uncias. Si quis
 fixerit & Magnetem ad ferri, & ferrum ad Magne-
 s amplexum properare, fortassis non aberrabit.
 arum tamen refert si quis hunc motum tractio-
 em vocet. Vis hæc attractrix quæ est in Magnete
 ullo obice impediri potest, trahit enim per li-
 quum, per lapidem, imo per vitrum. Unde colligi *Trahit per*
 potest incorporeum esse quid, quod ad ferrum per *vitrum*
 vitrum transmittitur. Si enim substantia esset cor- *Magnes.*
 poreæ dum vitrum transfret, duo essent in eodem
 loco corpora, quod physicis absurdum est. An au-
 tem substantia sit incorporea, aut qualitas aliqua,
 difficile est coniectu. Qualitas sane videtur, eaque,
 que cum luce, vel sono comparari possit. Ut enim
 vitrum transit momento temporis, & sonus per
 spacia corpora, & solidissima defertur ad aures, &
 agnoscitur: ita etiam facultas Magnetis per quævis
 corpora ad ferrum, quod cum illo sympathiam ha- *Sympa-*
 bens ipsius motum sequitur & cum ipso tanquam *thia.*
 amico consentit, idque non secus contingit quam
 vibis, quæ dum ita extensæ sunt, ut si pulsentur à *Harmo-*
 e distent diapason, id est, octava, una contacta alte- *nia.*
 attracta movebitur, & consonabit, cæteris fidibus
 variis, aut intermediis immotis; quod
 profecto non nisi soni qualitate ad aliam fidem
 transmissa fieri potest.

Causa cur mutuo amplexu gaudeant, aut Ma- *Cur appe-*
 gnes ferrum trahat, inventu non solum meo iudi- *tat Ma-*
 cio difficillima est, sed omnino impossibilis. Multi *gnes fer-*
 existimarunt ideo appeti à Magnete ferrum, quod *rum.*
 illo

444 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
illo nutriatur, conservetur, & sustentetur, apper-
bante, ut illis videtur, id experientia dum in scolio
ferri sepultus vegetior redditur, ferro paulatim in
rubiginem mutato. Verum ex sequentibus hanc
causam non sufficere illi, qui veram causam scire
cupit, facile qui pollet ingenio perspiciet. Omnia
tamen dubio procul consensus iste intimus à similitu-
tudine essentiae, quam habet Magnes cum ferro
proficisci debet, quæ ut nobis ignota est, ita & ca-
sa, quæ ab illa dimanat. Videtur quidem spiritum
quendam in se habere Magnes, qui ut se, suamque
actionem conservet, puriorem ferri partem sibi
di desiderat, non secus quam ignis pabulum, sine
quo mox evanescit, ac extinguitur. Sed si spiritum
Magnetis, aut aliud quid in Magnete ex ferro
desiderat, cur interdum, ut postea explicabo, fer-
rum reiicit, & eiusdem massæ ferreæ alteram par-
tem? an non una pars alteri parti similis est simi-
stantia, essentia, & qualitatibus? si una idonea fer-
alendo, vel conservando Magneti, aut similitudine
nem cum illo habet, cur altera non est? imo non
solum non est, sed plane reiicitur.

Aliud itaque hic latet, quam quod humana cog-
sequi possit mens, id naturæ relinquimus, quæ ma-
ta in sinu suo recondita habet, ac admirari sapienter
quam intelligi vult. Dubitari posset num ferri
Magnetem appetet, ut illius facultatibus potiareretur
quæ sunt ferrum aliud trahere, & plagas mundi, &
universi constitutionem ostendere. Quarum facultatum
facultatum postrema eximia, & admiranda est, cuius
eius beneficio Oceanus noctu, obscuro, aut nullo
cælo navigari, & ad omnes orbis partes, etiam
antipodas absque errore viæ & itinera institui
possunt. Magnes enim vias, tanquam digito, di-
plagas mundi indicat, ostendit, eamque facultatem
fer-

pparum illi appositum adipiscitur. Sed nihil hic de-
 scilio, ut aliis quod rimentur relinquam. Solent
 imperfecta quævis perfectionem sui appetere, ut
 materia formam, sed ferrum perfectum sine hac fa-
 cultate videtur. Perfectius tamen censeretur si
 nobilis hæc, & admirabilis facultas, (qua quasi
 animatum redditur) accedat.

C A P. CCL.

*Quomodo Magnes plagas mundi ostendat, ac ferrum
 eadem facultate exornet.*

Dubitavi in fine præcedentis capituli num fer-
 rum, quia materia constat, quæ apta, & ido-
 nea est ad suscipiendam formam, animam, seu fa-
 cultates Magnetis, ut perfectius sit, propterea Ma-
 gnetem à quo prædicta facile consequi potest, am-
 bit. Præterea præcipuam, & nobiliorem faculta-
 tem Magnetis eam dixi, qua plagas mundi ostendit.
 Ea nunc explicanda est; multa enim observatu di-
 gna, & admiranda habet. Magnes dum in scutella
 lignea ponitur, eaque aquæ quiescenti immittitur,
 voluitur scutella donec sponte quiescat. Quem si-
 tum quiescens habet, eundem etiam si millies mo-
 veatur, scutella perpetuo habebit, eaque pars lapi-
 dis, quæ boream respiciet, semper respiciat, quæ
 austrum, etiam austrum, neque aliter quiescere po-
 terit. Pars quæ boream respicit borealis vocatur,
 opposita australis. Idem continget, si ex filo suspen-
 deretur Magnes. Nam perpetuo pars borealis bo-
 ream respicere solet, Orientalis orientalem, & sic de
 cæteris, unde autem id habeat, quod plagas mundi
 observet, difficile est divinare. Arbitror Magne-
 tem, quem situm habuit in solo natali, eum perpe-
 tuo, ni impediatur, exoptare. Ac propterea quæ
 pars

*Quare
 plagas
 ostendat
 mundi.*

446 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
pars tunc boream respiciebat, semper respicere ve-
le, ac dum libera est borealem plagam quærere, quæ
inventa, nativi soli situ congruit, quiescere. Hinc
facile colligi potest quemvis Magnetem in extre-
mitate sua punctum habere boreale. Quo cognoscitur
etiam australe, Orientale, Occidentale, & quodvis
aliud, aliquot gradibus ab illo declinans, facile inveniri,
& haberi potest. Invenitur autem punctum boreale
modis prædictis, nam quæ pars boream respiciet,
ubi quieverit Magnes borealis erit, & contra versa
australis. Ducitur enim vis hæc per centrum
corporis recta linea. Si fregeris Magnetem in plu-
res partes, singulæ lineas suas meridianas per cor-
poris centrum transeuntes habebunt; à centro
enim corporis ut à centro mundi plagarum distan-
ctio oritur. Polaris punctus non plaga solummodo
sequenti ratione certius reperitur. Iube Magnetem
in sphericam figuram redigi, & expoliri, ac ferrum
gracile concinnari æquale sphæræ diametro, idque
supra lapidem sphericum colloca, nam vertet se do-
nec supra meridianam lineam per borealem, & au-
stralem punctum transeuntem quiescet. Ubi quie-
verit, signato lineam, ac transfer ferrum in alteram
lapidis partem: cum resederit, & quieverit, ite-
rum signato, idque tertio, & quarto repete. Deinde
ubi lineæ se decussabunt, erunt puncta borealia,
vel australia. Aliter eadem puncta reperies. Fran-
ge acum tenuem, partemque minorem supra lapi-
dem sphericum ponito, eamque moveto. Nam
dum in borealem punctum incidit erigetur ad
perpendicularum; movere itaque donec id fieri videris,
ne pertædescat.

*Punctum
boreale in-
venire.*

C. A. P.

C A P. CCLI.

Ferrum Magnetis vires, & puncta suscipit.

Magnes non solum ipse ferrum attrahit, & plagas mundi ostendit, ac instar maioris mundi centrum suum habet, & utrumque polum arcticum, ac antarcticum; sed eandem vim contactu, vel ferro tribuit, vel ferru ab ipso extorquet. Quinimo etiam si Magnetem non attingat ferrum, modo tamen intra circulum virtutis Magnetis constituitur, ac ibidem parumper moretur, vires easdem nanciscitur. Circulus virtutis vocatur distantia illa, ad quam vis Magnetis extenditur: qua a ferro acquisita, aut illi tradita tam efficax est, ut plagas mundi ostendere, & aliud ferrum attrahere sibi que affigere possit. Hoc modo complures annuli separati sibi invicem invisibili spiritu Magnetis connexi, & adhærentes catenæ instar ostendi possunt. Quorum postremi, & a Magnete remotiores, si extra circulum virtutis, aut ad extremam illius circumferentiam sint, a catena decidunt, aliis & vicinioribus adhærentibus non sine spectantium admiratione.

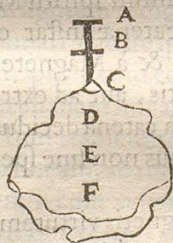
Annulorū catena.

Ferrum quod Magnetis virtutem non accepit, ab omni parte Magnetis trahitur, etiam quavis ipsius pars si ad æquilibrium constituitur. Ubi attigerit Magnetem, aut ut dixi, paululum in circulo virtutis illius hæserit, iam virtutem Magnetis adipiscitur, & trahendi aliud ferrum, & ostendendi plagas. Fit enim simile Magneti, ac ut ille maiorem mundum refert centro, & polis, ita & ferrum. Recipit autem ferrum plagas, & polos in se prorsus eosdem, quos habuit dum Magneti astaret, vel admoveretur, eosque perpetuo postea conservat. Exempli

Ferrum ab omni parte Magnetis trahitur.

causa;

448 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 causa, sit ferrum A B C, ac pars ipsius C attingat
 Magnetis D E F partem, videlicet D, hoc contactu,
 quia utriusque corpus unum quodammodo efficitur,
 & virtus per utrumque corpus diffusa unitur
 (ita ut A sit una extremitas, F altera, & medietas
 inter A & F centrum) sit, ut si F extremitas fuerit
 pars borealis ipsius Magnetis, & altera A australis,
 semoto ferro à Magnete (quasi corpore uno diviso
 in duas partes, ferri extremitas A quæ fuerat au-
 stralis, maneat australis, altera vero opposita C,
 quæ dum Magnetem attingeret, & vires susciperet
 extremitas non erat, nunc vero ab unione separata
 extremitas est: necessario borealem partem faciat.
 Nam inter duas extremitates centrum est, quod au-
 stralem plagam à boreali discriminat, deinde au-
 strali opponitur semper borealis.

Ferrum his viribus dotatum non ingratum est
 suo benefactori, pars enim ea, quæ vires accepit,
 perpetuo complexum illius, quæ dedit beneficium
 ambit, cupit, ac ad se trahit, adversam vero respuit.
 Quia itaque ferri borealis pars ab australi D virtu-
 tem recepit, illam tantum nequaquam borealem
 ambiat, & vice versa ferri pars, quæ tetigit borea-
 lem Magnetis partem, non borealem plagam, sed
 australi-

*Similes
 partes se
 adversan-
 tur.*

australem ostender, appetet tamen illam partem Magnetis, quam tetigit, quia attactu facta fuit non borealis, sed australis; ac non solum ita erga illum Magnetem quem tetigit, sed erga omnem alium, aut ferrum illius virtute imbutum se geret. Nam partem similem respuet borealis nempe borealem, contrariam vero amplectetur, borealis australem. Cupit enim perpetuo eundem statum, quem habuit, dum vires nancisceretur. Non potuit autem borealis pars Magnetis borealem plagam alteri dare (cum situs det plagas) magis quam fieri potest, ut duæ lineæ (dum se mutuo attingunt) aut duæ superficies lignæ (dum coniunguntur) eandem plagam mundi ostendant. Una si Orientem respexerit, altera huic annexa necessaria Occidentem respiciet. Quicumque quæ prædicta sunt recte intellexerit, in Magnete etiam aliter fieri non posse facile percipiet. Nam dum ferrum contingit Magnetem, Magnes qua parte attingit ferrum aliam plagam, & ferrum oppositam respicit. Hunc respectum ab utroque seruari, natura cupit. Hoc bene intellecto multorum effectuum Magnetis & ferri, ratio dari commode potest: nec mirum erit amplius respui à Magnete ferrum. Respuitur enim à boreali Magnetis, borealis ferri, & ab australi, australis ferri pars. Quæ porro ferro ex contactu Magnetis contingere dixi, eadem ferro contingunt, si intra circulum virtutis Magnetis moretur. Nam etsi non attingat Magnetem, tamen quia Magnetis facultas per totum circulum extensa est, quicquid in eo constitutum est, quasi illi unitum sit haberi debet.

Id mirum videri potest, quod si ferrum Magnetis vi imbutum ad æquilibrium ponatur, ac ipsius extremitati boreali, Magnes supra teneatur, attrahatur ea pars; si vero subtus teneatur, repellatur. Con-

Egregia similitudo.

Supra & infra contraria.

450 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
trarii effectus fiunt, quia partes lapidis contrariæ
ferrum respiciunt. Nam superior pars lapidis, dum
supponitur ferro alia est, quam inferior, quæ supra
ferrum tenetur, imo prorsus opposita. Si eadem
facies opponeretur infra, vel supra, eadem attractio
fieret; vicinior itaque operatur in Magnetem, si sit
australis, vel borealis. Perpetuum enim est, simi-
lem similem abigere, & dissimilem appetere. An
non contrarias partes ostendo ferro si supra id vo-
lam manus detineam, infra vero subducta manu ex-
teriorem manus partem ferrum versus habeam. Fa-
cierum itaque, & partium diversitatem agnoscit, &
percipit Magnes.

Theamedes.

Quod vero à Plinio, aliisque nonnullis authori-
bus Magnetis genus statuatur quod ferrum abigat,
Theamedis nomine insignitum; id hactenus ut vi-
dere nunquam potui, ita neque eum vidi, qui asse-
reret se talem vidisse, qui ab omni sua parte ferrum
abigeret. Proinde si quidam Magnetem ferrum
abigere animadverterunt, eos deceptos fuisse, quod
à plagarum distinctione id fieri ignorarent, arbi-
tror. Quilibet enim Magnes ferrum ipsius viribus
imbutum ab aliqua sui parte repellit.

*Punctum
tractionis.*

Inter Magnetis admiranda id etiam notandum
est, quod ea pars, quæ in æquilibrio ferrum posi-
tum, respuit, nihilominus ubi attigerit id retineat.
Nec minus mirum est quod etiam si à quavis parte
ferrum virtute sua nondum imbutum trahat, id ex
uno puncto efficacius faciat. Quod deprehendi-
tur si Magnes supra ferrum asseri plano superposi-
tum detineatur, & manibus volutetur, donec fer-
rum tremat, & ad contactum currat. Ubi enim
tetigerit ibi punctum tractionis est à quo, tanquam
centro, radii virtutis Magnetis in ambitum spar-
gantur.

Sed

Sed supra hæc omnia nihil mirabilius in Magnete, & quod magis ingenia acutiora torqueat mihi videtur, quam quod ferrum illius virtute imbutum, & ad æquilibrium positum, ut ad omnes plagas verti possit non præcise polare punctum ubique terrarum ostendat. Nam hic in Germania octo, aut plures gradus Orientem versus ferrum à polo declinat. Videtur vel in firmamento, vel in aliis orbibus cælestibus, vel supra firmamentum, vel in terra fixum aliquod punctum esse, ad quod Magnes ducitur, vel à quo trahitur. In firmamento, vel orbibus inferioribus hoc esse non potest; quia id, dum cum illis quotidie circuit globum terrestrem una moveretur, eiusque motum necessario ferrum ab illo tractum sequeretur: verum id quia non fit (ferro tota die immoto idem punctum ostendente) sequitur in firmamento, vel inferioribus orbibus hoc esse non posse. Supra firmamentum aliquid immobile esse, quod istam vim trahendi habeat, licet statui possit, nihilominus variæ mutationes Magnetis, aut acus ferreæ id etiam esse non posse facile ostendunt. Temerarium etiam videtur ibi tale quid esse posse statuere, ubi forte Dei sedes absque loco est. Restat itaque ut in terra, vel supra terram id punctum sit. Si supra terram sit, ut neoterici nautæ affirmant, facile, quo in loco sit, investigari potest. Nam notate declinatione hic Pragæ alia observanda est vel in Goa Indiæ, vel in Mexico, aut alio loco Orientem, vel Occidentem versus multum à Praga distante, quæ translata in mappam, aut globum terrestrem, ductisque lineis à locis illis duobus per puncta declinationis, ubi lineæ se decussarint, ibi punctum est Magnetis, aut ferri Magnetis vi imbuti. Id nostris seculis à nonnullis inventum puratur, & ab Hollandorum ob-

*Cur non
præcise
ostendat
polos.*

452 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
servatione confirmatum. Qui se invenisse putant,
intra Americæ, & Asiæ partem septentrionalem in
freto Anian montem Magneticum, quem statuunt
17. gradibus à polo arctico distantem, atque ab
Islandiæ medio seu ab insulis capitis viridis, quæ sub
eodem meridiano sunt gradibus longitudinis 180.
ita ut hac ratione necesse sit in Islandia, & prædictis
insulis necessario Magnetem à polo non declinare,
ut nec in Afforibus Orientalioribus videlicet S. Ma-
riæ, & quas *las borgas* vocant insulis, quæ sub eodem
meridiano sunt. An autem vere in prædicto freto
Magneticus a mons sit, incertum adhuc est, cum
fretum hoc nondum exploratum satis sit. Si esset,
mirum esset in tam longinqua loca virtutem suam
iacere, ac ferrum non quodlibet, sed tantum id
quod Magnetis vi imbutum est, ad sui obsequium
trahere. Sed quid miramur, cum omnia miraculis
plena sint, & quidvis in hoc orbe sui Creatoris lau-
des hoc modo celebret. An non Sol lucem, & ca-
lorem nobis à longè maiori distantia momento
temporis communicat, & luna aëris motu impedi-
ta absque contactu, ac sine constanti & quieto me-
dio mare universum ad se trahit. Desinamus itaque
mirati, aut miremur omnia, cum nihil altero sit mi-
rabilius, & quicquid est mirabile sit in oculis no-
stris. Authorem, & opificem colamus, celebre-
mus, & adoremus, qui admiranda ista efficit, ut
opera sua, si non hic, in alia vita intelligamus.

Sed hic aliud mirabile occurrit à nautis nonnul-
lis observatum, quod videlicet pixis nautica, quan-
do æquinoctialem lineam pertransit, & polo antar-
ctico vicinior est, non amplius septentrionem, sed
austrum ostendat. An quia non tam plagas, quam
polum ostendit? eumque semper qui illi vicinior
est? sed putatum fuit Magneticum montem respi-
cere,

*Magnes
Austrum
ostendit.*

cere, quem certe quocunque in loco sit observare deberet, nisi forte alius apud antarcticum illi directe oppositus, eandem vim habeat, ac ad similia officia, tanquam vicinior, cogat. Sed talem ibi esse incompertum est, quin etiam multi non veri borealem plagam ad austrum asserunt.

Non video itaque ubi polus Magnetis, ac illi oppositus commode statui possit, nisi supra firmamentum statuatur duo, unus borealis, alter austrinus, ac eiusdem facultatis, ut vicinior Magneti imperet potius, quam remotior. Sed hic nihil solide definiri potest, præsertim cum ut dixi antea, quid supra firmamentum sit ne coniectura assequi humanum ingenium valeat, ac præter Beatorum sedes divinæ literæ nihil ibi aliud esse testentur. Deinde etiam quod nondum exploratum habeam, an Magnes in longam formam pennæ scriptoriæ instar aptatus, & ad æquilibrium positus, polum ipsum, aut idem punctum à polo distans, quod acus nautica demonstrat, ostendat, nec ne. Præterea dubitandum Magnes punctum, aut axem ambiat: ac verisimilius videtur axem ambire propter varias declinationes, quæ ad nullum certum punctum dirigi possunt. Si axem ambit, ad terræ viciniorē partem se parum inclinabit, ut à terra, quæ firma iacet, vim axis ipsius, quæ ad omnes extremitates mittitur, in se recipiat, quam sane per maria, & aquas hinc inde fluctuantes nequaquam tam commode suscipere potest. Hinc fortassis fit dum navigatur in mari prope Americam Magneticam cuspidem aliquot gradibus ad Occidentem, dum vero inter insulam S. Helenæ, & Africam ad Orientem declinare, ac forte propterea in Bohemia ad Orientem aliquot gradibus declinare, quia septentrionem versus occurrit mare Balticum, meridiem

Declinationis Magnetis causa.

454 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
versus mediterraneum, quæ vim axis nonnihil in-
fringere possunt, quam sane vim declinationis li-
nea, quæ à Bohemia duci potest, usque ad mare gla-
ciale, per Moscoviam, & Poloniam, ubi continua-
tio terræ est, fervare, & communicare Magneti po-
test. Sed alii diligentius ista rimentur.

a Quoniam autor montis Magnetici hic meminit, non
absolum erit errorem quorundam enodare, qui na-
ves in quibusdam regionibus (nempe in India &
circa mare rubrum) ferreis clavis non compingi, ob
Magnetis metum, existiment: nam licet Magnes
ferri ad se trahendi facultatem habeat, minime ta-
men credendum est, eum tanta vi pollere, ut navem
ferreis clavis coniunctam, vel è longinquo pertrabe-
re possit. Huiusmodi vero naves fabricant Incole,
quod magnis arboribus, quarum asseres ferreos claves
ferre queant, reliquaque materia necessaria desti-
tuantur, adeoque egeni sint, ut aliunde comparare
non possint, cumque præterea ferro, aut ære veterum
more coniungere usus apud eos iam desierit, funibus
cymbas consuentes, levibus expensis eas construunt.
Huc accedit quod magnis navigiis opus non habent;
exigua enim illis sufficiunt cum ad piscationem tum
ad merces hinc inde per canalem, & æstate per ma-
re rubrum transvehendas. Verum quidem est ma-
gnas onerarias naves, triremes, aliaque varii gene-
ris navigia istuc conspici, sed aliunde advecta.

C A P. CCLII.

De abolendis, restituendis, & augendis viri-
bus Magnetis.

HActenus miras Magnetis facultates explicavi,
hæc omnibus cognitas. Restat ut explicem,
quo

quo pacto illius vires auferri, & restitui possint, si illas amiserit. Amittere enim potest contactu alterius Magnetis, dum nempe similem faciem attigerit, nempe borealis unius borealem alterius. Id cum factum fuerit fortiori affricu utriusque facultas perit, & neuter officium facit, aut saltem errore è, quasi ebrius esset. Restituitur autem in integrum si in chalybis limatura per aliquot dies sepe liatur, cuius etiam beneficio, si imbecillis sit Magnes, vegetior redditur, ut aliqui asserunt. Magnetis vires in immensum auferri posse tradit Theophrastus Paracelsus, ita ut etiam ex pariete clavum extrahere possit: si igniatur, deinde in oleum Martis multoties extinguitur. Sed discipulos suos decipit, cum Magnes igne vires omnes amittat, ac spiritus ille vivificus, tanquam anima Magnetis, & cui vires omnes inhærent, ignis iniurias non ferat, & à corpore suo colore subcæruleo expellatur, ac tantum cadaver, quod nunquam ad vitam redigi potest, post se relinquit. Magnes ut igne vires omnes amittit, ita à nonnullis putatur caparum, allique odore effætus reddi, sed falsum id esse neotericorum declarat experientia, qui allii succo inunctum nihil virium amisisse testantur, ut & nautarum qui dum quotidie allium, capasque vorantes acui Magnetico adstant, nihil illi iniuriæ inferri, sed suo officio strenue fungi, observant. Sunt alii qui Adamantem Magnetis vires impedire scribant, ut Plinius his verbis, Adamas dissidet cum Magnete lapide in tantum ut iuxta positus, ferrum non patiatur abstrahi: aut si admotus Magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat, & Mardobeus his versibus,

*Omnibus æqua tamen vis est adducere ferrum
Quod facit & Magnes absente potens Adamante,*

Nam præsens Adamas, Magneti, quod rapit aufert.
Sed Ioan. Bapt. à Porta negat se experientia id verum deprehendisse. Interim tamen ipse docet ferrum Adamante tactum volvi ad septentrionem, ac obversam partem (ut in Magnete ad meridiem ferrum abigere.) Id si verum est, quod nondum probavi; verisimile est Adamantis borealem partem, borealem Magneti abigere, ac propterea vim ipsius trahendi impedire, quod forte veteres voluerunt.

C A P. CCLIII.

De qualitatibus, & viribus medicis Magnetis.

Aleno teste Magnes Hæmatitis vires habet.
Gb Dioscorides cum aqua mulsa trium obolorum pondere ad crassos humores, & melancholicos educendos propinari tradit, ac uri, & vendi pro Hæmatite, cuius vires, usus proculdubio adstringendo, sanguinemque sistendo amulatur. Nonnulli cum mulsa exhibitum hydropicos sanare referunt. Paracellus quia ferrum ad se trahit emplastris non solum ad sagittæ ferrum è corpore humano extrahendum: sed omnem aliam saburram vulneribus inhærentem, adhibet, & non inutili conati. Inter alia autem emplastra sequens celeberrimum est, & admirandæ facultatis quod à multis hæctenus celatum, & in secretis habitum fuit. Curat omnia vûlnera punctim, vel casim inflictâ subito, ac symptomata, quæ vulneribus supervenire solent, impedit. Quicquid malignum in vulnere est, aut inutile separat ab utili, ac sanam carnem generat, à me emplastrum Magneticum vocatur, à Paracello Opodeldoch barbaro vocabulo. Recip. ceræ virginæ lib. duas, terebinthinæ vulgaris turbulenta,

Magnes
purgat
melancholicam.

Emplastrum
Magneticum.

lentæ, (non vero claræ ex picea arbore, quam impostores claram efficiunt) lib. unam, olei olivarum unc. iij. funde omnia simul, addendo succi chelidoniæ, succi fol. querci, succi alchimillæ, succi veronicæ ana unciam unam cum semisse, coque omnia simul ad succorum consumptionem, postea adde ammoniaci, galbani, ac oppopanacis aceto expurgati ana dragm. sex, colophonæ unc. unam cum semisse, succini uncia semissem, masticis, myrrha, thuris, sarcocollæ ana drag. tres, immisce omnia emplastro. Dum parum refrigererit immisce Magnetis contusi, ac præparati unciam unam cum semisse, croci martis uncias duas, croci veneris unciam unam, tutiæ præparatæ drag. sex, lapidis Calaminaris præparati uncias decem. Hæc omnia postea immisce emplastro, ac cum iam fere refrigererit, adde terræ dulcis vitrioli tantum ut emplastrum subrubrum fiat bene miscendo, postea extrahe, malaxa manibus, ac in baculorum formam redige, ac supra tabulam ligneam oleo rosarum inunctam in tabulas forma thaleri crassitie, ac ad usum serva. Ita excoqui debet, ut cum calefit bene mollescat, & dum refrigeratur, non flectatur, sed vitri instar frangatur. Prædicta nonnulla ingredientia hac ratione præparantur. Magnes hac ratione præparatur. Primum in pulverem contundatur; is tigillo impositus igniatur, ac in oleum martis dulcificatum eiusdem ponderis, iniiciatur, deinde ad ignem temperatum exsiccetur, ita Magnes præparatus est. Oleum vero martis hac ratione concinnatur, Rec.

*Magnetis
prepara-
tio.*

*Oleum
martis.*

458 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
dulcificabis, sequenti modo, Affunde iterum
aquam, ac sine evaporet, ut prius, ita præparatum
erit oleum. Lapis vero Calaminaris hac ratione
præparandus est: Redige in pulverem tenuissi-
mum, ac igniatur, ignitum coniice in ollam, ac-
tum fortissimum continentem, ac subito ollam te-
ge, donec pulvis extinctus fuerit, postea acetum
quiete effunde. Pulverem iterum ignias, ac in idem
acetum extingue, postremo iterum pulvis ignia-
tur, ac refrigerari sinas. Tutia præparatur ut lapis
calaminaris, nisi quod loco aceti utendum sit aqua
feniculi, aut chelidoniæ. Crocus Veneris ita præ-
paratur. Recip. tenues cupri laminas, imponas
ollæ, sepeliantur laminæ in sale communi, ac ollam
igni impositam sine excandescere, postea effunde
laminas cum sale in frigidam, ac laminas ablue ab
omni nigredine, iterum adde salem, ac ollæ impo-
ne ut antea, ignias iterum, ac in frigidam coniice, &
ablue, id opus repete, quamdiu placuerit, aquæ ve-
ro in qua extinxisti laminas, affunde aquam cali-
dam, postea paulatim effunde aquam, ita in fundo
habebis crocum Veneris sanguinis instar rubrum,
hunc lava, & munda optime, donec nihil sulfuginis
habeat, exicca illum optime tela lineæ, ac serva ad
usum dictum. Crocus martis hoc modo fit: Recip.
limaturam ferri mundam absque rubigine, rever-
beretur in furno longo fortissimo igne quarti gra-
dus, donec purpureum colorem habeat, tum exi-
me, & cum refrixerit, in vas aqua plenum coniice,
move optime, ac subito in aliud vas decapula, ita re-
linquetur in primo vase ferrum quod calcinatum
nondum est. In altero vero crocus, quem ut habeas
ad ignem aquam exhalare omnem finito, & etiamsi
resideat, aquam ne effundas, continet enim subti-
liorem croci partem vix conspicuam. Restat terra
vitrioli:

*Calami-
natis præ-
paratio.*

*Tutia
præpara-
tio.*

*Crocus Ve-
neris præ-
paratio.*

*Crocimar-
tis præpa-
ratio.*

vitrioli : hanc ita concinnabis. Recip. quantum *Terræ vitrioli præparatio.*
 volēs vitrioli, id ollæ imponas, eamque in igne circulari colloca, ut in rubedinem optime calcinetur.

Dum intrinsecus, & extrinsecus rubuerit, contunde, eique aquam affunde, ac per diem, & noctem ita relinque, aquam postea claram effunde, aliamque affunde, iterum illa clarescat, ac postmodum effundatur. Id opus toties repete, donec aqua non amplius acris fuerit, sed dulcis, tum exiccari finito, ita habebis terram subrubram, & squammis æris similem, cuius colorem Germani vocant *kessellbraun*, longe aptiorem ad vulnera, & ulcera bolo armeno. Hoc emplastro medicus, & chyrurgus mira præstabit, & quævis vulnera cito sanabit absque omni symptomate.

Ex collo gestatus Magnes spasimum sanare, ac nervorum dolores compescere, manuque detentus partum accelerare perhibetur. Supra vulnera venenata positus vim veneni extinguere dicitur, capitique admotus omnem eius dolorem auferre; Ab altero coniugum portatus alterius gratiam conciliare, timores arcere, & eloquentiam augere creditur. Nugatur Marbodeus, Veneris intellectum habere Magnetem, & viri erga uxorem amorem conciliare, ac adulteria prodere his versiculis.

Conciliare potest uxoribus ipsa maritus.

Et vice conversa nuptas revocare maritis:

Num qui scire cupit sua non sit adultera coniunx,

Suppositum capite lapidem stertentis adaptet,

Mox quæ casta manet, petit amplexura maritum,

Non tamen evigilans, cadit omnis adultera lecto

Tanquam pulsa manu, subito fœtore coacta,

Quem lapis emittit celati criminis index.

Credit etiam Marbodeus furum esse fautorem,
 ac suf-

460 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ac suffitu domesticos abigere, ut furibus furandi
occafio fit commodior.

*Si fur claustra domus spoliis, gazisque referta
Ingrediens prunas ardentis per loca ponat,
Et supra ponat Magnetis fragmina prunis,
Ut per tetragonum fumi vopora alta vaporet
Mentibus eversis veluti impendente ruina,
Diffugiunt omnes in ea quicunque manebunt,
Et fur securus rapiet quaecunque libebit.*

Fœtidum, & exitialem, ut carbones, habere au-
ram, seu vaporem Magnetem, & qui ad cerebrum
delatus illud conturbet, ac dormientibus terribi-
lia, & melancholica phantasmata, aut vertiginem,
epilepsiam, vel apoplexiam inducat, multi produnt
authores. Quinimo nonnulli ore detentum luna-
ticos, & melancholicos homines efficere tradunt,
ac pulverem ipsius pondere sex granorum cum se-
vo serpentis, & succo urticæ alicui in potu obla-
tum, cum ita dementare, ut ex patria sua, vel ha-
bitatione fugere cogatur. Ita ut si hæc vera sint,
non mirum sit suffitum fœtore, & maligna qua-
litate caput turbando homines ex ædibus propriis
abigere.

- a Libro IX. de simplici. medic. facult.
b Libro V. de re medica cap. 105. Multa plura ad Ma-
gnetem pertinentia tradidi in Comm. à me editis in
praxin auream Ioannis Stockeri (ut cap. 216. huius
libri monuimus) Comperimus in super eum, qui pri-
mus huius lapidis usum invenerit, Flavium fuisse
nuncupatum. At Albertus Magnus primus omnium
eius facultates scriptis tradidit: quem cum suo tem-
pore in usum esse animadverteret, veteribus non
ignoratam fuisse credidit, atque Aristoteli eius fa-
cultates fuisse perspectas. Attamen & ipse Aristoteles,
& qui

& qui aliquot sæculis eum subsequuti sunt, plane ignorarunt hunc lapidem talibus facultatibus esse præditum, ut altera eius pars ferrum de septentrionem convertere faciat, altera ad Meridiem. Aristoteles quidem non ignoravit ferri attrahendi facultatem habere: at quod navigationibus utilis esset, plane nescivit. Nunc autem cum Magnetis facultates omnibus sint perspectæ, navigatio adeo facilis reddita est, ut bini viri cum levi navicula, omni momento, omnibus periculis, vehementissimisque ventis sese committere, & mare traicere non vereantur: quod veteres ipsa meridie tentare non fuissent ausi, cum nauticam pyxidem non haberent, cuius acus Magneti adfricata esset. Itali hunc lapidem Calamita, Galli Aimant vocant, huius lapidis Gallicæ appellationis affinitas ansam præbuit nonnullis Chymicis imposturas excogitandi de ipsius efficacia in rebus amatoriiis, ut etiam polliceri, atque persuadere ausi sint, non minus hominum amorem pellicere, quam ferrum attrahat, quod tamen falsum est, atque ad eam rem candidum Magnetem longe prætulerunt, non ignorantes difficilius, & rarius inveniri, quam eum, qui ferruginei coloris sit.

Per Magnetem hoc modo quis Oraculum fingere potest, mensa in cubiculo sit parata, non admodum crassa, undique rite clausa, & convenias cum aliquo, qui per aliud cubiculum propinquum intret mensam, qui de omnibus sit instructus, quid agendum tibi sit, nemine conscio nisi tibi, in qua mensa supra, & infra scriptæ sint Alphabeti litteræ in circulo rotundo, nempe ubi littera A in superiori parte mensæ sit scripta, sic eadem in inferiori parte scribatur, in superiori parte in medio circuli sige diabolum ex charta, vel alia levi materia, cuius pedibus insigantur acus, & in manibus habeat stramen, quod arte
 conti-

462 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
contineat, & cum vis fingere Oraculum, intret
iam nominatus mensam, qui sciat movere Magnete-
tem, secum habeat candelam, ut secundum ordi-
nem Alphabeti moveat Magnetem, secundum quod
queratur, & diabolus movebit se secundum motum
Magnetis, & notet, qui querit responsum omnes lit-
teras, & ubi diabolus quiescit, & non movetur,
habebit verbum totum, & sic de ceteris, donec totus
sensus appareat.

Eodem modo poteris efficere ut charta vel homuncio per
mensam ambulet, supposito sub mensa Magnete,
eoque huc illuc ducto.

Simili modo si chalybis pulverem super chartam, vel as-
serculum ponas, supposito Magnete, assurgent in
cuspidem pulveres isti, & ducto Magnete huc illuc,
eam pulveres isti sequuntur, magna astantium ad-
miratione.

Eodem quoque modo poteris efficere ut navicula sponte
adnaviget lembo circulari, in quo Alphabeti lit-
terae sint descriptae, ut ita etiam oraculum effingere
possis.

C A P. CCLIV.

De usu Magnetis.

Maximus usus Magnetis est ad navigationes, &
itinera etiam terrestria instituenda. Sine hoc
enim certa nulla institui, aut scopuli evitari possunt:
praesertim caelo nubilo, noctu, & in Oceano dum
praeter undas nihil conspicitur, quemadmodum
nec in sylvis amplissimis, dum praeter caelum, arbo-
resque nihil sese oculis offerat. Ut autem certiora
omnia fiant acus ferrea, aut potius chalybeata Ma-
gnetis virtute imbuenda est, ac prius ita concinne
fabricanda, ut supra cupri, aut argenti cuspidem, ad
aqui-

æquilibrium sustentetur, & in orbem verti possit. Quod ut commode fieri possit pyramidale concavum in medio acus fabricatur, à cuius basi reliquæ partes sibi averso oppositæ, illiusque cacumini inferiores, procedunt. Hoc modo dum cuspis concavum excipit, sustentatur acus, ac in omnem partem versatur. Communicatur autem acui ferreæ Magnetis virtus hoc modo. Primum punctum Boreale, vel australe in Magnete modo à me supra tradito, quæritur, inventum levi mallei ictu percutitur, ut à sordibus liberetur. Illi puncto adfricatur acus altera pars, quæ latiuscula, ut melius virtutem Magnetis suscipere possit, esse debet. Si punctum fuerit boreale, pars acus quæ tetigit austrum ostendet. Si velis ut non austrum, sed boream ostendat, australi Magnetis puncto affricare debes. Si utraque acus extremitas idem punctum tetigerit, vel nullam plagam ostendere acus, vel ab utraque plaga deflectet, vel Orientem, aut Occidentem monstrabit. Sed ut eximias vires suscipiat acus, ac probe munere suo fungatur, consultum est ut altera ipsius pars boreali puncto, altera australi affricetur, ita enim quodammodo duplicatus suscipiet vires, & borealis contactus ad austrum, Australis ad boream se convertet. Cum acus ferrea Magnetem tetigerit, sedulo custodienda est, ne aliud ferrum, aliumve Magnetem attingat, aut in circulo virtutis illorum detineatur. Nam illorum contactu, & præsentia inebriatur, nec exacte cœli partes amplius ostendit. Ita ut denuo igniendum sit, ut omni facultate privatum, novo affricu possit novas vires recipere. Bene custodita acus ad centum annos vires suas retinere potest.

Itinerum Dux est Magnes, aut acus Magnetica quia septentrionale punctum ostendit, quo ostenso
Itinera in vestigare.
 etiam

Modus tangendi ferrum.

464 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
etiam omnia alia, & minutissima cognoscuntur. Ut
autem facilius oculis reliqua essent perspicua, pro-
pterea orbi versatili in cuius margine triginta duo
venti, seu plagæ potius describuntur, acum Magn-
eticam nautæ affigunt. Hac enim ratione si ab itine-
ris linea deflectatur, facile quod gradibus (si orbis in
360. partes divisus sit) id fiat, cognoscitur. Sed pos-
sunt nautæ gubernaculo navim ita dirigere, ut à
puncto ad quod dirigunt iter, acus nunquam defle-
ctat. Si per silvas terrestre iter instituendum sit, ne
quis multum aberrer à via, acus Magnetica illa, quæ
horologiis sciotericis inclusa est, inservit. Maiori
tamen cautione propter itinerum anfractus opus
est, quam in mari ubi omnia pervia sunt. Nam pri-
mum constituta acu Magnetica supra lineam meri-
dianam, observanda est in loco, unde quis profici-
scitur linea, aut hora quæ itineris scopum respicit,
ac perpetuo iter ad illam horam instituendum est.
Si deflectat ad aliam horam ad sinistram, certum est
ad dextram iterum ut ad veram itineris lineam per-
veniat, deflectendum, & proportionem, & longi-
tudinem deflectionis plus, vel minus ad dextram iter
instituendum esse.

*An Ma-
gnete quis
sua arcana
patefacere
possit.*

Putant aliqui Magnetem, aut acum Magneticam
usui esse ad animi secreta patefacienda amico à no-
bis centum, a aut ducentis miliaribus distante, sed
vehementer errant. Causam errori præbuit virtus
Magnetis, quæ acum ferream etiam per tabulatum
movet, ac deinde facultas poli arctici, vel montis
Magnetici in fretò Anian à Cosmographis constitu-
ti, qui ad multa centena miliaria in acum Magneti-
cam, ut illi arbitrantur, agere potest. Existimant
enim Magnetem qui tetigit acum, ac illi virtutem
suam communicavit, similem habere, & talem cum
illa consensum: ut si moveatur, exempli causa de-
cem

cem gradibus orientem versus, etiam tot gradibus acum moveri, etiamsi centum miliaribus ab illo distet. Sed ut dixi falluntur: quia certissimum est Magnetem, qui ferream acum tetigit, tantum intra certum spatium, & exiguum, forte trium, aut quatuor pedum illud movere. Deinde etiam experienti constat, acum Magneticam extra circulum virtutis Magnetis positam, non mutare situm, mutato situ Magnetis. Si magnes tam procul in acum à se tactam ageret, facillime quis animi sententiam amico centum miliaribus distante (eo modo quo id per tabulatum fieri potest) significaret. Per tabulatum autem ita id fit. Acus Magnetica longiuscula, ut distinctius suo fungatur officio, accipitur, ac pixidi imponitur ut verti in omnem partem commode possit. Margo deinde pixidis in viginti quatuor æquales partes dividitur, ac in illis viginti quatuor literæ alphabeti pinguntur. Similis pixis, sed maior, ac cum acu Magnetica longe maiori, & addito alphabeto etiam construitur, ac supra tabulatum ligneum superioris cubiculi collocatur. In inferiori vero cubiculo supra mensam minor collocatur pixis, hoc modo ut centrum pixidis superioris & inferioris, ad perpendicularum respondeant, ac pars utriusque borealis literam A respiciat. His ita rite collocatis: si acus pars borealis digito versus litteram D superioris pixidis moveatur, etiam acus pars altera inferioris pixidis eandem literam D in inferiori cubiculo ostendet: modo tamen virtus Magnetica tam procul vires suas extendat, id enim necessarium est, ut dixi. Si id acus beneficio fieri non posse credatur, ex centro maioris pixidis supra tabulatum circulus cuius diameter duorum sit pedum describendus est. Isque in viginti quatuor partes secandus, ac in singulis alphabeti literæ notandæ

466 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 sunt, ita tamen ut A litera boreali puncto respon-
 deat. Deinde literis, quæ vocabula faciunt, appo-
 nendus Magnes fatis vegetus, & qui inferioris cubi-
 culi pixidem intra circulum suæ virtutis habeat.
 Tum enim trahet acum inferioris cubiculi ad se,
 quæ easdem literas ostendet, quas adstans colligere
 debet, ut vocabula habeat, sensum alterius qui Ma-
 gnetem movet explicantia. Istud experimentum il-
 los fefellit, qui idem ad 100. miliaria Magnetem ef-
 ficere arbitrati sunt. Ex prædicto experimento ele-
 gans modus colligitur faciendi statuâ ligneâ palma
 longitudine, quæ cuspidi ex ære infideat, ita ut
 verti commode sedens possit. Pes alter extendatur
 parumper, ac in eo globulus chalybeus occultetur:
 manu teneat statua virgulam tenuem ligneam, vel
 argenteam. Sedeat autem in medio pixidis latiuscu-
 læ, in cuius margine sint alphabeti literæ omnes no-
 tata. Quisquis itaque responsum dari petenti cu-
 pit, teneat sceptrum ligneum manu, in cuius extre-
 mitate sit Magnes. Id sub mensa detineat, & ad li-
 teras dirigat. Nam hoc modo statuam supra men-
 sam collocatam, eas literas quas volet, ostendere,
 non sine adstantis admiratione, faciet, quæ post-
 modum collectæ, statuæ responsum declarabunt.
 Possunt alia multa admiranda Magnetis occultati
 beneficio fieri, quæ si quis scire velit, alios authores
 legat, nos hic ludicra tractare nolumus, cum quili-
 bet sibi, si ingenio valeat, varia invenire facile pos-
 sit. Unum superest quod an à Magnete fieri possit
 dubitatur. Num videlicet ferrum in aëre ita su-
 spensum tenere duo, vel plures Magnetes possint,
 ut id utroque trahente neutri adhæreat. Hac ratio-
 ne ferreum Mahometis sepulchrum in aëre harere
 traditur, & Plinius *b* scribit Dinocratem archite-
 ctum Arsinoës templum concamerare inchoasse ex
 Magn-

*An Ma-
 gnes fer-
 rum in aë-
 re possit
 sustinere.*

Magnete, ut in eo simulachrum eius è ferro pende-
re in aëre videretur, sed intercessisse mortem ipsius,
& Ptolomæi, qui id sorori suæ iusserat fieri, unde
quod inchoaverat non perfecisse. Ego etsi conce-
dam paribus viribus Magnetes ita constitui posse,
ut æque vehementer uterque trahat, tamen propter
aëris continuum motum, non magis subsistere pos-
se existimo, quam sphaera metallica supra cuspidem
acus perpendicularè collocata. Licet enim Sphaera
ita exacte poni possit ut pondus illius ab omni parte
cuspidis equaliter promineat: nunquam tamè confi-
stere poterit, quin ad latera decidat. Idè ferro futurū
puto, ut vel delabatur ad inferiorem Magnetem, vel
attrahatur à superiore. Si ferrū tenui filo, vel capillo
muliebri alligetur, proculdubio in aëre à superiori
Magnete ita trahi poterit ut in aëre suspensū videat-
ur, filo prohibète ne ulterius à Magnete trahi possit.

Magnetis usus etiam ad vitra conficienda ut olim
celebris fuit, ita & nunc est. De eo c Plinius his *Ad vitra.*
verbis: Post vitri originem ut est astuta, & ingenio-
sa solertia, non fuit contenta vitrum miscuisse, cœ-
ptus addi & Magnes lapis, quoniam in se liquorem
vitri quoque in ferrum trahere creditur. Et Agri-
cola sequentibus: Si materiæ unde vitrum confla-
tur, adiiciatur minuta Magnetis particula, ita in se
liquorè vitri trahere videtur, ut ad se ferrum allicit,
tractum autem purgat, & ex viridi, vel luteo can-
didum facit. Sed Magnetem postea ignis consumit.

Utilis etiam Magnes ad ferri venas, num divites, *Magnes
ferri ve-
nas osten-
dit.*
vel pauperes sint, examinandas. Eius usus docetur
his verbis ab Agricola: Venam ferri experimur in
Camino fabri ferrarii, eadem uritur, comminuitur,
lavatur, siccatur, Magnes in ramentum lotura col-
lectum imponitur, qui scobem ferream ad se trahit,
ea pennis deterfa catino excipitur, atque Magnes
ulque

468 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
usque eo in ramentum lotura collectum imponitur, & scobs detergitur, dum restet quam ad se alliciat. Ea autem simul cum sale nitro coquitur in catio, donec liquecat, & ex ea terrea massula confletur. Quod si Magnes cito, facileque scobem ad se traxerit, venam ferri divitem esse coniiicimus: si tarde, pauperem. Si porsus eam respuere visus fuerit, ferri paululum, aut nihil in se continere. Quemadmodum ferri scobs à sordibus separatur Magnetis opera, ita auri, vel argenti pulvis à ferri scobe. Admotus enim Magnes scobem ad se trahit, ac aurifabris compendium præstat.

*Ichnographiarum
beneficio
Magnetis
descriptio.*

Sed dum hic celebres Magnetis usus explico, præcipuus, nobilissimus, neque satis admirandus, ac paucissimis notus fere animo exciderat, & à me prætermisus fuit. Nempe quod eius beneficio ichnographiæ describantur, & instrumentum aliquod confici possit, in quo Magnes ipse ichnographias, & anfractus itineris, ac distantias locorum in charta, absque hominis opera, ad amissim notet. Prior ratio vulgo omnibus geographis nota est. Imponitur enim acus Magnetica circulo, in plano descripto, ac in illius centro dioptra versatilis accommodatur, ut per illius extrema anguli (virgulis, aliove signo notati) vel turres, aut domus, si civitatis ichnographia describenda est, conspici possint. Deinde dum ichnographia notanda est, instrumentum hinc inde vertitur, donec acus Magnetica incumbat lineæ meridianæ, ut moris est, dum hora diei explorantur. Dum recte incubuerit, versatur dioptra, donec per ipsius extrema utraque, vel turris, vel arbor, vel signum videatur, atque tum notatur ubi dioptra secet circuli circumferentiam. Simili modo omnia loca circumquaque conspiciuntur, & notantur. Quibus notatis ex alio loco vicissim

cissim eodem prorsus modo eadem loca conspiciuntur, & notantur, & si quis velit, ex tertio.

His absolutis Geographus in chartam describit circulum æqualē, si velit, circulo instrumenti (nam potest maiorem, vel minorem facere, sed minori labore voti compos fit, si æqualem acceperit) ac in descriptum circulum transfert puncta visionis. Deinde ex centro circuli per eadem puncta ducit lineas, usque ad extremum chartæ, loca enim quæ sita in lineam incident. Sed quam procul à centro nondum scitur, id enim secundus ostendet circulus: qui in chartam transferendus est, ea distantia ab altero circulo, qua quis velit. Si magnam distantiam fecerit, magna erit ichnographia: si parvam, parva,

Postea in ipsius circumferentiam transferenda sunt puncta visionis secundi circuli, sed hac ratione, ut punctum visionis, quod ostendit prioris circuli centrum, primo notetur, & incidat in lineam, quæ ducitur à centro prioris circuli ad stationem, seu centrum secundi circuli. Id ubi factum fuerit, alia puncta omnia secundi circuli transferantur in secundum circulum, qui in charta descriptus est. Deinde ex centro circuli per sectionis puncta usque ad extremum chartæ ducantur lineæ. Nam ubi eiusdem loci notati lineæ se mutuo secabunt, ibi locus locari debet. Quia vero anguli interdum nimis acuti fiunt; propterea tertius circulus adhibetur, prorsus eodem modo, ut secundus. Notandum hoc modo, etiam absque Magnetica acu, describi posse situs locorum. Sed multis placet Magnetis adhibitio. Posterior modus quem nobilissimum, paucisque notum dixi, profecto admirandus est. Eo enim vel iter faciens Geographus, vel civitatem, aut locum circumiens, instrumentum apud se habet, quod iter, locum, & distantias in charta

470 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
absque ope gestantis notat. Fit notatio ab acu Magnética, quæ supra caput quod infidet cuspidi, tridentem habet, cuius tres dentes lineæ meridianæ respondent, id est, longitudini acus: dens septentrionalis plus distat à medio dente, quam australis, id ideo ut cum cuspis acum excipiens sursum pellitur in chartam (fere tridentem attingentem) sciatur, quæ pars borealis, quæ australis sit. Charta digiti est latitudine ut dixi, ac tridentem Magneti affixum fere attingit. Deinde post singulos attactus supra rotulam tantum voluitur, ut sequentem tactû, integra sui parte excipere possit. Nam & chartula ipsa supra rotulam voluta est, à qua devolvitur, ut acus ictus, & notas excipiat. Ferit tridens non ante, quam centum passus fecerit homo. Instrumentum zonæ alligatur, ac cochlearis maioris formam cum manubrio imitatur, nisi quod non concavum, sed planum sit. Circa manubrium quod inferior illius pars est, prominet lamina cum annulo, cui funis una pars alligatur. Nam altera sub genu hominis vincitur, ut dum it, & passum progressus est, trahatur lamina, & rota quædam, quæ centum habet dentes moveatur, qua circumacta sursum truditur acus, & chartam ferit tridens, eamque tribus foraminibus perforat, Acus Magnética tridentata in superiori parte instrumenti, & quæ à manubrio longissime distat, consistit. Rota quæ absolutis centum passibus circumvoluitur, circumspici per foramen satis amplum exterius potest: illa consistit in manubrio instrumenti clavum habentis in plana sua superficie, & pennam, quæ dentibus opponitur, ne dum mota est, rota iterum retrocedat. Clavus affigitur rotæ, ut dum rota circumvoluta est elevet lamellam quandam aream, habentem in superiori extremitate filum areum, quod pellit Magneticam

ticam acum in chartam. Cuspis autem cui Magnética acus incumbit falci innititur, aut æreo semicirculo. Instrumentum quod supra manubrium est tres rotas in se habet: minor 48. habet dentes, alia 30. & tertia etiam 30. quæ absolutis passibus 3000. hoc est miliari (nam 3000. passuum pro miliari computantur) circumvoluitur. Secunda rota absolutis tribus miliaribus, & prima, seu minima absolutis 12. miliaribus semel circumvoluta est. Nec ulterius quid amplius notari potest, nisi nova aptetur chartula, & supra suam rotam voluatur. Absoluto itinere chartula foraminata ex instrumento accipitur, & alio tridente ferreo, cuius dens alter à medio plus distet, quam tertius, foramina chartulæ in mappam transferuntur. Sit chartula notata sequenti modo A litera, & litera C limbus, in qua

S E P .

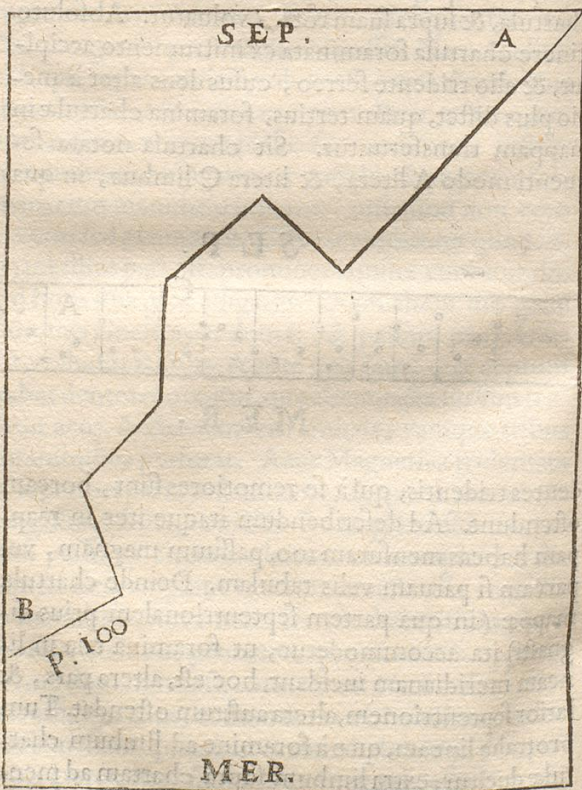

M E R .

dentes tridentis, qui à se remotiores sunt, boream ostendunt. Ad describendum itaque iter in mappam habeas mensuram 100. passuum magnam, vel parvam si parvam velis tabulam. Deinde chartula mappæ (in qua partem septentrionalem prius signasti) ita accommodetur, ut foramina tria in lineam meridianam incidant, hoc est, altera pars, & latior septentrionem, altera austrum ostendat. Tum protrahe lineam, quæ à foramine ad limbum chartulæ ducitur, extra limbum supra chartam ad men-

472 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 furam centum passuum. Deinde ad finem horum
 passuum sequentia tria foramina iterum supra li-
 neam meridianam ita constitue, ut linea quæ ad
 limbum ducitur, finem lineæ ante descriptæ in map-
 pa attingat, tum lineam limbi protrahe ad centum
 passuum mensuram. Id opus persequendum est, do-
 nec omnia puncta chartulæ in mappam transtuleris,
 Translata anfractus omnes itineris ostendent, at-
 que supradictæ chartulæ iter hoc modo reperietur.

Initium itineris est ad literam A. finis ad literam B.

Clarius

Clarius hæc describi non possunt: qui valet ingenio, facile id, quod tradidi, assequetur. Aliud instrumentum isto elegantius, & commodius ab Imperatore Rudolpho II. Domino meo gloriosissimo, & invictissimo inventum est. Nam id translatione nulla opus habet, quia mappam ipsam in plano chartaceo aspiciente eo, qui iter pedes facit, describit. In superiori enim sui parte vitrum est sub quo tota mappa solitariis punctis notatur, quæ non ab acu Magnetica perforantur, sed ab orbiculo sub charta latitante, quem cum alio illi adiuncto agitatur in hanc, vel illam partem Magnes. Id instrumentum, quia difficillimum est, à me nunc non describitur: nam reservatur pro volumine, & teatro instrumentorum mechanicorum.

Uusus Magnetis ad horas in horologiis solaribus ostendendas, à me non explicatur, quod lippis, & tonforibus notissimus sit.

a *Sunt quidam (quod credo impossibile) qui cum remotissimis loqui se posse existimant, permutatione partis carnis suæ ex misculo bicipiti brachii, eaq; rotunda, ut in ea circumcirca scribi possit alphabetum. Hoc facto statuto tempore, die, ac hora, si unus eorum pungat se in A verbi gratia, alter etiamsi decesserit in Indiam, sentiet se quoque vellicari in A. Quomodo autem permutatio carnis fiat, consule Chirurgiam novam curtorum Taliacotii.*

b *Libro 34. Naturalis historiae cap. XIV. littera g.*

c *Libro 36. cap. 26. littera a.*

*De Magnete carneo, quam Calamitam albam
vocant.*

Calamita alba ab Italis dicta, lapis est albus, ac
lineis nigris inscriptus, qui linguæ admotus il-
li firmiter adhæret, ego ad Osteocollas aut porosos
lapides, & qui inter terras, & lapides medii sunt,
nec admodum duri, referrem.

Adhæsiō enim firma fit, quia humor linguæ se
immittit intra poros lapidis, ac mollior lapidis pars,
intra poros linguæ. Hunc a Cardanus inter Magne-
tis genera recenset, ac ut ille ferrum, ita istum car-
nem ad se trahere recenset, ac istius facultatis esse,
ut si stili ferri mucro eo fricetur, ac in muscoli car-
nem agatur, extracto ferro subito vulnus coeat qua-
si nullum inflitum fuisset. Reperitur in Elba He-
trusci maris insula, verum ille miracula dicta non
præstat. Refert Cardanus se vidisse, qui præstaret,
sed dubitat num magica ars adhibita fuerit, nec ne.

a *Libro VII. de subtilitate.*

De Pantarbe, seu Magnete aureo.

Plures authores neoterici Pantarben aurum, ut
Magnes ferrum, attrahere scribunt. Sed nemo
se huiusmodi lapidem vidisse, qui id præstaret, asse-
rit. Si in rerum natura esset, profecto utilissimus
esset ad venas auri, & thesauros inveniendos. Nam
monstrante lapide ex diversis partibus locum, in li-
nearum decussatione invenirentur. Num itaque
sit, nec ne, disputari non potest: si sit, suo tempore
eum

eum in lucem promet natura, quæ multa adhuc ignota in sinu suo continet. *a* Plinius lib. 39. cap. 10. aureum Magnetem his verbis videtur describere: Amphilane alio nomine appellatur Chryfocolla in *Amphila-* India parte, ubi formicæ eruunt aurum, in qua in- *722.* venituro auro similis quadrata figura, affirmaturque natura eius, quæ Magnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur, forte marchasitæ aureæ species, quæ facie quadrata, & quasi auro tincta apparet.

a Hic locus non habetur lib. 39. cap. x. sed lib. 37. Naturalis historiæ cap. x. littera g.

C A P. CCLVII.

De Magnete argenteo.

Scribunt nonnulli Magnetis genus esse quod argentum trahat, ut vulgaris Magnes ferrum, quos Cardanus falli putat. Quia si argentum trahitur à Magnete, id propter ferrum, quod in se continet, fieri arbitratur. Ego Hactenus lapidem non vidi, neque quispiam est, qui se vidisse scribat. Cur autem natura æque bene, qui argentum trahat, quam qui ferrum, habere non possit, non video, cum rerum varietate ludat, & se exornet. Argentum vivum ad se trahere aurum, & argentum, Spagyricis & Pyrotechnis iam diu notum est. Imo impostores chymici, huius rei notitia, multos defraudant. Dum enim Cynabrii partes se in argentum transmutare posse asserunt, id cum argenti laminis urunt, vocant id cæmentare. Tum argentum vivum quod latitat in Cynabrio, ad se aliquam argenti portionem allicit, qua absoluto opere reddita, putant se aliquam, ut dixi, Cynabrii partem transmutasse.

476 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
mutasse. Sed falluntur cum id argenteis laminis
decefferit, & sæpe plus (igne aliquid consumente)
quam extraxerint. Simili fucò multos decipiunt,
dum mercurium præcipitatum aureæ patinæ impo-
nunt, illumque spiritu vini perfundunt. Quo ac-
censo, & extincto, præcipitatus mercurius excale-
factus nonnihil auri ex patina ad se nulla visibili in
patina nota, aut macula relicta fugit: qui postea ea-
dem forma, qua antea fuit, exemptus, quantum at-
traxit auri tantum reddit. Quod tamen ex auro at-
tractum esse negant chymici, asserentes ex mercurii
aliqua portione, à vi auri in illum agentis, genera-
tum. Sed id falsum est, cum tantum auro deceffe-
rit, quantum mercurius attraxerit. Ut ergo argen-
tum vivū metalla attrahit, ita lapides esse posse qui
idem efficiant, nemo negare in tanta naturæ uber-
tate debet.

C A P. CCLVIII.

De Belemnite officinarum, Lyncurio, & Dactilo Ideo.

Belemnites lapis, seu Dactilus Ideus sagittæ
(quæ Græce Βέλεμνον dicitur) effigiem ita exacte
refert, ut videatur ferrea, aurea, argentea, aut lignea
cuspis sagittæ in lapidem versæ, habet enim inter-
dum armaturam ferrei, aurei, aut argentei coloris,
ac intus quid ligno non absimile, nunc plenus, nunc
concauus, ut ligna esse solent, & lineas à medulla ad
extremitates procedentes, ut in rotis fieri solet. Si
concauus sit, intus habet terram, arenam, vel lapi-
dem in conum acutum, turbinatum, etiam conca-
uum, nec minus terra, vel arena repletum. Lapis
quem continet Belemnites aurei coloris armatura
rectus plerunque constat ex crustis tanquam mem-
branis quibusdam, primo latis, mox magis, ac magis
stri-

strictis. Raro etiam pollicis, aut digiti longitudinē, & communium sagittarum crassitiem excedit. Inventæ tamen sunt tibiæ, humanæ tibiæ crassitudine, ita ut quis balistarum, & machinarum bellicarum sagittas veterum in lapides commutatas non inepte existimare possit. In officinis horum lapidum nonnulli Lyncurii vocantur, præsertim illi qui Succini Falerni colorem habent, & pellucet, aut paleas aliasque res minutas tanquam Succinum ad se trahunt. Omnibus à natura inest quædam quasi rima, qua fit ut facilius in longitudinem diffindantur; sed ea pellucidis quam cæteris magis est conspicua, Germanice vocatur *Alpfesscht albschos*, id est incubi sagitta, *Schofstein, Luchstein, Rappenstein*. Ustus hic lapis grave olet, videlicet cornua, vel ossa usta, vel felium urinam, & ne ustus quidem odorem deponit. Dum niger est Coracias, aut coryinus lapis dicitur Germanice *Rappenstein*. Maximi interdum Ceraunitis, proprie Belemnitis nomine appellantur. Qui humani digiti magnitudinem habent proprie Idei Dactili vocantur à digiti similitudine, & ab Ida Cretæ monte. Olim Corybantes vocabantur. Omnes usti, vel candidi, vel cinerei efficiuntur. Ac si confricentur non usti, cornu bovis lima-

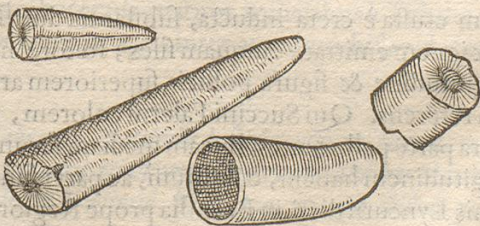
Lyncurii.

Coracias.

Ceraunitis.

Ideus Dactilus.

Corybantes.

tum, vel ustum olent, Omnes isti lapides ex ampla radice deficiunt in tenuissimam aciem, ac inest quæ-

478 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
quædam quasi rima; qua fit ut si malleo percutian-
tur facilius in longitudinem diffindantur, ea in pel-
lucidis magis est conspicua, & interdum aurea ar-
matura vestitur. Substantia omnium fere friabi-
lis est, ac plerunque constant cortice, & parte inte-
riore carnis instar; nonnullis etiam medulla inest
mollior.

C A P. CCLIX.

Differentiæ, & loci natales.

Differentiæ eius plures sunt, inveniuntur enim
albi, nigri, cinerei, pellucidique vini Falerni
instar, & semipellucidi linea per medium divisa è
fusco candicantes, vel subruffæ obscurius radiatæ,
nec adeo fœtentes, quam pharmacopæi pro lapide
Lyncis, vel Lyncurio venditant: deinde alii arma-
tura aurea, vel argentea ornati, alii ossa, vel cornua
usta, vel felium urinam olent, alii nihil. bene olent
candidi Hildeshemii, qui in se lapidem durum, &
nigrum continent Succini odore. Alii intus pleni,
alii concavi, alii intus alium lapidem, alii arenam,
vel terram continent, alii paleas trahunt, ut Lyn-
curii dicti, alii non. Una invenitur species intus
atra, & lenissima, nullis radiis, foris albicans, tan-
quam crusta è creta inducta, substantia durissima,
ut & ignem emittat, tanquam silex, fœtore nullo,
magnitudine & figura pollicis superiorem articu-
lum referens. Qui Succini Falerni colorem, & ex
altera parte pellucetes, lineam mediam secundum
longitudinem habent, & subruffi, ac parvi sunt, of-
ficinis Lyncurii dicti, in Borussia prope Regiomon-
tem magna copia ex monte effodiuntur, ut etiam in
Pomerania. Cinerei, & candicantes inter urbem
Hildeshemium, & arcem Mariæburgum in Mar-
moreo

*Lyncu-
rius.*

moreo antro, quod à nanis appellatur, ad sinistram
 inveniuntur. In fossa etiam meniorum Hildeshe-
 mii generatur lapis hic aurea armatura extrinsece
 ad radicem convestitus, quæ sine arte mirifice nitet,
 atque imaginem speculi instar reddit. In fossa vero
 meniorum, quæ spectat septentrionem, reperitur
 Belemnites sesqui pedis longitudine, ac brachii
 crassitudine, à pluribus Ceraunites appellatus. Re-
 peritur Belemnites non solum in prædictis, sed va-
 riis Germaniæ locis, ut circa Siblingam pagum,
 qui Schafusia Heluetiæ itinere duarum horarum
 distat, & in vicinia supra Halloniam, & iuxta Æzin-
 gam, in agris asperis, & lapidosis iuncti aliquando
 reperiuntur basibus. a Plinius in Creta ferreo co-
 lore pollicem humanum exprimere asserit, ac in-
 veniri in monte Ida, unde nomen Dactili Idei pro-
 culdubio obtinuit. Petrus Bellonius singularium
 suorum lib. 1. cap. 15. tradit Dactilum Ideum, seu Be-
 lemniten, in monte Divi Ioannis dicto prope Lu-
 cemburgum oppidum nasci tanta copia, ut cum
 Gallorum Rex Franciscus munimentum eo in
 monte extrui iussisset, fossores cum ad profundita-
 tem trium passuum fodissent, nihil uberius inve-
 nerint, eosdemque falso lapidum Lyncis nomine
 pharmacopæis vendiderint. Gippingæ in ducatu
 Wirtembergensi quatuor miliaribus à Tubinga in
 magna copia ex agris inter arandum hi lapides eru-
 untur.

Cerauni-
tes.

Locus.

a Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera mm.
 Lyncurij etiam meminit Petrus Andreas Matthio-
 lus in Dioscorid. lib. 2. cap. 74. qui ibidem plura
 tradit.

C A P. CCLX.

*Facultates, natura, & dignitas.**Ad calculum.*

Diximus supra Belemnitem ab Ephialte, & sagitta Germanice dici *Alpschos*, putant enim Germani potum contra huiusmodi suppressiones, noctisque ludibria valere, ac fascinationibus occurrere. Boruscicis, & pomeranicis chirurgi curant vulnera, ac medici Saxones, & Hispani calculos non aliter, quam lapide Judaico frangunt. Putatur etiam ad pleuritidem, quia mucronem habet, valere, & ad dentes expurgandos, si ustus fuerit. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, ustum inflent. A pharmacopæis pro lyncurio lapide expetitur, præsertim minor, qui semipelucidus est, subruffi coloris, ac cum media linea secundum longitudinem.

C A P. CCLXI.

De Ceraunia.

Ceraunias (inquit a Georgius Agricola) ex eo nomen invenit, quod cum fulmine, ut vulgus credit, decidat. Caret striis, & lineis, atque in hoc differt à Brontia. Lævis est, nunc rotunda, nunc oblonga. Eius genera coloribus distinguuntur, Germanice *Straalhamer*, *Donnerstein*, *Schlegel*, *Donnerkeil*, *Stralkeil*, *Stralpsfeil*, & *Stralstein* appellant, imo aliqui *gros krottenstein* vocant. Itali *sagetta*, quo nomine etiam Glossopetram appellant. Longi sunt sæpe digitos quinque, lati tres in ea parte qua latissimi sunt. Cuneum plane referunt. Crassitudo eis pollicaris. Interdum in medio corporis gravissimi, & durissimi sunt, filici vulgari, ex quo ignis excuti-

cutitur, substantia similes, interdum tam duri sunt, ut limam non sentiant. Carent omnes striis, & lineis, atque in hoc differunt à Brontiis, quos aliqui fulmine deiici putant. Plerunque omnes ea in parte, in qua æquilibrium lapidis consistit, foramen pollicis, aut maiori crassitudine si magnus sit lapis, habent; idque exacte rotundum est, eaque constitutione, ut una pars foraminis latior sit altera parte, non secus quam in malleis arte factum foramen conspicitur. Ea enim pars, quæ manui percutientis proximior est, & per quam lignum intromittitur alteri foraminis parti, latior visitur. Quia autem omnes isti lapides, vel malleum, vel cuneum, vel securim, vel vomerem, vel similia instrumenta foramina habentia pro immittendo manubrio, forma simillima sunt, nonnulli non fulminis esse sagittas, sed ferrea instrumenta, in lapides longo tempore mutata, existimarunt. Illorum profecto opinionem probarem, nisi multi fide digni viri reclamarent, qui postquam à fulmine ictæ domus, aut arbores sunt, se tales lapides in ictus loco reperisse asserunt. *b* Kentmannus Cerauniam lapidem per molam venti Torgæ anno 1561. Maii 17. fulmine proiectum narrat, qui è terra erutus, latitudinis fuit trium digitorum, longitudinis quinque, Bisalte lapide, quo in Germania in locis ubi effoditur incudis loco utuntur, durior. Idem author prope arcem Juliam alium lapidem per ingentem quercum deiectum, & effossum, atque in pago Siplitz eodem modo per quercum traiectum effossum, & quæstori Torgensi dono datum refert. *c* Gesnerus lapidem è cælo delapsum anno salutis 1492. Enfishemii in templo suspensum servari pondere trecentarum librarum scribit. Audivi etiam à multis se præsentem fuisse, cum post fulminum ictus huiusmodi lapides

482 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
effoderentur, penes quos omnes fides maneat. Ex-
tant de hoc lapide versiculi sequentes, prioris ævi
barbariem olentes,

Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus æther,

Nubibus illæsus cælo cadit iste lapillus,

Qui caste gerit hunc, à fulmine non ferietur,

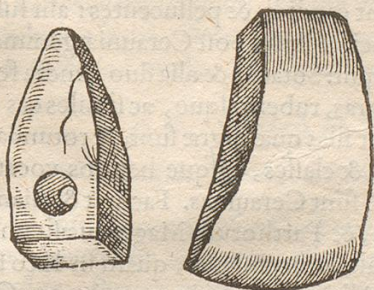
Nec domus, nec villa, quibus adfuerit lapis ille.

*In nubi-
bus lapides
generari.*

Tam constans est fama fulminis esse sagittam, ut
si quis hanc vulgi opinionem refellere velit, insi-
piens videatur. Sed quo pacto in nubibus huius-
modi lapis, & tam gravis generari possit, multi mi-
rantur. Physici hunc modum tradunt. Exhalatio
fulgurea, & fulminea, cum metallica quadam ma-
teria mista, in nube plerunque viridi, aut nigrican-
te conglobatur ab humore circumfuso, & conglu-
tinatur, sicut farina conglutinatur in massam ab in-
fusa aqua. Deinde vero superveniente intensissimo
calore, partim ex Sole, & stellis, partim ex antiperi-
stasi, illa fulminea massa subacta quasi excoquitur,
& ab igne fulgureo in solidissimum corpus lapi-
deum induratur, sicut lateres ex luto humectato
compacti, coquuntur, & in lapideam formam ab
igne in lateritia fornace ardente indurantur. Ful-
minis autem telum acuminatur eo, quod humidum
admistum, à sicco effugere nitens, ad inferiora ten-
dat, ibiq; reprimatur: superiore vero parte densus
redditur, quia siccum ibi conglobatur. Lapis ita-
que Ceraunias cum adiuncta exhalatione in nube
ab humido frigido circumstante ita pressus, ut in
tam parvo loco amplius consistere non possit, nu-
bem in qua tanquam in ovo conclusus est, rumpit
tonitrum, & fulgur efficit, ac in obvia quævis celer-
rimo motu fertur, quæ scindit, dissipat, inflammat,
atque prosternit. Sed si hic verus modus est quo
lapis ille generari inter nubes potest, mirum est
quod

quod rotundus non sit ex omni parte, & quod foramen habeat circa mediam partem, idque non æquale, sed altera parte latius. Lapides tam subito nasci tali duritie, tantoque pondere in nubibus un-

*Cerammia
figura.*

dique perviis vix credibile est. Tempestatum vi ex rupibus ad nubes tolli, ac deinde in terram proiici æque difficulter admittit ratio.

a *Libro v. de Natura Fossilium cap.13.*

b *Hæc verba habentur in Conrado Gesnero de Fossilibus (edit. ut cap. 52. huius libri monuimus) fol. 62. verso.*

c *Libro de Fossilibus fol.66.*

C A P. CCLXII.

De Ceraunia differentiis, & loco natali.

CErauniæ genera coloribus distinguuntur. Nam alii sunt candidi, & pellucetes: alii fusci, nigri, vel rubei. Plinius post Cerauniæ gemmæ mentionem, inquit: Sotacus & alia duo genera fecit Cerauniæ, nigras, rubentesque, ac similes eas esse securibus: per illas quæ nigræ sunt, & rotundæ, urbes expugnari, & classes, easque betulos vocari; quæ vero longæ sunt Ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quæsitam, quoniam non aliubi inveniatur, quam in loco fulmine icto. Ad Albin Germaniæ inveniuntur Crytallo similes infecti colore cæruleo, diversaque forma, nonnunquã pyramidis, ut representent turbinem saccharinum, nonnunquam cunei, disci, mallei, securis, vomeris, & clavæ instar. Interdum cuneiformis Ceraunias colore viridi repertus est. Inveniuntur etiam qui Belemniten referunt, quem aliqui si maior sit, utpote si proprie Belemnites dici debet, tonitru deiici autumant, ac propterea Germanice etiam *Donnerstein* appellant. Reperitur Ceraunias in variis Germaniæ locis, & in Hispania candenti colore ut ignis ferme.

C A P. CCLXIII.

De natura, & facultatibus Ceraunia.

HOc proprium, ac admiratione dignum (si verum sit) Cerauniæ tribuitur: quod filum illi ita applicatum, ut nusquam duplicatum omnes eius partes tegat, si prunis ardentibus imponatur, uri non possit, sed madescat, atque ea ratione deprehenda-

hendatur num genuinus sit, necne. Existimant Germani lactentes pueros si herniis corripiantur, lapide cunis imposito restitui, aut si vitium hoc nondum susceperint, ab eo præservari. Marbodeus eum, qui caste hunc lapidem gerit præcedenti versiculo indicat, neque ipsum, neque domum in qua est, à fulmine feriri. Fertur etiam somnum provocare, & valere ad prælia, causasque vincendas.

*Ad her-
nias.*

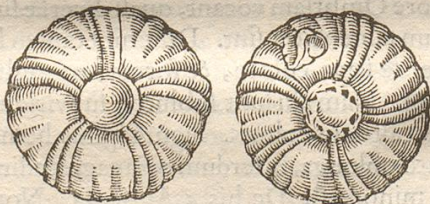
C A P. CCLXIV.

De Chelonitide, Brontia, & Ombria.

CHelonitis, Brontias, seu Ombrias, Germanice *gros krottenstein* vocantur, alias *donnerstein*, vel *VVetterstein*. Putant enim aliquando tonitru, aliquando tempestate, & pluviis absque tonitru, deiici hunc lapidem. Qui tonitru deiicitur Brontiam, qui imbre Ombriam vocant, quasi diversæ sint species, cum tamen non sint. Differunt tamen hi lapides inter se sæpe colore, & forma, ut multis aliis contingit. Nam alii sunt sublutei, subvirides, subfusci, aut alterius coloris. Figura ipsius hemisphærica, raro oblonga, interdum ovi magnitudine, sed sæpius minor est. De his a Agricola. Nonnulli bini sunt circuli instar modioli quod supra axim rotarum movetur, & radios rotæ sustinet; à quorum modiolorum superiori parte, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spatiis divisæ procedunt ad inferiorem, quarum singulæ utrinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiore circulo per media spatia discedunt ad inferiorem, è quarum singulis utrinque multæ lineæ transversæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autem semper sunt humilia spatia quadrata. Aliqui vero tantummodo habent has postremas quinæ lineas de-

486 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
 scendentes cum multis transversis, & spatiis non
 admodum longis: reliqua autem media spatia to-
 ta eminent, carentque & lineis, & striis. Nonnulli
 eodem modo se habent, nisi quod linearum loco
 habeant strias, & quod spatia transversa emineant.
 Scribit *b* Plinius Brontiam capiti testudinum esse
 similem, sed mihi testudinis corpus potius referre
 videtur: ut quis existimare non inepte possit, esse
 nuper ex ovis exclusas testudines in lapidem con-
 versas. Sunt enim hemisphærica figura testudines,
 & convexum operimentum variis quadrangulis di-
 stinctum habent, quod in minoribus strias referre
 potest. Deinde cum habent plerunque colorem,
 quem testudinum chelis, ut & à forma non inepte
 Chelonitidis nomen habeant. Ab hoc lapide Ce-
 raunias, si simili forma hemisphærica sit, differt,

*Cheloni-
 tio.*

*Ovum
 Anguinū.*

quod lævis sit, & nullas eminentias habeat. Om-
 bria volunt quidam à Brontia distinguere. Quod
 hic magnas eminentias habeat, ille exiguas. Ab Ovo
 Anguino Brontias differt, quod Ovum caudas ser-
 pentum in unum punctum concurrentes videatur
 habere, Brontias vero lineas tantum. Ut tamen di-
 cam quod sentiam, puto ovum anguinum à Bron-
 tia tantum exteriori forma distingui.

a Libro v. de Natura Fossilium cap. 13.

b Libro

CAP. CCLXV.

Vires & facultates.

PRædicatur Brontias, vel Ombrias, omnes eas habere facultates, quas lapis Bufonius, Belemnites, & quas Ovum Anguinum, fortassis quod aliqui à Bufone generari, alii à fulmine deiici, alii ab Anguim sufflatu generari opinentur. Id si verum sit prohibebit ne quis à fulmine lædatur, aut à veneno intoxicari possit. Veneno enim præsentè Bufonis lapis sudare, ac prodere venenum, nec non Belemnites somnum, victoriamque conciliare gestanti dicitur. Virtutes sane non contemnendæ si illas habeant, sed fides sæpe veritate maior.

CAP. CCLXVI.

De Marmoribus.

Marmor lapis est insigniter durus, ac ad splendorem suscipiendum si poliatur ita aptus, ut statuæ, vel columnæ egregie nitentes inde sculpi possint: Græce *μάρμαρ* & *παρὰ τὸ μάρμαρην*, id est, à splendore sic vocatus. Germanice *ein marmelstein*, dicitur, idque nomen omni fere in lingua servat. Duritiem habet marmor propter optimam concretionem, ac nitorem propter materiæ æquabilitatem, & puritatem. Concrevit autem beneficio exhalationum, & aquarum, quæ subtilissimam terram subingrediuntur. Exhalatio colores suppeditat calore agens in materiam, & aqua partes unit, & coniungit: qua expressa elapsa, vel exsiccata, indurescit lapis. Aqua huiusmodi raro simplex est, sæpe enim nitro, Sale, aliove metallico liquore imbuta

Hh 4 est,

488 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
est, ut terreas partes minuere, & melius coniungere possit. Ad promovendam autem Marmoris generationem non solum calor, sed interdum frigus subterraneum, aut remissus caloris gradus, ut melius compingi materia possit, necessarius est, exicat enim sæpe frigus, & humorem superfluum cogendo è materia exprimit. Pro exhalationum, & materiæ accurrentis diversitate, varia Marmorum genera fiunt. Si materiæ non unius generis sint, ac lapilli molliores, vel duriores, terreis particulis miscantur, Marmora fiunt ignobiliora, ac quodammodo scabiosa, non æqualiter cohærentibus particulis. Ista commode sculpi non possunt, quod filicis instar diffiliant, & recte Granulata vocari possunt. Omne fere Marmorum genus cum primum eruitur è fodinis mollius est, ac tempore postea adeo indurescit, ut vix scalpi possit, idque omnibus lapidibus commune, ut ætate magis indurescant. Quædam tamen Marmora citius, quædam tardius indurantur, ac longo ævo iterum emollescunt, exeduntur, tandemque in terram resoluuntur. Marmoris omnes partes non eodem tempore semper generantur, sed interdum successive: Sæpe enim Marmoris particulæ variis coloribus ab exhalationibus tinctæ, primum indurantur: deinde accedente nova exhalatione, & materia tanquam calce, particula illæ ferruminantur, ac tota massa in unum lapidem distinctis maculis, & coloribus, coit. Si exhalatio tenuis, & subtilis fuerit, ac intimas partes penetraverit, optimus, æqualis, & exactus lapidis fiet coactus. Coloris varietas in Marmore, exhalationis varietatem ostendit. Deinde facile quisvis notare poterit, in eodem Marmore, quæ simul ascenderit, & concreverit, quæque posterius advenerit, ac quæ corpus ferruminarit. Sed, ut dixi paulo ante, exhalatio

Granulata Marmora.

latio sola, absque minerali succo, cuius vehiculum aqua est, id vix præstare potest, exemplo calcis, & arenæ. Ferruminatur enim arena cum calce simplici quidem aqua: verum dum iis commiscetur, sale & nitro calcis prægnans fit, ac utriusque substantiam in aquam soluit, atque in se recipit. Deinde utramque materiam humectans subit, complectitur, iungit, & unit. Quo facto in auram ipsa aqua evanescit relicto nitro, & sale, diffusis per calcis & arenæ omnes partes, à quibus illæ tandem omni humido privatæ firmiter connectuntur, & lapidescunt. Marmorum genera multa sunt, cum nulla certa illis figura, neque color sit. Aliqua alba sunt ut Parius lapis, & Alabastrites. Alia nigra ut Basaltes, & Lydius lapis, alia variis coloribus, ut Porphyrites, Ophites, & cæteri de quibus sequentibus capitulis agam.

C A P. CCLXVII.

De Pario marmore.

Marmoris eximii species est Parius lapis ab Insula Paro, vel sculptore Agoracrito Pario nominatus, qui Venerem ex eo lapide primus sculpsit. Hodie *VVeissermarmelstein* vocatur, ac à nonnullis ei Alabastris nomen tribuitur: cum tamen Alabastrum varios colores habeat, & longe mollius Pario sit. A veteribus etiam Lychnitis appellabatur, *Lychnitis*. quod, Varrone teste, ad lucernas in cuniculis cæderetur. a Cardanus omne Marmoris genus fere Parium vocat; sed candidissimum, durissimum, & quod politum egregie splendet, Parium solum vocari debet, similitudine veri Parii Marmoris, quod solum in Paro insula reperiatur, ac vix unquam humanam magnitudinem mole sua superabat. Re-

peritur nunc in variis Italiae locis. Parii lapidis duo sunt genera. Alterum translucens, alterum non. *Phengites.* Prius, *Phengites b* Plinii, est in Cappadocia reperi- tum, ex quo Nero ædem fortunæ, quam Seiam, à Servio rege sacratam appellant, construxit. In ædi- bus illis interdum claritas ibi diurna fuit, tanquam inclusa luce non transmissa: prorsus eodem modo, quo per chartam simplicem non transparentem, nec oleo inunctam, lux transmittitur. Ab Alaba- stro vulgari tantum duritie distat, & splendore cum politus est. Nam vulgare Alabastrum etiam lucem transmittit. Effoditur candidissimum Marmor in agro Lunensi Hetruriae, quod Carrariense vocatur ab oppido vicino. Ex eo Pisis in templo D. Ioannis Baptistæ spectatur pulpitum variis statu- is insculptum nitore eximio, ad Alabastritis genera referendum si molle sit.

a *Libro VII. de subtilitate.*

b *Libro 36. Naturalis historia cap. 22. littera d.*

C A P. CCLXVIII.

De Alabastrite, & Alabaastro vulgari.

Alabastrites, seu Alabastrum veterum, olim inter Marmoris species referebatur, meo tamen iudicio ab illis, si non colore, duritie distingui potest. Mollior enim est, ac ita ut vascula ad unguenta servanda inde fieri possint; unde nomen obtinuit. Si tam mollis sit, ut cultro scindi possit, etsi vulgo Alabastris nomine appelleretur (quod nomen omnibus fere linguis servat) tamen Gypsi potius species est. Videtur dum ita molle est Alabastrum, incoctus esse Alabastrites, & ille incoctum, & imperfectum Marmor. Omni enim dubio procul dum incipit

cipit Marmoris generatio, primo ipsius substantia lutoſa eſt, ac paulatim per gradus magis, magisque indies indureſcit, donec in ſolidiſſimum Marmor evadat. Alabaſtrum vulgare ab Agricola interdum Germanice *ſpat*, vel *gyps* appellatur. Cum egregium eſt, & pulchrum, Alabaſtri nomen retinet.

C A P. CCLXIX.

Differentiæ Alabaſtritis, locus ubi invenitur, & uſus.

OMni genere colorum invenitur Alabaſtrites. Circa Thebas, Ægyptias, & Damafcum Syriæ candidiſſimus invenitur. Præſtantiſſimus in Carmania, India, & Aſia. Probantur a Plinio maxime mellei coloris in vertice maculoſi, atque non tranſlucidi, vituperantur, quæ corneum habent colorem, aut vitro ſimiles ſunt. Eximii candoris ſunt Lydini vocati in Tauro reperti, amplitudine, qua lances, crateraſque non excedant: antea ex Arabia tantum advehi ſoliti. Coralicius in Aſia repertus, candorem eboris habet, eiufque ſimilitudinem. Alius ab unguis humani colore, Onyx dictus eſt, qui à gemma illius nominis, magnitudine, mollitie, & uſtione differt. Uritur enim Alabaſtrites, nequaquam Onyx gemma. Inter Arabiæ montes primum inventus fuit, poſtea tempore Plinii in Italia, ubi ex eo fiebant vaſa potoria, pedes lectorum, ſellæ, amphoræ, urcei, & ſimilia. Ex hac ſpecie etiam columnæ inventæ fuerunt. Ad Alabaſtriten referri potèſt Alabandicus niger Mileti naſcens, ad purpuram aſpectu declinans, quia igni liquatur, ac funditur ad uſum vitri. Alabaſtrites Thebaicus dictus intertinctus aureis guttis invenitur in Africæ parte Ægypto aſcriptæ, coticulis ad terenda collyria

Onyx.

492 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
ria quadam utilitate naturali conveniens. Circa
Syenem vero Thebaidis adhuc alius reperitur Sye-
nites, alias Pyrrho pæcilon dictus, ex quo trabes fe-
cere reges, obeliscos vocatos Solis numini sacros.
Hoc tempore candidum Alabastriten fert ager Lu-
nensis in Hetruria, is Marmor Carrariense vocatur
à vicino oppido. Ex eo constitutum pulpitum, va-
riis figuris insculptum nitore eximio Pisis in templo
D. Ioannis Baptistæ. Fert etiam candidum ager Pa-
tavinus, sed omnibus aliis præferendus Ratisbo-
nensis, è quo tabulæ mensarum fiunt, & ex quo ara
Anabergica constructa est, eximia pulchritudine la-
pis. Candidissimus etiam in Thermis Carolinis re-
peritur, ac Ebori similis Hildeshemii cinerei colo-
ris, & subviridis Zeblicium Marmor vocatum, Ger-
manice *Serpentinstein*, quod in Misnia invenitur, &
ex quo pocula, & cochlearia fiunt. Ego id Alaba-
strum Ophites vocarem. Varii coloris variis in locis
Germaniæ, Italiæ, & Hispaniæ inveniuntur ad va-
scula formanda. Ut Alabastritidis, ita Alabastriva-
ria sunt genera, quod tanto mollius est Alabastrite
quanto ille mollior Marmor. Hoc videtur pro-
prium Alabaastro præsertim candido, quod uri, ac in
Gypsi locum (cuius species à nonnullis statuitur)
succedere possit, ob quam causam etiam Germani-
ce, ut ante admonui, à nonnullis *Gyps*, vel *spat* voca-
tur. Mihi tamen magis probatur (cum & Alaba-
strites uri possit) si tantum mollitie differre ab Ala-
bastrite statuatur, ut videlicet Alabastrum cultro
scindi, Alabastrites non possit, aut si mavis Alaba-
strites imposita unguenta, vel humorem in se non
trahat. Alabastrum vero plane in se sorbeat, ut in-
terdum per corpus ipsius transfudet. In Volatera-
no, sicut in Misnia, in Burgundia, ad S. Claudium,
multisque aliis Europæ locis Alabastrum effoditur
pul-

*Marmor
Carrariense.*

Zeblicium.

Ophites.

Locus.

pulcherrimum, & candidissimum. Volateranum facillime uritur, nec ingenti mole reperitur. Id aliquando Onychis instar pellucet, fragile admodum, ac aspectu, quia varium, gratissimum. Variis præterea coloribus, Jaspidis instar, prope Moguntiam invenitur, ex quo monumenta, & Epitaphia fiunt visu iucundissima. Molle est admodum, ac potius nondum perfectus Jaspis, quam imperfectum Marmor videtur. Vividos enim habet colores, ac frustulis non magnis (ut in Marmore) sed exiguis interiectis etiam venis subtilioribus, distinguitur.

a Libro 36. Naturalis historia cap. 22. littera d.

C A P. CCLXX.

De Alabastritis, & Alabastri viribus.

Alabastrites lapis in vascula aptatus, optime imposita unguenta, ne corrumpantur, conservat. Qui Onychis colorem habet, ustus, ac resinæ commixtus, a Dioscoride teste, durities resoluit, ac cum cera mixtus dolores stomachi compescit, gingivas adhibitus constringit. b Galenus etiam ad ventriculi dolores propinari asserit.

Alabastrum candidum in pulverem redactum, ac cum lacte ebibitum scrupuli pondere, dysenterias, *Ad dysenterias, & alvi fluxus.* alvique fluxus certo experimento sanat, vehementer enim constringit. Si magna copia sumatur, Gypsi instar, nocere potest. Ustum quia humore quovis concrefcit, intrinsecus sumi non potest, strangulat enim, vel gravi dolore ventriculum premit. Aqua in qua solutum est Alabastrum ustum, oculorum lachrymis exiccandis non parum prodest, omnesque alias, quas Gypsum, obtinet facultates.

a Libro

a Libro v. de re medica cap. 110.

b Galenus lib. IX. de simplicium medicament. facultat. Notandum ex hoc lapide sumpsisse nomen, Vnquentum Alabastrinum Benedicti Victorii Faventini, descriptum in Empirica sua cap. I. de dolore capitis, quod iam in frequenti usu est, prodestque in omni dolore capitis, sive per essentiam, sive per consensum, sive febris adsit, sive non: ac in omni tempore paroxysmi, excepto principio.

C A P. CCLXXI.

De cinereis Marmoribus.

Zeblicium.

Tiberium.
Augustum.

IN Germania, & Italia cinerei coloris variae Marmoris, Alabastritidis; & Alabastris species reperiuntur. Hildeshemii effoditur quod cornu ustum oleat, aliud quod incolæ serpentinum vocant venis, punctisque candidis, flavis, & nigris distinctum, id Zeblicium ab oppido Misena in Saxonia ab Agricola vocatur. De quo plura, quia plerunque viride est, scribam in cap. de viridibus Marmoribus, ubi etiam Tiberium, & Augustum Marmor describam, quæ videntur cinerea fuisse. Reperitur aliud Rochlicianum interdum maculis luteis ornatum, interdum nigris, quæ sunt cornicum ungulis similes. In Italia aliud est nigris maculis, quæ serpentibus similes sunt.

C A P. CCLXXII.

De nigris, fuscis, ac lividis Marmoris speciebus.

Chrystitis.
Alabandinus.
Obsidianus.
Buga.

INter nigra Marmora narratur Basaltes, seu Basanites, lapis Lydius, seu Chrystitis Alabandinus, de quo in capite de Alabastrite egi, Obsidianus lapis, Buga Hispanorum, & veterum Marmor Numidicum

cum quod interdum livescit, interdum flavescit. Lividum eximie splendet: tale Pisis in templo cathedrali conspicitur. Nam ex eo Herculis statua à Pifanis ex Numidia translata, Marmorei suggesti fulcrum, vice columnæ est. De eo a Plinius ita scribit: M. Lepidus Catulli in senatu collega, primus omnium limina ex Numidico Marmore in domo posuit magna reprehensione. Hoc primum inventi Numidici Marmoris vestigium invenio, non in columnis tantum, crustifve, ut Mamurra Carystium Marmor posuit, sed in massa, ac vilissimo liminum usu. Ex Numidico flavescente multæ columnæ Romæ extant. Nigrum Marmor est Luculleum à Lucullo consule dictum, qui primus id Romam invexit ex Nili insula, ubi reperitur. Obsidianus lapis nigerrimi coloris, ab Obsidio primum inventus in Æthiopia, Marmoris genus est. Hic aliquando translucet, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddit. Gemmas multi ex eo faciunt, teste Plinio, qui sic inquit lib. 36. cap. 26. Videmus (supple ex Obsidiano) solidas imagines D. Augusti, capti materia huius crassitudinis: dicavitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hæreditate eius, qui præfuerat Ægypto, Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet, antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India, & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Huic non dissimile Marmor effoditur Seravitiæ, & Carrariæ in Hetruria, adeo nigrum, ut cum perpolitum est speculi instar sinceræ imagines reddat. Huiusmodi Pisis ad valvas Ecclesiæ cathedralis conspicitur. In Seravitia fodina extant

Lucul-
leum.Obsidia-
nus.

tant atra Marmora, distincta venis candidis, & aureis. Ex priore Marmore quod venas albas habet, duæ columnæ positæ in campo sancto Pisano ad monumentum, quod Gregorius 13. Pont. Max. fratri posuit, extant. Vocant Itali hoc Marmoris atri genus *Paragone*, quia eo lapidis Lydii vice utuntur ad aurum examinandũ. Reperitur huiusmodi nigri Marmoris genus etiam in Belgio, quod à Belgis *Toutstein*, à Gallis *Pierre de touche*, à Germanis *probierstein* vocatur, quia examinando auro & argento, quorum signum ad se rapit, utile est. Ex hoc Marmore monumenta aliquot, & sedes tres egregie elaborate, splendentes, & nigerrimæ, in choro templi cathedralis in urbe celeberrima Brugenſi spectantur. Ex eodem lapide Tumba illustrissimi ducis Mauritii electoris dicitur constructa, & tabulæ nonnullæ in quibus epitaphia inscribuntur. Invenitur etiam atrum Marmor in Belgio, quod sulphur, & aliud, quod cornu ustum olet. Atra Marmora Annabergæ, Ratisbonæ, & prope Galliæ Andegavum, aliisque multis in locis inveniuntur.

Paragone.

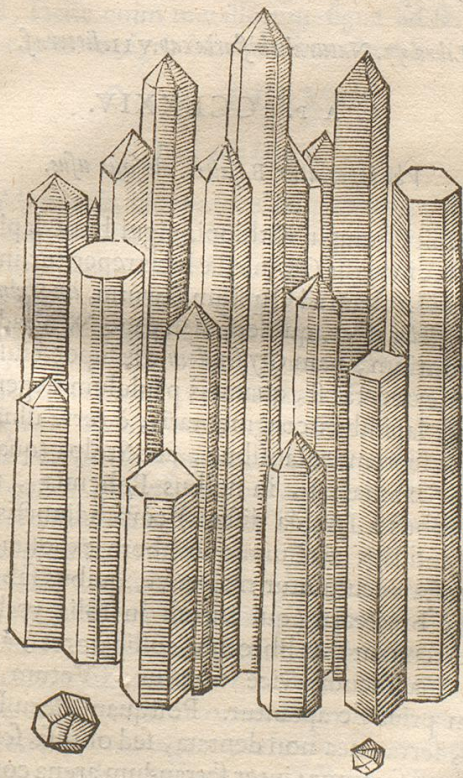
a *Libro 36. Naturalis historia cap. VI. littera b.*

C A P. CCLXXIII.

De Basalte, aut Basano atri Marmoris genere.

Basaltes à a Plinio ad Marmora refertur, quia exactissime poliri potest. Marmoris itaque genus est durissimum, limis resistens, ferrei coloris, à basal, quod Æthiopice ferrum significat, sic dictum. Appellatur etiam Basanus à *Βασανίζω*, id est diligenter examino, quia eo argentum, & aurum examinatur, & probatur, non minus, quam Lydio lapide, Germanice vocatur *ein meisner probierstein*, aut *ein meisni-*

meisnischer harter eysenfarbner marmor. Crescit forma, & crassitudine ligni mediocris, singularis quidem, verum copiosus, atque ita iunctus, coaptatusque, veluti si à fabro lignario commissus esset, septem, sex, quinq; nonnunquam, sed rarius quatuor habet angulos, figura, & trabis erectæ, foris lævis & tactu minime asper, ferrugineus, ponderosus, duritie Adamantina. De Basalte Plinius hoc modo:

Invenit Ægyptus in Æthiopia, quem vocant Basalten,

498 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ten, ferreo colore, atque duritie, unde & nomen ei
dedit. Nunquam hic maior repertus est, quam in
templo Pacis ab Imp. Vespasiano Augusto dicatus:
Argumento Nili xvi. liberis circa ludentibus, per
quos totidem cubiti summi incrementi argentis se
annis intelliguntur. Non absimilis illi narratur in
Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis sta-
tua dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactum
radiis, crepare dicunt.

a Libro 37. Naturalis historiae cap. VII. littera f.

C A P. CCLXXIV.

Vbi reperiatur Basaltis, eiusque usus.

SCRIBIT Plinius in Æthiopia gigni hunc lapidem.
Nunc in variis Germaniæ locis reperitur, in Sile-
sia extra Laubam ad Quissum fluvium, *im Steinbruch
vorm Brüder thorn*, quinetiam in pago Wise ad Gry-
phimontium, nam *Gryffenstein* arx super eiusmodi
faxum extructa est, quamvis paululum degeneret.
Basaltis lapidibus coagmentatis, è terra ulnas de-
cem & septem exstantibus, arx Stolpa (quæ Ele-
ctoris Saxoniae est, in finibus Bohemiae, tribus
milliaribus à Dresda distans) cum adiunctis adi-
ficiis insistit, aëri undique libere exposita. In-
de frustra decutiuntur magna vi, quibus fabri fer-
rarii, bractearii (qui aurum in folia verberan-
do extenuant) & librorum colligatores, ad arti-
ficia sua incudis vice utuntur. Verum ea ad
usum prius sic aptantur. Postquam decussa fue-
rint, terra aenea non dentata, sed obtusa, scindun-
tur, aut secantur: inter ferrandum arena continuo
interferitur, ac aqua affunditur: ita aes durum re-
manet,

*Bractea-
rius quid
sit.*

*Modus se-
candi Ba-
salten.*

manet, quod absque aqua, continuo affricu incalesceret, & emollesceret, & arena ab ære duriore pressa lapidem secat. Sed aliquot diebus opus est antequam hujusmodi lenta sectio perficiatur. Redigitur hic lapis in coticulas, auri & argenti examinandi gratia, tum Basani nomen ab officio, non minus quam Lydius lapis, qui solus huic muneri olim dicatus videbatur, meretur. Observavi omne nigri Marmoris genus ad examinanda metalla usui esse posse, facile enim metallorum signa ad se rapit, ut in capite de nigris Marmoribus ostendi.

C A P. CCLXXV.

De Lydio lapide.

LYDIUS lapis, Germanice *ein probierstein*, Gallice *Lyne pierre de touche*, à Lydia regione unde adferrebat, Basanus ab officio, quod eo metalla examinarentur, Chrystitis quia auro probando inferrebat, & Coticula, quia tali forma in usum aptabatur, olim appellatus fuit. Atrum, & ferreum habet hic lapis colorem, interdum rufum; ad polituram aptus, quamobrem inter Marmoris species etsi numeretur, non peccatur. De eo a Plinius ita: Lapis quem Coticulam appellant, quondam non so-

Coticula.

litus inveniri, nisi in flumine Tmolo, ut author est *b* Theophrastus: nunc vero passim, quem alii He-

Heraclion.

raclion, alii Lydium vocant, quaternas uncias longitudinis, binasque latitudinis non excedit. Quod à Sole fuit in eo melius, quam quod à terra.

Hac Coticula periti, cum è vena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti, vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione non fallente. Probat

Probat lapidis.

500 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
nus, nubemque discutiat. Hodie ad auri explora-
tionem nigro Marmore, vel Basalte, ut dixi, utun-
tur. Item in Italia subviridi quodam lapide quem
verdello vocant. Inveniuntur passim in variis Ger-
maniae locis circa flumina Cotes nigerrimæ, quæ
expolitæ, lapidis Lydii vices suppleant, ac pro iis ha-
beri possunt.

Verdello.

a *Libro 33. Naturalis historia cap. 8. littera b.*

b *Libro ωε' λιθων.*

C A P. CCLXXVI.

De Marmoribus viridibus. & cinereis.

INter viridia Marmora a Plinio authore, pretio-
sissimi generis Lacedæmonium viride, cunctisque
hilarius, sic & Augustum, ac deinde Tiberium, in Æ-
gypto, Augusti, ac Tyberii primum principatu re-
perta. Differentiaque eorum est ab Ophite lapide,
qui serpentium maculis similis est, unde & nomen
accepit, illa vero maculas diverso modo colligant.
Augustum enim undatim crispum in vortices, Ti-
berium sparsim convoluta canitie, utrumque enim
cinereum non minus, quam *Tephria* Ophitis spe-
cies. Præterea ex Ophite columnæ non nisi parvæ
admodum inveniuntur, ex prædictis maximæ. La-
cedæmonio insunt in viriditate maculæ parvæ, &
frequentes clariores similitudine Ophitis, ob id ex
Alberto Serpentinum Marmor vocatum fuit, sed
falso, cum Serpentinum Marmor, aut Ophites tum
solum vocari debeat, cum maculæ serpentium ma-
culis, situ, & forma similes fuerint, ut ex paulo ante
Plinii verbis colligi potest. Huius Lacedæmonii
Marmoris, quod à nonnullis Laconium vocatur,
non nisi parva fragmenta reperiri dicuntur. Ex iis
Pisis

Tephria.

*Serpenti-
num Mar-
mor.*

Laconiū.

Pifis pavementum Cathedralis ecclesiæ ornatum est, uti & parietes opere Mosaico: alibi quoque incrustationes ex eo habentur. Aliud genus est ex atro obscure viride, quod crucibus dilutæ viriditatis ita eleganter depictum est, ut quis in ipso Marmore non natus, sed depictas arbitretur. Id in Musæo ducis Saxonix mihi ostensum fuit. Frustra ibidem capitis humani magnitudine conspexi. Dicebatur in Mysnia effodi, ac pro Ophitis specie habebatur. Inveniuntur varia macularum compositione ornata Marmora, huiusmodi sunt duæ crustæ quadratæ amplitudine cubitali ad monumentum Gregorianum in campo S. Pisano, ac duæ columnæ ad sacellum S. Reinerii in templo: omnes hilari viriditate splendentes. Ex hoc genere putatur Thyites *b* Dioscoridis, quem in Æthiopia gigni colore subviridi similitudine Jaspidis asserit. Verum quia mollis est, ad Alabastri species potius referrem, vel potius ad Galactitis genera, quia lacteum succum reddit. Aliqui hunc verdellum Italarum, quo aurum probant, arbitrantur. De Thyite capite 230. huius libri egi.

a Libro 36. Naturalis historia cap. VII. littera b.

b Libro V. de re medica cap. III.

C A P. CCLXXVII.

De Ophite veterum, & recentiorum Serpentina.

Veteribus Ophites dicebatur Marmor, vel Alabastrum, quod serpentis forma maculas distinctas, & dispositas, etiam cuiuscunque coloris habebat. Non enim color lapidi nomen Ophitis tribuebat, sed linearum, & macularum constitutio similis ea quæ in serpentibus spectatur. Nunc vel cinereum

502 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
Marmor durissimum Serpentinum appellatum, vel
ex viridi album Marmor, aut Alabastrum nigri-
sculis maculis, aut punctulis maculatum, pro Ophi-
te Europæo habetur. Tale & Zeblicium, Germa-
nice *Serpentinstein*, vocatur, in Mysnia repertum, ac
molle, & Lacedæmonium Marmor, ac ei simi-
le quod ex Asia maiori adfertur pro Orientali.

Zeblicii.

C A P. CCLXXVIII.

Ophitis genera, & loci natales.

Dioscorides multa a Ophitis genera esse scribit,
forte propter colorum varietatem, quæ ta-
men ad tres differentias reducit, unum pondero-
sum, & nigrum, alterum cinereo colore punctis di-
stinctum, tertium lineis albis. *b* Plinius duo tan-
tum Ophitis genera facit, unum molle candidum ex
quo vasa, & cadi olim fiebant, alterum nigrum, du-
rumque. Postea tamen tertium genus videtur ad-
dere, quod à colore cinereo Tephria vocatur, & ab
Augusto, & Tiberio differt nisi macularum posi-
tione, & magnitudine. Ex Ophite enim veterum
non nisi parvæ columnæ haberi potuerunt, hodie
cinereum Marmor durissimum, & è quo magnæ
columnæ construi possunt, Serpentinum vocatur.
Id Seravitiæ, aliisque multis locis Italiæ, & Germa-
niæ effoditur. Aliud genus, à Germanis multum
laudatum, sed sæpe molle, ut Alabastris, aut Ala-
batri species potius, quam Marmoris esse debeat,
effoditur in Misnia Zeblicium vocatum. Cine-
reum, subnigrum, vel subviride id est, maculis al-
bis viridibus vel nigris egregie variegatum, inter-
dum etiam lineas nunc nigras, nunc albas habet.
Solent cochlearia, & pocula inde conficere. Verum
quia plerunque admodum mollis est lapis, sæpe hu-
morem

Tephria.

Serpenti-
num.

Zeblicii.

morem combibit. Id ut impediatur, multi poculum oleo nucis moscatæ inungunt. Dum Marmoream duritiem habet, id necessarium non est. Ex Ophite nigro hodie visitur parva columna inter alias, quæ sustinent suggestum in templo D. Ioannis Baptistæ Pisis, hanc vulgus vocant viperam Ægypti. Constat punctis nigris in livido corpore. In eodem loco quatuor aliæ eiusdem magnitudinis ex Ophite cinereo, quem Granitum Syriæ vocant, spectantur. Habet is puncta nigra in corpore candicante, unde cinereus apparet. Ophites candidis lineis in nigro corpore, etiam foditur Seravitiæ, cum aliis multis.

a *Libro v. de re medica cap. 119.*

b *Libro 36. Naturalis historia cap. 7. littera c.*

C A P. CCLXXIX.

De facultatibus, & usu Ophitis.

Ophitis veterum omnis alligatus, teste Dioscoride, ad serpentium ictus, ac capitis dolores prodest. Tephria, Plinii testimonio, ad serpentes præcipue laudatur: & qui lineas habet candicantes phreniticis, & lethargicis gestatus auxiliatur, propter frigiditatem forte capiti, & præcordiis communicatam. Arcere putatur pestilentiam in qua apparent exanthemata, ac serpentium omne virus. Gal. lib. 9. de simpl. med. facultat. Ophiten lapidem extergendi, confringendique vim possidere, ceu vitrum asserit, ac propterea ex vino albo, & tenui potum, lapides vesicæ conterere, ac confringere. *Ad calculum.* Ex Seravitiense Ophite globuli conficiuntur parvi, ut manibus detineantur ab iis, qui febre ardente æstuant. His enim non parum recreari videntur.

504 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
tur. Zeblicius Ophites Germanorum ad multa
prædicatur. Scribam quid illi Typographicis typis
de illius facultatibus ediderint. Vereor nè illo di-
vendito, aurum aucupentur, plura promittant,
quam præstare possit.

*Vires
Ophitis
zeblicii.*

*Ad vene-
na.*

*Ad coli-
cam.*

*Pleuritin.
Ventricu-
lum.*

Ad febres.

*Ad poda-
gram.*

Lapis Serpentinus nullum patitur venenum, ubi
poculum è lapide factum venenum susceperit, id
sudore prodit. Conducit etiam colicæ, pleuritidi,
torminibus, ac ventriculo refrigerato. Præterea
iis qui haustum nocivum, aut cibum ad concoquen-
dum ineptum sumserunt. Quotidianis, tertianis,
aut quartanis febribus vexatis opitulatur. Dolores
etiam nephriticos, & Podagricos mitigat. Ad præ-
dictos affectus calefieri lapis, aut aqua calida, aut
igne debet, ac involvi linteo: deinde loco affecto
applicari. Quo sæpius ex hoc, vel de hoc lapide bi-
bitur, eo maius auxilium percipitur. Fæminæ si
quotidie ex hoc, vel de hoc lapide biberint, eum-
que aliquoties in die calefactum sinu exceperint,
matricem refrigeratam excalfaciunt, partu instante,
aut post partum pectori, aut lumbis applicatus la-
pis, utilis est. Phtisicis etiam conducit, quia si quis
vel eum, vel ex eo bibat, pulmonem & hepar con-
fortat.

Ex Ophite Zeblicio Germani pocula, cochlea-
ria, variaque conficiunt, sed Alabastri vulgaris instar
mollia sunt, facileque franguntur. Qui hilarem ha-
bent viriditatem, cæteris præferuntur, qui cinerei
sunt, apud illos non tanti fiunt. Inveni in campis
circa Getfinum Bohemiæ cinereum frustum macu-
lis nigris, Jaspidis instar durum: Marmoris cinerei
species proculdubio est, ac id quod ab Italis Mar-
mor Serpentinum vocatur.

De flavis Marmoribus.

Marmor Phengites, de quo ante egi, interdum *Phengites.*
 venis flavescit, & transparet ut apud *a* Plinium
 legitur, qui in Cappadocia reperiri, ac ex eo Ædem
 fortunæ ita constructam scribit, ut foribus opertis
 per id lux transmissa diurnam efficiat in templo
 claritatem. Romæ in templo S. Mariæ in porticu
 ex hoc Marmoris genere columna dimidiata, colo-
 re flavo, parietis rimam obstruens, ac externam lu-
 cem Solari fulgore intromittens, spectatur. Alaba-
 stritis veterum præstantior qui (*b* Plinio teste) mel-
 lei coloris est, & recentiorum lapidariorum. Si du-
 ritiam habeat Marmoream, & politus splendeat,
 iam in Marmoris flavi genus abiit. Dicuntur Sera-
 vitæ in Italia tum mellei, tum Terebinthinæ colo-
 re Marmora effodi, ac Pisis in cathedrali ecclesia
 conspici. In Germania etiam flava, tum Marmora,
 tum Alabastri species inveniuntur. Si mollia sint
gelber spat vocant. In Belgio Sardæ non pellucidæ
 genus quoddam invenitur simile.

a Libro 36. *Naturalis historiae cap. 22. littera d.*

b Libro 36. *cap. 8. littera a.*

De rubri Marmoribus.

Inter rubra Marmora principatum obtinet Por- *Porphyri-*
 phyrites Ægyptius, propter duritiam, & splendo- *tes.*
 rem. Si candidi interveniant puncti, Leucostictos
a Plinio teste dicitur. Utroque genere utuntur pi-
 ctiores ad levigandos colores, & medici ad fragmen-
 ta gem-

506 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ta gemmarum atterenda, attritione enim nihil à se
remitit. E priori, quem Itali *Porfido* appellant, duæ
extant columnæ maximæ ante fores S. Ioan. Baptiste
Florentiæ. Huic simile genus est Ratisponense ru-
brum, & rutilans Marmor, & Bohemicum ex ru-
bro nigrum, aliudque prope Carlostainium inven-
tum, maculis lineisque albis variegatum, Leucosti-
ctos veterum : nec minus Belgicum variis maculis
distinctum. Præterea Anabergicum, ac in candido
rubrum, quod in metallis passim invenitur. Prope
Dolam Burgundiæ, ut & in aliis locis Galliæ, Ger-
maniæ, & Italiæ, varia Marmorum genera in-
veniuntur. Foditur quoddam genus Seravitiæ, & in
monte Pisano, maculis vario modo agglomeratis, ut
in templo D. Ioannis Pisis videre licet. Quod mi-
nus maculosum est, vocatur *Porfido di Liguria*. Alte-
rum quod ex monte Pisano effoditur, magis va-
rium est. Ad Porphyritiden reducitur, qui colore
constat violaceo, cuiusmodi visitur in campo San-
cto Pisano ad monumentum Gregorianum. Hic
interdum albo interstinctus est colore, ac effoditur
Seravitiæ. Rubet Thebaicum Marmor aureis gut-
tis distinctum, ex quo coticulæ ad collyria terenda
olim fiebant, Itali *Brocatello* vocant, ob similitudi-
nem telæ, ex auro & serico contextæ, quod broca-
tum dicitur. Ex hoc lapide dicuntur Pisis extare
parvæ columnæ, sustinentes suggestum in templo
episcopali, & in templo S. Ioannis. Sanguineis ma-
culis est candidum Marmor Lunense, quod Flo-
rentiæ in templo S. Reparatæ conspicitur. Subru-
bet præterea Syenites circa Syenem Thebaidis, vel
ut alii legunt apud b Plinium, Stignites. Nam pun-
ctis nigris interstinctum est. Italice *Granito rosso* vo-
catur, olim Pyrrhopæcilon dicebatur, quasi fulvo
colore variatum; de hoc Plinius his verbis: Trabes

*Leucosti-
ctos vete-
rum.*

*Thebai-
cum.
Brocatello.*

*Marmor
Lunense.
Syenites.
Stignites.
Pyrrhopæ-
cilon.*

ex eo fecere reges, quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacros. Radiorum eius argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Ægyptio. Primus omnium id instituit Mitres, qui in Solis urbe regnabat, somnio iussus, & hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim sculpturæ illæ, effigiesque quas videmus, Ægyptiæ sunt literæ. Postea & alii regū in supra dicta urbe; Sochis quatuor numero quadragenum octonum cubitorum longitudine. Ramises autem is, quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, ubi fuit c Mnevidis regia, posuit alium longitudine undecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. Ex his Plinii verbis constat Romæ suo tempore fuisse, ac ex eorum numero esse maximum illum Obeliscum è Circo maximo erutum, & ad templum Lateranense erectum, & alterum in Vaticano, qui ex latere templi S. Petri translatus est in Plateam Sixto V. regnante, & nunc ante Ædes sacras eminenti in loco constitutus conspicitur.

Hos immensæ molis lapides, multi artificio singulari fusos ex Marmorum frustulis, arbitrantur, ob id, quod in Italia fodinæ nullæ, quæ tam ingentia frustra ferant, reperiantur. Deinde quod aliunde per mare vehi non possint. Verum ex Plinio luce clarius est antiquos per mare transtulisse. Is lib. 36. cap. 9. inter cætera ita ait. Alexandria statuit unum octoginta cubitorum Ptolomæus Philadelphus, quem exciderat Nectabis Rex purum: maiusque opus fuit in devehendo, statuendove multo, quam in excidendo. A Satyro architecto aliqui devecum tradunt rate: Callixenus à Phænice fossa perducta usque ad iacentem Obeliscum è Nilo: navesque duas in latitudinem patulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem

*Quo pacto
olim pyra-
mides
translate
fuerint.*

men-

508 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
mensuram ponderis oneratas; ita ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinque: postea egestis laterculis allevatas naves excepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte eodem, & artificem donatum talentis 50. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoe positus à rege supra dicto, munus amoris in coniuge, eademque sorore Arsinoe. Inde eum navalibus incommodum, Maximus quidam præfectus Ægypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit. Et alii duo sunt Alexandria in portu ad Cæsaris templum, quos excidit Mesphees Rex quadragenum binum cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam devehendi spectatis admodum navibus. Divus Augustus priorem advexerat, miraculique gratia Puteolis navalibus perpetuis dicaverat: sed incendio consumpta est. Divus Claudius aliquot per annos asservatam, qua Caius Cæsar importaverat, omnibus quæ unquam in mari visæ sunt mirabiliorem, turribus puteolano ex pulvere exædificatis, perductam Ostiam portus gratia merfit: alia ex hoc cura navium, quæ Tiberi subvehant. Quo experimento patuit, non minus aquarum huic anni esse, quam Nilo. Is autem obeliscus quem D. Augustus in circo magno statuit, excisus est à rege Semneferteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: is vero qui est in campo Martio, novem pedibus minor, à Sesostride. Inscripti ambo, rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum opera Philosophiæ continent. Ex his Plinii verbis tantæ molis ex lapidicina excisos, & per mare translatos fuisse Porphyritides, aliaque Marmorum genera, quæ pene infinita sunt, nemo dubitare debet.

- a Libro 36. Naturalis historiae cap. IX. littera d.
 b Libro 36. cap. VIII. littera d.
 c Apud Heliopolin Mnevis bos, non aliter colebatur,
 quam apud Memphytas Apis, testibus Strabone
 lib. 17. & Diodoro Siculo lib. 2.

CAP. CCLXXXII.

De Marmorum imitatione.

Marmor omne colore, & splendore, multi imitari hoc seculo possunt, sed duritie, & pondere pauci. Fuit satelles quidam Pragæ Imperatoris Augusti Domini mei clementissimi, qui satis egregie id ementiri, & ponderosum reddere potuit. Verum Alabastrum instar molle fuit. Mensas, & sphaeras fundebat pulchras, quas exiccatas politura splendidas reddebat. Materia fuit ut opinor Gypsum, & pulvis aliorum lapidum, cui ad pondus augendum forte cineres plumbi addebat. Liquor, quo materiam solvebat, ut ex odore coniicere potui, vel acetum in quo caseus solutus fuit, vel lac, vel serum lactis fuit. Acetum ut eius penetratione partes melius coniungerentur, & caseus ut glutinis vicees subiret. Alii ut audio bubulum sanguinem dum rubrum lapidem cupiunt, addunt, indurefcit enim annis, ac optime glutinat: alii glutine utuntur, ut factitium Marmor firmiter cohæreat, & excavari, ac iterum partes illi forinsecus misceri possint. Dum sero utuntur materiam commiscunt, ut pultis instar sit. Deinde quos volunt colores, aut diversas massas coloratas fundunt in planitiem: si mensas velint, fufas bacillo, prout venas & gyros cupiunt, hinc inde circumagitant, exiccatum postea lapidem æquant, ac deinde smegmate poliunt. Satelles ille cuius mentionem feci, excavare lapidem ubi volebat,

510 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
bat, alioque colore massam, in locum evacuatum
infundere, hoc ita potuit, ut tam firma fieret infusæ
massæ cū excipiente lapide connexio, ut innata vel
adnata, cum exiccata esset, videretur. Hac ratione
gentilitia insignia, lineas, & literas ita exacte inferre,
ut lignarii fabri asseres coloratos solent, non si-
ne multorum admiratione potuit. Cardanus Mar-
morum, vel aliorum lapidum diversi coloris frustra,
iungi pulvere Marmoris, & ovi candido, aut pice,
vel etiam glutino tenaci docet, eaque ratione Li-
thostrata Constantinopoli in æde Sapientiæ, Vene-
tiis in æde S. Marci, Florentiæ in æde S. Ioannis Ba-
ptistæ, & Mediolani in æde S. Laurentii esse con-
structa affirmat. Nonnulli silices, lapidum vario-
rum fragmenta, sanguinem hirci, aut bovis, vinum
ardens, & fel bovinum commiscet, ac in formas
premunt, ut Marmoris formam æmulentur. Sunt
qui aqua calida caseum contundunt, addendo cal-
cem vivam, & quosvis colores. Ad id apti sunt, qui
corpus habent, ut cinnabrium, chryfocolla, ochra,
Hæmatitis, sandaracha, auripigmentum, viride æ-
ris, Cæruleum, cerussa, & similes. Loco aquæ
aliqui oleo lini uruntur, ne factitia Marmora ab hu-
mido dissolvantur. Vidi Italum in Bohemia, qui
Alabastrum pulchre imitari poterat. Is silices flu-
viatiles in pulverem redigebat addita calce viva, ac
aqua glutinis; deinde ex ea pasta formabat imagi-
nes, quæ politæ elegantissime erant. Ut autem ve-
ra Marmora factitia imitentur, meo iudicio, falsæ
aquæ adhibendæ sunt, & acutæ, quæ penetrare pos-
sint, partesque iungere. Deinde ubi induruerint,
fervens lini oleum instillandum, ut superficiem per-
meet, eamque solidam faciat, & ne aquam combi-
bat, prohibeat. Has omnes facultates in se bubu-
lus sanguis calidus, & recenter effusus habere vide-
tur,

tur, spiritus enim salis in se habet, ut omnis sanguis, deinde glutini quiddam simile, & pinguedinem. Hinc lapidis instar indurescit, si calci admisceatur, nec ulla aqua unquam dissolvitur. Sed propter colorem uniformem, quem factitio Marmoris tribuit, non facile in usum admittitur.

CAP. CCLXXXIII.

De variis Saxorum generibus.

MArmora omnia materiæ æquabilitate, & puritate, Saxa antecedunt. Hæc enim ex crassiore, & impuriore materia generantur, nec alio modo à Marmoribus differe videntur. Ut enim maxima mole concresecunt Marmora, ita Saxa, ex quibus integri montes, & maris scopuli interdum constant. Et ut Marmora coloribus variant, ita Saxa. Colores tamen Saxorum obscuriores, & fœdiores sunt. Interdum etiam conchis, silicibus, CrySTALLIS, pectinibus, vel aliis rebus gravia sunt.

Saxorum genera partim à consistentia, partim à qualitatibus, partim ab usu distinguuntur. A consistentia aliud arenarium, crustosum. A qualitatibus aliud leve, ut tophus, aliud liquabile, ut silicis quoddam genus, aliud olidum, ut lapis Aldenbur-gicus, aliud ustibile, ut calcarium. Ab usu aliud Cos, aliud calcarium, quia calx inde fit, aliud quadratum, quia ædificiis inservit dum in quadratam figuram redigitur. Aliud molare, quia eo moliuntur frumentacea, dicitur.

De Saxo arenario.

SAXA arenaria triplicia à me observata sunt. Unum quod asperum est, ex arenis crassioribus satis firmiter compactum, ob quam causam lævorem non suscipit, utile ædificiis, quia calcem bibit. Alterum ex arenis tenuissimis, sed mixtis argenteis intersplendentibus, sed adeo molle, ut digitis atteri fere possit. Id prope Pragam invenitur ubi ad ædificia expetitur, & à scribis ad atramenti humiditatem absorbendam. Levi enim affricu in arenam convertitur albam, & subtilissimam. Variat arenarium colore, Fribergi enim arenaria lutea, Rochlicii rubra, Querfordiæ cinerea, Eitbeccæ in Saxonia in rubro subnigra. Prope Horavdiovitium Bohemiæ rubra aureis micis splendentia, inveniuntur. Variant etiam diversis rebus gravida. Nam in nonnullis filices, conchæ, pectines, aut alia corpuscula nascuntur.

C A P. CCLXXXV.

De Saxo crustoso, & scissili.

CRUSTOSUM est quod finditur in crustas, utiles stratis, ac tectis, Germanice *Schiferstein*, Belgice *shailgen*, Gallice *escailles* dicitur, variæ enim sunt differentiæ. Aliud enim tam molle, ut ex eo nihil fieri possit. Tale est Pragense apud arcem S. Viti regiam quod interdum micis argenteis splendet subnigrum. Aliud durum quod nonnisi ferra artificis findi potest.

Rursus colorum in iis magna varietas. Nam aliud cinereum, è cinereo candidum, in cinereo viride,

cæruleum, rubrum, subluteum, nigrum ut Andegavenſe, & Rhenanum è quo templorum tecta conſpiciuntur, vel cæruleum ut Namurcenſe, quo ſimiliter ædes teguntur. Formæ etiam varietas apparet in cruſtoſo Saxo. Nam reperiuntur in quibus arborum rami cum foliis, quaſi arte depicti eſſent, conſpiciuntur. Item alia cinerea in quibus tam exacte ex erica herba ſylvulæ depictæ fuſco colore apparent, ut nullus pictor neque melius, neque elegantius eas exprimere penicillo poſſet. Id genus Saxi ad flumen non procul Florentia invenitur, ut mihi retulit amicus meus Friſler Rudolphi II. Imp. Glorioſiſſimi, & D. mei clementiſſimi pictor, qui mihi fruſtum lapidis ibidem inventum oſtendit.

Prope Wirſburgum Franconiæ ad Pagum Somberg ſimiles prorfus lapides ericeti, quos incolæ *Wafferſteinen* (quia ſub aquis naſcuntur) vocant, reperiuntur. Ex his lapidibus formas faciunt, ut iis infundant plumbum pro globulis tormentariis. Læves, & pingues ſunt hi lapides ſaponis inſtar, cuius colorem referunt.

In comitatu Mansfeldiæ, Iſlebiæ, ſciſſile Saxum aliud nigrum reperitur cui piſcium imagines variæ nigræ, flavæ, vel orichalceæ innafcuntur, eæque tam egregie elaboratæ ſunt, ut ſquamæ ſingulæ appareant. Habeo apud me fruſtum quod per cæ imaginem refert, ſed orichalci colore etiamſi reliquum lapidis nigrum ſit. Exiſtimo eo in loco quondam Piſcinam fuiſſe, eamque poſtea tenui terra obrutam, ac ab exhalationibus metallicis ſubterraneis condensatam, in Saxum abiſſe, ac piſcium corpora, quia terram non ſuſceperint, exhalationem metallarem, terra ſubtiliorem, magisque penetrantem facile in ſe recepſiſſe, ac cum ea æris non ſolum colorem, ſed etiam ſubſtantiam. Conflatur enim ex

*Piſces in
Saxis.*

eo Saxo quod ab Agricola lapis Islebianus vocatur as optimū. Pisces qui in eo lapide apparent sunt Lucii, Percæ, vel passeris marini, raro aliorum animalium in eo lapide imagines spectantur. Putat a Agricola à priscis hunc lapidem Spinum vocatum fuisse.

Spinus.

a *Libro v. de Natura Fossilium cap. xv.*

C A P. CCLXXXVI.

De Saxo limoso.

Limosum dicitur, quod in limum ab humido facile solvitur: videtur initium futuri Saxi esse, huiusmodi prope Lovanium, & Viluordam inveniuntur alba quibus agri fœcundi redduntur. Dum enim ad aliquot menses sub dio iacent à pluviis in limum calci concolorem solvuntur, suaque pinguedine, stercorationis vices supplent. Videntur ad margæ genera referri posse. Reperiuntur etiam alterius coloris.

C A P. CCLXXXVII.

De Tophaceo Saxo.

Tophacea Saxa à Græcis Pori dicuntur, Pario Marmor candore, & duritie. Theophrasto teste, similia. Verum levitas eis est pumicis. Reperiuntur tamen nigra, rubentia, ac colore terreo. Dum cæduntur è subterraneis sæpe tam mollia sunt, ut præcidi ligni modo, ferraque secari possint. Nam postea aëri exposita indurescunt. Artifices dum ad opus præparant, ea quæ extuberant non malleo, aut scalpello, sed securi auferunt. Commodissima sunt ad rimas parietum collabentium replen-

replendas. Nam ob levitatem non premunt, & quia porosa, facile calcem bibunt, & extrema parietum sibi agglutinant.

CAP. CCLXXXVIII.

De Silice.

Sillex durissimum genus Saxi est, durius Marmore ad scalpendum, & ad ædificia, murosque construendos ineptum, quia calcem non bibit; extrinsecus enim læve absque poris, & angulis est. Variis coloribus, sed obscuris à natura tinguntur Silices: inveniuntur enim nigri ut lapidis Lydii vices supplere possint, rubri, albi, flavi, virides, fusci, mixtisque coloribus. Differentiæ illius plurimæ sunt. Nam aliqui liquabiles sunt, qui plerunque foris albi sunt, & translucidi, hos Aristoteles Pyrimachos vocat. Germani vocant *Flussteinen*, aut *VVeisserkiesling*. Metallarii metallis fuis super iniiciunt, ut iis supernatent, & nimium liquati metalli evolet in auras prohibeant. Vitriarii ex illis vitra, & chymici factitios lapides conficiunt. Aliqui prorsus diaphani sunt, qui in gemmarum formam à gemmariis sculpuntur, ac pro Adamantibus Bohemicis divenduntur. Aliqui ita duri sunt ut ex iis ignis excutiantur: Hi *Feversteinen* à Germanis vocantur. Aliqui prorsus opaci sunt, Belgis *Keyen* vocantur. Qui molliores sunt Marmore, non Silices, sed lapides simpliciter appellandi sunt. Tales sunt ii qui pro plateis sternendis in usu sunt. Inter Silices nonnulli ab igni patiuntur ut calcinari, & calcis, sed improbi vices subire possint, nonnulli igni resistunt, & contra vetustatem incorrupti permanere possunt, ex quibus formæ fiunt, in quas æs funditur, & mortaria ad gemmas terendas. Verum si non scalpello, sed are-

Pyrimachos.

516 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
na, aut Smiris lapidis pulvere, magno labore, lon-
goque tempore addita aqua excavantur. Græci olim
è lapide duro, ac silice construebant veluti lateri-
Ifodomes. tios parietes : Ifodomos vocabatur hoc structuræ
genus. Plerunque prope aquas, vel in aquis, du-
riores etiam in Marmoribus reperiuntur, qui fer-
ra non denticulata, adiecta aqua, & arena, ut
priors secari debent, cum scalpellum non ad-
mittant.

C A P. CCLXXXIX.

De Pyrite, Silicis specie.

PYrites, alias Pyrimachus proprie vocatur, quia
plurimus illi ignis, sed est alius etiamnum Pyri-
tes similitudine æris. In Cypro eum reperiri vo-
lunt, & in metallis, quæ sunt circa Acarnaniam,
unum argenteo colore, alterum aureo, coquuntur
varie, ab aliis iterum, tertioque in melle, donec
consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein mel-
le, & postea lavantur ut æs, ususque eorum in me-
dicina excalfacere, ficcare, discutere, humorem ex-
tenuare, & duritias nimias mollire. Utuntur & cru-
dis, rursusque ad strumas, atque furunculos. Pyri-
tum etiamnum aliqui genus unum faciunt, pluri-
mum habens ignis quos vivos appellamus, & pon-
derosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum ma-
xime necessarii, qui clavo, vel altero lapide percussis,
scintillas edunt, quæ exceptæ sulphuratis, aut fun-
gis aridis, vel foliis, dicto celerius ignem præbent.
a Plin. lib. 35. cap. 19.

*a Hic locus Plinii non habetur lib. 35. cap. 16. Sed libro
36. Naturalis historiae cap. 19. littera b.*

CAP. CCXC.

Pyritum genera.

PYRITUM Germanice *Kieser* tam varia genera inveniuntur, ut mirum sit. Illi hoc nomen vere merentur, è quibus ignis excutitur. Aliqui argento polito similes, vel è tenuibus crustis sunt, vel quadratis tessellis similes, vel è Marmore rubro metallico splendentes, vel ornati fluoribus purpureis, Amethystinis, quadrangulis, & pellucidis, vel spongiosi, & micantes, vel Pumicosi, vel ex Marmore minus argenteis splendentes. *a* Aliqui angulis octo, vel duodecim excrescunt, aliqui Bismuto similes sunt. Aliqui aureo colore tincti sunt, unde *mar-chasitæ* nomen habent. Alii rubro colore, aut aurichalci quos *Kupferkies* Germani vocant. Aliqui variis coloribus, & formis componuntur, aliisque lapidibus miscentur. Inter hos aliqui in igne fluunt, quos *Flisfigekies* vocant. Hi metallis loco plumbi adduntur, ut liquidiora in excoquendo fiant, aliqui vocant *Flussteinen*, ac fracti saccharum candidum splendore referunt. Pyritis quod metallum minerale, terram, fluorem, gemmam, vel lapidem secum vehere, vel habere potest. Hinc fit tot diversa genera haberi. Multi sunt lapides Pyriti similes qui ignem non dant concussi, quas ad Pyritis genera referri non debere arbitror, quod Pyritis ab igne, qui ab illo excutitur, nomen habeat.

a Libro ix. de simplic. medicam. facultat.

Pyritis facultates ex a Galeno.

PYritis validam possidet facultatem, eoque utimur digerenti emplastro admisto, adiicitur etiam ei, & Schistos. Ab hoc medicamine & pus sæpenumero, & consistentia grumosa in spatiis intermediis musculorum nata per halitum sunt digesta. Nisi autem dum in usum veniunt, pollinis instar, comminuantur omnes hi lapides, ut profundum corporum, quibus applicantur subeant, assimiles manent istis marinis fluviatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum vim possident, siquidem exiccant tumentem, ab aqua intercurem, carnem, si in ipsis exalfectis decumbat æger. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur.

a *Libro v. de re medica cap. 100.*

Ex Dioscoride.

PYritis, aut Marchasita, ex qua æs conflatur, ea optima est, quæ aeri similis est, ac quæ facile scintillas emittit. Uritur hac ratione. Dum melle aspersa est igni exiguo committitur, ac ignis paulatim inflatur, donec rubescat. Alii dum in magna mellis quantitate humectata est, ignem amplum carbonum iniiciunt, ac dum rubere incipit, extrahunt. Postea cineribus adhærentibus flatu amotis, iterum melle inungunt, ac urunt, donec exiccata, friabilis fiat. Nam interdum superior pars tantum friabilis fit. Si opus est uti usta, & lota, lavanda ut Cadmia. Tum cruda tum lota, exalfacit, mundificat, ac oculorum offuscationes, duraque quævis emollit, ac matura resolvit. Mixta cum resina carnis

nis excrescentias prohibet. Verum parum excafcit, & astringit, uftam aliqui Diphrigem appellant. Hactenus Dioscorides.

Cur autem ferrum ignem è Pyrite excutiat, reliqua metalla non? folam ferri duritiem in caufa effe arbitror. Nam & absque ferro Pyrites in Pyritem actus ignem excutit. Caufa cur Pyrites ignem reddat, partim motus eft uelox, tanquam caufa efficiens, partim sulphur, feu inflammabilis quædam materia ipfi Pyriti inhærens, cum quo concurrit tanquam caufa materialis, potentia ignis existens, ac propterea facile in ignem facescens. Hoc modo omnia inflammabilia, & quæ pingue oleofum in fe habent facillime affrictu, uel celeri motu, fi modo dura fint ignem producant: ut rotarum axes dum celerrime rotantur, & ligna dum sibi mutuo affricantur docent, facile enim hæc ignem ex motu celeritate fufcipiunt. Cur autem corporum durorum affrictus calorem, & ignem pariat non facile eft afsequi. Nam fi quis id contingere, quia celerrime hac ratione mixtum ad corruptionem, uel interitum deducitur, arbitretur, ac quæcunque paulatim ad interitum per putrefactionem uergunt, paulatim calefieri (cum nihil partes hæterogeneas feparare, quam calor poffit) afferat, ac proinde motum, quia cito id præftat magnum calorem inducere; unde tandem ignis generatur, qui omnium citiffime heterogenea mixti ad fua elementa reducit: nunquam omnino fibi fatisfaciet. Tam itaque difficile eft ueram caufam cur durorum, & inflammabilium corporum affrictus ignem creet uelut investigare, quam cur ignis lucem fibi agnatam habeat.

Materiam uero inflammabilem, feu sulphur habere, & continere in fe Pyritin docet ars Spagyrica, quæ eius feparationem à Pyrite non difficilem

520 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
in lucem prodit. Hanc descriptionem eliciendi sulphur, ab amico consecutus sum.

Recipe Pyritin, seu marchasitam auream, tere in pulverem, affunde aquam tartari, ut tres digitos emineat aqua. Coque in cucurbita terrea bene obturata sex dies: cum refrigerata fuerit effunde in vitrum, ac iterum aliam aquam tartari affunde, & coque ut prius, opusque quater repete. Deinde construe duos furnellos sinistrum, & dextrum invicem iunctos. In sinistro furnello imponas bociam B cum suo alembico rostrato, in dextro vero furnello imponas bociam A, cum alembico sine rostro. Bocia vero A non procul à suo alembico habeat duos canaliculos, seu duo rostra, unum, ut excipiat rostrum alembici B, alterum, ut ingrediatur recipientem retortam, quæ ad latus dextri furni posita est. His ita paratis, infunde bocia A aquam tartari, ac vasi seu bocia B aquam fluviatilem, ac sub Bocia B, & A fac ignem, ita aqua tartari pelletur in retortam, & sulphur manebit in bocia A eiusque alembico. Sed ex B & A non debes extillare omnem humiditatem.

C A P. CCXCI.

De lapidibus proprie dictis.

Lapidēs proprie dicuntur Saxa illa minora, quæ Lex impuriore terrestri materia conflata non tam lævem habent superficiem, quam Silices, & Marmora, sed scabram, ac porosam: quæque Silicum duritiæ, ac rotunditate propter angulos, nisi vi aquæ fluentis in rotundiorem figuram paulatim redacti fuerint, carent. Hi plerunque fusci coloris in agris, & fluminum ripis reperiuntur, omne tamen coloris genus habere possunt, & Marmora imitari, ac etiam

Ophi-

Ophiten; tales Pragæ in flumine nigris punctis, & lucentibus antimonii instar reperiuntur, inserviunt lapides ad ædificia, quia calcem imbibunt, & ad planetarum pavimenta. Et qui molliores igni liquefcunt, ad fundenda metalla.

CAP. CCXCII.

De olentibus Saxis.

Saxa quædam bene, quædam male olent. Violam olent Lavenstainia, Aldenbergica, quæ vel rubei, vel cinerei coloris sunt. Mariæbergica in vena D. Fabiani, & Sebastiani inventa malleo percussa, interdum muscum olent. Thuringica, qui è cuniculo aquæductus in arcem Berchlinum ducti effossi sunt, serpillum olent. Hildeshemii sunt, qui cornu ustum, si percutiantur malleo, olent. Habui qui violas olebant, & albos, & cinereos, sed deprehendi è lapide illum odorem non prodire, sed è mucò quodam ex luteo viridi, qui tanquam pellis affixus erat. Pars enim lapidis obversa nullo mucò tecta, nihil profus odoris habebat. Suspiscabar Iridis odoriferæ radices his Saxis forte institisse: nisi hoc mucì genus à natura ita oleat. Hoc peculiare ista Saxa habuerunt, ut, dum mucus aqua tepida conspergeretur, odore Iridis Florentinæ potius, quam violarum totum hypocauftum repletetur. Sed Germani Iridis radicem *Violyvurtzel* vocant, forte inde odori huic violaceum nomen tributum est. Ablato mucò non olet amplius Saxum. Num in cæteris olentibus idem contingat hactenus expertus non sum.

C A P. CCXCIII.

De Saxo Calcario.

Saxum unde calx fit, Calcarium dicitur, passim Sobvium, ac interdum Marmoris simile, quale est Pragense, nigrum, venis Alabastrinis, albisque refertum. Nam & plane album, & fuscum reperitur. a Plinio referente Cato Censorius calcem è vario lapide improbat. Ex albo melior, quam ex puro, & structuræ utilior, quæ ex fistuloso tectoriis, ad utrumque damnatur ex Silice, candidissima ex fistuloso qualis è Saxo Tiburtino, ex quo Romæ ædes Divi Petri in Vaticano constructæ sunt.

*Cur calx
incalescat
aqua.*

Trevertinum Saxum ad dealbandos parietes commodissimum est. Calcarium Saxum ut calcem præbeat, uri debet,ustum ignem potentia in se continet, qui aquæ affusione in actum prorumpit, eamque calidissimam, ac ferventem efficit. Calor ille in sale calcis calidissimo, & siccissimo consistit, cui cum aqua frigidissima, & humidissima miscetur, ob subitum contrariorum motum in actum caliditas calcis deducitur, eadem prorsus ratione, qua oleum sulphuris verum, si aquæ misceatur frigidæ, tum calidum in vitro redditur, ut id manu vix teneri possit. Potentia huiusmodi oleum siccissimum, & calidissimum est, ut cauterii instar cuti admotum urat.

Putant alii propter obstructionem in calce viva caliditatem fieri, sed errant, oleo enim calx melius obstrui potest, nulla tamen ab eo in calce caliditas excitatur. Causa itaque potius motus subitus contrariorum, & eorum quorum intima misceri possunt.

*Vires cal-
cis.*

Calcarii Saxi calx in medicina usui est. b Plinio enim

enim teste, urit, discutit, extrahit, incipientesque
 serpere ulcerum impetus coërcet. Aceto & rosa-
 ceo temperata perducit ad cicatricem, luxatis quo-
 que cum adipe suillo aut liquida resina ex melle me-
 detur, eadem compositione & strumis. *c* Maltha è
 calce fit recenti, Gleba vino restinguitur, mox tun-
 ditur cum adipe suillo, & ficu, duplici linimento,
 quæ res omnium tenacissima, & duritiem lapidis
 antecedens. Quod malthatur oleo perfricatur an-
 te. Hactenus Plinius. De calce Gal. 9. Simp. se-
 quentia scribit: calx viva quidem, quæ *αὐχέσθ*
 Græce dicitur, vehementer urit, adeo ut crustas ef-
 ficiat: extincta vero protinus etiam crustam moli-
 tur & ipsa: at post diem unum, aut alterum minus
 urit, minusque inducere crustam potest. At vero
 temporis progressu prorsum nec crustam quidem
 gignere queat, tametsi etiamnum calfaciat, car-
 nemque liquet. Porro si lavetur in aqua, suam mor-
 dacitatem exuit, efficitque nuncupatam Græce *κο-
 νίαν* Latine lixivium. At ipsa absque morso rescic-
 cat, ac si bis, terque aut amplius abluta fuerit, pla-
 ne mordacitatis expers constituitur, ac strenue abs-
 que mordacitate exiccat. Hæc Galenus de calce.
 Hodie quia lota valenter exiccat, cum oleo, & ce-
 ra mixta ad cicatrices obducendas utilis est. Si cum
 aceto extinguitur ter lavetur, ac cum oleo rosaceo
 ad linimenti formam redacta fuerit combusta abs-
 que cicatricis vestigio sanat, nec bullas elevari per-
 mittit. Si non extincta cuti applicetur urit, ac
 cum sapone mixta cauterium potentiale, ut vo-
 cant, constituit. Quod urit in calce nitrum est, id
 ablutione tollitur. E calce viva paratur aqua mi-
 rificæ virtutis ad ambustionem, fistulas, cancrum,
 maculas, & rubedinem oculorum, ac ad vestium
 biffinorum maculas auferendas, hoc modo. Recipe
 calcis

*Ad ulcera.
Maltha.*

*Ad ambu-
sta.*

*Potentiale
cauteriū.*

*Aqua ad
fistulas,
cancrum,
oculos,
maculas
vestium.*

524 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
calcis vivæ uncias tres aq. pluvix lib. unam cum se-
misse misceantur, & stent triduo in vase. Postea
agita, agitata quiescat per 24. horas in vase obtura-
to. Deinde coletur per linteum materia, & adde
salis ammoniaci albissimi drag. decem bene triti,
miscé optime, postea distilletur aqua per filtrum,
oculis instilla quotidie tres guttas, pro vestibis ute-
re ea calida, & ad reliqua. Aliqui aquam relin-
quunt in vase æneo, ut cælestem colorem acquirat,
neque tam facile dignosci possit. Circumforanei ad
oculorum fluxus, & vitia, pro Saphyri aqua eam ven-
ditant.

a Libro 36. Naturalis historie cap. 23. littera a.

b. Libro 36. cap. 24. littera a.

c. *Maltha vetus dictio, mollem significat, Lucullius 28.
Satyr.*

Infanum vocant, quem fæminam, & Maltham
dici volunt.

C A P. CCXCIV.

De Saxis molaribus.

Molares lapides à Saxis rumpuntur, ac plerun-
que parvis Silicibus constant, cum quibus are-
na subtilior videtur iuncta. Passim in variis regio-
nibus inveniuntur, ac ab usu nomen, quod iis fru-
menta moliantur, obtinent.

C A P. CCXCV.

De Cotibus.

COtes ab usu dicuntur. Nam ex lapidibus à no-
bis ante descriptis, vel è Saxis ad ferra acuenda
lapides, gemmas, aut Marmora sculpenda, atque
liman-

limanda oblonga, aut rotunda forma aptantur. Olim à loco ubi reperiabantur nomina obtinebant. Multa, inquit à Plinius, earum sunt genera. Creticæ diu maximam laudem habuere, secundam Læconicæ, ex Taygeto monte, uti æque oleo indigentes. Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ de quibus diximus. Ex aqua, & oleo Ciliciæ pollent, ex aqua Arfinoeticæ. Repertæ sunt & in Italia aquæ trahentes aciem acerrimo affectu. Nec non & trans Alpes, quas Passernices vocant. Quarta ratio est saliva hominis proficientium in constri- narum officinis, inutili fragili mollitia, flamminitanæ ex Hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Ex his Plinii verbis cotes alias oleo, alias utroque humore, alias vero saliva ad terendum indignisse constat. Nunc in Germania & Oleares, & Aquariæ reperiuntur. Zeblitiana cos aquaria est, eaque pocula, quæ ex Ophite fiunt lævigantur. Reperiuntur duræ, & molles, albæ, & nigræ passim in Germania. Oleariæ etiam subviridis coloris inveniuntur. Deinde & aliæ è ligno querno in lapidem mutato, ac nonnullæ è fago in lapidem mutato. Nam in Germania sæpe ligna in lapides versa deprehenduntur. In valle Ioachimica ante aliquot annos fagus cum trunco, ramis, foliis, altitudine 170. ulnarum in Saxo cinereo durissimo sub terra reperta fuit. In Italia etiam varia genera Cotium tum Aquaticarum, tum Oleariarum habentur. Oleariæ nigræ, & perpolitæ sunt, barbitonsoribus utiles ad cultri aciem lævigandam. Aquaticæ ex lapide constant arenoso, molli, & æquali, colore cinereo, qui in orbem rediguntur, ut motu circulari acti, atque aquam cadentem excipientes, adhibitum ferrum terere possint. Oleares plerunque oblongam figuram, & planam habent, ut placidiori motu lævige-
tur

526 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
tur potius, quam teratur ferri acies. Cotes illæ quæ
ad aurum, & argentum explorandum fiunt, è Mar-
morum genere sunt, ac probatoriæ vocantur: de iis
actum in capite de Lydio lapide.

a *Libro 36. Naturalis historiæ cap. 22. littera f.*

C A P. CCXCVI.

Vfus Cotium in medicina.

DIoscorides Naxiæ ramentum ferro attri-
tum Alopecias pilis explere, mammas pro-
hibere ne intumescant, lienem extenuare cum ace-
to potum, & comitialibus prodesse scribit. Verum
hanc facultatem Cotes nancisci à ferro existimo, id
enim lienem potum absumit.

a *Libro 7. de re medica cap. 125.*

C A P. CCXCVII.

De Hæphestite.

Hæphestiten in Coryco natum, dicit a Plinius
speculi habere naturam in reddendis imagini-
bus, quanquam rutilum, nomen ex eo invenisse
quod in Solem positus aridam materiam accendat,
non aliter ac speculum concavum sulphurata stra-
mina, & stramenta. Id genus lapides in rubro nigri
coloris reperiuntur Hildeshemii in fossa mœnio-
rum quæ spectat septentriones. In modum vero
patinæ excavati sunt, & aurea armatura rutilant,
quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios ob-
versi aridam materiam accendunt.

a *Libro 37. Naturalis historiæ cap. x. littera m m.*

C A P.

CAP. CCXCVIII.

De lapide Fungifero.

Lapis Fungifer, teste Gesnero, apud Romanos magno in pretio est, invenitur in regno Neapolitano, crusta est crassa, ea terræ dodrante operta, aspersaque tepida irroratione, quarto post die fungos edit. De hoc Gesnerus in lupi Cervarii historia.

CAP. CCXCIX.

De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt, aut è rebus ipsis in lapides mutatis habent.

A Forma mathematica nomina habent, Quadratum Saxum quod in quadratam figuram ad ædificia extruenda facile redigi possit: Pentagonus; quod quinque, Hexagonus quod sex, & Pangonius quod multos angulos habeat.

Pentagonus.

Hexagonus.

Pangonius.

A similitudine figuræ nomen habent. Enhorchis testium figuram referens. Panis dæmonum, qui prope Rotwilam Sueviæ, invenitur, ac panem refert.

Panis dæmonum.

Pentexoches, seu Mespilæus, mespilæ figuram habens. Crystallus glaciæ formam, Astroites stellarum, Ophites serpentum, Meconites seminum papaveris, Cenchræites sem. milii, Narcissites narcissi floris, Trochites rotæ, Belemnites sagittæ, Ceranites testæ, & Calamites calami figuram exhibet, & inde nomen ut & cæteri, habet. Præterea ab adipis forma Steatites: ab oculorum figura Triophthalmus quasi tribus oculis signatus, A lupi oculo Lycophthalmus, à Caprino oculo Ægophthalmus, &

Pentexoches.

Meconites.

Narcissites.

Calamites.

Steatites.

ab

ab oculo humano Beli Oculus, & Leucophthalmus, A gruis oculo Geranites, ab accipitris oculo Hieracites, nomen obtinuerunt.

Geranites.

Hieracites.

Myrmecites.

Cantharias.

Polytrix.

Sycites.

Bostrychites.

Hienia.

Myrmecias.

Sarcites.

Dryites.

Cissites.

Pyrene.

Chalaxias.

Polyzonos.

Anthracitis.

Botrytis.

Lepidotes.

Phenicites.

Phycites.

Spongites.

Muytes.

Conchites.

Tillinites.

Ctenites.

Strombites.

Echinites.

Scolopendrites.

Myrmecites à formicæ innata forma, Cantharias à scarabei, Polytrix à capillorum similitudine, Sycites à fici, Batrachias à ranarum, Bostrychites à crinium muliebrium forma, Bucardia in Babylonia nascens à bubuli cordis figura, Glossopetra à lingua, Hammonis Cornu, à Cornu arietini, Hienia ab oculorum Gyenæ, Myrmecias à verrucæ, Sarcites à carnis, Telicardios à cordis similitudine nuncupantur. Dryites à truncis arborum, quæ ligni modo ardet, Cissites ab hædere folio, Cyamea à fabæ similitudine, Pyrene ab oliuæ nucleo cui piscium spinæ interdum inhærent. Chalaxias à grandinum colore, & figura, Polyzonos à zonarum candicantium in nigro corpore multitudine, Anthracitis à scintillarum ignearum copia. Botrytis ab incipientis uuæ similitudine. Lepidotes à piscium squammis, Ostracias à testæ, Phenicitis à balani, Phycites ab algæ forma, Spongites à spongiæ, Tecolithos ab oleæ nuclei nomen obtinuerunt.

Ab animalibus ipsis nomina dantur lapidibus à gallo Alectorius, quia in ipsius ventriculo reperitur, Chelonitis à testudine, Draconites à dracone, Chelidonia ab hyrundinibus nomen habet, Muytes à mure, Conchites à concha; Tillinites à tillinis, Ostreites ab ostrea, Ctenites à petine, Strombites à cochleis aquaticis nuncupantur, Echinites ab Echino marino, Scolopendrites à vermescolopendra, Lyncurius à lynce, ita dicitur.

A figura confectas vocant Itali lapillos albos crispas qui semina incrustata saccharo referunt, tales

iuxta

juxta balneum Bulicame, vel oche in agro Viterbiensi reperiuntur. Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur inde nomen consequutus.

Syringites.

Corallina à coralli forma.

Corallina.

Pifolithus à pifio propter similitudinem in thermis Carolinis Bohemiæ invenitur.

Pifolithus.

Cicerum ager in Iudæa est in monte quodam ex quo Ierusalem, & Bethleem spectari potest, hi colore, forma, & magnitudine cicer Arietinum ita exacte referunt ut quis vix à vero discernere possit.

Rhodites.

Melitites.

Dendrites.

A forma dantur etiam nomina sequentibus lapidibus, Rhodites à Rosæ, Melitites à mali, Dendrites

Stelechites.

ab arboris, Stelechites à stipitis, vel trunci, Elatites

Elatites.

Clethrites.

ab abietis, Clethrites ab alni Amigdaloides ab amig-

Amigdaloides.

dali ossè, Daphnia à lauri, Cydonites à mali cotonei, Dryites à quercus, Onyx ab unguis, Dactilus

Daphnia.

Cardisce.

ideus à pollicis, Hystera petra ab uteri, Enosteos ab

Chrysolampis.

Chryso-

offium, Cardisce à cordis figura.

Chryso-

lamps,

Chryso-

Ut à forma, similitudine, & figura, ita etiam à colore nomina dantur. Ab auri colore Chrysitis,

Syderites.

Molybdos.

Hoplites.

Chrysolampis, Chrysolithus, Chrysophis, Chryse-

Hepatitis.

Carcinas.

Echites.

lectron, Chrysoprasus, Chrysoberillus, Ammochrysus, Leucochrysis dicuntur. Ab argenti colore

Scarites.

Triglites.

Taos,

Argyrites, Argyrodamas. A ferri Syderitis, à plumbi colore Molybdos, ab æris Chalciris, ab armaturæ

Leontios.

Pardalios.

Crocian.

Polia.

Sparto-

colore Hoplites.

Capnites.

Cerites.

Ab Hepatis colore Hepatitis, A cancri marini colore Carcinas. A viperæ colore Echites. A Scari

colore Scarites à nulli piscis colore Triglites. A pavonis colore Taos. A leonis pellis & Pantheræ colore Leontios & Pardalios. A flavo, & melleo colore Melychlorum, à croci colore crocian. A canitiei colore Polia, vel Spartoplios. A fumi colore Capnites. A ceræ Cerites.

A lactis Galactites, vel Galaxias, à sanguinis Hæmatites, Amyrthi Myrthites, & carnis Sarcites. A cineris colore Tephritis nomen habet.

Coracias.

Cepites.

Cepoides.

Catoprites.

Perdicites.

Lychnites etiam à lucernarum accenfarum colore, vel similitudine, Coracias à corvi colore, Cepites, vel Cepoides ab hortis ob colorum varietatem, & Catoprites à speculo, quia imagines reddit, Myrthites à myrrhæ colore, Sarda à carnis colore, aut potius Sarcites, Perdicites à perdicum colore nomina obtinuerunt.

A contentis nomen habet Enhydro quod aquam in se contineat.

Ab effectu lapis Nephriticus quia nephritidem curat, & Asbestos, quia igne non consumitur, deinde Heliotropion quod Solis radios girat, nomina habent.

Myrsinites.

Calcophanos.

Ab odore Myrsinites, & Aromatites myrrham olens vocatur, à fonitu Calcophonos lapis ille dicitur niger, in quo aris tinnitus percipitur.

A patria, & loco ubi inveniuntur multæ gemmæ, multique lapides nomen habent.

Hoc notandum veteres, eisdem generis, vel speciei gemmis, vel lapidibus propter formam, vel colorem, vel effectum, aut ob aliam causam ut ex prædictis apparet, alia nomina dedisse. Deinde etiam quia nihil fere est in rerum natura (nisi lapide durius sit) quod succo lapidescente accedente, non possit in lapidem converti, non mirum est (arboribus, floribus, ramis, foliis, fruticibus, herbis, fructibus, seminibus, animalibus eorumque partibus, & artificialibus rebus variis in lapidem versis) tot genera lapidum inveniri, & ab iis nomina habere.

De locis ubi varia res in lapides mutantur.

AQuæ quæ vegetabilia, aut artificialia in lapides
vertunt in variis locis reperiuntur.

Strabo lib. 3. scribit contra Laodiceam Hierapolis ubi calidæ aquæ scaturiunt, & ubi Plutonicum est aquam in tophum ita indurescere, ut qui aquæ ductus deducunt integra septa ex eo aquis conficiant.

F. Leander Albertus Bononiensis in descriptione Italiæ narrat, ad Senam torrentem è Saxo fontem prorumpere cuius aqua 15. dierum spatio quicquid immerferis in lapidem convertit, vel lapideo cortice tegit. Deinde idem paulo post Taliamentum maius, de quo nunc agimus, ex monte Mauro nascitur, supra vicum Phornium ubi fons mirabilis, in quo lignum deiectum lapideo cortice obducitur, & virgulta, & folia immersa lapidescunt. In agro Pisano, & antris quibusdam montis sancti Iuliani prælongæ concreta aqua striæ, ut in Lucensi iuxta convallem dictum pagum prægrandes columnæ ex aquis paulatim concrefcunt.

Prope Avernorum Hergobiam fons limpidissimus est, qui succi lapidescentis tantam copiam evehit, ut accolæ pontem ex eo substructum, & aquæ cursum impredientem, lignis quotannis diruere cogantur. Non procul Vienna Allobrogum in viço Hiuret fons limpidissimus, & potu salubris, & suavis, suo succo lapides gignit, durescentibus silicea soliditate, quæcunque in eius alvum proiciuntur.

Anienis fluvius quacunque pertingit lapideam facit terram, & ligna, & cortices, & tamen Tybure

532 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
toto fere anno turbida bibitur, nec aliquem calculi
vitio afficit.

In Cappadocia, authore Cœlio, inter Mazac-
cam, & Tuanam lacus est in quem Harundinis pars
immissa altero die spectatur in lapidem versa.

In Elbogano tractu iuxta oppidum Falkenaw in-
tegræ abietes in lapides vertuntur. Et Domitius
Brufonius in Silare anne, qui radices montis eius,
qui est in agro urbis Ursentinorum olim, nunc Con-
tursii, lambit, folia & arborum ramos in lapides
transire, non fide aliorum, sed propria, ut qui inco-
la sit regionis, narrat. Cortices autem lapidum an-
nos numero ostenderé.

In Zepusio Ungariæ aquæ multæ sunt lapide-
scentes. Est enim fons eximius ad pagum cui apud
Zepusienses Germanos à rivi murmure nomen est,
qui instar Piscinæ stagnat, & plurimam aquam red-
dit, in quam item ligna iniecta lapide seu cortice
obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis.
Nam qui angustius scatent, statim atque paululum
profluxerint lapidescunt, & ita in tumulos exur-
gunt, cuiusmodi videtur unus ad pagum D. Andreæ
nomine, alter cæteris insignior prope arcem Ze-
pusiensem ad ædem D. Martini, quæ sacrarum æ-
dium præcipua est in Zepusio. Ex hoc fonte scatu-
riens aqua, quacunque vadit, lapis fit, sed eius ge-
neris lapides subterranei pluviis expositi tandem
iterum dissoluuntur, & cementi vices explent. Qui
sub dio lapidescunt, tophi sunt levitate, & raritate
punicibus similes. Ex his construunt ædes incolæ,
ac se ex aqua domus ædificatas habere ænigmatice
iactitant. Ad arcem Fileg in comitatu Neogra-
diensi specus est, in quo superne destillans aqua,
continuo durefcit. Ibi vero videas ceu hominum
statuas, consistere Saxa ex hac destillatione con-
creta.

creta. Alba hæc sunt colore, ac trita pictoribus usui sunt.

Prope oppiduli Veronei in Gallia mænia fons perennis scaturiginis, aspectu iucundissimus, lymphæ lymphidissima, colore, & odore insipida. Sed sapore non ita commendabili, incolis tamen non ingrata extat. Erumpit aqua ex altissimis subterraneis cuniculis, labroque, vel potius craterè excipitur ita affabre in orbem circumducto ut nescias illamne peripheriam natura dederit, an vero ars Euclidis exquisitissimum istum circulum elaboraverit: sic autem ad labri margines exundat aqua, ut statim & brevissimo aquæductu decurrat in rota, quæ molam frumentariam circumagit, indeque cum glareâ, quam currente alveo secum abradit, guttatim in substratum lutum, & proximam ulneam decidit, quæ omnia sua frigiditate ita subigit, fermentat, & cogit, ut tandem in lapides induret, leves quidem illos, & foraminulentos, quorumque unam aliquando partem videas iam petrefactam, alteram vero adhuc agnoscas musco herbaceo virentem & cœnosam quæ tantum lapidescere incipiat. Conguntur vero illi lapides tanto aggere, ut nisi ex intervallis molitor eos ferreo malleolo conterat, & subtrahat impedimento sint ipsi moletrinae, quo minus libere circumvolvatur.

Narrat Thomas Moresinus in Moravia Scotiae aquam esse, in qua neque materia aliqua crassa, neque viscositas apparet, aut deprehenditur ulla, quæ tamen in saxum concreseat, quod iterum igne queruo dissolvi possit in liquorem, similemque aquam se vidisse ait in Gallia Occitanica, apud Sevenos, & alibi.

In Baldensibus fistulis, & tubis æquæductuum, ut Bechlingi ex eo fonte qui in arcem derivatus est,

Tophi solidiores instar botri in superficie, coloris spadicei durissimi fiunt. Ex scaturigine thermarum Carolinarum (in quibus folia quercus, & alni impressa, in calidarum canalibus striarum figura pendent) ligna, stramina & quævis res iniectæ lapidescunt: fabæ item, & pisæ ibidem lapidea nascuntur. Prope Bessfordiam in Alsatia finibus, item in ditio-
ne Iestemiana, non longe à Scaffhusia agri legumini-
nosi, & quasi fabis, orobis, & pisis lapidosis instrati, & confiti reperiuntur, an sponte ita nata sint legumina, an in lapidem versa, incertum est.

In piscina prope Schellebergam arcem in Misnia rami folia, cortices, ligna, manicæ, chyrothecæ in saxa mutantur.

Prope Torgam in Albi trabes molares mutatae in saxa reperiuntur.

Tribus miliaribus à Francofurto ad Oderam fons est, qui folia, & arborum ramos in lapides transformat.

In Britannia magna spelunca est, ad Devernam sita, in quam quicquid aquarum influit in lapidem coagulatur.

Iuxta Carthusiam Francofurti ad Oderam aqua præterlabitur, quæ ligna, cochleas, & nucum putamina in lapides mutat, etiamsi in ea vivæ Ranæ degant sine noxa.

In lacu Hyberniæ omne quod iniicitur, vel in ferrum convertitur, vel si fundum petit in lapidem transit.

Similiter in Ungaria in comitatu Barsiæ invenitur ingens fluvius, qui quamprimum ex scaturigine erumpit, in substantiam saxeam non aliter, quam tempore hyemis, aqua frigore congelascit.

Aqua Berilli, & Adamantis omne vegetabile in lapidem transmutat si Paracelso credendum est.

Est fons apud Ginetri castrum, sexto à Vienna lapide semotus, qui à culina ad moletrinam currit, per ligneos canales, in quibus si quid imprimas, vel sculpes, altero die lapidem inuenias cum impressa concretum effigie.

Aquæ Tophaceæ visuntur non procul à Lessingen Bollam versus, ubi balneum innotuit paucis aliquot hinc ab annis, apud Wutt dictum flumen. Ubi aqua ex tubo effluens subiectum monoxycon, totum incrustavit poroso lapide. Ita circum Badenæ Helveticas, Tigurum, Egglifon, Engen, aliaque vicina loca visuntur aquæ, quæ omnia vel in lapides convertunt, vel saltem foris porosa substantia incrustant, obducuntque. Andernaci etiam ista observantur.

In Thermis Carolinis Bohemiæ quævis aquis quibusdam impositis una nocte crusta lapidea obducuntur.

In Veronensi agro lapideæ tabellæ inveniuntur, quales Islebianæ sunt (de quibus in capite de Saxo Sciffili egi) quæ pisces in se habeant, quasi insculptos, mutati enim sunt in lapides.

In quibusdam Ponti locis, Theophrasto authore, pisces etiam fossiles reperiuntur.

In agro Lunenburgensi ossa belluarum in lapides versa inveniuntur, & prope Heidelbergam circa Hildeshemium Cornua, vel Cornu Ammonis.

Ut in variis terræ locis varia lapidum genera reperiuntur, & crescunt, ita etiam in variis animalibus, variisque animalium partibus. Nam in conchis Margaritæ, in Bufone Bufonius lapis, in cervi capra Bezoar, in gallo gallinaceo Alectorius, in hyrundine Chelidonium, ac in aliis alii nascuntur, & reperiuntur qui omnes ab animalibus nomen obtinent. Solus homo qui in quavis corporis parte

536 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
lapides gignit illis nullum peculiare nomen dedit.

In capite, pulmonibus, stomacho, hepate, vesicula fellis, renibus, vesica, articulis, & intestinis hominis sæpissime deprehensos fuisse maximos calculos medicis omnibus luce meridiana clarius est. Habui hic Pragæ nobilem quendam in cura qui cum diu colica laborasset, eaque in paralyfin desisset, calculum per intestina ovi gallinacci magnitudine subruffum, nec adeo durum per alvum eiecit. In hepate fabæ maioris magnitudine, & qui colore lapidem Bezoar referebat, habuit aurifaber quidam senex Pragensis; Eundem adhuc servat senis filia Sonteri aurifabri uxor.

Narrat Ægineta lib. 3. cap. 31. quendam qui diu sanguinem eiecerat quatuor calculos asperos tribulorum modo ad magnitudinem siliquarum tussi eie-
cisse.

Benivenius Henricum quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset, tandem calculum avellanæ magnitudine egressisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset tandem calculum avellanæ magnitudine egressisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam novisse qui sæpe duos hordei, & pisi magnitudine calculos tussi expelleret affirmat. Gesnerus recenset in Bodehorni Iurisconsulti fellis vesicula 22. calculos fuisse inventos, & Fallopius similiter in vesicula fellis se a 123. calculos reperisse narrat.

In vesica, & renibus calculos reperiri tam vulgare est ut superfluum sit ideo exempla in medium adducere.

a Simili modo, hic Leida, Cl. V. Henricum Florentium
Medicinæ Doctorem apud Lugd-Bat. peritissimum,
mulie-

muliebri corpore (cuius nomen erat Catharina
Hamburgensis, Amstelredami patibulo affixa) pu-
blice in loco Anatomico dissecto Anno M. DC. XVIII.
è vesicula fellis 124. calculos, quadratos omnes eius-
dem ferme magnitudinis, & crassitie, cinerei colo-
ris, extraxisse vidimus.

C A P. CCCI

*De modo quomodo, & cur variæ res in lapi-
dem mutantur.*

QUO pacto variæ res in lapides mutantur à mul-
tis traditum est. Fallopius in libro de metallis,
& fossilibus succum lapidescentem, id est, humo-
rem quendam optime elaboratum, & coctum, ac
genitum ex materia lapidosa cum aqua commix-
tum, causam præcipuam docet, eundemque succum
si cum aqua tantum confusus sit, & non commix-
tus, non transmutare res, sed saxeo cortice obduce-
re. Idemque fieri si ramenta lapidum, ac exiguæ
illius portiones aquæ commisceantur. Efficientem
causam mixtionis calorem ponit non frigiditatem:
ac herbas quasdam ut Corallium, aut corallinam
nutriri succo lapideo, & allicere quem aliæ vicinæ
respuunt; non tamen prius lapidescere, quam hu-
midum aqueum, quod succus lapidescens pro vehi-
culo habuit, semotum fuerit. Succum præterea la-
pidescentem Fallopius statuit triplicem, unum non
purum, alterum purum, clarum, limpidum, & gem-
meum, qui exhalationem siccam pro materia in suo
humore habet, & cum corpus aliquod imbibit in
nobiliorem lapidem, aut gemmam transformat.
Hoc modo ligna in Jaspides vel Achates transmuta-
ri existimat. Tertium eum, qui alimenti causâ à
plantis appetitur, ut à Corallio, & in nonnullis par-

538 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
tibus marinis tantum reperitur. Impurum succum
in quavis terra reperiri tradit, ac propterea litho-
spermum lapidea semina quæ nec urantur, nec
emolefcant, nec eliquentur in quavis terra produ-
cere.

Mauritius Cordæus Corallium non solum ab
ambiente frigore indurari putat, sed quod abscon-
ditam habeat in se suæ duritiei energiam, quæ à cir-
cunstante aëre affecta illam produxit.

Mathiolus materiam quæ quævis in lapi-
dem transmutat dicit esse lutum, in quo mul-
to plus sit tenacis terræ, quam aquæ, præterea ra-
menta saxorum quæ aquarum decursus abradit.
Deinde succum lapidescentem, qui cum in cavi-
tates corporis irreperit quiescens frigore concre-
scit.

Paracelsus coagulationem per spiritum salis, qui
omnia salis corpora coagulat fieri existimat, ac
aquam qui hunc spiritum cum subtilissimis lapi-
dum partibus fert corporum vacuas partes, per-
meare, opplere, ac penetrare sicuti tinctura pan-
num in quo permanet, & tandem similiter in iis
manere, ac lapidescere. Alibi mucum in torren-
tibus adhærere lapidibus, qui tandem lapide-
scat, vel exieatus in vitro in lapidem commu-
tetur, docet. Alii alio modo, aliisque efficien-
tibus causis transmutationem fieri autumant. Ego
ut quid in lapidem transmutetur & patientis, id
est, rei transmutandæ, & agentis, id est, efficien-
tis causæ cum sua materia, qua tanquam proxi-
mo instrumento utitur, dispositionem aptam re-
quiri, & præ manibus esse debere autumo. Rei
enim transmutandæ, seu patientis dispositio ta-
lis esse debet, ut corpus habeat porosum, vel pe-
netrabile, ut hoc modo omnes, & minutissi-
ma,

mæ, intimæque illius partes proprio, vel agentis humido humectari possint. Deinde ut humiditas propria, vel adventitia ab eo facile secedere possit. Agens, sive calor intensus, sive remissus sit etiam humidum actu, vel potentia patienti, vel sibi adiunctum habere debet, idque aquosum, vaporosum, oleosum, vel combustibile. Deinde agentis materia aqua, vel spiritus vel aliud quiddam acutum ad intima penetranda, & partes patientis alterandas, & dissecandas esse debet. Præterea agentis materia partes terrestres ita subtiles, & in minima resolutas contineat oportet, ut in aquam iniectæ, aut exhalationibus commixtæ diaphanitatem non impendant, aut conspici non possit, id est, per tota humido commixtæ sint: quemadmodum vinum cum aqua miscetur commixtum est, aut tartarus vini in purissimo vino resolutus consistit. His omnibus adiungi vis quædam assimilatrix materiæ agenti infidens, quam aliqui virtutem lapidificandi vocant, debet. Huius essentia, ut formarum omnium effectrices causæ, & essentiæ ignotæ sunt, ita hominis ingenium, & investigandi industriam illudit, & superat. Dixi agentem humidum debere habere aquosum, ut nempe vehiculi loco sit terrestri materiæ quam in se continet, & rem transmutandam (si pinguis, & oleosa non sit) subire possit. Dixi vaporosum, ut si sub materia transmutanda positum sit, in illam deferri, & sublimari possit. Dixi oleosum, ut si res transmutanda pinguis, & oleosa sit illam penetrare, illique commisceri possit. Dixi combustibile propter exhalationes, aut spiritus sulphureos mineralium, qui ignis naturam referunt, & materia lapidifica gravidæ non solum lapides in meteoris generare, sed longe facilius corpus porosum subeuntes in lapidem (humido proprio, vel patientis expirato)

com-

540 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
commutare possunt. Deinde dixi agentis mate-
riam, vel spiritum debere esse acutum, quia sine
acumine non fit penetratio, & vera commixtio, sed
tantum confusio. Hanc ad rem idonea sunt salium
mineralium corpora, eorumque spiritus quorum
proprium est corpora solvere, & spiritus coagulare,
testante Chymicorum experientia. Vidi enim mul-
toties salis spiritu, spiritum Corallorum, Margari-
tarum, Oculorum Cancri, & aliorum mineralium
etiamsi vini essentia solutus esset, paucis guttulis
iterum coagulari, & in corpus redigi. Et licet hu-
iusmodi salia, vel eorum spiritus non cuius statim
appareant, tamen sciendum nullam fere esse ter-
ram, quæ huiusmodi sal non ferat, nisi prorsus ste-
rilis sit. Nam quæcunque herbarum, & fruticum
ferax est, plurimum salis continet, quod in herba-
rum, & fruticum alimentum cedit, à quibus ite-
rum arte chymica separari non difficulter potest.

C A P. CCCII.

Quomodo in corpore humano lapides generentur.

Medici fere omnes materialem calculi causam
statuunt lentam, & viscidam materiam quæ à
calore renum, (ut lutum in fornace ab igne) coqui-
tur, & induratur, sed decipiuntur. Nam veras, &
proximas calculi causas omittunt, remotioribus
tantum intenti. Si enim roges unde lentor ille ma-
teriæ manet, quibus partibus constet, & an quis
lentor, & quare in lapidem mutetur? apte respon-
dere non possunt. Si iterum cur cum lenta materia
in intestinis, & naribus copiosa sit ibidem calculus
non generetur, nihil aptius respondent. Nam nec
calorè in naribus deesse, nec in intestinis (ubi non
minor quam in renibus est) obiicere possunt. Si iu-
venes,

venes, adoleſcentes, & pueros huiuſmodi abundare, & ſcatere viſcida materia, & cruda, ac renes ſenibus calculoſis calidiores habere quis illis obiiciat: reſpondent ſenum calorem eſſe præternaturalem, iuuenum naturalem. Sed frivola eſt hæc reſponſio, quod iuvenes multiquæ alii ſæpe renum calida in-temperie laborent, non tamen propterea calculum generent. Deinde quod lotia excepta, & in frigido loco ſervata lapideſcant citius, quam quæ in calido ſervantur. Si enim calor calculi generationem efficeret in veſica, calculus non minus quàm in matula concreſceret: præſertim illis quibus ſtatim emiſta concreſcit. Si nempe illam tanto tempore in veſica poſt eiiciendi appetitum retinerent, quanto ut matula concreſcat, opus eſt. Deinde etiam quævis materia viſcida ab illo in lapidem concreſceret. Verum cum utrumque experientia falſum oſtendat, nequaquam calor intenſior indurationis materiæ calculoſæ cauſa erit; ſed potius ipſa materiæ apta diſpoſitio, non diſſimilis ab ea, quam requiri dixi, ut lapidis fiat generatio in terra. Materia itaque ex qua calculus in homine generatur humor eſt ſuperfluus ſeparatus ab alimento. Conſtat is ex aqua ſimplici elementalī, & terreſtri materia. Terreſtris materia pro alimenti natura varia eſt. Nam vel eſt craſſa, & difficulter liquabilis vel eſt tenuis, & facile liquabilis. Craſſa luti, vel boli inſtar ex terreſtribus alimenti portionibus à natura in minimas particulas reſoluta eſt. Liquabilis eſt quæ ſalis communis inſtar, diaphana, clariffima, & limpidiffima, in aqua diſſolui poteſt. Hæc ut ſalium multæ differentiæ ſunt, ita multiplex eſt. Nam vel aluminis ſalis communis, nitri, vitrioli, armeniacy, tartari, vel aliorum naturam refert. Humor itaque hic ex terra, aqua, & ſale conſtans dum à natura per ordinaria emunctoria

542 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
ria non expellitur, sed in visceribus hæret varia ob-
structionum genera, variosque morbos generat, &
si humidum aqueum ab ipso, vel totum vel ex parte
decedat, in lapidem coagulatur, & fatiscit. Lutum
enim bolus aut terra illa in minimas partes soluta la-
pidescit propter remanens sal, quod illi adiungitur,
& insita proprietate nisi nimia aquei humoris co-
pia diluatur, aut ei nimius humor adsit, in ipsa aqua
indurescit, & congelascit ut vitri confectio osten-
dit. Non enim necesse est omni humore destitui ut
lapis generetur, sufficit enim præcipuam partem
decedere. Terrestris hæc materia, & sal hoc non
generatur in homine, sed ex alimentis manat, quæ
sine his neque sustentari, neque conservari pote-
rant. Ut illa his indigebant, ita & homo cuius soli-
dæ partes, ut ossa, caro, dentes, & cæteræ, terra, sed
multas alterationes passa opus habent; Ad huius,
& illorum connexionem promovendam, & corrup-
tionem impediendam non levis momenti est sal,
naturæ quasi balsamum: quod prius ipsi alimento,
& postea humori qui ex alimento provenit, insidet,
& sanguini commiscetur, ac postea si superfluum sit,
recte valente excretrice facultate à natura secerni-
tur, & per urinam, & sudores expellitur, ut & ter-
reus, feculentusque sanguinis humor, qui in urina
hypostasim facit, & calculo materiam præbet: qui
facile in renibus (si illorum calor imbecillus sit) ut
in senibus, aut morbo afflictis contingit, concre-
scit. Calor enim renum magnus, non solum non
iuvat calculi coagulationem, sed potius impedit: ut
iuventus quæ raro calculis propter caloris abun-
dantiam obnoxia est, & excreta urina, approbat.
Nam si calida fervetur, ut ante notavi, non tam cito
calculos ponit quam si refrigerari sinatur, idque
omni salis generi proprium est. Dum enim in li-
quore

quore Crystalli formam accepit, eo iterum calefacto, solvitur. Id itaque ut extra corpus humanum faciunt salia, ita multo citius in corpore. Concurrere itaque debent ad calculi generationem in corpore humano concoctricis & expultricis facultatis imbecillitas, renum frigida intemperies, & copia terrestris materiæ, & salis in humido soluti. Hæc enim duo iuncta humidi beneficio tanquam medio partes partibus apponendo facile glutinantur, ac glutinata tartari nomen chymicis à vini lapillo simili fere modo generato, obtinent. Hic tartarus si multum terræ habeat lapidis vulgaris formam refert, ac pro quantitate salis adiuncti durior, vel mollior est. Quo enim plus salis habet eo magis compingitur, & induratur terrestris materia. Non tamen maxima salis quantitas minimam terrestrem in lapidem cogere potest. Quia proportio quædam certa utriusque requiritur. Terrestris portionis quantitas tanta esse debet ut impedire possit ne sal illi unitum solvi possit, salisque tanta ne terra fatiscat, ac pulveris instar diffluat. Hanc proportionem natura ipsa observat, & experientia chymicorum deprehendere potest. Viscida materia hic nulla glutinis instar ad glutinandum, ut vulgares medici somniant, requiritur. Si enim talis adesset me iudice calculi generationem impediret. Viscidum enim aquæ mixtum calculum efficere nemo ne in rebus quidem exteris unquam vidit, sed potius contrarium, cum mollius ab aqua, & citius si calida sit reddatur. Vulgare enim gluten aqua dissolvitur, non lapidescit. In renibus vero, vel vesica, aliisve corporis partibus cum nunquam desit humor calidus quo pacto viscida materia cuius proprium est ab humido calido dissolvi, lapidescere poterit? Glutinis vices in calculi generatione præstat sal, quod ut

544 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
dixi in proportionata quantitate humoris congelatur, & indurescit. Id si lutosæ terrestri materiæ optime commixtum beneficio aquei humoris fuerat, eo diminuto, ac ad requisitam quantitatem reducto sibi adiunctas terrestres portiones indurat, & in lapidem secum cogit: prorsus eodem modo quo si lutum aquæ communi optime commisceas, & frigori exponas aqua congelatur, ac luto consistentiæ firmæ causâ est, non quidem Crystalli, aut glaciæ, sed lapidis forma. Si parum aquæ luto adiunctum fuerit, neque plus quam ipsius humectationi sufficiebat lapidem plane refert. Ut in luto frigus, absque glutine, duritiem, consistentiam, & coherentiâ efficit, ita in lapidibus sal, quod in glaciæ, vel Crystalli speciem in humore apto congelatur, & induratur ut spagyricis notissimum est. Si quis obiciat caseum qui lentus, & viscidus est experientia certissima calculosis nocere, ac calculi generationem promovere. Utrumque concedo, nempe & viscidum esse, & lentum, & calculo materiam præbere. Verum visciditatem, seu lentorem ipsius in causa esse nego. Imo opinor caseum nocere non posse quamdiu visciditas, ipsius substantiæ iam ad alimentum paratæ, adhæret: idque propter rationes supra allatas. Nocet itaque propter aliam causam, quia videlicet multum terrestris materiæ ex qua ossa, & solidiores partes fœtus ali debent continet. Hæc dum propter acrimoniam salis adiuncti in minimas partes resolvitur, visciditas illi prius annexa ab acrimonia, & tenuitate falsi humoris exeditur, & consumitur, ut totus humor tenuis, & detergens reddatur, quemadmodum in vino contingit. Id enim recens expressum, ac in dolium immissum primum viscidum est, & lentum diluti glutinis instar, postmodum tamen tempore tam tenuè reddi-

redditur ut in vitra effusum propter partium tenuitatem atomorum similitudine exiliat. Eo cum reductum est tum primum calculos, seu tartarum ad vasis latera se ponere deprehenditur. Sed obiici potest iterum exemplum luti, aut argillæ, quæ aqua imbuta tam viscida est, ac tam firmiter equorum pedibus adhæret, ut sæpe ferreos calceos in illa relinquere, prius quam pedem eximere possint, debeant: quæ etiam solo ignis calore tanquam præcipua efficiente causa in lapidem testaceum abit. Respondeo absque aqua argillam viscidam non esse, cum visciditas, absque humido esse non possit, aquam vero consumi igne, nec prius argillam lapidescere, ignem præterea esse quidem causam, sed non propter solum calorem id facere, sed propter materiam quam exurit, & cætera quæ cum flamma, & fumo secum fert, ac ut lutum, vel argilla lapidescat sunt necessaria. Deinde quia ea aufert, quæ impediunt ne argilla lapidescat: aqueam enim humiditatem quæ argillam viscidam facit tollit, à corpore separat, & in auras resolvit. Fert autem secum ignis, humiditatem oleosam, quæ eius pabulum est, præterea falsos, ac sulphureos spiritus, ac exhalationes siccas cum terrestribus portionibus in minima resolutis; quæ omnia materiæ combustibili insunt; ut fuligo à fumi copia in massam reducta clare, & perspicue docet. Terra enim inde elici, & sal deinde humiditas inflammabilis, & spiritus possunt, ita ut ignis noster non simplex quiddam & elementum, sed mixtum dici possit. Nisi quis calorem summum ignem esse velit, & à reliquis quibus inest secernat. Sed ita qualitatem non substantiam inde efficiet, utpote quæ subiecto insit, & sine ipso, ac per se subsistere non possit, quod omnibus qualitibus proprium est. Ignis itaque pabulum suum

546 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
hoc est terram, salem, spiritus, ac exhalationes, quæ
in materia, quam comburit continentur in argillæ,
vel luti corpus (expulsa prius ipsius viscosa humidi-
tate) deferens, facile illam in lapideam formam ver-
tere potest. Nam & sine his argilla, vel lutum pro-
prij salis beneficio quod quævis terra in se continet,
iuvante intenso calore, tanquam externo efficiente,
partesque suo motu coniungente, lapidis formam
accipere potest. Calor itaque intentus, seu ignis
noster tanquam causa quædam communis efficiens,
& sine qua nihil fieret, dum ad lapidis formam in-
ducendam aptam materiam, & quæ externam ha-
bet causam efficientem sibi annexam nanciscitur,
lapidem facere potest. qui putat ignis subiectum,
seu materiam combustibilem nihil ad terræ coagu-
lationem facere, accipiat cineres, ac à sale abluat:
Deinde eos adiecta aqua, cucurbitæ vitreæ indat,
ac igni committat, videbit nunquam lapidescere
posse, primum quod nullum sal proprium habeant:
præterea quod per vitrum, ignis ex materia combu-
stibili cui inhæret illis neque spiritum, exhalatio-
nem, salem, neque aliud quicquam communicare
possit. Si vero salem à cineribus non auferat, mox
lapidescere proprio sale in cucurbita vitrea depre-
hendet. Est itaque vera interna efficiens lapidis
causa tum in materia ipsa, quæ lapidescere debet,
tum in ea materia, quæ ut aliquid lapidescat accede-
re debet. Ac calor tantum externus efficiens, quia
principium motus est: quem ego verum non ap-
pello, sed eum tantum quo præsentem effectus fit, &
absentem non fit. Sed etiam si verum esset lutum à
calore tanquam efficiente causa lapidescere, non
tamen ideo sequitur in corpore humano simili mo-
do calculum fieri. Quia ut ex præcedentibus colli-
gi potest: lutum quamdiu humidum manet in lapi-
dem

dem abire non potest; Sed tum primum cum ab igne hoc depulsum, aut absumptum est. In corpore humano vero cum lutosa materia nunquam absque copioso humore præsertim in vesica, renibus, & ureteribus sit, quo pacto à calore non potente depellere humidum indurari poterit? Aliud itaque quippiam quam calor esse debet quod coagulet, & vere efficiat lapidem, vel calculum. Causa formalis lapidis est occulta quædam in renibus, aut aliis partibus dispositio ad lapidem generandum.

CAP. CCCIII.

Sequuntur nonnullorum Lapidum, & Gemmarum ex variis Authoribus secundum alphabeti ordinem descriptiones, num autem lapides isti omnes, aut gemmæ in rerum natura sint non satis constat, quod ignota sint.

Plinio, Alberto Magno, Evace, Bartholomæo Anglico, Ludovico Dulci, variisque authoribus, qui de gemmis scripserunt, aliquæ gemmæ, vel lapides tam paucis notis describuntur, ut nemo quinam sint discernere possit. Aliquorum etiam nomina à Barbaris authoribus ita corrupta sunt, ut quis dubitet, num veterum lapides sint, ad quorum nomina accedunt, num vero alii. Ne itaque à nonnullis authoribus tractati lapides à me videantur omissi, placuit secundum alphabeti ordinem illos hic describere.

A.

Absinthus Alberto Magno lapis est niger rubeis virgulis, vel guttulis, dicitur permanere calidus per septem dies si semel calefiat, videtur esse Asyctos Plinii corrupto vocabulo.

Acopis nitro similis est pumicosa aureis guttulis stellata. Cum hac oleum subfervefactum perunctis lassitudinem (si credimus) solvit. Plin. lib. 37. cap. 10.

Agapis lapis est, colore pellis leoninae ab *ἀγία*, id est, dilectione sic dictus, quod ab omnibus diligatur. Facultatem admirandam contra scorpionum ictus, ac viperarum morsus habet. Alligatus vulneribus, aqua prius madefactus, extemplo dolorem mitigat, & sedat. Ludovico Dulci authore.

Amatides est lapis, vel gemma à qua si vestis fuerit contacta, igni resistit, & si illi imponatur non ardet, sed potius splendore nitidior apparet similisque est alumini scissili, omnibus magorum maleficiis obvians, & resistens. Bartholomæus Anglicus ex Isidoro. Videtur esse amianthus corrupto vocabulo.

Chryso-
colla.

Amphitane alio nomine appellatur Chrysocolla in Indiae parte, ubi formicae erunt aurum, in qua invenitur auro similis, quadrata figura, affirmantque naturam eius quae Magnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur. Plin. lib. 37. cap. 10. Videtur hic lapis fictitius, cum nunquam inventus sit qui aurum trahat.

Anachites gemma dicitur qua in hydromantia dicuntur evocari imagines deorum. Plin. lib. 37. cap. 11. Plinio putatur eadem quae Adamas.

Andromadas argenti nitorem habet, ut Adamas quadrata, semperque tessulis similis. Magi pu-

tant

tant nomen impositum ab eo quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem sit an alia Argyrodamas authores non explicant. Plin. lib. 37. cap. 10.

Andreas à nonnullis vocatur Androdamas.

Antachates Achatis species est, cum uritur myrrham redolet. Plin. lib. 37. cap. 10.

Anterotes Opali, vel Pederotidis species, Plin. teste.

Antipates quam aliqui Corallium nigrum putant, nigra non translucet. Experimentum eius si coquatur in lacte, facit enim hoc myrrhæ simile immissa, eamque contra effascinationes auxiliari Magi volunt. Arabica ebori simillima est, & hoc videretur nisi abnueret duritia. Putant contra dolores nervorum prodesse habentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aphrodisiæ ex candida rufa est. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aquileus est Ætires.

Apistos non est alia quam Plinii Asyctos.

Ægyptillam Iacchus intelligit per album Sarda nigraque vena transeunte, vulgus autem in nigra radice Cæruleam facit. Plin. lib. 37. cap. 10. Videtur esse Camea recentiorum. Tritam in aqua colorem, & saporem vini reddere neoterici scribunt.

Argiritis gemma est argento similis, habens stigmata aurea, similis Androdamanti. Barth. Angl. lib. 15. cap. 16.

Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur coloris ferri. Plin. lib. 37. cap. 10. Albertus Magnus vocabulum corrumpit, & abeston inde facit. Ignotus lapis nisi amianthus sit.

Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris, eam oportere cameli pilo spleneticis alliga-

550 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
alligari, inveniri que in nido Arabicarum alitum, &
aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci ar-
gentei coloris radiantem, contra lymphatum ha-
bendam. Plin.

Asinius, aut Asininus lapis ab asino nomen ha-
bet, quia ab asino sylvestri eruitur, colore albo est
ad citrinum tendente, ac figura plerunque ovali,
magnitudine nucis iuglandis minoris, mollis, at-
que aperturas habens, quæ non penetrant. Dum
finditur lucido smalto subcitrino similis est. Duo
eius sunt genera, Maxillaris, & Cephalicus. Cep-
halicus capiti impositus eius dolorem sedat, ac epi-
lepsiã sanat. Maxillaris quia in maxilla reperitur
gestatus lassitudinem prohibet, & victoriam pu-
gnanti dat, ac hostes lassos superat, venenatque
animalibus resistit. Cum vino ebibitus febres
quartanas pellit, ac ad vermes necandos mirabilis
efficaciæ est. Venenum ebibitum ne noceat pro-
hibet. Ad anguium morsus valet, parturientibus
subvenit, ac fœtum mortuum eiicit. Lud. Dulcis.
Forte Ludovicus Bezoar lapidem describere vo-
luit.

Aficius septenis diebus calorem tenet exalfa-
cta igni nigra, ac ponderosa, distinguentibus eam
venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora.
Plin. lib. 37. cap. 10.

Altizoen in India & in Perside ac Ida monte na-
sci tradunt, argenteo nitore fulgentem magnitudi-
ne trium digitorum ad lenticulæ figuram, odoris iu-
cundi, necessariam Magis regem constituentibus.
Plin. lib. 37. cap. 10.

Augitis nonnullis non alia videtur esse quam
quæ Callais.

Autoglyphus lapis in Sagari fluvio Phrygiæ re-
peritur ab eo quod nativa matris deorum ima-
go illi

go illi insit sic dictus. Plutarchus de fluviis.

*a Hic locus male est citatus, nam habetur in Plinio
Libro 37. Naturalis historiæ cap. 1 v. littera g.*

B.

BAlanitæ genera duo habent, subvirides, & corinthii æris similitudine, illa à Copto, hæc ex Trogloditica veniens, medias secante flammea venas. Plin. lib. 37. cap. 10.

Baptis mollis, alioquin odore excellit. *a* Plin. lib. 37.

Baroptenus, sive Baroptis nigra sanguineis, & albis nodis alligata dicitur velut portentosa. *b* Plin. lib. 37.

Boleniæ nūmbo inveniuntur glebæ similitudine. *c* Plin. lib. 37.

Borsycites in nigro ramosa candidis, aut sanguineis frondibus in ea ratio nominis non est. *d* Plin. lib. 37.

a Libro 37. Naturalis historiæ cap. x. littera l.

b Ibidem littera m.

c Ibidem littera p.

d Libro 37. cap. xi. littera l.

C.

CActonites nonnullis Sarda putatur, verum falso scribit Solinus in còrsica reperiri. Facultatem habet victoriam tribuendi, illi à quo attingitur. Si quis eius scrupulum capiat, resistit maleficiis magicis. Lud. Dulcis.

Cadmitis eadem esset quam Ostracitin vocant, nisi quod hanc cæruleæ interdum cingunt bullæ. Plin. lib. 37. cap. 10.

Callais Saphirum imitatur candidior, & littoroso mari similis, in rupibus inviis, ac gelidis oculi figura extuberat, leviterque adhæret. Plin. lib. 37. cap. 10. videtur aqua marina recentiorum.

Callainas ferunt plures coniunctos semper inveniri. Plin. lib. 37. cap. 10.

Calondronius si corpori applicetur gestanti victoriam præbet, melancholiam, fascinationes, malosque spiritus arcet. Birellus.

Camaseus factitius est lapis.

Cambnites lapis est colore Crystalli obscuro, quem qui gestat, omnibus gratus, affabilis, & amabilis fit, alligatus sinistro brachio hydropem sanat. Lud. Dulcis.

Capnites quibusdam videtur suum genus habere pluribus spiris fumida in Cappadocia, & in Phrygia nascitur ebori similis. Plin. lib. 37. cap. 10.

Caratobates factitius ex auro est.

Cardisce, vide Encardia.

Caristeus viridis est, grato colore, unde nomen habet. Lud. Dul.

Catochites, Corsicæ lapis est, cæteris maior mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. Plin. lib. 37. cap. 10.

Cegolites Alberti magni, est Techolithus Plinii. Cælicolor est opalus.

Cepocapites id est Cepites.

Ceramites testæ colorem habet. a Plin. lib. 37.

Cepionides in Æolidis atarne, nunc pago, quondam oppido nascuntur, multis coloribus translucentes, alias vitreæ, alias Crystallinæ, alias Jaspideæ. Sed & sordidis tantus est nitor ut imagines reddant, ceu specula. b Plin. lib. 37.

Chabrate est lapis translucidus Crystallo similis, qui creditur dare eloquentiam, honorem, & gratiam,

tiam, defenditque gestantem à noxiis, ac venenosis, curatque tumorem hepatis, & splenis. Barth. Anglicus.

Chelonia oculus est Indicæ testudinis vel portentissima magorum mendaciis, melle enim colluto ore impositam linguæ futurorum divinationem præstare promittunt, quindecima Luna, & silente tota die, decrefcente vero ante Solis ortum, cæteris diebus à prima in sextam horam. Plin. lib. 37. cap. 10.

Chlorites herbacei coloris est, quam dicunt magi inveniri in motacillæ avis ventre congenitam ei, ferroque includi iubent ad quædam prodigiosa moris sui. Plin. lib. 37. cap. 10.

Choaspites à flumine dicta est, viridis, fulgoris aurei. c. Plin.

Chrysopterus Topasii species est similis Chryso-prasio, eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur. d. Plin.

Chrysanterinus frangibilis est, collo alligatus phthificos curat, & pueros à dentium dolore in dentitione liberat. Lud. Dulc.

Chrysofilon Berilli species est, teste Lud. Dulc.

Chrysofagion Albertus Mag. ab Æthiopia adferri, in tenebris lucere, ac in luce colorem amittere scribit. Ignota gemma est, nisi Chrysofation corrupto vocabulo putet, sed notæ illi datæ non conveniunt.

Chalazias grandinum & colorem, & figuram habet Adamantinæ duritiei. Narrant enim in ignem additæ manere suum frigus. Plin. lib. 37. cap. 11. Barbari authores Gelosiam vocant.

Cholo Smaragdi genus, quod in Arabia ædificiorum ornamentis olim includebatur. Plin. lib. 37. cap. 5. A nonnullis Cola vocatur.

Chalcosmaragdus in Cypro habetur turbida æris venis. Plin. lib. 37. cap. 5.

Cisteolithus lapis est albus ad flavedinem tendens in spongia marina repertus, calculum pellens cum vino sumptus. Suspensus ex puerorum collo illos à tussi liberat. Lud. Dulc.

Cimilianthus Marmoris colore in medio habet pupillam auream, aut flavam, ac in littore Euphratis reperitur. Lud. Dulc.

Cissites circa Capton nascitur candida, & videtur intus habere partum, qui sentiatur intus strepitu. Plin. Ætitis puto esse speciem.

Clites factitius est lapis ex auro, argento, & ferro.

Coaspis, id est, Choaspites.

Colontes Alberti est Chelonitis.

Cornelius Alberti est Corneolus.

Corsoïdes canitiem hominis refert, unde nomen habet, puto Achatis, vel Jaspidis speciem esse.

Corvinus lapis à Belemnite diversus à Lud. Dulci describitur, ac in capite corvi piscis cum socio reperiri colore albo, obscuro, forma ovali, ab una parte concava, ab altera conexa, in cuius medio tuberculum sit, ac è pisce excavari crescente Luna Maio mense dum adhuc palpitat. Dolores intestinorum depellere si carnem attingat, aut bibatur, traditur. Corvinum lapidem alium describit idem Ludovicus colore flavo. Sed non nisi hac industria habere posse. Prima Aprilis corvi ova coquantur ad duritiem, refrigerata nido imponantur, ita corvus ovorum iacturam percipiens, hunc lapidem quærit, ac inventum nidoque impositum ova in pristinum statum restituuntur, prolesque inde suscitantur. Verum lapis cito auferendus est, ut gestatus
divi-

divitias augeat, honores conciliet, ac futurorum eventum prædicere faciat. Sed vana hæc sunt, ac pura, putaque mendacia.

Coravus Marmoris species est.

Craterites inter Chrysolithon, & electrum colorem habet præduræ naturæ. *f* Plin.

Crocallis cerasum repræsentat. *g* Plin.

Cyffites ab hedera nomen habet.

Cynedia invenitur in cerebro piscis eiusdem nominis candida, & oblonga, eventuque miranda, si modo est fides præfagire eam habitum maris nubile colore, aut tranquillitate. *h* Plin.

Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. *i* Plin. forte est neotericorum Camehuia.

a *Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera f.*

b *Ibidem littera d d.*

c *Ibidem littera a a.*

d *Libro 37, cap. 8. littera a. & b.*

e *Libro 37. cap. x. littera y.*

f *Ibidem littera x.*

g *Ibidem.*

h *Ibidem littera t.*

i *Ibidem littera g.*

D.

DAphnia à lauri figura dicta comitiales demonstrat *a* Plin.

Demonius duobus coloribus mixtus est iridis instar, valet ad febres, ac venena pellit, gestantemque securum, & victoriosum reddit. Lud. Dulc.

Dendrites ab arbore dicta, & alba defossa sub arbore, quæ cædatur, securis aciem non hebetat. *b* Plin.

Diado-

Diadochus pallidus est lapis similis Berillo, dæmones apparere facit, præsertim si certis carminibus in aquam proiciatur, in qua diversas species dæmonum ostendit, quæ interroganti respondent. Ori detentus quem quis dæmonem ex inferno velit ad se venire compellit, ac ad interrogata, desideratum responsum consequitur. Cadavera adversatur, quia cum corpus mortuum attingit omnes vires amittit. Lud. Dulc.

b Diacodus idem *c* qui diadochus.

Dionisias nigra, ac dura mistis rubentibus maculis, ex aqua trita saporem vini facit, & ebrietati resistere putatur. *d* Plin. Hanc Ludovicus dulcis narrat ferruginei esse coloris, ac aspersam maculis albis, inveniri que in Oriente.

Diphris duplex, candida, ac nigra, mas, ac femina genitale utriusque sexus distinguente linea. *e* Plin.

Doriantides dicitur reperiri in capite mucilaginis animalis, quando acervo formicarum imponitur lucidus fit. *f* Aliqui ex capite galli sumi putant, ac eam facultatem habere ut quis quæcunque desiderare possit consequatur. Lud. Dulc.

Dotto lapis est viridis, aliquomodo transparens, Lud. Dulcis ait Chrysolithi esse speciem.

Drosolithus varii coloris est, igni appositus sudare videtur. Lud. Dulc.

a Libro 37. Naturalis historiae cap. x. littera e e.

b Libro 37. cap. xi. littera m.

c Libro 37. cap. x. littera e e.

d Ibidem.

e Ibidem.

f Libro v. de Natura Fossilium cap. 14.

E.

EChidna à serpente dicta Ophites est.

Echistis est Ætites.

Egittilia est Ægyptilla.

Elofites pulcher lapis non est, facultatem habet gestatus sanare capitis dolores. Lud. Dulc.

Electrum, id est, Succinum.

Emires lapis est colore eboris, albo Marmorii similis, verum eo mollior est, ex eo Darii sepulchrum fuisse narratur. Credo Alabastrii genus esse.

Emetres vide eumetres.

Encrinos lilia representat, cum lenim angulata pars una ab altera separatur, utraque quina lilia ostendit. Nam alterius eminentiæ ingrediuntur in alterius strias. Quælibet vero talis pars quinos habet angulos latera totidem utrinque quina lilia, unde pentacrinos græce potest dici. Constat autem ex pluribus interdum coniunctis. Adnascitur lapidibus in rubro nigri coloris ipse rufus, fractis singulis inest lapidis Judaici color, lævor, ac splendor. Quare obtinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mœniorum urbis Hildeshemiæ in Germania a Agricola teste. Germanice vocatur *Lilienstein*, mihi nondum visus est.

Encardia cognominatur, & Cardisce, unâ in qua nigra effigies cordis eminent, altera eodem nomine viridi colore cordis speciem representat, tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida.

Epistites, aut Hephistrites rubet, & splendoris est lapis qui certis carminibus cordi admotus gestantem ab omni periculo securum reddit, atque etiam locustas, aliaque insecta nociva, ac nubes

turbu-

558 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE
turbulentas discutit ab ea terra in qua locatur. Lud.
Dulc.

Eristalis cum sit candida ad inclinationes rube-
scere videtur. *c* Plin.

Erotylos eadem Amphicome & Hieromnemon,
à Democrito laudatur in argumentis divinationum.
d Plin.

Eumeces in Baetris nascitur filici similis & capi-
ti supposita visa nocturna oraculi modo reddit.
e Plin.

Eumetren Beli gemmam sanctissimi deorum sibi
Assirii appellant, porracei coloris; superstitionibus
gratam *f* Plin.

Eureos nucleo olivæ similis est, striata concha-
rium modo non adeo candida. *g* Plin. Videtur esse
neotericorum lapis Judaicus.

Eurotias situ videtur operire nigritiam. *h* Plin.

Etindros Alberto est lapis Crystallo similis qui
guttas aqueas perpetuo extillat, ob frigus aërem
circumstantem resolventem in aquam.

Eusebes lapis est, ex quo Tyri in Herculis tem-
plo facta sedes traditur, ex qua dii facile surgebant.
i Plin.

Eunosius Ætitis putatur species.

Eupetalor quatuor colores habet, cæruleum,
igneum minii mali. *k* Plin. videtur Opalus.

Exhebenum zoroastres speciosam, & candidam
tradit qua aurifices aurum poliunt.

Execantholithus vide Hexecantholithus.

Estimione est Harmesion.

Exolictetus lapis est sic dictus eo quod qua-
draginta coloribus est distinctus, & est parvus
valde, & efficit oculos intuentis hominis tre-
mulos. In Lybia apud Troglodytas invenitur.
Bartholomeus Anglicus. Est Hexecantholithus

l Plin.

l Plinii Barbaris scriptoribus nomina corrumpentibus.

a Libro v. de Natura Fossilium cap. v.

b Libro 37. Naturalis historie cap. x. littera ff.

c Ibidem.

d Ibidem.

e Ibidem.

f Ibidem.

g Ibidem littera g g.

h Ibidem littera h h.

i Ibidem.

k Ibidem littera g g.

l Ibidem littera m m.

F.

Fingites, vide Phengites.

Fongites lapis est diversi coloris. Aliqui flammium colorem, aliqui Crystallinum habere putant, ac in Perside reperiri tradunt. Euxam tradit gestatum manu sinistra Fongitem rubri coloris solvere corporis dolores, & iram compescere. Lud. Dulc.

Filaterius lapis Chrysolithi colorem habet, pellit timores, ac passiones melancholicas, hilaritatem inducit, & cor confortat. Lud. Dulc.

G.

Gagatronica Alberti est Garatronius.

Galaxiam aliqui Galactiten vocant intercurrentibus sanguineis, aut candidis venis. a Plin.

Galaicos Argyrodamanti similis est paulo sordidior. Plin. lib. 37. cap. 10.

Galaricides, vel Galarictis cinereo colore invenitur in Nilo. Tritus lactis saporem edit, oreque reten-

560 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
retentus mentem turbat, collo appensus lac auget,
femorique alligatus partum facilem reddit, cum sa-
le, & aqua pulvis mixtus, ac ovili inspersus oves lacte
privat, ac scabiem curat. Albertus.

Gallerica lapis est ex virore pallefcens, satis ma-
gnus, aspectu iucundus. Lud. Dulc. forte Smaraldo-
prassius est recentiorum.

Gemites, vel potius Gamites teste Plinio lib. 37.
cap. 10. alba gemma est, manus utriusque se mutuo
complectentis speciem edens, A nuptiis quas Græ-
ci *γάμος* vocant, in quibus sponsi, & sponsæ ma-
nus tanquam fidem invicem dantium copulantur.
Gesner.

Gelosia vide chalafias.

Galachides, aut Garatides, Bartholomeo Angli-
co Ceramites, & Alberto Gerachides, subnigro co-
lore est, gestantem amabilem, omnibusque gra-
tum reddit. Ore detentus homini iudicium re-
ctum de omnibus rebus tribuit, ac cogitationes
aliorum gestanti aperit. Ut autem quis dignoscat
hunc lapidem, corpus humanum melle inungitur,
ac manui imponitur lapis. Statuto autem homine
in loco ubi muscarum copia est ille à muscis, aut fu-
cis non attingitur, si verus sit Geratides. Lud. Dul. &
Albert. Fabulosus est hic lapis, aut magicus, qui ta-
men cardiognomos esse non potest, nec id habere
quod soli Deo competit.

Gecolitus corrupte scribitur pro techolito.

Genianes inimicorum pœnas efficit *b* Plin.

a Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera *b* h.

b Ibidem littera *m* m.

Hexe-

H.

HExecantholitus in parva magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adoptavit, reperitur in Troglodityca regione *a* Plin.

Hormezion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Plin. *ibidem*.

Horminodes ex argumento viriditatis in candida gemma, vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris appellatur. Plin. *ibidem*.

Horcus lapis ab Alexandrinis Catemia dictus niger est tritu facilis, utilis ad argenti glutinationem. Lud. Dulc.

Hydrinus ab aliquibus Serpentina vocatur, sanat catarrhos, ac corpus humanum ab omni aquosa humiditate liberat, ac hydropicorum corpus pristinae valetudini restituit, si cum eo Soli per tres horas exponatur. Sudore enim elicit humiditatem. Verum cautione opus est, ne utilis humiditas etiam evacuetur. Vermes venenatos, eorumque morsus sanat. Sumptus etiam hic lapis, lapidem vesicæ comminuit. Lud. Dulc.

Hyeniæ ex oculis hyæne, & ob id in vase inveniri dicuntur, & si credimus linguæ hominis subditæ futura prædicere. *b* Plin.

a Libro 37. *Naturalis historiae cap. x. littera m m.*

b *Ibidem.*

I.

ICterias aliti lurido similis, ideo existimatur contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis latior prioribus,

562 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
pene sine pondere venis luridis. Quartum genus in
eodem colore nigris venis descendantibus. Plin.
lib. 37. cap. 10.

Intrita est maltha qua pavimenta parantur.

Iscutos Alberti ignota gemma, nisi Asbestos
corrupto vocabulo sit.

Indica gemma gentium suarum habet nomen
subrufo colore, in attritu sudorem purpureum ema-
nat, alia eodem nomine candida pulvereo aspectu
a Plinius.

Ion apud Indos violacea est, sed raro saturo colo-
re lucet. Plin. ibidem.

a. Libro 37. Naturalis historie cap. x. littera m m.

K.

KAkabre, Karate, aut karadre, colore est Crystal-
li cum fusca albedine. Hominem eloquentem,
& iucundum facit, honores dat, gestantem amabi-
lem facit, ac à rebus nocentibus tuetur, atque hy-
dropem curat. Lud. Dulc. & Albert.

Kalkabre est Gagates. Albert.

Kaman, aut Kakaman lapis albus est variis colo-
ribus distinctus, dictus à Kaumate quod incendium
denotat. In locis sulphureis, & calidis invenitur.
Non habet singularem vim, nisi eam à sculpturis
nanciscatur. Lud. Dulc.

Kenne est lapis qui in oculi cervi generatur ad
venena valens ut Bezoar. Lud. Dulc.

Kimedinus id est Cynedia. idem.

Kinocetus demones fugare creditur. Lud. Dulc.

L.

LActea lapis est coloris flavi, qui alicui liquori
Limpositus colorem lacteum efficit ac oculis
adhibi-

adhibitus lachrymantibus fluxum sistit. Ludov. Dulc.

Lauraces lapis est qui capitis dolores sanat, aliosque morbos aufert. idem.

Lapis fabalis niger (ut Stobeus ait) fabæ similis in Nilo nascitur, quo viso canes non latrant. Idem optime facit ad vexatos Dæmonio, Aiunt enim quamprimum naribus appositus fuerit dæmonium egredi. Trasylus apud Stobæum sermone 98. & Plutarch. de fluviis, recensente Gesnero, Leucopetalos candorem nivis ex auro distinguit. a Plin.

Leucostitus est Porphyrius.

Lythodæmon Silvatico est lapis dæmonum, alias Gagates.

Lynurgus in Acheloo fluvio nascitur, lapis lineus dictus ab eventu. Linteolo enim si imponas δι' ἑρωίῳ ἔνωσιν τὸ σχῆμα λαμβάνει καὶ ἄργιον γίνεθαι. Plutarchus de fluviis. Videtur autem locus depravatus. Forte homines superstitiose creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorem (χρῶμα non σχῆμα) ἄργιον vel ἄρῆρον, id est, candidum, si acciperet lapis livore deposito, bene ominabantur, & sperabant de suis amoribus b Gesn.

Lignites colore vitri, è collo pueri gestata eum tuetur contra fascinationes, fronti alligatus hæmorrhagiam sistit, mentisque alienationes aufert, ac futura prædicere facit. Lud. Dulc. Describit hic author multos lapides quos nunquam vidit, & qui in rerum natura non sunt.

Lichinus, id est, lychnites.

Lince est lapis ab urina lincis generatus, verum à Lincurio, vel lapide Lincis differt. Nam cum terra absconditur; mollis est. Sed cum in loco arido ponitur indurescit. Colorem album nigro commixtum habet. In terra detentus, aut loco humido,

564 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
fungos producit, Lud. Dulc. forte fungifer lapis est
de quo supra peculiare caput est.

Limoniates eadem videtur quæ Smaragdus.
e Plin.

Linficus lapis bibitus caducum sanat, ac à do-
loribus, & incommodis hominem liberat. Lud.
Dulc.

Lithus, id est, Magnes.

Liparis lapis est cuius suffitu omnes bestię evo-
cantur. d Plin.

Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed
succum mellis. e Plin. ibid.

Lunaria, id est, Selenites.

Lychnites appellata à lucernarum accensarum
præcipua gratia, nascitur circa Orthosiam, totaque
Caria, ac vicinis locis, sed probatissima in Indis,
quam quidam remissiolem Carbunculum esse di-
xerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appella-
ta à prælatis floribus, & alias inuenio differentias,
unam quæ purpura radiet, alteram quæ cocco à
Sole excalfacta, aut digitorum attritu paleas &
chartarum fila ad se rapere dicitur. Plin. lib. 37.
cap. 7.

Lyfimachus Rhodio Marmoris similis est aureis
venis politur: ex Marmore, amplitudine in angu-
stias coëunte ut inutilia exterantur. f Plin.

a Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera m m.

b Libro de Fossilibus, &c. (ut post caput 52. monui-
mus) fol. 120.

c Libro 37. cap. x. littera m m.

d Ibidem.

e Ibidem.

f Ibidem.

M.

MAchera lapis reperitur in Berecintho monte Phrygiæ ferro similis, quem si quis invenerit, quo tempore mysteria matris deorum peraguntur, in furorem incidere fertur. Plutarch. in libro de fluviis.

Magnesia est Alabandicus.

Medea nigra est à Medea illa fabulosa inventa, habet venas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem autem vini. *a* Plin.

Medus à Media regione nomen habet, alius niger, alius viridis. Etiam Medinus vocatur. Niger si cum lacte curem mulieris attingat partum masculum efficit, visumque amissum restituit. Cum lacte ovis quæ semel agnum peperit mixtus sanat podagram. Per os sumptus præfens venenum est. Viridis lapis cum felle bovino, ac lapidi Calaminari mixtus septem diebus collyrii loco usurpatus, visum mirum in modum acuit Lud. Dulc. & Albert. Ignotus est lapis.

Melochites, id est, Malachites.

Meroctes porracea, lacte sudat. *b* Plin.

Memphites à Memphi civitate dicta est, Bibita, aut cum aceto macerata stuporem inducit membris, ut absque dolore amputari possint. Ludov. Dulc.

Morion Indica, quæ nigerrimo colore translucet vocatur Pramnion, in qua miscetur & Carbunculi colos Alexandrinum, ubi Sardæ Cyprium. Nascitur & in Tyro, & in Galatia. Xenocrates & sub alpibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ quæ ad ectypas sculpturas aptantur. *c* Plin. videtur Bohemorum Topasius qui nigredine exusta aureus apparet, alias ex nigredine transparente ignis scintillat.

Nn 3

Mythri-

Mythridates in Persia reperitur, quæ excipiens Solis radios, respundet variis coloribus. Lud. Dulc.

a *Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera o o.*

b *Ibidem.*

c *Ibidem.*

N.

NArcissites venis hederæ distincta est. a Plin.

Nasamonites est sanguinea nigris venis b Plin.

Nebrites libero patri sacra nomen traxit à Nebrium similitudine. Sunt & aliæ nigrae generis eiusdem c Plin.

Nemesites. Hanc Athenienses se ab altari deæ Nemesis elevare tradunt. Lud. Dulc.

Nofus, vel Nifus est Alabastrum.

Nympharena urbis, & gentis Persicæ nomen habet similis Hyppoporami dentibus. d Plin.

a *Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera g.*

b *Ibidem littera p p.*

c *Ibidem littera q q.*

d *Ibidem.*

O.

Olea est coloris flavi, nigri, albi, & viridis. Lud.

Oritorius lapis minor Ætite intus resonat, exteriori superficie lævis, & fragilis, liquefactus succo ocymi cum sanguine ocheritis, & capite omidis adiecta aqua, ac impositus vitreo vasi vires ostendit. Quia si quis digitum imponat unguento, eoque attingat lignum, metallum, aut lapidem durissimum statim rumpet. Lud. Dulc. Quis non miretur stultitiam huius authoris?

Ornicus, id est, Saphirus.

Orca barbari nominis è nigro, fulvoque, ac viridi, & candido placet. *a* Plinius.

Ophicardelon barbari vocant nigrum colorem binis albis includentibus. *b* Plin.

Onagrus, id est, afininus lapis de quo supra.

Orites globosa specie à quibusdam, & Siderites vocatur, ignem non sentiens. *c* Plin. Orites est trium generum. Una nigra rotunda, quæ trita, & uncta oleo rosato, sanat vulnera animalium sylvestrium, & morsus venenatos, relinquens qui eam portat saluum inter reliqua animalia. Alia species viridis est maculis albis, quæ portata adversis casibus resistit. Tertia subtilis est laminis ferreis instar, quæ portata conceptionem impedit, conceptionemque partum expellit. Lud. Dulc. & Albert.

Ophthalmius ad oculorum morbos valere traditur, ac gestantem invisibilem facere. Alber. fictitius est lapis.

Orphanus est ignobilioris Opali species, seu Pseudopalus, vini colore, & lactescens. Tales Opali in Hungaria inveniuntur, sed Alberto pretiosus Opalus videtur, quia Imperatoriam gemmam facit. Orphanum nomen illi dat, quia Germanica lingua à pupillo, seu orphano nomen habet, vulgo *ein VVeisse*.

Othonna lapis in Ægypto exigua magnitudine æreo colore Piritis, vel Marchasitæ species.

a Libro 37. *Naturalis historie cap. x. littera r r.*

b *Ibidem littera r r.*

c *Ibidem littera ff.*

P.

Palmati lapides circa Mundam in Hispania ubi Cæsar dictator Pompeium vicit reperiuntur, idque

568 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
que quoties fregeris. Sunt & nigri, quorum autho-
ritas venit in Marmora sicut Tænarius. Varro ni-
gros ex Africa firmiores esse tradit quam in Italia. E
diverso albos tornis duriores quam Parió. Plin. lib.
36. cap. 18.

Panthera alias Euanto habet diversos colores in
uno corpore mixtos instar Pantheræ, unde illi no-
men est. Habet signa in se nigra, rubra, pallida, vi-
ridia, rosea, & purpurea, invenitur in Media. Si ali-
quis hunc lapidem intuetur dum Sol oritur victor
erit eo die in omnibus artibus suis, fertur tot facul-
tates habere quot colores. Albert. Jaspidis speciem
putarem quia coloribus variis ludit.

Pausebastos, id est, Paneros.

Pagurus est lapis figuram habens cancri marini.

Pallacius, vide Rubinus Ballacius.

Panchrus fere ex omnibus coloribus constat,
a Plin.

Paneros qualis sit à Methrodoro non dicitur. Sed
carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Vene-
ri non inelegans ponit ex quo intelligitur additam
eis fecunditatem. Plin. lib. 37. cap. 10.

Peantides quas quidam Gemorides vocant præ-
gnantes fieri, & parere dicuntur, mederique partu-
rientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monu-
mentum Tiresiæ inveniuntur specie aquæ glacia-
tæ. b Plin.

Peonitis, id est, peantides.

Peranites lapis est generatus de mecheton fami-
nei sexus. Nam certo tempore dicitur concipere,
& parere similem lapidem. Valere dicitur prægan-
tibus. Albert. Videtur corrupto vocabulo describi
Peantides.

Pentaurea ab Apollonio Tyaneo inventa, omnes
alios lapides Magnetis instar ad se trahit, gestantem
contra

contra venena tuetur. Omnium aliorum lapidum virtutes habet. Birellus.

Perithe five Peridonijs fulvi coloris, valet contra arthritidem. Si fortius constringatur manu, eam adurit; eius alia species Chrysolitho similis, sed viridior. Albertus cum Pyrite confundit, ut ex capite de Pyrite facile colligi potest. Sed nec Pyrites, nec alius lapis manum adurit.

Ploginos quem, & Chrysitin vocant ostreae Atticae assimilata invenitur in Ægypto. c Plin.

Phycites algæ similitudinem habet. d Plin.

Pontica gemmæ sunt diversorum generum, est stellata, nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium convalliumque effigies. Plin. lib. 37. cap. 10. Fortè Jaspidis, vel Stellaris lapidis species est. Ludovicus tres species facit, eiusque beneficio, & ope, cum dæmonibus colloqui, & ad responsa cogi posse, ac deinde fugari, asserit, sed ab eo nunquam visam existimo.

Portus gemma alba est, quæ solo candore ab unione superatur. Ludovicus Dulcis.

Præconissus Saphiri colore ad Calcedonium accedit. Lud. Dulc. Forte Luco Saphirus, aut Camea.

Punicus, huius lapidis duo sunt genera, invenitur in insulis Æoliæ. Lavatus & siccatus, oculorum vitia curat, ulcera purgat, & cicatrice explet, bibitus ebrietatem arcet. Lud. Dulc.

Pavonius lapis cum sudore propinatus, cum amore incendit, cuius sudor lapidi admixtus fuit. Lud. Dulc.

Pheonicitis glandis habet similitudinem. Lud. Dulc.

Pyrobolus est Pyritis species.

Pronteia similis est capiti testudinis, contra toni-

570 DE LAPID. AC GEMM. IN SPECIE
trua utilis, quia eius ardorem extinguit, ac in terra
reperitur. Birellus. Forte Brontiam putat corrupto
vocabulo.

a *Libro 37. Naturalis historia cap. x. littera t t.*

b *Ibidem littera x x.*

c *Ibidem littera u u.*

d *Ibidem.*

Q.

Quandros est lapis colore quidem vilis, sed exi-
miæ virtutis, & invenitur in capite vulturis,
valet contra quaslibet causas nocivas, & ubera lacte
replet. Barth. Ang. & Lud. Dulc.

Quiris, Quirinus, vel Quiricia Alberti est lapis
qui in upuparum nidulis invenitur. Hic secreto-
rum proditor est in somno. Capiti enim dor-
mientis suppositus facit hominem loqui omnia
quæ somniat dormiendo, augetque mirabiliter
phantasias, vnde & magi hunc lapidem diligunt,
nam per eum maleficia operantur. Barth. Ang. &
Alber.

R.

Rabri, Rario, Ramai est Bolus Armenus.
Rosten sive Reiben sec. Avicennam est la-
pillus qui invenitur in capite cancri, & est aliquan-
do albus aliquando vergens in flavum colorem. Est
autem quo ad substantiam mollis, parum durior
quam pupillo oculi piscis. Quo ad formam vero est
exterior rotundus, & planus, interior vero parum
concavus; quò ad virtutem autem est naturaliter
frigidus & humidus. Valet contra morsus scorpio-
num, & mustelæ si contritus more emplastri suppo-
natur. Dicitur etiam quod valet contra morsus ca-
nis

nis rabiosi, si pulvis eius in potu assumatur. Si comburatur pulvis eius, mundificat dentes, & desiccatur vulnera, & confert scabiei, & prohibet lachrymas Barth. Ang. fortassis sunt Oculi Canceri qui hic describuntur.

Radainus, seu Radain est nigra gemma, & translucent quæ in capite galli reperitur, aut ut aliqui volunt in capite cari marini. Dum caput animalis abscissum est, ac id in acervo formicarum ponitur depasta à formicis carne, facile gemma apparet Gestanti honorem conquirat, ac ad mandandum idoneum reddit. Lud. Dulc. & Albert.

S.

S Arciten in ventre lacerti harundine dissecti tradunt inveniri. a Plin. lib. 37. cap. 10.

Sarmenius à Sarmia insula in qua invenitur nomen habet, inservit auro poliendo. Portatus vertiginem sedare dicitur, ac manu parturientis alligatus partum impedire. Albertus.

Sallius lapis est ab insula eiusdem nominis dictus cum quo aurum politur, albus est, gravis, & frangibilis, solvit vertiginem, si bibatur abortum prohibet, oculorum vitia curat, præsertim si lacte teratur, & oculis supraponatur. Lud. Dulc.

Sinochites, id est, Galarites.

Sedehego, id est, Hæmatites.

Spartepolios, id est, Polia.

Syrus est à Syria dictus qui integer natat, & comminutus fluctuat. Albert.

Strafites lapis est non admodum pulcher, sed magnarum virium, tritus, & propinatus cum satyrionis radice venerem auget. E collo suspensus digestionem auget ac venerem accendit. Ludov. Dulc.

Synodontides è cerebro piscium est, qui Synodontes vocatur. *b* Plin.

Syderopœcillus in Æthiopia nascitur ea fit variantibus guttis. *c* Plin.

Syrites nonnullis est Saphirus. Sed Plin. lib. II. cap. 37. in vesica lupi nasci scribit.

Syfinus colore est cinereo non durus, Oleo unctus in igne induratur, & nigrescit. Lud. Dulc.

Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur. *d* Plin. forte recentiorum Offi-fragus.

a Plinius lib. 37. Naturalis historiae cap. x. littera z z. non Sarciten in ventre lacerti reperiri scribit, sed Sauriten, nam teste eodem Sarcites bubulas Carnes representat.

b Ibidem littera b b b.

c Ibidem littera a a a.

d Ibidem littera c c c.

T.

TArac lapis est irreparabilis, omnem fluxum sistit, in eius loco supponitur à medicis Sanguis Draconis. Lud. Dulc.

Trapendario est Pyritis species. Lud. Dulc.

Tarti lapis est pulcherrimi coloris, pavoni similis visui grata, & magnis facultatibus. Ludov. Dulc.

Trachinus duorum generum est, alter niger, alter ad viriditatem tendens non translucens. Lud. Dulc. forte Nephritici Lapidis species.

Thracia trium generum est viridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. *a* Plin.

Thyrifites Corallo similis est.

Thyrreus lapis quamvis grandis aquæ innatat,
com-

comminutus mergitur. *b* Plinius lib. 2. cap. 103.

Trichrus ex Africa niger est, sed tres succos reddit à radice nigrum, media sanguineum, summo candidum. *c* Plin. 37. cap. 10.

Telirrhizos cinerei coloris aut rufi candidis radicibus spectatur. Plin. ibid.

Telocardios colore cordis Persas apud quos gignitur magnopere delectat, maculamque appellant. *d* Plin.

a Libro 37. *Naturalis historia cap. x. littera ccc.*

b Littera f.

c Littera ccc.

d Ibidem.

V.

Veientana Italica gemma est Veis reperta nigram materiam distinguente limite albo *a* Plinius.

Virites, id est, Pyrites.

Vulturius, vel Vulturinus, id est. Quandros.

a Libro 37. *Naturalis historia cap. x. littera ccc.*

X.

Xanthos ab Indis Henui vocata, Hæmaticis est species, è fulvo candicat. *a* Plinius lib. 37. cap. 10.

Xifinus, id est, Saphirus.

a Littera m m.

Y.

Yettus sanguinei coloris est durus, & obscurus, vices lapidis Lydii subit. Lud. Dulc.

Ydri-

Ydrinus, vide Hydrinus.

Z.

ZAnthenen in Media nasci Democritus tradit. Electri colore, & si quis terat in vino Palmeo, & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suavitatis. *a* Plin. lib. 37. cap. 10.

Zamech est lapis lazuli.

Zmilaces in Eufrate nascitur Proconnessio Mar-mori similis, medio colore glauco. *b* Plin.

Zingnites alias zingrites secundum Albertum lapis est vitrei coloris, qui gestatus in collo valet contra nyctalopam, & sanguinem sistit, & mentis alienationem repellit, & si teneatur ad lignum accensum extinguitur flamma eius. Barthol. Anglicus. A Ludov. Dulci Zirites vocatur. Ego hunc lapidem fabulosum autumo.

Ziazaa à loco natali nomen habet, è tot coloribus miscetur ut nullus verus appareat. Gestantem litigiosum facit, ac in somno videre terribilia. Ludovicus Dulcis.

Zozonifios in Indo fluvio nascitur. Magorum gemma esse narratur, neque aliud amplius de ea *c* Plin. cap. 10. lib. 37.

a Littera c c c.

b Ibidem.

c Ibidem.

C A P. CCCIV.

De fluoribus.

INter gemmas, & lapides medium locum videntur obtinere fluores, qui nihil aliud sunt, quam gemmæ legitima, & requisita duritia destituta, & imper-

imperfectæ. Tantam enim mollitiem habent ut cultro scindi, & interdum humanis unguibus rumpi possint. Pellucidæ tamen, & transparentes sunt, ac variarum gemmarum similitudinem referunt.

Ab his distant fluores lapidei, (quos ad pyritum, aut filicum genera retuli) qui ideo tantum fluores appellantur quod igni impositi fluant aquæ instar, ac metallorum liquefactorum exhalationes superiniecti, ac liquefacti prohibeant. Priores fluores tam varie, & tam multipliciter distinguuntur quam gemmæ ipsæ. Alii candidi, & pellucidi sexanguli, quadranguli, pentagoni, pangonii Crystallo similes, alii non pellucidi quavis forma, & variis lapidibus metallicis innascentes. Alii rursus rubri Granatis, vel Rubinis similes, varieque formati. Alii nigri multorum etiam angulorum ex quibus interdum stannum excoquitur, quinetiam & nigri sunt Gagati similes. Alii flavi lapidem Specularem, Chrysolitum, Topasion, Crocum, Succinum, aut Hyacinthum referunt. Alii virides Prassium, Smaragdum, aliasque gemmas imitantur. Alii cærulei Saphiro, Berillo, aliisque gemmis non sunt dissimiles. Alii purpurei Amethysti gratiam habent. Alii pheniceï coloris, seu castanei, alii cinerei coloris sunt, ita ut vix aliquem colorem esse putem quem non habeant fluores, eumque non simplicem, sed commixtum interdum aut confusum, & aliquando in uno corpore à se invicem distinctum. Nam ut natura in gemmis, ita in fluoribus, variis ludit coloribus. In Germaniæ, aliarumque regionum metallicis fodinis reperiuntur, ac lapidibus metallicis plerunque adnascuntur, ac ex eadem materia ex qua gemmæ generantur oriri, vix du-
bium

bium est. De viribus nemo hactenus scripsit.

Gemmarum quarum referunt formas,

vires habere verisimile

est.

INDEX